

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

KADININ SİYASİ TEMSİLİNİN ARTMASININ CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ETKİSİ: RUANDA VE YENİ ZELANDA ÖRNEKLERİ

Başak AKAL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

KADININ SİYASİ TEMSİLİNİN ARTMASININ CİNSİYET EŞİTLİĞİNE ETKİSİ:
RUANDA VE YENİ ZELANDA ÖRNEKLERİ

Başak AKAL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2025

KABUL VE ONAY

Başak Akal tarafından hazırlanan “Kadının Siyasi Temsilinin Artmasının Cinsiyet Eşitliğine Etkisi: Ruanda ve Yeni Zelanda Örnekleri” başlıklı bu çalışma, 25.06.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Aylin Özman (Başkan)

Dr. Öğretim Üyesi Pelin Dinçer Boone (Danışman)

Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

08/07/2025

Başak AKAL

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılmaması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğretim Üyesi Pelin DİNÇER BOONE** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Başak AKAL

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimin en başından sonuna kadar bana olan desteğini ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen, tüm sorularıma ve çalışmanın her detayına titizlikle yardımcı olan ve bilgi ve deneyimleriyle her koşulda bana yol gösteren sevgili danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Pelin Dinçer Boone’a en içten teşekkürlerimi borç bilirim. Bilime yönelik ilgi ve merakımı teşvik ederek beni aydınlattığı yol, çalışmanın ortaya çıkmasına önemli bir katkı sağlamıştır.

Siyaset Bilimi alanındaki engin bilgi ve birikimleriyle tez savunma jürime katılmayı kabul eden değerli Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı ve Prof. Dr. Aylin Özman’a tezimin iyileştirilmesi ve akademik gelişimim adına yaptıkları katkı ve değerlendirmeler için en içten teşekkürlerimi sunarım.

İnanarak başladığım ve hiçbir zaman vazgeçmediğim bu yolda, her kararımda yanımda oldukları ve zoru başarmam adına bana her türlü imkanı sağladıkları için anneme, babama ve kardeşime minnettarım. Her koşulda gösterdikleri sabır ve ilgi için sonsuz teşekkür ederim.

Tez sürecimde motivasyonumu kaybetmeme hiçbir zaman izin vermeyen, kendimi geliştirmem ve daha iyisini yapabilmem adına bana güç veren eşim Berker’e, çıktığım yolun her anında ve her zorluğunda elimden tuttuğu için çok teşekkür ederim.

Bu yolun başarıya ulaşmasında çok fazla kahraman var ve değerli hocalarım, ailem, eşim ve arkadaşlarım, çalışma sürecinin daha etkili hale gelebilmesi için en az benim kadar katkıda bulunmuşlardır. Son olarak ise kendime, inandığım şeylerin peşinden gittiğim ve akademik merakımı hiçbir zaman kaybetmeyerek en iyi cevapları aramaktan hiç bıkmadığım için teşekkür ederim.

Akademinin, cinsiyet eşitliğinin ve yaşadığımız dünyanın,
daha iyi imkanlarla gelişebilmesi dileğiyle...

ÖZET

AKAL, Başak. *Kadının Siyasi Temsilinin Artmasının Cinsiyet Eşitliğine Etkisi: Ruanda ve Yeni Zelanda Örnekleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2025.

Bu çalışma, kadınların parlamentodaki nicel varlığının artmasının, o ülkenin cinsiyet eşitliği politikalarını geliştirmeye ne derece katkı sunduğunu; diğer bir deyişle kadınların gerçek ve nitel temsili gerçekleştirilmede etkisini incelenmektedir. Bu bağlamda, Ruanda ve Yeni Zelanda örnekleri ele alınarak geçmişten günümüze tarihsel gelişmelerin cinsiyet eşitliği çerçevesinde nasıl bir etki yarattığı tartışılmaktadır. Kronolojik süreçte ele alınan anayasal düzenlemelere referansla, üretilen politikaların nasıl bir çıktı yarattığı gözlemlenirken aynı zamanda uygulamada karşılaşılan problemler de göz önünde bulundurulmuştur. Analiz sırasında iki ülkenin de toplumsal ve yönetsel yapısı bağlamında bir inceleme yapılmış olup belirtilen ülkelerde hakim olan rejimin, diğer bir deyişle demokrasinin varlığının ya da yokluğunun kadınların temsiline gerçek bir katkı sunup sunmadığı da tartışılmıştır. Birbirlerinden tarihsel, coğrafi ve yönetsel anlamda çok farklı olan bu iki ülke için ana benzerlik noktası hem Ruanda hem de Yeni Zelanda'nın 1990'lı yıllarda yaşadığı siyasi dönüşüm sürecidir. Çalışmada tartışmayı oluşturan ana dönem de 1990'lardan günümüze kadar olan kısmı kapsamaktadır.

Tez çalışması, kadınların parlamentodaki nicel temsili için kritik bir kitle oluştursalar dahi tek başına yeterli olmadığını ve kritik eylemler gerçekleştirebilmek için bazı destekleyici unsurlara ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Çalışmada demokratik unsurların Yeni Zelanda için uzun vadede faydalı olduğu saptanırken, Ruanda'da ise "demokrasi" adı altında oluşturulan kadın temsili, otoriter uygulamalarla karşı karşıya kalması sebebiyle nitel temsili yansıtmakta zorlandığı görüşü hakimdir. Diğer bir deyişle, demokrasi olmayan rejimlerde de kadınların nicel temsili sağlanabildiği ancak rejim kaynaklı pratikte uygulanabilirlik sorunlarının yaşanmasından hareketle, nicel temsili her zaman nitel temsili sağlamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yeni Zelanda örneğinden kadınların parlamentodaki nitel temsili, demokratik uygulamalarla daha kolay gerçekleştirilebileceği tezini kabul etmekle birlikte nicel temsili ise otoriter rejimlerde hükümetin çıkarlarından hareketle var olabileceği sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Kadınların Siyasi Temsili, Ruanda, Yeni Zelanda, Parlamento, Nicel temsil, Nitel temsil

ABSTRACT

AKAL, Başak. *The Effect of Increasing Women's Political Representation on Gender Equality: The Cases of Rwanda and New Zealand*, Master's Thesis, Ankara, 2025.

This study examines the extent to which the increase in the quantitative presence of women in parliament contributes to the development of gender equality policies in that country; in other words, it investigates the impact of women in achieving substantive representation. In this context, the cases of Rwanda and New Zealand are discussed to explore how historical developments have affected gender equality. With reference to constitutional regulations addressed in a chronological process, the outcomes of the implemented policies have been observed, while also considering the problems encountered in practice. During the analysis, an examination was conducted within the framework of the social and administrative structures of both countries, and it was questioned whether the dominant regime—namely the presence or absence of democracy—offers a real contribution to women's representation. The main point of similarity between Rwanda and New Zealand, which are considerably different in terms of historical, geographical, and administrative aspects, is the political transformation in the 1990s. The primary period of discussion in this study covers the period from the 1990s to the present.

This thesis argues that even though women's descriptive representation in parliament reaches a critical mass, it is not sufficient on its own, and that certain supportive elements are necessary to enable them to take critical actions. While democratic elements are found to be beneficial for New Zealand in the long term, in the case of Rwanda, it is argued that women's political representation which established under the name of "democracy," struggles to reflect substantive representation due to the authoritarian practices. This suggests that while descriptive representation of women can be achieved even in non-democratic regimes, due to practical limitations in implementation, descriptive representation does not always lead to substantive representation. While the New Zealand case supports the argument that women's substantive representation can be more effectively realized through democratic practices, it is concluded that in authoritarian regimes, descriptive representation may exist based on the interests of the government rather than a genuine commitment to gender equality.

Keywords

Women's Political Representation, Rwanda, New Zealand, Parliament, Descriptive Representation, Substantive Representation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: SİYASİ TEMSİL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
1.1. EŞİTLİK TARTIŞMALARI VE DEMOKRASİ	13
1.2. FEMİNİZM VE SİYASİ TEMSİL	15
1.3. SİYASİ TEMSİL TÜRLERİ	20
1.3.1. Biçimsel Temsil	20
1.3.2. Sembolik Temsil	21
1.3.3. Nicel temsil	22
1.3.4. Nitel temsil	24
1.4. KRİTİK KİTLE VE KRİTİK EYLEM TEORİLERİ	27
1.5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA SİYASİ TEMSİL KAVRAMI	29
1.5.1. Kadınların Siyasi Temsiline Yönelik Problemler	30
1.5.2. Kadınların Siyasi Temsilini Geliştirmeye Yönelik Çözüm Önerileri	35
2. BÖLÜM: RUANDA'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN SİYASİ TEMSİLİ	42
2.1. RUANDA'DA TOPLUMSAL DÜZENİN OLUŞMASI: SİYASİ İSTİKRARSIZLIK SÜREÇLERİ	42
2.2. SOYKIRIMLA GELEN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ	45

2.3. 2003'TE KURULAN YÖNETİM YAPISI VE PARLAMENTODA SİYASİ TEMSİL	49
2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN KIRILMA NOKTALARI	51
2.4.1. İlk Kırılma: Soykırımın Kadınlara Katkısı mı Zararı mı?.....	51
2.4.2. İkinci Kırılma: 2003 Sonrası Yasal Dönüşümler.....	57
2.5. KADINLARIN MADDİ TEMSİLİ AÇISINDAN OTORİTER REJİMİN ANALİZİ.....	65
3. BÖLÜM: YENİ ZELANDA'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN SİYASİ TEMSİLİ	79
3.1. YENİ ZELANDA'DA YÖNETİM YAPISININ DÖNÜŞÜM SÜRECİ.....	79
3.1.1.MMP Seçim Sistemi ile Parlamentoda Temsilin Çeşitlenmesi.....	83
3.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN KIRILMA NOKTALARI	89
3.2.1. Kadın Haklarında Erken Değişim: Oy Hakkı Mücadelesi ve Parlamento	89
3.2.2. Kadın Temsilindeki Artışın Sebebi: Seçim Sistemi mi Siyasi Partiler mi?	97
3.2.3.Ardern Sonrası Kadın Liderliğinin Dönüşüm Süreci: 2017'den Günümüze	103
3.3. KADINLARIN MADDİ TEMSİLİ AÇISINDAN DEMOKRATİK REJİM ANALİZİ.....	107
4. BÖLÜM: RUANDA VE YENİ ZELANDA'DA KADINLARIN MADDİ TEMSİLİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	119
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	136
EK1 ORJİNALLİK FORMU	158
EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	160

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

APEC: Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

CDR: Cumhuriyetin Savunması Koalisyonu

CEDAW: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

CEPO: Eşit Ücret ve Fırsat Konseyi

CEVEP: Eşit Değer, Eşit Ücret Koalisyonu

EUOM: Avrupa Birliği Gözlem Misyonu

FFRP: Kadın Parlamento Üyeleri Forumu

FPP: Çoğulcu Sistem

GBV: Cinsiyete Dayalı Şiddet

GII: Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

GIS: Toplumsal Cinsiyet Etkisi Beyanı

GMO: Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

LWC: İşçi Kadınları Konseyi

MIGEPROF: Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Desteklenmesi

MMP: Karma Üyeli Nispi Temsil Sistemi

MRND: Ulusal Devrimci Kalkınma Hareketi

NAP: Ulusal Eylem Planları

NCW: Ulusal Kadın Konseyi

NORDEM: Norveç Demokrasi ve İnsan Hakları Kaynak Bankası

NOW: Ulusal Kadın Örgütü

NUWM: Ulusal İşsiz Çalışanlar Hareketi

NZ: Yeni Zelanda

OAS: Amerikan Devletleri Örgütü

OECD: Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü

RPF: Ruanda Yurtseverler Cephesi

SOGIESC: Avrupa Konseyi Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği ve İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri Birimi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TNA: Ruanda Geçiş Ulusal Meclisi

TVNZ: Yeni Zelanda Televizyonu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

WCTU: Kadınların Hristiyan Denge Birliği

WEAL: Kadın Eşitlik Eylem Birliği

WEL: Kadın İşleri Danışma Komitesi

WFL: Kadınların Oy Hakkı Birliği'nin

WPA: Kadın Hakları Eylem Birlikleri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. İşçi Partisi ve Ulusal Partinin Kazandıkları Koltuk Oranına Göre Kadın Milletvekili Bulundurma Oranları

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ruanda Parlamento'sunda Kadın ve Erkek Oranları, 1990'dan 2024'e

Şekil 2. Ruanda Parlamentosunda Kadın Oranının Artışının GII Endeks Puanına Etkisi

Şekil 3. Yeni Zelanda Parlamento'sunda Kadın ve Erkek Oranları, 1990'dan 2023'e

Şekil 4. Yeni Zelanda'da Parlamentodaki Kadın Oranına Göre GII Endeksinin Yıllara Göre Değişimi (1990-2023)

GİRİŞ

Temsil kavramının doğası geçmişten günümüze bazı değişikliklere uğramış ve demokrasinin yaygınlaşmasıyla beraber güncel anlamına yakınlaşmıştır. Siyasi temsilin oluşması ise demokratik unsurların yanında toplumsal alışkanlıklar ve kurallar çerçevesinde gelişmiştir. Demokratik sistem içinde oluşan sınıflar, öncelikle kimlerin yurttaş olabildiğini belirlerken anayasal sistem içerisinde bu yurttaşların haklarını da belirlemektedir. Bu noktada kadınlarla beraber bazı kesimlerin sistem içerisine dahil edilmemesi birçok siyasi hakka erişememelerine sebebiyet vermektedir. Erkeklerin bir yurttaş sayılmasıyla beraber siyasi haklara sadece onların sahip olabilmesi (Ağaoğulları, 2015, s. 47), kadınları toplumdan dışlayan ataerkil bir yapının oluşumuna yol açmıştır.

Siyasi temsil meselesine dair tartışmalar, Antik Yunan'da temsil etme ve siyasete katılma haklarının sadece erkek vatandaşların hakkı olarak görülmesiyle başlamaktadır (Sumbas, 2015, s. 105). Atina demokrasisinden itibaren toplum içindeki cinsiyet rolleri, erkeğin ön planda olduğu ve kadının ise çoğunlukla ev içi bir hayata odaklanmasıyla şekillenmiştir. Böylece geleneksel cinsiyet rolleri oluşmaya başlamış ve bu roller her alanda yaşantıya etki etmiştir. Aydınlanma Çağında dahi devam eden bu yapı, siyasi tarihin erkekler çerçevesinde yazılmasına ve kadınların hem temsil edilme hem de temsilci olabilmek haklarına oldukça geç bir tarihte erişmelerine neden olmuştur (Disch, 2016, s.787-791). Fransız İhtilali sonrasında yurttaş tanımının sorgulanması ve feminist görüşlerin ortaya çıkması, kadınların eşitliğe yönelik taleplerini dile getirmesinin ve devamında siyasi temsil haklarına dair tartışmaların önünü açmıştır. Cinsiyet eşitliğini bir amaç olarak ele alan feminist düşüncenin gelişen doğası, çoğunlukla Birleşik Krallık ve ABD'deki feministler etrafında gelişmiştir (Dinçer, 2023, s.285). Kadın haklarını konuşurken feminist kuramı literatürde ifade edildiği şekilde referans almak gerekse dahi siyasi sistemin ve kadın haklarının her ülkede farklı zamanlarda gelişebileceği unutulmamalıdır. Bu çalışmada detaylı biçimde ele alınacak olan Ruanda ve Yeni Zelanda için de bu durum geçerlidir. Ruanda ve Yeni Zelanda, ekonomik, toplumsal ve siyasi gelişimleri konusunda farklılık gösteren iki ülkedir. Bu farklılıklar, feminizmin dalgalarının farklı süreçlerde gelişmesine sebep olarak ülkedeki kadın temsiline ve cinsiyet eşitliği politikalarının gelişimine de etki etmiştir. 1990'lı yıllar iki ülke için de kırılma noktası olarak ele alınmış

ve çalışma sonunda yapılan karşılaştırma da 1990'lardan günümüze olacak şekilde incelenmiştir.

Kadın haklarına yönelik tartışmalar arasında en önemli konulardan birisi de siyasi temsil konusudur. Kadınların nitel temsilinin analizi, uzun süredir cinsiyet ve siyaset araştırmalarının merkezinde yer almaktadır (Dovi, 2007, 2010; Celis ve diğerleri, 2008; Lovenduski ve Guadagnini, 2010; Dahlerup ve Leyenaar, 2013; Bolzendahl, 2014 akt: Celis, Childs ve Curtin, 2016, s.1). Temsil tartışması özellikle Pitkin (1972) tarafından detaylı biçimde ele alınmaktadır. Ona göre siyasi temsilin ne olduğu ya da olması gerektiğine dair anlayış kavrandıktan sonra temsil edilen kişi ya da grupların çıkarlarına yönelik hareket edenler, temsilci olarak adlandırılmaktadır (Pitkin, 1972, s. 209). Cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik düşünceler, demokratik sistemin ilk ortaya çıktığı zamanki tutumuyla büyük tezatlık gösterse de günümüzde demokrasinin olduğu yerlerde kadın temsilinin daha rahat sağlanabileceğine yönelik bir varsayım mevcuttur (Mansbridge, 1999, s.646). Mansbridge (1999, s.646) bu durumu psikolojik açıdan yorumlayarak demokratik normların bulunduğu ortamda seçmenler açısından iletişimin daha açık olabileceği ve seçmen çıkarlarının daha iyi anlaşılabilir şekilde temsil edilebileceği vurgusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Diğer yandan Burke (1847) 'ün temsil tanımında göreceğimiz üzere temsilcinin sadece onları seçenlere yönelik değil tüm ulusa karşı bir sorumluluğu bulunması sebebiyle çıkarların temsilini ön plana alan düşünceler de vardır (Örs, 2006, s. 16). Kadınların siyasi temsilinin gelişimi de birçok parametre etrafında değişmektedir. Temsilin ne şekilde sağlanması gerektiğine yönelik çalışmalarıyla ön plana çıkan Pitkin (1972), dört farklı temsil türünden bahsetmektedir. Kadınların parlamentodaki varlıkları etrafında şekillenen ve biçimsel (formalistic), sembolik (symbolic), nicel (descriptive) ve nitel (substantive) olarak ayırt edilen bu türlerin her biri temsilin farklı bir yönünü vurgulamaktadır.¹

Tez çalışmasının konusu, kadınların parlamentodaki temsilinin sayısal olarak artmasının nitel bir temsili sağlayıp sağlamadığını araştırmaktadır. Çünkü bir grubun parlamentoda sayısal bir çoğunluk oluşturabilmesi ya da en azından yer edinebilmesi, o grup adına

¹ “Descriptive Representation” ve “Substantive Representation” terimlerinin Türkçe diline çevrilmesinde farklı kullanımları bulunmaktadır. Bu çalışmada “Descriptive Representation” için “Nicel Temsil”; “Substantive Representation” için ise “Nitel Temsil” çevirisi kullanılmıştır. Bunun haricinde “Descriptive Representation” için betimleyici ve tanımlayıcı temsil; “Substantive Representation” için ise özsel ve maddi temsil ifadeleri kullanılabilir.

konuşma ve sorunları giderme ihtimalini arttırmaktadır. Daha fazla kadının temsilci olarak seçilmesinin, tüm kadınlar adına eşitliği teşvik eden politika değişikliklerini desteklemeye istekli daha fazla yasa koyucu anlamına geleceği umulmaktadır (Trimble, 2006, s. 120). Birçok çalışma, kadın milletvekillerinin kadınların çıkarlarına yönelik yasaları teşvik etmeye ve kadın sorunlarını tartışmaya daha ilgili olma olasılıklarının yüksek olduğunu göstermiştir (Bauer, 2004, 2006; Bauer ve Britton, 2006a; Bratton, 2005; Britton, 2002, 2005; Devlin ve Elgie, 2008; Longman, 2006; Schwindt-Bayer, 2006; Tamale, 1999; TaylorRobinson ve Heath, 2003; Thomas, 1991; Tripp, Morna ve Konaté, 2006; Yoon, 2011 akt: Barnes ve Burchard, 2012, s. 770). Diğer yandan Philips'in (1995, s. 86) belirttiği gibi, herhangi bir toplumsal kategorinin sürekli olarak yetersiz temsil edilmesi –sayısal yokluğu-, zaten bir sorun olduğunu ve onların katılımını önleyen engellerin varlığını göstermektedir (Sumbas, 2015, s. 110). Ancak bu sayısal yeterlilik yani nicel temsil sağlandığında eşitlikçi uygulamalar çoğalıyor mu ve kadınların nitel temsili söz konusu oluyor mu kısmında bazı eksiklikler bulunmaktadır. Bu düşünceyi dolaylı da olsa destekleyecek biçimde Mackay (2008), nitel temsille ilgili olarak bir sistem yaklaşımı (whole system approach)² geliştirerek yalnızca kadın temsilcilere odaklanan çalışmaların sınırlılığını sorgulamakta ve bu temsilcilerin kadınlar için hareket edip etmediklerini incelemektedir (Mackay, 2008, s.125-131).

Toplumsal cinsiyet ve siyasete dair literatürün birçoğunun önerdiği gibi kadınların parlamentodaki oranının etkisine ilişkin tek bir iddia bulunmamaktadır (Celis ve Childs, 2008, s. 420). Ancak kadınların temsiline ilişkin olarak çoğunlukla kadın politikacıların kadın sorunlarını ele alarak kadın grubunun çıkarlarını yansıtacağı düşünülmektedir (Dovi, 2002; Mansbridge, 1999; Phillips, 1995 akt: Celis ve Childs, 2012, s.213). Ancak kadın milletvekillerinin, temsilci olarak söz hakkı edindikleri bir ortamda savunacakları çıkarları etkileyen birçok farklı parametre mevcuttur. Bu parametreler bulundukları ülkenin yönetim şekli ve bağlı oldukları siyasi parti gibi değişkenleri içermektedir. Diğer yandan kadın politikacıların temsil etme tercihleri de direkt olarak bir kadın grubu tarafında olmayabilir. Ayrıca çeşitli kadın kimliklerinin olması ve her kimliğin

² Mackay (2008)'in "thick conception of substantive representation" şeklinde ifade ettiği yaklaşımına göre, daha bütünsel bir sistem yaklaşımına (whole system approach) ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla Mackay (2008), temsili süreçte yer alan aktörleri, ilişkileri, etkileşimleri, kurumları ve normları izlemek için bir yol haritası çıkartılarak analize yardımcı olacak bir şema geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada da benzer biçimde ülkelerin yapısal ve siyasal bağlamları, farklı faktörler ele alınarak analiz edilecektir.

çıkarlarının birbirinden farklı olması, kolektif biçimde kadınlar adına konuşma yeteneğini sınırlandırabilir. Bu açıdan “kadınların kadınlar tarafından temsili” düşünüldüğü gibi etkiler bırakmayabilir.

Tez çalışmasının amacı, kadınların siyasi temsiline sayısal anlamda artmasının, nitel temsili sağlamaya ne derece etki ettiğini açıklamaktır. Nicel temsiline gerçekleştiği koşulların nitel temsil için yeterli olup olmadığı, Ruanda ve Yeni Zelanda örneklerinin detaylı incelenmesi ve karşılaştırılmasıyla analiz edilecektir. Araştırma soruları şu şekildedir: “Kadınların parlamentodaki temsil oranları, ülkelerin cinsiyet eşitliği politikalarına ne derece etki etmektedir?; “Kadınların siyasette nicel temsillerinin sağlanması, nitel temsillerini gerçekleştirme konusunda yeterli midir?; “Kadınların siyasi temsiline sağlanmasının yanında ülkelerin yönetim sistemi, seçim sistemleri ve toplumsal örgütlenmeler, cinsiyet eşitliğini sağlamaya ne şekilde etki etmektedir?; Demokrasinin olmadığı rejimlerde kadın temsiline sağlamak mümkün müdür?.

Bu tez çalışmada Ruanda ve Yeni Zelanda’nın karşılaştırılması sunulurken bu ülkelerin siyasi tarihlerinin cinsiyet eşitliği politikalarına etkisi, ülkelerin yönetim biçimleri ve seçim sistemleri, parti politikaları, kadınlar ve erkekler arasında fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik kota uygulamaları gibi politikalar, diğer anayasal düzenlemeler ve çeşitli örgütlerin bu politikalara etkisi üzerinde durulacaktır. Kadınların siyasi temsiline detaylı bir incelemesini sunabilmek adına, kadın temsiline imkan veren koşullardan bahsedilirken aynı zamanda temsiline önüne geçen durumlar da incelenmiş olacaktır. Genel çerçevede siyasi ortamın eşitlikçi bir şekilde sağlanmasını büyük oranda etkileyen koşul, ülkenin yönetim biçimidir. Demokrasi anlayışıyla yönetilen ülkelerde cinsiyet eşitliğinin ve kadın temsiline daha olanaklı olacağı düşünülmektedir. Cinsiyet eşitliği üzerinde etkili olan önemli kurumlardan birisi de demokrasidir (Jones, 2006; Fallon, 2008; Beer, 2009; Blankenship ve Kubicek, 2018 akt: Andersen, 2023, s. 210). Çok sayıda yapısal faktör kadınları erkeklere göre daha dezavantajlı konuma getiriyor olsa da demokratikleşme sayesinde kadınların yararlanabileceği siyasi fırsatlar olacağı düşünülmektedir (Andersen, 2023, s. 211). Ancak literatürde (Phillips, 1995) feminizm ve demokrasinin kadın haklarıyla ilişkisinin tam olarak düşünüldüğü şekilde gelişmediğine yönelik eleştiriler de mevcuttur. Aradaki ince çizgiyi anlamlandırabilmek adına ülkelerin incelenmesi yapılırken tarihsel gelişimle koşut biçimde ilerleyen yönetim yapısı çerçevesinde demokrasinin varlığının etki düzeyi de ayrı bir araştırma sorusu

olacaktır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin güncel durumuna yönelik analiz yapılırken ülkelerin cinsiyet eşitsizliği endekslerinden faydalanılacaktır.

Kadınların bir temsilci olarak parlamentoda yer alabilmesi resmîyette daha erken tarihlere dayansa da pratikte yer alabilmeleri birçok ülkede geç bir tarihte gerçekleştiğinden dolayı, kadınların nicel temsilinin politik düzlemde bir etki bırakma düzeyinin ne seviyede olduğu da yeni bir araştırma sorusudur. Literatürde bu soruların cevapları, cinsiyet eşitliği koşullarının daha iyi olması sebebiyle öncelikle İskandinav ülkeleri çerçevesinde araştırılmaktadır.³ Diğer yandan demokratik sistemlerde kadın haklarının daha yaygın olabileceği düşüncesi, araştırma kapsamında İskandinav ülkelerinin dışına çıkılmak istendiğinde çoğunlukla Batı ülkeleri ve feminizmin odak noktalarından biri olarak ABD etrafında şekillenmesine olanak sağlamaktadır.⁴

Tez çalışmasında Ruanda ve Yeni Zelanda'nın araştırma konusu olarak seçilme sebebi bir yandan farklı siyasi sistemlere ve yönetim tarzlarına sahip olmalarına karşın kadınların parlamento oranına dair dünya sıralamasında üst sıralarda yer almalarından kaynaklanmaktadır. Son yapılan Yeni Zelanda seçimlerinde kadınların parlamentodaki oranı %45,5 (dünya sıralamasında 12. sırada) iken Bakanlıklara başkanlık eden kadın kabine üyelerinin oranı ise %35'tir (dünya sıralamasında 43. sıradadır) (Inter-Parliamentary Union & UN Women, 2025).⁵ Parlamentodaki kadın oranları çalışmada esas alındığından dolayı buradaki sıralama⁶ ülkelerin araştırma konusu olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Diğer yandan UNDP cinsiyet eşitsizliği endeksine (GII) göre, Yeni Zelanda dünya sıralamasında 23. olarak 0,082 puan⁷ değerine sahipken; Ruanda'nın ise 98. sırada ve 0,400 puan değerine sahip olduğu görülmektedir (UNDP, 2025). Dünya ortalamasının 0,462 puan değerinde olduğu göz önüne alındığında

³ İskandinav ülkelerini temel alan çalışmalar için bkz. Dahlerup, 1988; Wängnerud, 2000; Bergqvist, 1999; Bergqvist, Borchorst, Christensen, Ramstedt-Silén, Raaum ve Styrkárssdóttir, 1999; Sundberg, 1995; Bergqvist, 1999; Haavio-Mannila, 1979; Borchorst ve Birte, 2008.

⁴ Örnek çalışmalar için bkz. Katzenstein ve Mueller, 1987; Elman, 1996; Gordon, 1999; Ferree, 2003; Rayside, 2001; Waltman, 2010; Zippel, 2006; Gamkhar ve Vickers, 2010; Meehan, 1985; O'Connor, Orloff ve Shaver, 1999; Wolchik, 1995; Fernandes, 2013; Bayes, 2006; Meyerowitz, 2002; Ferreei Gamson, Gerhard ve Rucht, 2002.

⁵ Çalışmaya başladığım Temmuz 2023 tarihinde yayınlanmış son raporda, Yeni Zelanda'nın 5. sırada olduğunu belirtmek isterim (Inter-Parliamentary Union & UN Women, 2023).

⁶ Raporda Yeni Zelanda'nın önünde yer alan ülkeler arasında Küba, Nikaragua ve Birleşik Arap Emirlikleri otoriter rejimle yönetilirken Meksika, Bolivya ve Monako'da hibrit rejim uygulamaları söz konusudur. Diğer yandan Nikaragua, Meksika, Andorra, Birleşik Arap Emirlikleri, Kosta Rika ve Bolivya'da ise cinsiyet kotaları uygulanmaktadır. İzlanda ve Finlandiya ise toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda literatürde sıkça karşımıza çıkan ve halihazırda kadın haklarına yönelik uygulamaların sıkça görüldüğü ülkeler olması sebebiyle karşılaştırmaya eklenmek istenmemiştir.

⁷ GII puanlamasına ilişkin olarak 0 değeri tam eşitliği ifade ederken, 1 değeri ise cinsiyet eşitsizliğinin çok fazla olduğu puan değerine işaret etmektedir.

Ruanda'nın parlamentodaki kadın temsiliinde dünyada birinci iken cinsiyet eşitsizliğinde bu kadar geride olması dikkat çekicidir. Özel olarak Ruanda'nın incelenecek ülkeler arasında yer alma sebebi, uzun yıllar devam eden ataerkil toplumsal yapıya ve henüz yakın bir tarihte (1994) yaşanan büyük soykırıma rağmen kadın haklarına verilen önem açısından çok keskin bir dönüşüm yaşamış olmasıdır. Gelişmekte olan bir ülke olarak Ruanda yönetimi, 1990'larda "demokrasiye geçiş" sebebini öne sürerek birçok yasal düzenleme getirmesine karşın seçimlerde görülen usulsüzlükler gibi birçok otoriter davranış biçimiyle eleştirilmektedir. Ancak Ruanda, otoriter eğilimlerine karşın kadınların parlamentodaki temsili açısından dünya birincisidir (Inter-Parliamentary Union & UN Women, 2025) ve kadın haklarına yönelik politikaların gelişimi de çoğunlukla hükümetin hızlı politikaları ve isteği doğrultusunda yapılmıştır. Ruanda'daki otoritenin işleyişi ve kota uygulaması göze alındığında; onunla karşılaştırılacak olan ülkenin parlamentosunda yüksek kadın temsili olmakla beraber yönetsel düzenin tam tersi koşullarda olması amaçlanmıştır. Bu karşıtlık, kadın temsiliinde sayısal çoğunluğa ulaşılırken rejimin ve anayasal düzenlemelerin nasıl bir etkisi olduğunu cevaplamamıza olanak sağlamıştır. Bu sebeple Ruanda'yla tam tersi koşullarda olacak şekilde tam demokrasi uygulamalarının ve çok partili bir rejimin olduğu; diğer yandan da kota uygulamasının bulunmadığı ve literatürde incelemesi az sayıda bulunan Yeni Zelanda seçilmiştir. Yeni Zelanda, literatürde birinci feminist dalganın başlangıcı olarak görülen kadınların oy hakkını dünyada ilk kez veren ülke olmasına karşın cinsiyet eşitliğindeki gelişim ise daha uzun vadede ilerlemektedir. Farklı kıtalarda bulunan ve hem tarihsel hem de yönetsel olarak birbirine uzak olan bu iki ülke arasında Yeni Zelanda, yine 1990'larda seçim sistemini değiştirmesiyle ülkedeki demokratik uygulamaların artacağı öngörülen bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Yeni Zelanda'daki değişim keskin olarak nitelendirilememektedir ve kadın temsili de bu seçim sistemi değişikliğiyle ve son zamanlarda da kadın bir başbakanın görev alması sebebiyle ön plana çıkmaya başlamıştır. Yeni Zelanda'ya yönelik kadın çalışmaları da çoğunlukla bu perspektiflerden yorumlanmakta ve güncel literatürde gerçek bir nitel temsil olup olmadığını tartışan az sayıda kaynağa erişilebilmektedir (Bkz. Curtin 2008a, 2008b, 2008c; Day, 2005, Grey, 2006; Hayward, 2014; Kahu ve Morgan, 2007; McLeay, 2006). Örneğin bu kaynaklar arasında en güncellerden birisi olan Hayward (2014)'ın tartışmasında 1935-1995 yılları ele alınırken; farklı makalelerde nicel ve nitel temsil tartışmasına yer vermiş olan

Curtin'in (2008a, 2008b, 2008c) tartışmaları ise parlamentodaki kadın oranlarının değişimi sebebiyle eski tarihli kalmakta ve yeni çalışmaları ise direkt olarak nicel-nitel temsil konusuna odaklanmamaktadır. Diğer yandan, bu tez çalışması adına yapılan literatür incelemelerinde hem Ruanda hem de Yeni Zelanda için erişilebilen İngilizce kaynakların birçoğunda ancak iç metinlerinde gerekli bilgilere erişilebilmiştir. Kaynak başlıklarında doğrudan ya da dolaylı biçimde belirtilen ülkeler üzerinden bir nitel temsil ve nicel temsil tartışması yapan çalışma sayısı hem Türkçe hem de İngilizce literatür için oldukça azdır. Literatürde Ruanda Parlamentosundaki kadınlara dair çalışmalar (bkz. Berry, 2015a; Burnet, 2008, 2019; Devlin ve Elgie, 2008; Hogg, 2009; Longman, 2006) bulunsa da direkt olarak bir temsil tartışmasına yer veren çalışma sayısı da oldukça azdır. Bu çalışma, literatürde hem Yeni Zelanda ve Ruanda'da artan kadın temsil oranlarının nitel temsil tartışmasını sunacak hem de kadın temsiliyi iki farklı rejimde karşılaştırarak literatürdeki boşluğu dolduracaktır. Ülkelerde uygulanan rejiminin etkisini de ortaya koyacak biçimde literatürdeki boşluk doldurulmak istenmiştir. Ruanda ve Yeni Zelanda arasında özellikle parlamento kurumu üzerinden bir karşılaştırmanın seçilmiş olma sebebi ise hükümet içerisinde çeşitliliğin en fazla olabileceği ve kadınların sayısal olarak daha fazla yer edinebileceği bir kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tez çalışmasının amacı, kadınların parlamentodaki nicel temsillerinin nitel temsile olan etkisini incelemektedir ve bu noktada sayısal bir çeşitlilik olması belirleyicidir.

Çalışmada yöntem olarak sistematik literatür taraması yapılmış olup temelde ikincil kaynaklardan faydalanılmıştır. Sistematik literatür taraması, git gide sosyal politika gibi alanlarda da daha sık yayılmaya başlayan bir yöntem (Bryman, 2012, s. 103) olmakla beraber, metodolojinin uygulanmasında belirli bir soruna cevap oluşturmak amacıyla, belirlenmiş kriterler dahilinde ilişki kurulabilen tüm çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesi söz konusudur (Kraus, Breier ve Dasi-Rodriquez, 2020, s. 1026 akt: Yıldız, 2022). Bu amaçla öncelikle temsil kavramının doğası ve kadınlar için temsil oluşturabilecek koşulların sağlanması sürecine; devamında ise tezin ana odak noktasını oluşturan nicel temsil ve nitel temsil konusunu ele alan çalışmalar incelenmiştir. Kavramsal çerçevenin oluşturulmasının devamında ise karşılaştırma yapılacak olan Ruanda ve Yeni Zelanda'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin gelişim sürecini anlamlandırabilmek için öncelikle tarihsel arka planlarına dair bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sırasında ülkelerin toplumsal gelişimi anlayabilmek adına tarihsel süreç

Ruanda’da 1860 yılına kadar ve Yeni Zelanda’da 17.yüzyıla kadar uzansa da karşılaştırma amacıyla 1990 sonrasındaki süreçlere odaklanılmıştır. Literatür taraması kısmında da 1990 ve sonraki yıllar daha detaylı biçimde analiz edilmiştir. Bu yönetime ek olarak kaynakları desteklemek ve çalışmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla Ruanda ve Yeni Zelanda’nın anayasaları ve kurumların resmi web sitelerini içeren bir içerik analizi yapılmıştır. Anlamlı bir bütün oluşturabilmek amacıyla sistematik literatür taramasından elde edilen veriler arasındaki bağlantılar ortaya çıkarılarak bir analiz elde edilmiş ve karşılaştırmalı bir bakış oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin yayınladığı Siyasette Kadın Raporlarının (Inter-Parliamentary Union & UN Women, 2025) da analizi yapılmıştır. İçerik analizi yöntemi, sosyal gerçekliği araştıran nesnel, sistematik, tümdengelim dayalı okuma aracı olarak önceden belirlenen ölçütlere göre kavramlardan, metinlerden, sözlü veya yazılı materyallerden anlamlar çıkarmayı amaçlayan metodolojik araç ve teknikler bütünüdür (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 21-22 akt: Metin ve Ünal, 2022, s. 276).

Çalışmanın konusuyla bağlantılı olacak biçimde, Ruanda’da ve Yeni Zelanda’da kadınların temsilinin ülkedeki cinsiyet eşitliğini ne şekilde etkilediğini nicel anlamda gözlemleyebilmek için ise UNDP’nin Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) incelenmiştir (UNDP, 2025). Çünkü bu tez çalışmasında siyasi temsilin sadece nicel yönünden ziyade sayısal çoğunluğun gerçek bir fayda sağlayıp sağlamadığı da araştırılmaktadır. UNDP’nin GII endeksi ise, ülkelerdeki kadın ve erkekler arasındaki eşitsizlikleri incelerken birçok farklı parametreden faydalanmaktadır. Kullanılan göstergelerin (sağlık, kadınların güçlendirilmesi ve işgücü piyasası) çok yönlü olması (UNDP, 2025) sayesinde cinsiyet eşitsizliği de birçok tema çerçevesinde analiz edilebilmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal bir çerçeve sunularak siyasi temsil kavramına değinilmektedir. Temsil kavramının ilk ortaya çıktığı Antik Yunan döneminden başlayarak temsilci ve temsil edilenlerin kimler olabileceğinin üzerinde durulmaktadır. Demokrasinin gelişimiyle beraber ortaya çıkan eşitlik tartışmalarının devamında feminist kuramın gelişiminden de bahsedilecektir. Feminizmin ortaya çıkışı ve dört farklı feminizm dalgası çerçevesinde siyasi temsil kavramının nasıl değişikliklere uğradığı açıklanacaktır. Çalışmada ele alınan temsil türleri, literatürde de geleneksel olarak kabul edilen Pitkin’in (1972) temsil türlerini içermektedir. İlk bölümde bu dört siyasi temsil türü açıklanırken, eğer varsa modern temsil türündeki karşılığında da bahsedilmiştir. Ayrıca

kritik kitle ve kritik eylem teorilerinden bahsedilerek, kadınların siyasi temsiliinin hangi koşullar altında ortaya çıkabileceği ve gerçek bir etki yaratabileceği tartışılacaktır. Son olarak siyasi temsil kavramının toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde öneminin üstünde durularak kadınların siyasi temsiliyle ilgili yaşanan problemlere ve çözüm önerilerine değinilecektir.

Tez çalışmasında ön planda olacak temsil türleri, nicel temsil ile nitel temsil olacaktır. Çünkü çalışmanın konusuna uygun olacak biçimde nicel temsil çerçevesinde kadınların parlamentodaki varlığının sayısal anlamdaki artışı incelenirken; nitel temsil çerçevesinde ise kadınların parlamentodaki varlığının nitel bir karşılığı olup olmadığı incelenecektir. Bu karşılaştırmaya yapısal bir zemin hazırlamak amacıyla çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde ülkelerin tarihsel gelişim süreçleriyle birlikte yönetim sistemlerine değinilmektedir. Öncelikle ikinci bölümde Ruanda'daki toplumsal yapılanma, siyasi tarihi içerisindeki sömürge dönemi ve bağımsızlığın kazanılması ve 1994'te yaşanan büyük soykırımdan bahsedilecek; bu süreçte hükümet yapısının nasıl şekillendiği ve parlamentodaki siyasi temsiliin oluşmasındaki etkenler açıklanacaktır. Bu bağlamda Ruanda'da kadın haklarının tartışılmaya başladığı oy hakkı mücadelesinden (1962) günümüze kadarki cinsiyet eşitliğinin durumu üzerinde durulacaktır. Yönetim sisteminin kadın erkek eşitliğine ve kadınların siyasi temsiline olan etkisi açıklanırken; anayasal mevzuatta yer alan cinsiyet eşitliği politikalarına ve kadın sorunlarına yönelik oluşan toplumsal örgütlenmelere de değinilecektir. Özellikle soykırım sonrası oluşan otoriter rejimin kadın sorunlarına yönelik duruşu ve toplumsal cinsiyete yönelik bakışı ele alınacaktır. İkinci bölümün son başlığında ise Ruanda'da kadınların siyasi temsili detaylı biçimde incelenerek kadınların temsiliinin gelişmesini etkileyen unsurlar üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda nicel ya da nitel temsile olan yakınlıkları, otoriter rejim çerçevesinde tartışılarak olumlu olumsuz yönleri değerlendirilecektir.

Ruanda için ele alınan bu süreçler, Yeni Zelanda için de benzer biçimde sunulacaktır. Üçüncü bölümde Yeni Zelanda'daki toplumsal yapılanmayla beraber Westminster sisteminin ortaya çıkışı ve seçim sistemi değişiklikleriyle birlikte hükümet sisteminin nasıl şekillendiği ele alınacaktır. Yine oy hakkı mücadelesinden (1893) başlayarak günümüze dek ortaya çıkan cinsiyet eşitliğine yönelik anayasal mevzuat, kadın hareketleri ve toplumsal örgütlenmelerden bahsedilmiştir. Kadınların siyasi temsiliinde belirleyici olan seçim sistemi değişikliği sonrasında yönetimde bulunan hükümetlerin

kadın sorunlarına yönelik politikaları incelenmiştir. Son başlıkta ise Yeni Zelanda'daki demokratik rejim çerçevesinde kadın temsiliinin gelişimini etkileyen unsurlar, kavramsal çerçeve de gözetilerek incelenecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Ruanda ve Yeni Zelanda'nın siyasi tarihi ve yönetim yapısı göz önünde bulundurularak bir karşılaştırma yapılacaktır. Bu karşılaştırma, kavramsal çerçevede yapılacak olup öncelikle kadınların siyasi temsiliinin Ruanda ve Yeni Zelanda'da nitel temsili nasıl etkilediği analiz edilecektir. Ayrıca toplumsal cinsiyet politikalarının arttırılmasına ve uygulanmasına yönelik bir etki yapıp yapmadığı tartışılacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın genel bir özetine yer verilecek olup, elde edilen bulgular ve çalışmanın literatüre katkısına değinilecektir.

1. BÖLÜM

SİYASİ TEMSİL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Temsil kavramı, temel çerçevede açıklanmak istendiğinde “*Temsil nedir?*”, “*Temsilci ile temsil edilen arasındaki ilişki nasıldır?*”, “*Temsil ne şekilde gerçekleşmektedir?*” ve “*Temsilin türleri nelerdir?*” gibi sorularla karşılaşılır. Öncelikle kavramın doğasını anlayabilmek adına “Temsil nedir?” sorusuna cevap vermek gerekirse, Pitkin’in (1972) çalışmalarının bu konuda öncü olduğu görülmektedir. Şu anda eski Fransızca’dan türetilerek kullanılmakta olan “temsil” (representation) kavramı, Romalılar zamanında “repraesentare” şeklinde kullanılmakta ve öncesinde mevcut olmayan bir şeyin gerçek anlamda ortaya çıkarılması veya soyut bir kavramın bir nesne üzerinde somutlaştırılması (Örneğin, cesaret kelimesinin bir insan yüzünde veya bir heykel parçasında somutlaştırılması gibi) bağlamında kullanılmıştır (Pitkin, 1972, s. 3). Diğer yandan temsil kavramı, Antik Yunan ve Roma tiyatro dünyasında bir soyutlamanın herhangi bir nesne içerisinde vücut bulmasını ifade etmek üzere “maske” anlamında da kullanılmıştır (Vieira ve Runciman, 2008: 6-8 akt: Özkan, 2020, s. 59). Anlaşılabileceği üzere temsil kavramının ilk kullanımları, günümüzdeki siyasi anlamından oldukça uzak bir biçimde gerçekleşmiştir. Kavramın günümüzdeki kullanımına yaklaşması ise yüzyıllar geçtikten sonra mümkün olmuştur. 13. ve 14. yüzyıllara gelindiğinde, kilise konseylerine veya İngiliz parlamentosuna katılmaları amacıyla gönderilen kişilere “temsilci” (representative) denilmeye başlanmış ve temsilin siyasi doğası yavaş yavaş ortaya çıkmıştır (Pitkin, 1972, s. 3).

Demokratik unsurların yaygınlaşması ve İngiltere’de parlamentonun ortaya çıkışı ile siyasi temsilin tanımı genişlemiştir. Demokrasi sistemi Antik Yunan’dan beri var olsa da uygulama bakımından günümüzdeki demokrasi anlayışıyla farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Atina demokrasisinde sadece erkeklerin yurttaş olarak sayıldığı ve dolayısıyla sadece erkeklerin siyasal haklara sahip olabildikleri ve yönetici seçilme şansı elde edebildikleri bir demokratik sistem mevcuttu (Ağaoğulları, 2015, s. 47). Demokrasi anlayışının gelişimi, kimlerin yönetici ve yönetilen olabildiği gibi konularla birlikte siyasi temsil noktasında da değişime ön ayak olmuştur. Bu durumda üzerinde durulması gereken noktalardan birisi, kimlerin temsil edildiği ya da kimlerin temsil ettiğinin yanında,

kimlerin bu unsurlara sahip olmadığıyla ilgilidir. Toplumların ve devletlerin çatışmaları, kimilerinin hayat seviyesini iyileştirirken, geri kalan kesimin ise hayat seviyesini kötüleşmiştir. Hayatın bir “yarış” olarak görüldüğü düzende her zaman kazananlar ve kaybedenler olmuştur. Ancak güç sahiplerinin yetkileri genişlediği süreçte daha fazla kişiye hitap etmeleri gerekmiş, nüfusun artışıyla beraber meclisler yaygınlaşırken aynı zamanda kalabalıklaşmıştır. Bununla birlikte hem toplumdaki düşünceler hem de toplumları temsil edecek kurum olan parlamentodaki çeşitlilik artmaya başlamıştır. Toplum bir kolektif bütün olarak, bireysel çıkarları ve hakları olan kişilerin toplamı olarak görülmeye başlandıktan sonra toplumu temsil fikri, demokratik bir siyasal birim ile bağlantılı temsil anlamına gelmeye başlamıştır (Örs, 2006, s. 5). Bu siyasal birimler içerisinde yer alan kişiler, çoğunlukla üst pozisyonlarda bulunarak “temsilci” olarak görülmüş veya “temsilci” olarak seçilmişlerdir. Diğer yandan kolektif biçimde toplum, temsil edilen grubu yansıtmaktadır ancak bazı teorisyenler ise “toplum adına eylemde bulunan kişileri” temsilci olarak tanımlanmaktadır (Örs, 2006, s. 5). Pitkin (1972) ise temsil kavramını açıklarken farklı yazarların konu hakkındaki görüşlerine de değinmekte ve böylece farklı bakış açıları üzerinden bir tartışma yaratmaktadır. Ona göre bahsedilen bu temsil biçimleri arasındaki en önemli ayrım “bir şeyin temsilcisi olmak” ile “temsil adına hareket etmek” eylemleriyle bağlantılıdır (Pitkin, 1972, s. 209). Bu noktada bir temsilci ya da temsilciler grubu, sadece “öyle göründükleri ya da dile getirdikleri için” mi belli bir konunun temsilcisi olarak sayılıyorlar? Yoksa gerçekten talep edilen konu üzerinde eylemlerde bulundukları için mi temsilci olarak görülüyorlar? Bu ve benzeri sorular çerçevesinde bir analiz yapıldığında, nitel karşılığı olan bir temsil etme eyleminin olup olmadığı sorusuna cevap bulunabilmektedir. Bu cevaplar farklı tartışmalarda devam ederken Pitkin (1972, s. 209) ve diğer birçok siyasi temsil araştırmacısının sahip olduğu ortak bir fikir vardır (Celis ve Childs, 2008, s. 419). Öncelikle siyasi temsil gerçek anlamda kavranmalı ve 'temsil edilenlerin çıkarları doğrultusunda, onlara duyarlı bir şekilde hareket etmek' olarak tanımlanmalıdır (Pitkin, 1972, s. 209). Burada vurgulanan ana nokta, temsilci olarak seçilecek kişinin, onu seçenlerin ihtiyaçlarını anlayarak temsil edilenlerin faydasına hareket etmesi gerektiğidir. Bu gerekliliğin farkına varıldığı zamanlarda özellikle Batı toplumlarında, kimlerin temsil etmesi gerektiği sorgulanmaya başlamış ve böylece eşitlik tartışmalarıyla birlikte demokratik unsurların hayata geçişi başlamıştır. Siyasi temsil başlığı altında öncelikle eşitlik tartışmalarının hangi doğrultuda

ilerlediği ve feminist teoriye neden ihtiyaç duyulduğu açıklanacaktır. Bahsedilen hareketler belli bir süreç içerisinde gelişmiş ve zamanla amaçları da farklılaşmıştır. Her farklı dönemde, siyasi temsilden ne anlaşıldığı da gelişme göstermiştir. Siyasi temsilin gelişimi açıklandıktan sonra Pitkin'in (1972) tanımlamalarından yola çıkılarak siyasi temsilin dört ana türü (biçimsel temsil, sembolik temsil, nicel temsil, nitel temsil) ele alınacak ve Kritik Kitle ve Kritik Eylem Teorilerinden bahsedilecektir. Siyaset Bilimi literatüründe en kapsamlı ve klasik çerçeveyi oluşturduğu için bu çalışmada da Pitkin'in temsil türleri üzerinden bir ana hat oluşturulmak istenmiştir. Bölümün sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında siyasi temsil kavramı ele alınarak kadınların siyasi temsiline yönelik problemler ve çözüm önerileri tartışılacaktır.

1.1. EŞİTLİK TARTIŞMALARI VE DEMOKRASİ

Demokrasi tartışmaları ilk olarak Antik Yunan döneminde başlamış olmakla beraber günümüzdeki demokrasi anlayışıyla bazı farklılıklar içermektedir. Atina'da güçlü bir icat olarak ortaya çıkan demokrasi *-demokratia-* (demos-kratia, yani halkın iktidarı ya da yönetimi), polis içerisinde bir eşitlik arayışından doğmuştur (Ağaoğulları, 2015, s. 47). Solon döneminde değişime uğrayan yeni siyasal egemenlik ilişkileri, toplumdaki sınıfların ekonomik zenginliklerine göre ayrıştırılmasına sebebiyet vermiştir. Bu durumun sonucu olarak Atina yurttaşlarının anayasal hak ve yükümlülükleri, diğer bir deyişle siyasal alandaki konumları belirlenmiştir (Ober, 1989, s. 61 akt: Yetiş, 1999, s. 31). Böylece ekonomik zenginliğe sahip olan kesimlerin devlet içerisinde yönetici konumuna gelebilmelerinin yolu açılmıştır. Ancak bu demokrasi anlayışı içinde önemli bir nokta, bu zenginliğe hangi kesimlerin sahip olabileceği ile alakalıdır. Atina devleti içerisinde kadınlar, yurttaş olarak görülmedikleri gibi siyasi haklara da sahip olamamış ve polisteki meclislerde yer alamamışlardır. Ağaoğulları'na göre de Atina'daki demokrasi anlayışının siyaseten bir demokrasi olduğunu söylemek oldukça zordur. Bunun sebebini açıklarken demosun her kesiminin (köleler ve kadınlar gibi) siyasal yaşama etkin biçimde katılamamasına ve belirli kesimlerin demostan dışlanmasına vurgu yapmaktadır (Ağaoğulları, 2015, s. 47).

Atina devletinden itibaren kadınlar bazen zayıf, bazen dini anlamda "günahkar", bazen ise doğa yasasını bilemeyecekleri (J.Locke) düşünülerek toplumda bir birey olmaktan uzak bırakılmış ve siyasi hayattan dışlanmışlardır (Ağaoğulları, 2015, s. 495). En büyük

dönüşümlerin yaşandığı ve insan aklının ön planda olduğu Aydınlanma Çağı'na (18. yy.) gelindiğinde bile, kadını toplumdan ve siyasetten dışlayan düşünceler mevcut olmuştur. Anlaşılabileceği üzere demokrasinin doğduğu yer olarak nitelendirilen Atina'dan, eşitlik düşünürü olarak ele alınan Rousseau'ya kadar, "eşit olmak" toplumun sadece belli bir kesimi için düşünülmüş ve kadınlar bu isteklerin dışında bırakılmıştır. Phillips de demokrasi üzerine yaşanan tartışmaların uzun yıllar boyunca sanki kadınlar yokmuş gibi devam ettiğini ya da Rousseau gibi yazarların ancak kadınların yerini bildirmek amacıyla onlardan bahsettiğini vurgulamıştır (Phillips, 1995, s. 14). Eşitsizlik durumunun değişebileceğine yönelik ilk atılımlar ise kadınların doğrudan ya da dolaylı olarak Fransız Devrimi'ne katılmalarıyla süregelmış ve kadın hakları konusunda yeni bir sayfaya geçilmesinin yolu açılmıştır. Ancak "Eşitlik, özgürlük ve kardeşlik" söylemlerine ve kadınların bu önemli reform hareketine desteklerine rağmen, devrim sonrasında yayınlanan Yurttaşlık ve İnsan Hakları Bildirgesi'nde kadın hak ve özgürlüklerine yer verilmemiştir (Ünal Erzen, 2019, s. 30). Siyasi alanın dışında tutulmaya devam edilmelerine rağmen Mary Wollstonecraft, Susan B. Anthony, Charlotte Perkins Gilman ve Emma Goldman gibi erken dönem kadın hakları savunucuları sayesinde cinsiyet eşitliğine yönelik talepler daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Mills, 2016, s. 283). Bu hakların birçok kişi tarafından bir isteme dönüşme süreci, modern devlet sistemlerinin de ortaya çıkmasıyla olumlu bir dönüşüm yaşamıştır. Fransız İhtilali sonrası nüfusun kalabalıklaşması ve yurttaş tanımının değişimiyle beraber demokrasi anlayışı da farklılaşmaya başlamış ve siyasi alan içerisinde yeni tartışmalar ortaya çıkmıştır. Örneğin artık Atina şehir devletinin sahip olduğu meclislerden daha büyük ve kalabalık uluslara geçiş ile başlayan demokratik katılım sorunu (Dahl, 1989 akt: Childs ve Lovenduski, 2012, s. 490), kadınların oy kullanmaya yönelik taleplerinin gündeme gelmesinin yolunu açmıştır. Kölelik sistemini protesto amacıyla oluşan kadın hareketleri, ilerde kendi siyasi taleplerini konuşacakları bir olgu haline gelecektir. Kadınları Amerika Birleşik Devletleri'nin Seneca Falls (1848)'unda harekete geçiren ilk olay ise oy haklarıyla ilgili yapılan tartışmalar neticesinde oluşmuştur. Sadece toprak sahiplerinin oy kullanabileceğine yönelik yasalar kaldırılmaya başlandığında, erkek seçmenlerin de sayısı artmaya başlamış ve bu da kadın aktivistleri harekete geçirmiştir. Kadınların -ilk aşamada evli kadınlardan söz etmek daha doğru olacaktır- mülk sahibi olmalarına izin verilirse, değişen yasalar bağlamında oy kullanabilmeleri de söz konusu olacaktır.

1848’de imzalanan Evli Kadınların Mülkiyeti Yasası (Married Women's Property Act) da aynı yıl yapılan Seneca Falls kongresine zemin hazırlayan ilk büyük olay olarak görülmektedir (Wellman, 1991, s. 22). Kadınların ve erkeklerin eşit yaratıldığı ve eşit haklara sahip olması gerektiği görüşü, Seneca’da cinsiyet ayrımı olmaksızın çoğunluk kesim tarafından savunulmuş ve feminist düşüncelerin hareketlenmesinin önünü açmıştır.

1.2. FEMİNİZM VE SİYASİ TEMSİL

Feminizmin hangi toplumsal olaylar çerçevesinde geliştiğini açıklamadan önce belirtmek gerekir ki; Feminist aktivistler ve kadın hareketi tarihçileri, ABD'deki kadın hareketini tanımlamak için "dalga" modelini kullanmaktadırlar (Springer, 2002, s. 1061). Ancak feminizm toplumsal bir hareket olarak tanımlanmış olsa da durağan bir yapıda ilerlememiş ve farklı kitlesel hareketler aynı zaman dilimi içerisinde gelişebilmiştir (Nicholson, 2008, s. 141). Farklı bir deyişle literatürde bazı başlangıç ve bitiş noktaları belirtilen feminist hareketlerin gelişim süreci aslında sürekli olarak devam etmektedir. Dünyanın bir ülkesinde feminizmin geliştiği dalganın boyutu ile farklı bir ülkede ulaştığı boyut aynı olmayabilir çünkü her ülkenin, hatta ülkedeki farklı grupların bile feminist süreci algılama ve toplumsal ve siyasi pratiklerine yerleştirme süreci kendine özeldir. Diğer yandan feminist dalga tanımlamalarının çoğunlukla beyaz kadınlar üzerinden yürütüldüğü ve renkli/siyahi kadınların bu toplumsal hareketten ve devamında da feminist teorilerden dışlandığı da göz önünde bulundurulmalıdır (Springer, 2002, s. 1063). Ancak kadın hareketine dair incelemelere büyük çapta bu anlatım tarzı yerleşmiştir. Bu çalışmanın kavramsal tartışma kısmı da literatürden örneklerle yapılacak olsa da tartışılan örneğin yukarıda bahsedilen ayrıştırmalara göre yorumlanması gerektiği de unutulmamalıdır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde detaylandırılacak olan Ruanda ve Yeni Zelanda için de bu durum geçerlidir. Nitekim literatürde ilk dalganın, 19. Yüzyılda kadınların oy hakkı hareketine kadarki süreci kapsadığı varsayılmaktadır (Nicholson, 2008, s. 139). İlk feminist dalganın oluşması dünyada ilk kadın hakları bildirgesi olan Seneca Falls’un resmi olarak imzalanmasıyla gerçekleşmiş ve bu durum kadın hareketlerinin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kadınları kendi özel alanlarına hapseden düşüncelere karşı ilk örgütlü feminist mücadele dalgası, ABD ve Avrupa’da oy hakkı kampanyalarıyla başlamış ve kadınların kamusal alana dahil edilebilmesi adına mücadele edilmiştir (Bozkurt, 2021, s. 131). Yüzyılın ortalarında kadının seçme hakkı için yürütülen kampanyalar, kadınların da erkekler gibi yasal ve siyasi haklara sahip olması

çerçevesinde gerçekleşmiş ve “birinci dalga feminizmi” oluşturmuştur (Nicholson, 2008, s.139). Oy hakkı mücadelesi, cinsiyet eşitliği konusunun demokratik gelişim sürecine resmen dahil olması anlamına gelmektedir. Çünkü demokrasinin temel tanımları arasında oy hakkı tartışmalarına da değinilmektedir. Bu oy hakkına kimlerin sahip olacağı ise demokratik sistemde temsilcilerini seçen kişileri belirleyeceği için önemlidir. Örneğin, Schmitter ve Karl (1991, s. 77) demokratik katılımın “yetişkinleri” içerdiğini belirtirken; Vanhanen (2000, s. 252) “halkı” ve Bollen (1990, s. 9) da “elit olmayanları” içermesi gerektiğinin üzerinde durmakta ve dolaylı bile olsa bu tanımlar kadınları da içermektedir (Paxton, 2008, s. 49). Siyasi temsil açısından kadınların en azından “temsil edilen” taraf içerisinde söz sahibi olabilmesine dair tartışmalar, demokrasinin ne olduğuna dair tanımlamaları da sekteye uğratmıştır.

Kadınların tarih yazımına ve kuramsal gelişim süreçlerine neredeyse hiç dahil edilmemesi, 20.yy.’ın başlarında birçok kişi tarafından benzer biçimde cevaplanan “Demokrasi nedir?” sorusunun cevabının sorgulanmasına yol açmıştır. Bu bağlamda kadınların sadece temsil kavramı içine değil, tüm siyasi ve kamusal alana dahil olmalarına dair söylemler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadınların siyasi temsil hakkının yanı sıra “devlet yönetiminde görev alınması, iş yaşamı, eğitim” gibi pek çok alan toplumsal cinsiyet kavramıyla şekillenmeye başlamıştır (Aktaş, 2013 akt: Nalbant & Korkmaz, 2019, s. 168). Birinci dalga feminizmin en önemli sonucu, ataerkil toplum yapısına karşı direnmek, “cinsel devrim” olarak adlandırılan hareketin toplumsal statü, rol ve zihinsel yapı alanlarına etkide bulunacak ve değişimi meydana getirecek anlayışların temelini atmak ve reaksiyoner bir şekle bürünmesini sağlamak olmuştur (Millett, 2000, s. 63 akt: Taş, 2016, s. 169). 1920’de ABD’de ve 1918’de İngiltere’de sınırlı biçimde de olsa kadınlar oy haklarını elde etmiş, devamında ise tuhaf bir şekilde kadın hareketi zayıflamıştır. Kadınlar seçme hakkını elde edebilmiş görünseler bile pratikte uygulanması daha ileri tarihlerde gerçekleşmiştir. İlk feminist dalganın sonuna yaklaşırken sadece yasal düzenlemeler getirmenin tek başına cinsiyet eşitsizliği sorununu çözmede yetersiz olduğu görülmüştür. Şener ve Zengin’in ifade edişiyle (2020), eşitlik amacıyla sağlanan bu hakların kadınların üzerindeki baskıyı azaltmada yeterli olmadığı ve bu baskının sadece ekonomik sistemden dolayı değil, aynı zamanda toplumsal yaşamdaki kurallar, cinsiyete dayalı roller, sosyal ilişki ve etkileşimler gibi nedenlerden de kaynaklanabileceği düşünülmüştür (Şener ve Zengin, 2020, s. 143).

Birinci feminist dalganın istenilen etkiyi yaratamaması ve uygulamadaki yetersizlikler, demokrasinin kapsayıcılığının ve eşitlik anlayışının yerleşemediğini göstermektedir. Yine de 20.yy'ın ikinci yarısına gelirken, kadınların “temsil edilen” konumlarının ötesine geçilerek, “temsilci” olarak “seçilme hakkına” sahip olma talepleri gündeme gelmeye başlamıştır. Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik en önemli gelişme, kadın haklarına yönelik çeşitli örgütler kurulması yönünde olmuştur. İlk kadın hareketleri arasında 1968’de kurulan Kadın Eşitlik Eylem Birliği (Women's Equity Action League) (WEAL) ve 1966’da kurulan Ulusal Kadın Örgütü (Human Rights for Women ve National Organization for Women) (NOW) yer almaktadır (Freeman, 1973, s. 795). Birçok insanın kadın haklarına yönelik belirli hedefler doğrultusunda bir araya toplanması, feminist taleplerin karşılanması adına hükümete baskı unsuru oluşturabilmeye destek sağlamıştır. Ataerkil sistem anlayışıyla beraber devam eden eşitsiz cinsiyet rolleri hem ikinci dalga feministlerin hem de kadın örgütlerinin özellikle bu anlayışı değiştirmeye yönelik eylemlerde bulunmalarına sebep olmuştur. Feminist hareketin eylemlerine karşı çıkarak geleneksel cinsiyet rollerini savunanlar arasında ise sadece erkekler değil kadınlar da yer almıştır (Petchesky 1981; Luker 1984; Mansbridge 1986; Marshall 1986; Himmelstein 1990; Blee 1991, 1997; deHart 1991 akt: Kretschmer ve Meyer, 2013, s. 396). Çünkü bu değişim talebi her ne kadar mantığa uygunsa da alışkanlıkların oldukça ötesine çıkan ve belki de “uygunsuz” olarak nitelendirilebilecek bir talepti. Bu perspektiften bakıldığında, feminist kuramın ortaya çıktığı zamanlarda eşitlik taleplerinin gerçekleşebileceği kritik bir kitleye sahip olunmadığı anlaşılmaktadır. Kadınlar sadece belli bir kesim tarafından “dezavantajlı” olarak görülmüş, bu sebeple feminist kuramı savunan kadınlar, toplum ve hatta geleneksel talepleri savunan diğer kadınlar içerisinde “azınlık” olarak kalmışlardır. Bu süreçte kadınlar kamusal hayattan uzak durarak sadece ev işleriyle ilgilenmiş, çalışma hayatına ve siyasete geç katılmışlardır (Sumbas, 2019, s. 11). Bir anlamda ataerkil yapının ötesine geçilememiş ve cinsiyet rollerinden kültürel anlamda kopulamamıştır. Sonuç olarak bu yeni uygulamalar hem siyasi alana hem de toplumda cinsiyet eşitliğine yönelik bir bilinçlenme oluşmasına destek sağlasa da hukuki reformların ötesine geçilememiştir. Buradan çıkarılacak en önemli sonuç, bir eşitlik istencini dile getirebilecek ortamın hangi koşullarda yaratıldığının o hareketin çıktılarını büyük ölçüde etkilemesidir.

İkinci dalga feminizmin iyi bilinen sloganı ise “kişisel olan politiktir”, bugüne kadar özel bir konu olarak kabul edilen şeyin tanımı gereği kamusal bir konu olduğunu ön plana

çıkarmıştır (Zerilli, 2016, s. 632). Burada feminizmin peşinden gittiği kadın haklarının sadece kadınları ilgilendiren bir konu olmadığı ve kamuyu her açıdan ilgilendirdiği vurgulanmaktadır. Ayrıca sadece kadın haklarına odaklanmanın yanı sıra kadınların kültürel ve toplumsal marjinalleşmesini ele almayı ve kolektif bir toplumsal değişim sağlamayı amaçlamıştır (Dinçer, 2023, s. 286). Ancak bu hareketlerin çoğunlukla gelir seviyesi iyi durumda olan beyaz, orta sınıf kadınlara yönelik olması, ikinci dalga feminizmin akademi içerisinde apolitik ve bireyci olarak eleştirilmesine sebebiyet vermiştir (Williams, 2016, s.251). Örneğin çalışma hayatına giren kadınlar daha çok evli ve beyaz orta sınıfta bulunan kadınlar arasından olmuştur (Nicholson, 2008, s. 162). Ya da oy hakkı mücadelesinde siyahi kadınların da bu harekette desteği olmasına rağmen beyaz kadınlar onları hareketin bir öncüsü olarak görmemektedir (Henry, 2004, s. 79). Böylece siyah kadınlar ırkları sebebiyle beyaz kadınlardan ayrıştırılmış, cinsiyetleri sebebiyle de hem beyaz hem siyah erkeklerden ayrıştırılmışlardır. Kadınlar cinsiyetlerinin yanında ırklarından dolayı ayrımcılık görebileceği gibi aynı zamanda o ülke içinde göçmen olması gibi farklı bir statüde yer alması sebebiyle de aynı ayrımcılığı yaşayabilir. Crenshaw (1989) siyah kadınların gördüğü farklı baskı biçimlerini bir arada yorumlayarak “kesişimsellik” (intersectionality) terimini ortaya atmaktadır. Siyah kadınları halihazırda kurulmuş bir analitik yapıya dahil etmek de bu durumu çözmeyecektir. Kesişimsel deneyim, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin toplamından daha büyük olduğu için bu deneyimi hesaba katmayan herhangi bir analiz siyah kadınların tabi kılındığı bir biçimi yeterince ele alamayacaktır (Crenshaw, 1989, s. 140). Crenshaw’ın bu gözlemleri, mevcut politika çerçevelerinin yeniden düzenlenmesi ve düşünülmesi gerektiğini ortaya koyarken (Crenshaw, 1989, s. 140) aynı zamanda toplumsal dünyanın inşası sırasında birden fazla kimliğin hesaba katılması gerektiği ihtiyacını da ortaya koymuş oldu (Cooper, 2016, s. 386) Sonuçta toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel düşüncelerine aykırı olacak biçimde sadece belli bir grup içinde yer alan kadınların ele alınması, “post-feminist” eleştirilerle birlikte üçüncü dalga feminizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1990’ların başlarında ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm terimi, 1992 yılında Rebecca Walker’ın “*Üçüncü Dalga Olmak (Becoming the Third Wave)*” makalesinde ortaya atılmıştır (Walker, 1992 akt: Mohajan, 2022, s. 5). İkinci dalgaya yönelik eleştirilerden hareketle, kadınlar arasında da farklı kimliklerin bulunduğu dikkat çekilerek cinsiyet eşitliğine yönelik politikaların tek bir kadın grubuna

odaklanmaması gerektiğinin üzerinde durulmuştur. Bu noktada kadınların ve erkeklerin çıkarlarının farklı olduğu ve bu sebeple kadınların da siyasette ayrıca temsil edilmesi gerektiği düşüncesini (Nicholson, 2008, s. 144) hatırlamak faydalıdır. Siyah ve beyaz kadınların, göçmen ve yerli olan kadınların, solcu ve muhafazakar kadınların çıkarları farklı iken temsilleri nasıl kolektif olabilirdi? Bu açıdan ilk iki “dalga” daha çok “toplumsal cinsiyet” konularına yoğunlaşırken, üçüncü dalga feminizm ise kadınlar arasındaki farklı kimliklere ve bu farklılıkların tanınmasıyla uygun politikalar üretilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Dinçer, 2023, s. 286). Böylece üçüncü dalganın daha çok bireyselliklere odaklandığını ve tek bir amaçtan ziyade farklı bireylere yönelik özel amaçlara hizmet etmek istediğini söyleyebiliriz. Henry (2004, s. 43) bu noktada örneğin “kadınlar” diye belirterek bir grup adına iddiada bulunmanın olası olmadığını ve kişileri bir araya getirip birleştirici bir yapı oluşturma zorluğundan bahsetmektedir. Bu şekilde kolektif bir politik kimlik oluşturulamaz ve hangi kadınların temsil edildiği tartışması ortaya çıkar.

Diğer yandan toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma düşüncesinin hız kazandığı bu yıllarda, siyasi temsil konusu da farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Birçok ülkenin bu hedefi temel politikalarına eklemesi, CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi) gibi uluslararası anlaşmaların imzalanması ve cinsiyet kotaları gibi uygulamaların hayata geçirilmesi, uluslararası alanda toplumsal cinsiyeti daha da önemli bir konu haline getirmiştir. 2000’li yıllardan itibaren artan internet kullanımı ve gelişen yeni bilgi iletişim teknolojilerinin katkısıyla, feministler çoğunlukla dijital odaklı olan yeni bir dördüncü dalganın potansiyelini tartışmaya başlamışlardır (Dinçer, 2023, s. 286). Cinsiyet eşitsizliğine yönelik tartışmaların medya ve televizyon gibi yeni alanlarda yer alması, dijital çağın feminizm ile kesişim noktasını oluşturmuştur. Yeni alanlar sayesinde kampanyalar daha geniş kitlelere duyurulmuş ve kadın hareketlerini geliştirerek daha büyük gruplara ulaşılabilmiştir. Siyasi alanda da kadın adayların kendisini duyurabilmesi kolaylaşmış ve daha görünür olabilmeleri sağlanmıştır. Diğer yandan içinde bulunulan bu yeni dünyanın, kadın haklarına veya kadınların siyasi temsiline destek vermeyen grupların da karşıtlıklarını dile getirebilmelerine olanak sağladığını belirtmek gereklidir. Böylece internet ortamı, Munro’nun ifadesiyle cinsiyetçi yaklaşımları veya kadın düşmanlığını

“çağırabilen” ve aynı zamanda bunlara meydan okuyabilen bir “eleştirme kültürü (call-out culture)” yaratmıştır (Munro, 2013, s. 23).

1.3. SİYASİ TEMSİL TÜRLERİ

Feminizmin ve odaklandığı konuların yıllar içindeki değişimi, kadınların toplumsal hayattaki konumunun yanı sıra kadın haklarının odak noktalarını da değişime uğratmıştır. Kadınların siyasi temsillerine dair görüşler de aynı süreçte farklılaşmıştır. Pitkin (1972), “*The concept of representation*” isimli eserinde siyasi temsili dört farklı tür ile açıklamaktadır. Bunlar arasında, (1) resmi olarak yetkilendirilmiş ve başkası adına hareket etmenin yasal anlamına sahip olan temsilcilerin olduğu biçimsel temsil (formalistic representation); (2) temsilciyle temsil edilen kişiler arasında sahip olunan benzer özelliklere ve ortak deneyimlere bağlı olan nicel temsil (descriptive representation); (3) temsilcinin bir ulusun fikirlerine liderlik ettiği sembolik temsil (symbolic representation); ve son olarak (4) temsilcinin belirli biri grubun politik görüş, çıkar ve tercihlerini gözettiği nitel temsil (substantive representation) (Pitkin, 1967 akt: Childs ve Lovenduski, 2012, s. 490). Bu türlerden her biri farklı bir noktayı odak haline getirir de diğer yandan her biri temsil ettikleri kişiler ya da gruplarla kurdukları ilişkinin niteliği anlamında bir tanıma sahiptir. Literatürde bu temsil türlerini barındıran farklı tartışma konuları olmakla beraber, kadınların siyasi temsilinin tartışılacağı bu çalışmanın odak noktası nicel temsil ve nitel temsil olacaktır. Ancak Pitkin’in siyasi temsil biçimlerini ne şekilde sınıflandırdığını daha net görebilmek amacıyla biçimsel temsil ile sembolik temsile de değinmekte fayda vardır.

1.3.1. Biçimsel Temsil

Biçimsel temsil türünün temellerini bulabileceğimiz Leviathan adlı eserinde Hobbes (1651), “sözlerini ya da eylemlerini onu seçenlerden veya temsil ettikleri kişilerden aldığı” belirterek fail kişiyi “yetkili” olarak tanımlar (Hobbes, 2012, s. 133-134 akt: Kaymaz Mert, 2020, s. 61). Bu tanımlamada fail olan kişi hem yetki alma hem de yetki verme özelliklerine sahip olan temsilcidir. Temsilci, başkaları adına hareket etme yetkisine sahip iken temsil edilen ise bu eylemin sonuçlarından sorumlu tutulacaktır (Pitkin, 1972, s. 39). Diğer bir deyişle, temsil edilenler adına hareket etme yetkisine sahip

olan temsilcin her eylemi, sanki temsil edilen tarafından yapılmış gibi onları da bağlamaktadır (Özkan, 2020, s. 70). Ancak bahsedilen eylemlerin sınırları konusunda bazı ayırt edici noktalar bulunmaktadır. Kişinin gerçekleştirdiği iyi ya da kötü her türden davranış onu bir temsilci yapabiliyorken, meşru sınırlar içerisinde kaldığı sürece temsil görevine devam edebilmektedir (Pitkin, 1972, s. 39). Bu açıdan biçimsel temsil türü Pitkin tarafından “temsilcinin yaptıklarından dolayı hesap vermesi” şeklinde de tanımlanmaktadır (Pitkin 1967, 55-9 akt: Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2007, s. 3). Böylece meşru sınırları ihlal eden bir temsilcin görevini kaybetme durumuyla karşı karşıya kalacağı belirtilebilir. Ancak keyfi uygulamalar meşru sınırlar içerisinde de gerçekleştirilebilir ve bu anlamda temsil edilen kişilerin hak ve özgürlüklerinin güvencesi olmadığı söylenebilmektedir. Yine de hesap verilebilirlik ilkesi bağlamında temsilcilerin, temsil edilenlerin çıkar ve menfaatleri doğrultusunda hareket ettiği ve etmesi gerektiği varsayılmaktadır (Özkan, 2020, s. 71). Temsilin modern türleri açısından biçimsel temsil, Mansbridge’in vaat edici temsil türü (promissory representation) ile benzerlik göstermektedir. Bu türde de temsilcilerin, temsil edilenler tarafından seçilmesi ve aynı oranda olmasa dahi bir hesap verilebilirlik durumu söz konusudur. Temsilcilerin otoriteleri, temsil edilenlerin rızası ile kazanılmaktadır. Ancak biçimsel temsilden farklı olarak vaatlerin gerçekleşmemesi durumunda yaptırımlar söz konusu olabilmektedir (Mansbridge, 2003, s. 516).

1.3.2. Sembolik Temsil

Siyasi temsili ifade ederken kullanılan temsil türlerinden biri sembolik temsil (symbolic representation)’dir. Semboller günlük rutinlerde bir grup ya da tarikat için kullanılabilirler. Bunlar çoğunlukla duygular ya da fikirler gibi soyut olan şeyleri çağrıştırır ve ne anlama geldiği hakkında fikriniz varsa anlamlıdır (Örs, 2006, s. 12). Çünkü sembolik temsil, temsil edilenlerin temsilciyi ne şekilde algıladığıyla ilgilidir ve bir grubu eylemsel anlamda temsil etmiyor olsa dahi kişiler inandığı sürece onların temsilcisi olacaktır (Pitkin, 1972, s. 02). Sembolik temsil, sıklıkla keyfi olan semboller üzerinden gerçekleştiği için, niteliksel anlamda temsil edilenlerin tutum ve inançlarına bağlıdır ve temsilciler tarafından manipüleyle açık hale gelmektedir (Pitkin, 1967, s. 100 akt: Celis, Childs, Kantola ve Krook, 2007, s. 3). Diğer yandan politik bağlamda, bayraklar, armalar ve milli marşlar gibi halkın birliğini simgeleyen ve onları temsil eden

devlet başkanlarına atfedilen sembolik temsille karşılaşırız (Smend, 1928, s. 2 akt: Pitkin, 1972, s. 93). Bir ülkenin bayrağı hem o ülkenin kendisini temsil eder hem de o ülkenin birliğini, otoritesini ve bütünlüğünü simgelemektedir. Siyasi anlamda temsile sembolik bakış açısı da belli kişilere, bir düşüncenin ya da grubun temsilini atfedebilmektedir. Örs'ün (2006) verdiği örneğe benzer biçimde, bir ülkenin devlet başkanına söylenmiş iyi veya kötü bir söz, temsil ettiği ulusa söylenmiş sayılabilir çünkü devlet başkanı sadece eylemleriyle değil varlığıyla da ulusu temsil etmektedir (Örs, 2006, s. 12).

1.3.3. Nicel temsil

Nicel temsilin tanımı en genel anlamda sayıya dayalı modelleri içermekte ve nominal değerlerde daha fazla kadının meclise seçilebilmesiyle ilgili olguları içermektedir (Beckwith, 2007, s. 28). Ancak bu sayısal çoğunluğun kimleri kapsadığı ve temsil edilenleri ne şekilde yansıttığı önem taşımaktadır. Farklı bir deyişle, bu model içerisinde başkalarını temsil edecek olan kişi ya da grup, “onlara yeterince benzeyerek” temsili gerçekleştirmektedir (Griffiths & Wollheim, 1960, s. 188 akt: Pitkin, 1972, s. 80). Bu noktada iki taraf arasında ortak özellikler yardımıyla bir bağ kurulmakta ve güven ilişkisi sağlanmaktadır. Böylece temsil edilen kişiler, temsilcilere karşı bir yakınlık hissederek ihtiyaçlarına daha doğru yanıtlar vereceğini düşünebilirler. Örneğin, yerel bir bölgede yapılan seçimler sırasında o coğrafi bölgede yaşamış birinin daha çok oy olması, önceki cümlede açıklanan düşünsel bağlamla pekişmektedir. Bu noktada temsilcileri bulundukları coğrafi seçim bölgelerine göre seçme eylemi, seçilenlerin bir bölge adına konuşmaları gerektiğini varsayarken bu düşüncenin altında “temsili ettiklerini bir şekilde yansıtmaları gerektiği fikri” yer almaktadır (Phillips, 1995, s. 83). Bu noktada kişisel ya da grup çıkarlarını savunan bir temsilciye sahip olmayan seçmenler için nicel temsil faydalıdır. Bu tarz seçmenler genelde dezavantajlı gruplar içerisinde yer aldığından dolayı isteklerini duyurmaları daha zor koşullarda gerçekleşmektedir. Ancak nicel temsilin varlığı ile siyasete katılımları artabilir ve politika yapım süreçlerine daha rahat dahil olabilirler. Phillips'in (1995) vurguladığı nokta, kadınların yasama organlarında bulunmasının daha kapsamlı bir fikir yelpazesinin dile getirilmesini ve farklı bir siyaset tarzının ortaya çıkmasını sağlayabileceği yönündedir (Phillips, 1995 akt: Trimble, 2006, s.121).

Ortak özelliklere sahip olma durumu, kimileri tarafından daha iyi bir temsilin destekçisi olarak görülse de uygulamada her zaman bu sonuç çıkmayabilir. Temsilcilerin, temsil edilenlerin beklentisini karşılayacak şekilde hareket edip etmedikleri ve bu topluluğu ne derece yansıttıkları soru işareti oluşturmaktadır. Bu sorulara cevap arayan araştırmacılardan bazıları, olumsuz dönüşler yaparak seçmenler ve temsilci arasında herhangi bir kimlik veya benzerlik ilişkisi kurulmasının, temsilcinin ne yaptığı hakkında bir fikir veremeyeceğini (Young, 1997, s. 354) düşünmüştür (Mansbridge, 1999, s. 630). Diğer bir deyişle benzer özelliklere sahip olma durumu, temsilcinin de bu grupla ortak isteklere sahip olduğu anlamına gelmeyebilir. Pitkin (1972) de nicel temsile odaklanmanın, temsilcilerin eylemlerine dikkat etmek pahasına ortak özelliklere odaklanmaya yol açtığını ve bu ortak özelliklerle eylemler arasında tutarsızlıklar olabileceğini düşündüğü için nicel temsili reddetmektedir (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 490). Diğer yandan Phillips (1995) ise, kadınların siyasetteki varlığının, kadınların siyasi temsili için ek bir garanti sunduğunu, yani kadın temsilcilerin kadınların çıkarlarını ifade etme ve feminenleştirilmiş bir dönüşüm siyaseti yaratma olasılığını sunduğunu savunmaktadır (Childs, 2001, s. 173).

Sayısal anlamda varlık gösterebilmek, temsili sağlama yolunda atılacak ilk adımlardan birisi olduğu için önemlidir. Ancak yukarıda değinildiği gibi temsilci ve temsil edilenler arasında ortak özellikler bulunsa da ortak isteklere sahip olmayabilirler. Bu noktada Mackay, kadınların kadınlar adına hareket etmesinin bir garantisi olmadığını ve farklı deneyimlere sahip olmaları sebebiyle her zaman bütünsel bir ortak kimliğin oluşmayacağını vurgulamaktadır (Mackay, 2008, s.127). Diğer yandan temsil edilen grup içerisinde farklı kimliklerin olması, grup içinde dahi uyumsuzlukların olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Feminist dalgalanmaları hatırlamak gerekirse, üçüncü dalga post feminizm görüşünün ortaya çıkmasının sebeplerinden birisi de ikinci dalgadaki hareketlenmenin sadece ekonomik anlamda güçlü olan beyaz orta sınıf kadınları içermesiydi. Nicel temsil açısından sadece bu özelliklere sahip bir grubun temsilcisi olmak sorun gibi görünmese de temsili kısıtlaması sebebiyle eleştiriye açık bir durumdur. Mansbridge (2003) de arada kurulacak ilişkinin yalnızca ortak özellikler üzerinden değil ayrıca benzer deneyimler ve ortak değerler üzerinden kurulmasının daha faydalı olacağını savunmaktadır. Onun “Vekil Temsili” (Surrogate Representation) olarak adlandırdığı temsil türünde, seçmenlerle ortak deneyimlerin paylaşılmasının sorumluluk duygusunu

arttırdığını ve bu deneyime yönelik bir konunun mecliste gündeme gelmesi durumunda duyarlılık seviyesinin de arttığını vurgulamaktadır (Mansbridge, 2003, s. 523).

1.3.4. Nitel temsil

Pitkin'e göre nitel temsil, "temsil edilenlerin çıkarları doğrultusunda ve onlara duyarlı biçimde hareket etmektir" (Pitkin, 1972, s. 209). Bu tanımdan anlaşılan, temsilcilerin karar verme aşamasında odak alması gerektiği noktanın temsil ettiği kişi ve grupların istekleri doğrultusunda olması gerektiğidir. Pitkin'in (1972) tanımı, nitel temsil için üç kriteri ortaya koymaktadır: (1) niyet veya tutum yerine temsili eylemlerle ilgili olması, (2) eylemlerin sonuçlarının temsil edilenlerin çıkarına yönelik olması ve (3) temsilcilerin, temsil ettikleri kişilere karşı duyarlı olmaları gerektiği (Celis, 2008, s. 3).

Nitel temsilin söz konusu olduğu ortamlarda daha gerçekçi ve nitel bir temsilden söz edilebilmektedir. Sayısal anlamda bir çoğunluğun sağlanmasının yanı sıra, temsilci tarafından temsil edilenlerin çıkarına yönelik davranışlar sergilenmesi, bu tezi güçlendirecektir. Diğer yandan, varoluş siyaseti ve eleştirel kitle teorileri çalışmalarına (Celis 2008; Childs ve Krook 2008) dayanarak, birçok bilim insanı kadınların parlamentodaki temsiline dair araştırmalar yaparak kadınların nitel temsili sorgulamışlardır (Celis ve Erzeel, 2015, s. 46). Childs ve Krook (2006), siyaset bilimi ve toplumsal cinsiyet literatürü bağlamında kadınların nitel temsili açıklamaya çalışırken daha dikkatli incelenmesi gereken 5 unsur belirlemiştir: (1) artan kadın oranlarının beklenen etkileri, (2) yasal bağlamlarının kısıtlayıcı ve olanaklı kılan özellikleri, (3) kadın ve erkek yasa koyucuların kimlikleri ve çıkarları, (4) 'kadın meselelerinin feminist ve feminist olmayan tanımları ve (5) politika oluşturma süreçlerinin istikrarlı ve olası özellikleri (Childs ve Krook, 2006, s. 3). Artan kadın oranlarının beklenen etkileri denildiğinde, kadınların parlamentodaki nicel temsilde bir artış olduğunda, bu artışın farklı alanlara ne şekilde yansıyacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda kadın temsilciler hem bulundukları partinin görünümünü hem de bulundukları rütbenin seviyesine bağlı olacak şekilde ülkenin siyasi gündemini etkileyebilir ve hatta politika değişikliklerine sebep olabilirler. Örneğin, Anita Hill ve Clarence Thomas arasındaki cinsel taciz davasında,⁸ Temsilciler Meclisindeki kadın sayısının kritik bir sayıya ulaşması sayesinde Thomas'ın

⁸ Davayla ilgili ek bilgi için bkz: Bhavnani, Kum-Kum & Collins, Dana, (2010), Racism and feminism: An analysis of the Anita Hill and Clarence Thomas hearings, New Community 19(3), s. 493-505.

Yüksek Mahkeme adaylığının ertelenmesi gündeme gelebilmiştir (Mansbridge, 1999, s. 648). Bu noktada daha fazla kadının seçilmesinin, kamu politikasının bağlamını ve önceliklerini değiştirmesi beklense de zorunlu biçimde böyle olacağını ya da seçilen kadınların tercihlerinin genel olarak kabul göreceğini varsayamayız (Phillips, 1995, s. 100). İkinci ve beşinci maddelerle ilgili olarak, kanun yapabilme yetkisine sahip oldukları bir ortamın hem kısıtlayıcı hem de harekete geçirebilmeye yönelik özellikleri bulunabilmektedir. Bu sebeple temsili yasal anlamda da gerçekleştirmeye çalışırken etkilenebilecekleri çevresel unsurların olduğu hesaba katılmalıdır. Bu çevresel unsurlar resmi yasalardan ya da seçim sistemlerinden kaynaklanabilen olumsuzluklar içerebileceği gibi, toplumun alışkanlıklarından da kaynaklanabilmektedir. Örneğin Reynolds'un 180 ulus devlette kadınların temsili üzerine yaptığı araştırma, "kadın katılımının belirleyici faktörlerinin, bir ulusun iktidar pozisyonlarındaki kadınlara aşinalığı ve kadınların lider ve vali olarak sosyo-kültürel kabulü olduğu" sonucuna ulaşmıştır (Reynolds, 1999, s. 57 akt: Sumbas, 2019, s. 3). Üçüncü maddede ise objektif etkilerin varlığının yanında, temsilci kişinin aslında ne istediğine vurgu yapılmaktadır. Siyasi ortama giriş yapan kadın temsilcinin gerçekten temsil etmek istediği grup ve benimsediği politikaların, kişisel çıkarları bağlamında farklı anlamlara gelebilme ihtimali bulunmaktadır. Çünkü kadın temsilcilerin önyargıyla belirlenen hareket noktası, aslında kendisinin istemediği bir yol olabilir ve beklentileri karşılamak adına "temsil ediyormuş gibi" davranması durumu daha kötüye getirebilir. Çevresel etkilerle birlikte gerçekten temsil etmek istediği politikalardan uzaklaştığı bile görülebilir. Örneğin, Beckwith'in (2007) kadınların parlamentoda %15'ten az bir orana sahip olduğu durumlardaki seçimlerine yönelik vurgusu şu şekildedir: parti programlarını destekleme olasılıkları seçilmiş erkeklere göre daha yüksek olacaktır (partiye bakılmaksızın); bir parti çizgisine karşı oy kullanma olasılıkları seçilmiş erkeklere göre daha düşük olacaktır (konu ne olursa olsun) (Beckwith, 2007, s. 36-37). Dördüncü madde ise, toplumsal cinsiyetin ana akımlaşmasıyla birlikte daha sık tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Kadın hakları söz konusu olduğunda çoğunlukla feminist talepler akla gelmekte ve daha liberal bir çerçevede kadın haklarından bahsedilmektedir. Ancak kadınlar da bir grup olarak homojen olmadığı gibi, farklı istekleri olan farklı kadın grupları mevcuttur. Sesini daha fazla duyuran liberal kesimin yanında daha muhafazakar talepleri olan kadınlar da vardır. Örneğin Celis (2008), solcu feminist talepler (kürtaj gibi) üzerinden kadınların nitel

temsiline yönelik araştırmalara odaklanmanın, araştırma tasarımı solcu feminist yasa koyucuların parlamento faaliyetlerinin aşırı vurgulanmasına etki ettiğini vurguluyor (Celis, 2008, s. 11). Çünkü bu bakış açısından, solcu feminist olmayan kadınların temsilini kimlerin gerçekleştireceği farklı bir soru işareti olarak karşımıza çıkıyor. Diğer yandan bu kadınların isteklerinin çoğunlukla “feminist olmayan” biçimde yorumlanması da kendi içerisinde sorunlu bir anlayıştır. En önemli sebeplerinden birisi ise kadınlar içerisinde de ayrımcılığa yol açmasıyla ilişkilendirilebilir. Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas da (2016) çalışmalarında kadın temsilcilerin kapasitelerinin kurumsal faktörlerle sınırlanabileceğini ve dolayısıyla tek bir kadın kimliğini ve tüm kadın temsilcilerin feminist olması gerektiğini iddia etmenin zor olduğunu vurgulamaktadırlar (Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas, 2016, s.42). Bahsedilen farklı tartışma çerçevelerin hepsi, nitel temsili etkileyen ve gerçek bir nitel temsilin sağlanıp sağlanmadığına cevap ararken dikkat edilmesi gereken noktalardır.

Bu dört temsil türü arasındaki en ayırt edici özelliğin odak noktalarıyla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin sembolik temsilin, nicel ve nitel temsilden en önemli farkı temsil edilen ve temsilciler arasında somut bir bağlantı kurmamış olmasıdır. Sembolik temsilde duygularla hareket edilmesi sebebiyle soyut bağlantılar mevcuttur ve nicel temsilde olduğu gibi temsil edilen ve temsilciler arasında ortak yönler veya benzerlikler olması beklenmemektedir. Bu açıdan sembol, temsil edilen hakkında her zaman doğru bir bilgi vermeyeceği gibi temsil ettiği şeyi de yansıtmayabilmektedir (Kaymaz Mert, 2020, s. 63). Diğer yandan nitel temsilde olduğu gibi aynı düşüncelere sahip olma veya ortak çıkarlara yönelik hareket etme durumu da bulunmamaktadır. Ancak nitel temsilde seçilen kişilerin, seçilme amaçlarına yönelik bir eylemde bulunmamasıyla sembolik bir etki yaratabileceğini de belirtmek gerekir. Diğer yandan biçimsel temsilde ise diğer üç temsil türünden farklı olarak sadece yetkinin var olması yeterlidir. Temsilcinin neyi savunduğu ya da nasıl savunduğu mühim olmamakla beraber sadece o yetki alanına sahip olması gereklidir. Nitel temsilde olduğu gibi temsilcinin ne yaptığı ile ilgilenmemektedir. Nicel temsilden en önemli farkı ise temsil edilen grup ile temsilci arasında bir bağ olmamasıdır. Bu bağlamda biçimsel temsil, toplumun çıkarlarını savunma yönünden eksik kalabilmektedir. Bu durum sembolik temsil için de söz konusu olsa da temsil edilenlerle kurduğu duygusal bağ yönünden biçimsel temsilden ayrılmaktadır.

Bahsedilen siyasi temsil türleri, kendi dünyaları içerisinde farklı avantaj ve dezavantajlara sahip olsalar da iki farklı siyasi temsil türü arasında kurulabilecek bağlantı, temsilin gelişimini ileriye götürebilmektedir. Örneğin nicel ve nitel temsil türlerinden bahsederken Dodson'ın, *"Bu farklılıkların farkına varmak... kadınların nicel ve nitel temsili arasındaki kusurlu bağlantıyı anlamak için kritik bir adım olabilir"* (2006, s. 14 akt: Beckwith, 2007, s. 36) şeklinde ifadesi mevcuttur. Bu bağlamda nitel temsil ile nicel temsil arasında kurulacak ilişki, gerçek bir temsilin gelişmesi noktasında önem arz etmektedir. Mansbridge (2005) de nicel temsilin, ölçümleyebildiğimiz her siyasi sistemde kadınların nitel temsili geliştirdiğini düşünmektedir (Mansbridge, 2005, s. 622 akt: Beckwith, 2007, s. 27). Çünkü bireylerin çıkarları -Mansbridge'in ifadesiyle "kristalleşmediğinde (uncrystallized)"- maddi çıkarların temsil edilmesinin en iyi yolu, "nicel özellikleri" kendisi ile benzerlik gösteren bir temsilciyi seçmektir (Mansbridge, 1999, s. 644). Onun tanımlama türü ile "Jiroskopik Temsil", kristalleşmemiş çıkarlar ve değişebilen durumlar için en uygundur ve güven gerektirir (Mansbridge, 2003, s. 526).

1.4. Kritik Kitle ve Kritik Eylem Teorileri

Kadınların siyasi temsili anlamlandırmaya çalışırken "kritik kitle" ve "kritik eylemler" teorilerine değinmek, sorunu temellendirebilmek adına katkı sağlayacaktır. Çünkü özellikle siyasi temsilin gerekliliklerin ne olduğuna bakarken bu iki teoriden faydalanılmakta ve böylece temsil türlerinin daha iyi anlaşılması hedeflenmektedir. Böylece, anlamlı bir temsilin tam anlamıyla ne şekilde oluşabileceği sorusuna yanıt ararken siyasi temsil içerisindeki farklı terimleri genel bir çerçevede düşünmek faydalı olacaktır.

Kritik kitle kavramı, sistemlerdeki değişimi değerlendirmek için Rosabeth Moss Kanter (1977) tarafından fizik literatüründen ödünç alınan bir terim iken; kritik eylem kavramı ise Dahlerup'ın (1988) çalışmalarında öne çıkan ve sistem içerisindeki sayılar ve/veya nicel olgular değiştiğinde ne olacağını inceleyen bir terimdir (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 498). Kritik kitle anlayışında Kanter (1977), fizikteki kullanımından ödünç aldığına benzer biçimde sayılara dayalı bir orantısallık modeli oluşturmakta; bunu oluştururken sayılar ve sonuçları arasında bir ilişki olduğunu varsaymakta ve bu özelliği ile diğer orantılılık modellerinden farklı olarak yorumlanmaktadır (Beckwith, 2007, s.

34). Diğer yandan kritik eylemler ise “*azınlığın konumunu değiştiren ve böylece daha fazla değişikliğe yol açan*” eylemleri ifade etmektedir (Childs ve Celis, 2008, s. 420). Bu tanımlamalar siyasi temsil bağlamında değerlendirildiğinde, “azınlığın konumunu değiştiren” taraf temsilcileri oluşturmakta; bahsedilen değişiklikler ise temsili oluşturmak için uygulanması gereken eylemleri nitelemektedir.

Norris ve Lovenduski (2001) azınlıkta kalan grubun belli bir büyüklüğe eriştiği koşullarda kendisini göstermeye başlayacağını ve böylece grup etkileşimlerinin doğasında niteliksel bir değişiklik yaratabileceklerini vurgulamaktadırlar (Norris ve Lovenduski, 2001, s. 3 akt: Beckwith, 2007, s. 28). Mansbridge (1999) ise kritik kitlelerden bahsederken onları “dezavantajlı gruplar” olarak değerlendirmektedir. Ona göre dezavantajlı grupların isteklerinin yerine getirilebilmesi adına temsil edilmeye ihtiyaçları vardır. Aslında bu noktada ihtiyaç duydukları şey “kritik bir kitle” oluşturmaktır. Ancak bu şekilde baskın gruplara karşı görüşlerini açıklayabilecek ya da onları bu görüşlere ikna edebileceklerdir (Mansbridge, 1999, s. 636). Bu çalışmada siyasi temsil çerçevesinde “azınlık” ya da “dezavantajlı” olarak görülebilecek grup ise kadınlardır. Toplumun yarısını oluşturmaları sebebiyle kadınlardan azınlık olarak bahsetmek tartışmalı olsa da birçok haklarını karşı cinslerine göre geç zamanlarda elde edebilmiş olmaları sebebiyle “dezavantajlı” olarak nitelendirilebilmektedirler. Bu sebeple, kadınlar da siyasi temsillerinin güçlendirilmesi adına kritik bir kitle olmaya ve kritik eylemler yaratmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Kadınların erkeklere göre daha farklı bakış açıları, beklentileri ve ifade biçimleri olması sebebiyle, 'kritik bir kitle' oluşturdıklarında 'fark yaratma' olasılıklarının yüksek olduğu beklentisi mevcuttur (Kanter, 1977; Dahlerup, 1988 akt: Celis, 2008, s. 11).

Mackay’ın vurguladığı üzere, kadınların parlamentolarda ve yasama organlarındaki varlıkları kritik bir kitle oluşturduğunda, kadın çıkarlarının farklı olması sebebiyle her zaman kritik bir eyleme dönüşmeyebilmektedir (Mackay, 2008, s. 125). Aslında Dahlerup’ın (1988) da vurguladığı gibi, esas önemli olan mevcut kadın sayısı veya kritik bir kitle oluşturmak değil, kritik eylemlerdir (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 498). Dahlerup’a göre, kritik bir kadın kitlesinin mevcut olması, kendilerinin ve genel olarak kadınların durumunu iyileştirecek eylemler yoluyla kadın temsiliinin gelişiminin hızlandırılmasını sağlayabilir ve bu eylemler kritik güçlendirme eylemleridir (Karam ve Lovenduski, 2005, s. 189). Kritik eylem söz konusu olduğunda, kadınların sayısal

varlıklarının ötesine gidilir ve çoğunluk sağlandığında neler olabileceği ihtimali konuşulabilmektedir. Diğer yandan, toplumun yarısını oluşturmalarıyla kadınlar zaten kritik bir kitle yaratmışlardır. Ancak bu kitleyi kullanarak siyasi temsil güçlerini arttırabilmeleri adına kritik eylem teorilerini kullanmaları faydalı olacaktır. Diğer yandan, parlamentoya seçilen kadınların sayısı belli bir seviyenin üzerinde arttığında, "kurumsal kültürde, siyasi söylemde ve politika gündeminde bir dönüşüm" beklentisi mevcuttur (Norris ve Lovenduski, 2001, s. 3 akt: Beckwith, 2007, s. 28). Bahsedilen bu dönüşümün altında nitel temsili gerçekleştirme düşüncesi yer almaktadır. Nitel temsilin gerçekleştirilebileceği birden fazla alan olduğu kabul edilmiş olsa da literatürün büyük bir kısmı parlamentodaki bireysel kadınlara ve bunların kritik bir kitle ya da kritik bir aktör olup olmadıklarına odaklanmıştır (Sawer, 2019, s. 6).

Diğer yandan yapılan bazı araştırmalar göstermektedir ki, kritik aktörler sayıları az olduğunda dahi kadınlar adına kritik eylemlerde bulunabilmektedir (Dahlerup 1988; Childs ve Krook 2006, 2008 akt: Childs ve Lovenduski, 2012, s. 498). Örnek vermek gerekirse Dahlerup, İskandinavya ve diğer yerlerdeki kadın milletvekilleri üzerinde yaptığı çalışmalarda, kadın politikacıların başka kadınları da işe almak için çalıştığını ve kadınların yararına olacak yeni mevzuat ve kurumlar geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır (Dahlerup, 1988 akt: Karam ve Lovenduski, 2005, s. 189). Diğer bir deyişle nicel bir artış gösteren kadın sayılarının bu artışa destek vermeleri daha ulaşılabilir bir durum olmuş ve resmi düzenlemeleri de etkilemiştir. Bu şekilde temsili arttırmak amacıyla kadınlar arasında bir dayanışma oluşması hem nicel temsile hem de nitel temsile destek verebilmiştir.

1.5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ BAĞLAMINDA SİYASİ TEMSİL KAVRAMI

Anlaşılabacağı üzere feminizm tarihsel sürece ayak uydurarak odak noktasını geliştirirken, kadınların siyasi temsiliyle ilgili olarak da yeni tartışmalar ortaya çıkmıştır. İlk başta feminist teorisyenlerin hedefledikleri uygulamalar, güncel konulara ayak uydurarak kuramın temellerini ve önceliklerini de geliştirmiştir. Diğer yandan kuramın uygulanmak istediği koşullar ve çeşitli dış etkiler de siyasi temsilin gelişimini etkilemiştir. Eşitlik tartışmalarının kadın hakları çerçevesinde geliştiği nokta feminist kuramlar iken, yönetim sistemlerinin temel ilkeleri de hedeflenen gelişimin uygulanabilirliği noktasında önemli

ölçüde etkili olmuştur. Bu çerçevede kadının siyasi temsiline en uygulanabilir görüldüğü sistem, temel ilkeleri bakımından demokratik sistemler olarak görülmektedir. Ancak Phillips'in de belirttiği gibi, demokrasi ve feminist kuramın eşitlik sağlama ya da keyfi iktidara karşı çıkmak gibi birçok ortak özelliği bulunsa da birbirlerine koşturak şekilde gelişmemişlerdir (Phillips, 1995, s. 13). Feminizm ve demokrasi arasında bir bağlantı olduğunun farkında olan ilk feministler, daha acil sorunlarla meşgul olmaları sebebiyle bu bağlantının üzerine gidememişlerdir (Phillips, 1995, s. 13). Diğer yandan demokrasi zaten yüzyıllardır var olan bir yönetim anlayışı olduğundan dolayı, ilk etapta kadın haklarını getirmeye destek sağlaması yönünde bir güven eksikliği söz konusu olabilir. Ancak eşitlikten, siyasi temsilden, kadın haklarından ve demokratik sistemlerden bahsederken değinilmeyen birçok konu, toplumun yarısını oluşturan kadınların birçok hakkına geç bir zamanda erişmesine sebebiyet vermiş ve siyasetten uzak kalmalarıyla sonuçlanmıştır. Cinsiyet eşitliği, birçok alanda bir tartışma konusu olarak dahi görülmemiş ve tartışılmaya değer olan her düşünce, erkek egemen bir dünya çerçevesinde konuşulmuştur. Demokrasinin zaman içerisinde geliştiği belirtilmiş olsa dahi, siyasi alanda kadınlara yer vermemiş olan ve erkek egemenliğe sahip olan bu sistemde nasıl bir değişim olmalıydı ki feminist taleplere karşılık verilebilsin? Bu noktada politik alan ve demokrasi, toplumsal cinsiyet meselesi de dahil edilerek yeniden kavramsallaştırılmalı ve yeniden düşünülmelidir (Phillips, 1995, s. 15). Demokrasi düşüncesi kadını da içermeye başladığı ve eşitlik taleplerinin daha fazla gündeme geldiği noktada, feminist kuram ile ortak noktada buluşmaları gerçekleşebilecektir. Teorik ve yönetim biçimsel alt yapıda, feminizm ve demokrasi ilişkisi cinsiyet eşitliğini sağlamaya yakın olsa dahi; toplumsal cinsiyet eşitliğinin kapsamlı şekilde kavranması gerekmektedir. Çünkü bu alt yapı zaman içerisinde değişirken, toplumsal cinsiyet eşitliğinin talepleri de tarihsel değişimlere ayak uydurarak gelişim göstermektedir. Siyasi temsiline kadınları da içerecek biçimde tekrar düşünülmesi öncelikle kadınların siyasi temsiline yönelik problemleri ortaya çıkartarak çözüm önerilerinin düşünülmesine sebep olmaktadır. Aşağıda bahsedilen problemler ve çözüm önerilerinin, her ülkenin gelişmişlik düzeyine, tarihine ve güncel şartlarına bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini unutmamak gerekir. İlerleyen bölümlerde Ruanda ve Yeni Zelanda'nın analizi yapılırken bu çerçeve esas alınacaktır.

1.5.1. Kadınların Siyasi Temsiline Yönelik Problemler

Kadınların siyasi temsilini gerçekleştirmenin yolları aranırken çeşitli problemlerle karşılaşılacaktır. Aşağıda detaylı olarak bahsedilecek problemler genellikle kimlerin temsil edileceğinden kimin temsil edeceğine ve bulunduğu ülkenin gelişmişlik düzeyinden yönetim sistemine kadar çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu etmenlerin farklı boyutlarına değinilmesi ve çok yönlü olarak ele alınması, problemlerin çözümünde daha verimli olmaya katkı sağlayacaktır.

Temsille ilgili problemler kadınlar özeline indirildiğinde görülmektedir ki, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında kadınlar dezavantajlı grup olarak yer almaktadır. Bu kadınlar, kendi haklarını koruyabilme ve çıkarlarını temsil edebilme unsurlarından hemcinslerine göre daha geç vakitlerde faydalanmaya başlamışlardır. Demokratik unsurlara geçiş, bu süreci kolaylaştıran etmenlerden birisi olarak görülse de beklenen etkiyi yaratamamıştır. Kadınların siyasi alana dahil olmaya başlaması, 20.yy.'a değin gelişen sistemlerin eksiklerini gözler önüne sermiştir. Seçenlerle seçilenler arasındaki cinsiyet orantısızlığının fazla oluşu, toplumdaki kesimlerden birisinin yetersiz temsil edildiğini göstermekle beraber, var olan temsilcilerin belirgin biçimde homojen bir dağılım göstermesi de bazı şeylerin ters gittiğinin bir kanıtıdır (Phillips, 1995, s. 82). Bu dağılımın toplumun bir kesimini yani kadınları neredeyse hiç kapsamamasının ardında yatan sebeplerden birisi, toplumsal cinsiyet rolleridir. Kadınların çoğunlukla ev ile alakalı işlerle ilgilenmesi ve erkeklerin dışardaki iş hayatına uygun görülmesi, cinsiyet rollerinde ayrımcılığı getiren en büyük noktalardan birisidir. Kadınların politika yaşamına dahil olmasında çalışma hayatında istihdam edilebilmesine kadar geniş bir çerçeve, çoğunlukla benimsenen bu sosyal anlayış etrafında şekillenmiştir. Kadınların istihdamı gereksiz olarak görülmüş, kimi zaman kadınların çalışma hayatına uygun olmadığı belirtilmiş ve bu rol erkeklere biçilmiştir. Siyasi yaşama dahil olmaya başladıklarında da çocuk bakımını kimin yürüteceği sorgulanmış ve bu bakım sanki sadece kadınların rolüymüş gibi bir genelleme yapılmıştır. Çoğunlukla kadınlara atfedilen ev işleri, siyasete katılımları konusunda en büyük engellerden birisini oluşturmuş ve katılım amaçları doğrultusunda harcadıkları zaman ve enerji, erkek meslektaşlarına oranla daha yüksek bir sosyal maliyete sebebiyet vermiştir (Sumbas, 2019, s. 11). Kadınların kamusal hayattan uzaklaşarak kendi özel hayatlarına sıkışmaları ve bu yaşam tarzının “olması gereken bir durum” olarak atfettirilmesi, feminist hareketler ortaya çıktığında kadınların bile bu değişimi anormal karşılamalarına neden olmuştur. Bir yandan ev içindeki rollerin kadına

biçilmesi, siyaset ya da farklı bir istihdam alanına dahil olmaları adına yeterli zaman bırakmıyor iken; diğer yandan kadınların bu koşulları kaldırabilmeye duygusal anlamda yetersiz oldukları düşünülmüştür.

Halihazırda temsil konusunun ve demokrasinin kendi içerisinde de bazı çelişkiler mevcuttur. Phillips kadınların siyasi temsilini gerçekleştirmenin yollarını araştırırken demokrasi kavramının üzerinde durmaktadır. Ayrıca temsil edilenlerin çıkarlarını gerçekleştirmeye odaklanan temsili demokrasinin toplumu mükemmel bir biçimde yansıtamadığını savunmaktadır (Phillips, 1995, s. 84). Bu noktada karşılaşılan sorunlardan biri, temsil edilen kesimin belirli grupları oluştursalar dahi tamamen homojen isteklere sahip olamamalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin kadınlar içerisinde genel çerçevede sol feminist talepleri olan ve daha muhafazakâr taleplere sahip iki ayrı grup vardır. Kimisi çalışma hakkını talep edip istihdama katılmak istiyorken; kimisi ev işleriyle ilgilenmeyi tercih edebilir. Muhafazakâr kadınların taleplerinin, tam olarak feminist taleplere ait görülmemesi bile bir ayrışma noktasıdır. Hiçbir grubun hakkını görmezden gelmeden ve kadınlar arasında ayrımcılık yapmadan bir cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır.

Diğer yandan temsili demokrasinin kendi içerisinde seçmenlere karşı hesap verilebilirlikle ilgili sorunlar mevcuttur. Bir tarafta temsilciler görevlerini gerçekleştirmek üzere hareket edebiliyor olmalıyken; diğer yandan sergiledikleri davranışlarının hesabını veriyor olmalılardır (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 505). Ancak bu hesap verilebilirlik noktası, temsilci olarak seçilmiş kişilerin bulundukları siyasi partiye karşı da bulunmaktadır. Bu temsilcilerin seçildikleri bölge ya da gruplar adına bazı sorumlulukları mevcut olsa da bunları ileriye taşımalarına çok da izin verilmez çünkü nihai olarak bulundukları siyasi partinin çizgisine bağlı kalmaları istenmektedir (Phillips, 1995, s. 84). Odak noktası tam olarak kadın hakları olan veya sadece bir kadın grubunu temsil eden bir siyasi parti bulunmamaktadır ve bu zor bir ihtimaldir. Siyasi partiler, temsili demokrasi çerçevesinde temsilin gerçekleşmesini sağlayan en önemli politik araçlardan biri olarak görülse de kadınların gerçek temsilini sağlamak için yeterli değildir (Phillips, 1995, s. 99). İki farklı tarafa karşı oluşan bu sorumluluk duygusu, temsili tam anlamıyla gerçekleştirmenin önüne geçmektedir.

Farklı açıdan bakmak gerekirse bir grubun ya da kişilerin siyasi temsilinin bulunduğu yerlerde/ülkelerde, temsilin ne şekilde sağlandığı ya da bu temsilden ne anladıkları da

farklı anlamlara gelmektedir. Farklı bir deyişle, cinsiyet eşitliğinin sağlanmaya çalışıldığı ülkelerde, kadınlara siyasi ortamda hangi şekilde yer verdikleri değişiklik gösterebilmektedir. Bunun sebebi, o ülkenin siyasi kültüründen tarihi gelişimine, yönetim sisteminden gelişmişlik düzeyine kadar çeşitlendirilebilmektedir. Örneğin, çoğunlukla gelişmiş ve nispeten demokratik yönetimin uygulandığı ülkelerde, insan haklarına verilen önemle orantılı biçimde kadın haklarına da belli bir değer atfedilmesi beklenmektedir. Çünkü ülkede uygulanan demokratik sistem ve kadın hakları arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu düşünülür. Kadınların siyasi alana dahil olabildiği ülkeler daha demokratik gözükmeyle beraber, uygulamada farklı problemlerle karşılaşmaktadır. Diğer yandan demokratik sistemler içerisinde bile temsilin farklı tanımlamalarıyla karşılaşılabilir çünkü demokratik sisteme karşı da farklı yorumlamalar bulunmaktadır.

Diğer yandan kadınların kadınlar tarafından temsiline dair problemler mevcuttur. Yapısal açıdan bakıldığında kadın siyasetçilerin başarısı, hem bu kadınların eğitimleri ve mesleki statüleri hem de toplumdaki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyiyle büyük ölçüde ilişkilidir (Norris and Inglehart, 2008; Paxton and Hughes, 2014 akt: Sumbas, 2019, s. 3). Bu ilişkilendirmeler kadın temsilcilerin görüşleriyle birleştğinde belirli bir konuma yerleşmiş olurlar. Hangi değerleri temsil ettikleri ve cinsiyet eşitliğine ne derece önem verdikleri değişmekle beraber birçok kadın siyasi temsilcinin hemcinslerine göre bu değerleri daha fazla taşıdığı düşünülmektedir. Diğer yandan bu kadın temsilcilerin, gerçekten kadınlar adına hareket etme eylemini gerçekleştirmek isteyip istemedikleri de kendi içerisinde belirsizlikler barındıran bir durumdur. Temsilcilerin “hangi kadınların haklarını” savunacakları ya da “hangi cinsiyet eşitliği politikalarını” destekleyecekleri, yani uygulayacakların siyasetin yönü birçok farklı değişkene bağlı olabilir. Bu tarz sorulara verebilecek cevaplara çeşitli anketler yoluyla ulaşılabilir (Childs, 2006, s. 8). Bulundukları partinin çıkarları, benimsedikleri parti politikaları ve yetiştikleri sosyo-kültürel ortam, bu değişkenlerden bazılarıdır. Örneğin kadınların milletvekili olarak herhangi bir partiye üye olabilmesi, o partinin cinsiyet eşitliğini önemseydiğine yönelik kesin bir kanıt sunmamaktadır. Siyasi partiler sadece daha geniş oy kitlelerine hitap edebilmek ve daha modern bir duruş sergilemek adına da kadın bir adaya yer verebilirler. Bazı araştırmacılar (Duverger, 1955; Beckwith, 1986: 1992; Matland ve Studlar, 1996 akt: Caul, 1999, s. 81-82) sol görüşlü partilerin kadın adayları desteklemeye daha yatkın

olduğunu belirtmektedirler. Bu durum parlamentodaki kadın sayılarının çoğunlukla sol partiler tarafından karşılanmasıyla ilgili olabilir (Duverger, 1955; Caul, 1999 akt; Childs ve Celis, 2011, s. 7). Ancak Lovenduski ve Norris (1993) gibi sol ideolojinin kadınların parlamentodaki temsilini sağlama gücünün eskisi gibi olmadığını belirten yazarlar da bulunmaktadır (Caul, 1999, s. 82).

Parti ideolojisinin yanında toplum tarafından yansıtılan beklentiler de bahsedilen kadın milletvekillerini etkilemektedir. Bu noktada, kadınların kadınlar tarafından temsilinin daha faydalı olacağı düşüncesine sahip kişilerin temel bakış açısı, nicel temsil çerçevesindedir. Ancak giderek daha fazla kadının seçilmesi, kadınların daha iyi temsil edileceği anlamına mı gelmektedir? (Reingold, 2002, s. 2 akt: Beckwith, 2007, s. 27). Ortak deneyimlere sahip olma açısından çıkarlarının daha verimli biçimde temsil edilebileceğine inanan kadın seçmenler, siyaset sahnesinde hemcinslerini gördüklerinde isteklerinin daha fazla dile getirileceğine inanırlar. Nicel temsil, kadın milletvekillerinin kadın seçmenleri ve/veya siyahi milletvekillerinin siyahi seçmeni temsil etmesi gibi, kendi yaşamlarında aslında temsil ettikleri insan topluluğunun tipik bir örneği olmaları şeklinde açıklanmaktadır (Birch 1993, 72 akt: Meansbridge, 1999, s. 629). Böylece yönetme yeteneğine olan bağlılığı arttırarak daha yeterli bir iletişim sağlanabilir ve yenilikçi düşünebilme sayesinde aradaki müzakerenin kalitesi arttırılabilmektedir (Meansbridge, 1999, s. 628). Ancak ortak deneyimlere sahip olunması yoluyla bağlılık oluşturabileceğini savunurken gözden kaçan bazı detaylar mevcuttur. Nicel temsil oldukça geniş bir bağlamda deneyim genellemesi yapıyor olsa da kişilerin gerçekten ortak deneyimlere sahip olması oldukça az ihtimale sahip bir durumdur. Örneğin, belli sosyal çerçeveler içerisinde kırılımı daha fazla olan etnik bir grubun, bu gruptan çıkacak bir temsilciye karşı olan bağlılığı ile daha geniş çaplı bir kimliği – cinsiyet gibi – temsil eden kişiye olan bağlılığı aynı seviyede olmayacaktır. Kadınların siyasi temsili çerçevesinde, aynı toplumsal cinsiyete sahip kişilerin tamamen aynı görüşte olmaları ve olaylara aynı perspektiften bakmaları olasılığı düşüktür. Örneğin Avrupa'daki seçilmiş kadın temsilcilerin çoğunlukla yüksek eğitilmiş, orta sınıf ve elit kimseler arasında olma olasılığı daha yüksektir (MateoDiaz, 2005 akt: Childs ve Lovenduski, 2012, s. 499) ve böylece seçmen kadınlarla ortak bir geçmiş paylaşabilme olasılıkları azalmaktadır (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 499). Yukarıda bahsedilen problemleri aşmak adına getirilen farklı çözüm önerileri mevcuttur. Toplumun yaşam koşullarına ve devlet politikalarına bağlı

olarak uygulanması değişiklik gösterilecek bu önerilerin tek başına yeterli olmayacağını belirtmekte fayda vardır. Çözümler bir bütün olarak görüldüğünde ve farklı kollardan farklı ilerlemelere gidildiğinde daha verimli olacaktır.

1.5.2. Kadınların Siyasi Temsilini Geliştirmeye Yönelik Çözüm Önerileri

Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma düşüncesi, günümüzde feminist bilincin gelişimine yönelik geline son noktadır. Bu fikir genel anlamda kadınların ve erkeklerin deneyimlerini ve endişelerini, politik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki politikaların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerine bir boyut olarak entegre etme stratejisidir (Grant, 2003, s. 16). Farklı süreçlerde eşitsizliği ortadan kaldırılarak cinsiyet eşitliğini her alanda sağlamayı hedeflemektedir. Bunun anlamı, kurumları ve sistemleri yeniden tasarlayarak kadınlara karşı olan dolaylı ayrımcılıkları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve bu yapılar içinde eşitliği kurumsallaştırmaktır (Rees, 2002; Daly, 2005: 435; Squires, 2005 akt: Sumbas, 2019, s. 204).

Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma fikrine destek olan başlıca araçlardan bir tanesi de uluslararası kuruluşlardır. Birleşmiş Milletler ve onun uzmanlaşmış kuruluşları olan Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Birliği, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve Asya Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC) toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmayı benimsemiştir ve dünya çapındaki birçok hükümet de onların yolunu izlemektedir (True ve Mintrom 2001; True 2003b akt: Prügl ve Lustgarten, 2006, s. 53). Diğer bir deyişle, içerisinde farklı ülkeler barındıran bir uluslararası organizasyonun, “organizasyon olarak bir fikri benimsemesi”, barındırdığı ülkelerin de o fikre daha kolay biçimde entegre olmasını sağlamaktadır. Örneğin BM Şartı’nda cinsiyet ayrımcılığının da yer alması, 1975 yılının BM Genel Kurulu tarafından Uluslararası Kadın Yılı ilan edilmesi ve 1975-1985 yıllarının Kadın On Yılı şeklinde ilanı, kadın hareketlerinin daha geniş bir yelpazede örgütlenerek gelişmesini sağlamıştır (Prügl ve Lustgarten, 2006, s. 20-22). Ek olarak 1990’lı yılların sonlarına gelindiğinde 127 üye ülkede ulusal düzeyde Kadın Hakları Eylem Birlikleri (WPA - Women’s Policy Agencies) kurulması da BM’nin itici gücüne örnek olarak gösterilebilir (Rai 2003b: 1 akt: Mazur ve McBride, 2008, s. 250). Tüm bu gelişmeler, küresel kadın hareketlerinin de çalışmalarıyla birlikte üç farklı değişim sürecinde meydana gelmiştir. Bunlardan ilki kadınların sınırlı da olsa sosyal meselelere dahil olmaya başlaması (oy hakkı hareketi), ikincisi cinsiyetler arası eşitlik

anlayışına geçiş, üçüncüsü ise kadınların kalkınma süreçlerine eşit haklarla katılması gerektiği yönündedir (Stienstra, 1994, s. 150-151). İlk aşamada sınırlı haklar getirilirken, ikinci aşamaya geçildiğinde kadınların çalışma hayatındaki koşullarıyla ilgili söylemler gündeme gelmeye başlamıştır. Cinsiyet eşitliği düşüncesi pratikte benimsenememiş olsa da eşit işe eşit ücret gibi yasal hakların vurgulanmaya başlaması bu süreçte önem teşkil etmektedir. Goetz (2005) de ana akımlaştırma fikrini “cinsiyet eşitliğine dayalı toplumsal etkileşim biçimlerini rutinleştirmek ve kadınlara karşı ayrımcılık yapan toplumsal örgütlenme biçimlerinin meşruiyetini sorgulamak” olarak tanımlamaktadır. Öncelikle klasik toplumsal rollerden arınarak cinsiyet eşitliğine dayalı davranış kalıplarına geçiş vurgusu söz konusudur. İlk kez kadınlara oy hakkının verildiği dönem bu geçişe örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan meşruiyetin sorgulandığı kısım ise Pekin Eylem Platformu olarak yorumlanabilir. Bunun sebebi, platformla beraber diğer ülkelerin cinsiyet eşitliğini sağlamaya teşvik edilmesi ve böylece yasal reformların hazırlanmaya başlamasıdır.

Yeni yasaların cinsiyet eşitliğine duyarlı hale gelmesi, uluslararası kuruluşların da desteğiyle siyasi alana da yansımaktadır. Karar alma mekanizmalarına kadınların dahil edilmesi ve böylece siyasi katılımı hedeflenen artış, seçim reformlarını da etkilemektedir. Toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma ile siyasi kurumlar artık sadece erkeklerin liderlik edebileceği bir alan olmaktan çıkmaktadır. Kadın hareketlerinin yaygınlaşması, kadın sorunlarının daha fazla gündeme gelmesini teşvik eder ve hatta yasa tasarılarında bile yerini alabilir. Kadınların siyasi temsilde “sembolik” de olsa bir noktaya ulaşılması, ilerde nicel temsile ulaşabilmek adına bir başlangıç olarak yorumlanabilir. Tüm bu süreç feminist bilinci geliştirir ve böylece alışlagelen cinsiyet rollerinin kapsamından çıkılarak eşitsizliğe sebep olan politikaların önüne geçilebilmektedir. Değişime uğrayacak politikaların genel çerçevesini sosyal devlet yapılanmasını kapsamaktadır. Kalıplaşmış cinsiyet rollerinden kurtulma süreci, kadının sadece siyasi haklarına değil eğitim ve çalışma hakkına da olumlu bir katkı yapmaktadır. Temel bir hak olarak tanımladığımız eğitim hakkına hala ulaşamayan kadınlar ve kız çocukları vardır. Nitekim kişilerin siyasi alana dahil olması için belli bir eğitim seviyesine ve okuryazarlık oranına sahip olması gerekmektedir. Ancak kadınlara bu imkanlar tanınmadığında hem bir vatandaş olarak siyasi ve sosyal hayata katılımları azalacak hem de temsil potansiyelleri güçleşecektir. Örgün eğitimin bir temel hak olarak sağlanmasının

yanı sıra siyasi liderliğe yönelik eğitim almaları da kadınlar açısından avantajlı olacaktır. Böylece kadınların karşılaştığı sorunlara karşı farkındalık bilinci geliştirilebilir ve lobi yapma gibi çeşitli ağlar kurabilecekleri bir alan yaratmalarını sağlayabilmektedir (Shvedova, 2005, s. 44). Bu koşullar beraberinde kadınların istihdama katılımının da önünü açacaktır.

Ataerkil toplum düzeninden kaynaklı olarak kadınların karşılaştığı sorunlardan bir tanesi de çalışma hayatıyla ilgili olanlardır. Kadınların iş gücüne dahil olması durumu özellikle Sanayi Devrimi ile artmış, “istihdamın feminizasyonu” ile farklı emek biçimleri, iş yapılarının ve çalışma koşullarını değişimi gerçekleştirmeye başlamıştır (Guy Standing, 1989 akt: Mohgadam, 1999, s. 371). Kadın hareketlerinin yaygınlaşmasıyla beraber çalışma koşullarına dair yeni gündemler, yeni politikaların da önünü açmıştır. İskandinav ülkelerinin yanı sıra yine Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası kuruluşlar politika reformlarının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Örneğin, 1979 CEDAW Sözleşmesi, BM tarafından kabul edilmiş ve sonraki yıllarda farklı ülkeler tarafından da uygulanmaya başlamıştır (Gül, Yalçınoglu ve Atlı, 2013, s. 171). Diğer yandan Eşit Ücret Sözleşmesi, iş yaşamında en çok karşılaşılan sorunlardan biri olan cinsiyet ayrımcılığının önüne geçmek amacıyla getirilmiştir. Buna göre kadın ve erkekler arasında ayrımcılık yapılmadan, aynı iş görevi ve tanımına sahip kişilerde cinsiyetine bakılmaksızın eşit ücret verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak çalışma saatleriyle ilgili düzenlemeler, anneler için analık ve süt izni ve bazı ülkelerde ebeveyn izni gibi geliştirmeler de vardır. Bu ve benzeri politikalar yasal anlamda geçerlilik kazansa dahi hala pratikte uygulanmalarıyla ilgili sıkıntılar mevcuttur ve yönetim kademelerinin denetimlerle ilgili iyileştirmeler yapması gerekmektedir. Nitekim bu iyileştirmelerle birlikte cinsiyet eşitliğinin ve eşitlik bilincinin yaygınlaşacağını belirtebiliriz. Böylece ekonomik anlamda özgürlüklerini kazanan kadınların, siyasi katılımları ve temsil oranları artabilecektir. Ayrıca politikalar arasında en önemlilerinden birisi bakımla ilgili olanlardır. Bakım konusu (çocuk bakımı, yaşlı bakımı vs.) yine cinsiyet rollerinin dağılımıyla bağlantılı olacak şekilde kadına yüklenmiştir. Ancak bakım o kadar fazla kadının görevi olarak görülmüştür ki adeta “kadın merkezli” bir kavram haline gelmiş ve kadınların boyunduruk altına alınmasını sona erdirip cinsiyet eşitliğini sağlamak isteyen feminist projenin merkezinde yer almıştır (Sainsbury, 2013, s. 302).

Bakıma dair politikalar daha çok kadınların istihdama katılımı söz konusu olduğunda gündeme gelen konulardan biridir ve feministlerin çözüm önerileri de genellikle bu engeli kaldırmaya yönelik olmuştur. Ancak bu stratejilerin nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda feministler arasında bazı farklılıklar gözlemlenmektedir. Kimileri bakım politikalarını iyileştirerek güçlendirmeyi savunurken kimileri ise bakım görevlerini kadınlar ver erkekler arasında yeniden dağıtmaya yönelik stratejiler benimsemişlerdir (Sainsbury, 2013). Bu politikaların güçlendirildiği varsayıldığında şüphesiz bakım görevi daha fazla kadınlara ait olacaktır. Kadınlar hem çalışma hayatına yeterince katılıp hem de bakım görevlerini devletin de desteğiyle sürdürdüğünde, bu sorumluluklardan vazgeçmek ya da şikayet etmek zor bir hal alacaktır. Diğer yandan bu görevleri yeniden dağıtmayı savunan feministler de vardır. Bakım politikalarının dönüşümüyle alakalı çalışmalardan birisi annelik izni haricinde getirilen ve devlet destekli olan “ebeveyn izni” uygulamalarıdır. Erkeklerin çocuk bakım süreçlerine dahil edilmesi, toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma politikalarının belirgin bir boyutu olarak kabul edilmektedir (Sumbas, 2019, s. 206). Annelerin daha konforlu biçimde çocuklarına bakabilecekleri yöntem yerine, babalarla çocuk bakımını eşit şekilde paylaşabilecekleri koşullar yaratılması feminist bilinci geliştiren bir süreç olacaktır.

Kadınların siyasi temsilini ilgilendiren noktalardan birisi de siyasi partilerdir. Siyasi katılım arttıkça, parlamentodaki kadın sayısıyla beraber partilerin ne kadar kadın milletvekili bulundurduğu sorgulanmaya başlamıştır. Bu noktada Caul (1999, s. 94), kurumsallaşmanın üst seviyelerde olmasının, yerel düzeyde adaylık gösterilmesinin ve solcu ve postmateryalist değerlerin kadın temsilini arttırdığı sonucunu çıkarmıştır. Sol partilerin, sağ partilere göre eşitlikçi ideolojileri daha fazla benimsemeleri sebebiyle kadınların adaylıklarını destekleme olasılığı daha yüksek olabilmektedir (Duverger, 1955; Beckwith, 1986: 1992 akt; Caul, 1999, s. 81). Yine de günümüz dünyasında isteyerek ya da istemeyerek de olsa sol parti dışındaki parti gruplarının da kadın temsilini desteklediği söylenebilmektedir. Sağ ideolojinin eril parti yapılanmasından kaynaklı olarak kadınları parlamentoda bulundurma oranı geçmişte düşük olsa da gittikçe arttığını da belirtmek gerekir. Örneğin Avrupa Birliği’nin 2024 yılında yayınladığı raporda, AB içerisinde birçok partinin, çoğunlukla solda ancak artan bir şekilde de sağda, gönüllü olarak cinsiyet kotalarını uygulamaya başladığı belirtilmiştir (Avrupa Parlamentosu, 2024, s. 9). Diğer yandan aynı raporda kadınların güçlendirilmesine katkı sağlayan sol

partilerle birlikte aile dostu politikaları destekleyen muhafazakar partilerin kadınlar tarafından tercih edildiğine vurgu yapılmıştır. Sonuç olarak siyasi partiler içerisindeki yapılanmaların ve politika kararlarının, kadınların siyasi temsilini arttırdığını söylemek mümkündür.

Bahsedilen artışı hem yerel siyasette hem de uluslararası düzeyde sağlayabilmek adına farklı düzenlemeler mevcuttur. Bazı araştırmacılar yerelleştirilmiş adaylığın kadınlar için daha uygun olduğunu savunarak onların hem topluluk siyasetiyle ilgilenme olasılıklarının daha yüksek olduğunu hem de bu şekilde ulusal düzeye doğru ilerleyebileceklerini vurgulamışlardır (Lovenduski and Norris, 1993 akt: Caul, 1999, s. 81). Bunun sebeplerinden bir tanesi yerel düzeydeki siyasete katılımın bir başlangıç noktası olarak sayılabilmesiyle alakalıdır. Bu alana bir kere dahil olabildikten sonra ulusal düzeye erişebilmek için karşılaşılan problemlerle baş etmek gereklidir. Howell (2005a, 39) gibi kadınların önemli sivil toplum aktörleri olduğunu iddia eden bilim insanları da kadınların toplum örgütleri, anne gruplar veya kampanyalar aracılığıyla yerel düzeyde aktif olmayı daha ulaşılabilir bulduğunu vurgulamaktadır (Strolovitch ve Townsend-Bell, 2013, s. 362).

Diğer yandan gittikçe artan kadın parti aktivizminin, cinsiyet kotaları gibi parlamentoda kadın temsilini kolaylaştıran faktörleri de tetiklediği anlaşılmaktadır (Caul, 1999, s. 94). Ulusal düzeyde veya parti düzeyinde kullanılmakta olan cinsiyet kotaları, kadınların temsilini arttırmak için dünya çapında daha fazla ilgi görmeye devam etmekte (Hughes, 2009, s. 176), etkili ve verimli bir yöntem olarak görülmektedir (Squires ve Wickham-Jones 2001, Tripp 2003 akt: Stockemer, 2008, s. 66). Bu bağlamda, kadınların sayısını ve böylece nicel temsilini artırma amacı çerçevesinde, siyasi kurumlarda belli bir oranda kadının görevlendirilmesi beklenmektedir. Bu beklenti doğrultusunda giderek daha fazla devlet, temsili kurumlarını ve politika süreçlerini betimleyici düzeyde olduğu kadar somut düzeyde de daha temsili hale getirebilmek adına cinsiyet kotaları uygulamaktadır (Celis, 2008, s. 9).

Cinsiyet kotaları sayesinde kadınların daha iyi temsil edilebileceği düşüncesi mevcuttur. Nicel temsil ile direkt bir bağlantısı bulunan bu yöntemin gerçekten geçerli olup olmadığı ise farklı bir soru işareti yaratmaktadır. Örneğin, 2009 yılında yaptığı çalışmasında Wängnerud (2009) bu durumu şu şekilde özetlemektedir: “Geçtiğimiz on yıllarda, hiçbir

zaman kota uygulamasını kullanmayan partilerin kadın sayısı da artmıştır ancak kotayı kabul eden partilerde seçilen ortalama kadın sayısı daha büyük bir artış sergilemiştir” (Wängnerud, 2009, s. 55). Demokratik görünümünü ve buna bağlı olarak modern yöntemlerinin daha gelişmiş düzeyde olduğunu göstermeye çalışan ülkeler, bu amaç doğrultusunda kota yöntemini benimseyebilirler. Kendi siyasal ortamlarında gerçekleştiremedikleri unsurlar, bu şekilde yasal önlemlerin alınmasıyla daha demokratik bir duruş sergileyebilir. Özellikle 1980’lerden itibaren dünya çapında artış gösteren hızlı geçiş stratejileri, birçok ülkede ve demokratikleşen sistemlerde sıklıkla kota gibi önlemlerin alınmasına yol açmaktadır (Childs, Lovenduski ve Campbell, 2005, s. 84). Çünkü cinsiyet eşitliğine duyarlı uygulamaların gerçekleştirilmesi, uluslararası arenada ülkeleri bir adım daha öne taşıyabilecek eylemler arasında yer almaktadır. Yasal düzlemde kadınların siyasi temsili bu yolla artırılması sağlansa da eşitliğe yönelik siyasi kararların hayata geçmemesi söz konusu olduğunda da bu kotaların kullanılıyor olması gerçek anlamını yitirmektedir. Yine de bu yöntem, feministlerin temsili artırma amaçlarının ilk aşamalarında faydalı bulunmuş ve kadınların siyasi ortamda daha fazla yer etmesine olanak sağlamıştır. Örneğin, Güney Afrika’da ilk demokratik seçimler yapıldığında getirilen %30’luk cinsiyet kotası, parlamentodaki kadınların oranını %2,8’den %27,7’ye yükseltmiştir (Vetten, 2016, s. 2). Elbette kadınların oranının nicel anlamda bu kadar artması, nitel temsili garanti etmese de diktatör bir rejimden kurtulma anlamında demokrasiye geçiş için faydalı olmuştur.

Cinsiyet kotası uygulamalarının arka planında kadınların kadınları temsil edeceği düşüncesi de yer almaktadır. Oysaki kota ile siyasi partiye ya da parlamentoya getirilen kadın temsilcilerin de bu temsili hangi anlamda sağlayacakları bilinmezlik içermektedir. Cinsiyet kotalarının kullanımı, daha yüksek düzeyde kadın temsili ile pozitif ilişkilidir, ancak bunun garantisi değildir (Childs ve Lovenduski, 2012, s. 497). Nicel temsil amacıyla kullanılan kotalar, herhangi bir kadının tüm kadınları temsil edebileceğini varsayması sebebiyle seçmenlerin çok yönlü çıkarlarına iyi yanıt vermeyebilir (Mansbridge, 1999, s. 652). Bu durum da temsili demokrasinin çelişkilerinden birini yaratmaktadır. Kadınların kadınlar olarak temsili, hem kadınların ortak çıkarlarını tanımlama konusunda hem de bu çıkarların dile getirileceği mekanizmaların oluşturulmasındaki güçlükler nedeniyle potansiyel olarak sıkıntılı bir durum yaratabilmektedir (Phillips, 1995, s. 113).

Cinsiyet kotalarını uygulamaya direnç gösteren partiler veya kota uygulamasını gerçekleştiriyormuş gibi davranıp gerçekleştirmeyen ülkeler de mevcuttur. Bu gibi durumların önüne geçmek amacıyla kota uygulamalarına getirilen çeşitli yaptırım ve denetimler söz konusudur. Bu yaptırımlardan birisi aday listelerinin reddedilmesiyle ilgilidir ve kurallara uymayan partiler için en etkili çözüm yollarından birisidir (Dündar Sezer, 2022, s. 112). Örneğin, Fransa’da 2002 yılından sonra getirilen ve yüzde 50 kota oluşturan Eşitlik (Parite’) Yasası ile parlamentoya gelen %12,1’lik kadın oranının hayal kırıklığı yarattığı görülmüştür (Dahlerup, 2007, s. 83). Aday listesinin denetiminin sağlandığı koşullarda, bu şekilde bir hayal kırıklığı yaşanmayabilirdi. Buna rağmen eşitlik yasasının getirilmesi Fransa’nın belediye seçimlerinde kadınların temsilinin %40’ın üzerine çıkmasıyla desteklenmiş ve olumlu etkileri de görülmüştür (Sineau 2005; Krook 2006 akt: Dahlerup, 2007, s. 83). Alınan önlemlerden bir diğeri ise mali yaptırım uygulamalarıdır. Örneğin, Belçika, İtalya, Portekiz ve Fransa’da cinsiyet kotalarına uyulmadığı takdirde bazı para cezaları konulabilmektedir (Dündar Sezer, 2022, s. 113). Böylece parti sistemlerinde, devlet desteğinin yasal tarafı kullanılarak kadınların siyasetteki temsilinin artışına destek sağlanabilmektedir.

2. BÖLÜM

RUANDA'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN SİYASİ TEMSİLİ

Her ülkenin kendisine ait bazı toplumsal, sosyal, ekonomik sorunları olmasına karşın temelinde farklı sebepler bulunabilmektedir. Günümüzde gelişimi tamamlanmış veya tamamlanmakta olan ülkelerin sahip olduğu siyasi düzen de bu sorunları ne şekilde çözdüklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Ruanda'da bu meseleler çoğunlukla etnik sorunların altında canlanmıştır. Ülkede bulunan etnik kimliklerin yarattığı toplumsal düzen, kadın erkek ilişkilerini de şekillendirmiştir. Uzun yıllar boyunca sömürge ülkesi olan Ruanda, 1962'de bağımsızlığını kazandıktan sonra da siyasi düzeni koruyamamıştır. Cumhuriyetin ilanı ile demokratik kurumların ortaya çıkışı ve kadınların belli sınırlar dahilinde oy kullanabilmesi gibi olumlu gelişmelere rağmen toplumsal düzendeki uyuşmazlıklar, 1973'te askeri bir darbe ve 1994'te ise büyük bir soykırım gerçekleşmesine sebep olmuştur. Soykırımın getirdiği yıkıntılar, özellikle kadınların toplumsal yaşamdaki rolünü önemli oranda arttırmış ve kadın haklarına yönelik gelişmelerin hızlanmasına yol açmıştır. Soykırım sonrasında hükümetin başına gelen Ruanda Yurtseverler Cephesi (RPF) de toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik söylemleri ile ön plana çıkmıştır. Kadınların siyasi temsiline yönelik en önemli gelişmeler ise 2003'te yapılan seçimlerle gerçekleşmiştir. Bu bölümde Ruanda'nın yönetim yapısı ve siyasi tarihi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile açıklanacaktır. Siyasi anlamdaki önemli dönüşümler ve reformlar, kronolojik bir şekilde anlatılırken kadınların hem sosyal haklarını hem de siyasi temsillerini ne yönde etkilediği de bu bağlamda temellendirilecektir. Son başlıkta ise Ruanda'daki rejimin analizi yapılarak kadın temsiline sağlanmasında karşılaşılan zorluklar ve temsili etkileyen faktörler tartışılacaktır.

2.1. RUANDA'DA TOPLUMSAL DÜZENİN OLUŞMASI: SİYASİ İSTİKRARSIZLIK SÜREÇLERİ

Ruanda tarihine genel bir çerçeve çizmeye çalışırken değinilmesi gereken konulardan birisi, toplumdaki etnik kimliklerin nasıl ayrıştırıldığıdır. Bunun sebebi, cinsiyet rollerini etkileyen tarihsel süreç içerisinde Ruanda'nın gidişatına yön veren en önemli etmenlerden

birisinin kimlik problemiyle alakalı oluşudur. Yaşanan kimlik problemleri, Ruanda'daki toplumsal düzenin oluşmasında etkili olmakla beraber cinsiyet rollerinin gelişimini de etkilemiştir. Berry (2018, s. 31)'nin belirttiği üzere Tutsi, Hutu ve Twa isimli grupların 1860 yılı öncesinde nasıl kullanıldığına dair pek bir bilgi olmasa da (Pottier 2002:12); sömürge öncesi dönemde bu gruplar arasındaki en büyük ayrımın hangi işlerle uğraştıklarına göre yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Hutular, çiftçilik ve toprak ekimi ile uğraşırken; Tutsiler ise hayvancılıkla uğraşıyordu ve sosyal anlamda daha değerli bir iş kolunu üstlenmekteydiler (Berry, 2018, s. 31). Sömürge öncesindeki bu düzen, 1. Dünya Savaşı sırasında Ruanda'nın bir Alman sömürgesi haline gelmesiyle devam etti (Kayibanda, 1962:23 akt: Uwizeyimana, 2020, s. 48). Ruanda toplumunda kimliklerin ayrışması durumu, Ruanda'nın 1917'de Belçika yönetimine bağlanması ile daha belirgin bir hal almıştır. Tutsilerin yönetimde daha etkin oluşu ise sömürge döneminde de devamlılığını korumuş ve Hutulara karşı üstünlüklerini pekiştirmelerine olanak tanımıştır. Hutular geçmişten gelen alışkanlıkları ve onlara farklı imkanların tanınmamasıyla çiftçilik mesleğine devam ederken, Tutsiler de bir anlamda Hutuların işlediği toprakların sahibi konumuna gelmiştir (Berry, 2018, s. 34).

Toplumsal cinsiyetin gelişimi açısından ise yukarıda bahsedilen iş bölümünün erkekler arasında yapıldığını belirtmek gerekir. Ruanda'daki cinsiyet rolleri, henüz eski düzenden kalma ataerkil düşünceler etrafında biçimlenmiştir. Ruanda toplumunda kadınlar, iş bölümüne erkekler gibi katılmamaktaydı. Hutular ve Tutsiler arasındaki ayrılıklar tüm topluma yansısı da söz konusu çalışma hayatı olduğunda kadınlardan daha az söz edilmektedir. Kadınlara bu konumda yer verilmemesi Ruanda'daki yasaların gelişimini de etkilemiştir. Örneğin, mal paylaşımı ya da miras gibi meselelerde kadınlara bir pay verilmemekte ve tüm pay erkekler arasında paylaşılmaktaydı. Sosyal yaşamdaki bu sınırlamalar siyasi alanı da etkilemiş ve yönetsel konularla da erkekler ilgilenmiştir. 1917'de başlayan Belçika sömürge yönetiminin kadınlara farklı iş kollarında yer vermemesi ve onları çalışma hayatının dışında tutmasıyla, kadınlar üzerindeki sınırlamalar devam etmiştir. Bu yönetim tarzı kadınların güçlü olabileceği alanları daha da zayıflatmış ve özerk alanları merkezi krallığa dahil ederek siyasi sistemi daha da merkezileştirmiştir (Longman, 2006, s. 134). Hepsi erkek olan iktidardaki yöneticiler ve eğitimi kendi himayesine almış olan Roma Katolik rahipleri, Ruanda'da toplumsal

cinsiyete dayalı iş bölümünün oluşmasında etkili olan aktörler arasında yer almaktadır (Burnet, 2019, s. 2).

İki etnik grup arasında artan gerilim ve Hutuların aşağıda bir grup olarak kalmalarıyla beraber hissettikleri rahatsızlık, 1950’li yılların sonuna gelirken bir ayaklanma başlatmalarına sebep olmuştur. Ülke içinde yaşanan kanlı olaylar, Ruanda’da büyük bir değişim yaşanmasını da beraberinde getirmiş ve birçok Tutsi farklı ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır. Ruanda’da ilk olarak sömürge döneminden çıkmak amacıyla yürürlüğe giren 1961 anayasası, Tutsi monarşisini ortadan kaldırarak cumhuriyetin kabul edilmesini sağlayan bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte hükümetin söylemleri halka yönelik olsa da birçok yönden muhafazakar ve Katolik Kilisesi’ne sıkı sıkıya bağlı bir yönetim kademesinin mevcut olduğunu belirtmek gerekir (Longman, 2006, s. 134). 1 Temmuz 1962’de resmi olarak bağımsızlığını kazanan Ruanda’da yıllardır devam eden krallık rejimi son bulmuş ve cumhuriyet ilan edilmiştir.

Cumhuriyetin ilan edilmesi, Ruanda’da kadınların temsil edilebilmesi ihtimalini algısal olarak mümkün kılabilcek bir ortam yaratmaktadır. Ancak bu durum krallık rejimi altında olan bir ülkede kadınların siyasi temsilinin olmayacağı anlamına da gelmemektedir. Birleşik Krallık gibi ülkelerde kadınlar hiyerarşik düzen içerisinde Kraliçe olarak görevlendirilebilse de ülkenin yönetim kademesi içinde belirgin bir temsil organı olmadığı için kadınların temsilinden bahsetmek söz konusu olmamaktadır. Bazen Danışma Konseyi gibi yapılanmalar olabilse de patriyarkal sınırlar içerisinde oluşması sebebiyle yine kadınlara yer verilmemektedir. Bu sebeple Ruanda’da ilan edilen Cumhuriyet, bize farklı siyasi yapılanmaların ve meclisin oluşma ihtimalini getirdiği için ilk aşamada bir “temsilden” bahsedebilmemizi mümkün kılmaktadır. Sistem içerisinde kadınların hangi koşullarda temsil elde edebileceği ilerleyen süreçte tartışılacaktır.

Ruanda’da yeni anayasa ile çok partili bir parti yapısına geçilerek kadın temsilinden bahsedilecekken; yeni yapılanmada başarılı olunamamış ve pratikte tek partili yönetim devam etmiştir. Demokrasiye yönelik kurumların oluşumu ile rejim değişikliği bağlamında önemli bir adım atılsa da toplumun bazı kesimlerinde devam eden huzursuzluk, bağımsızlıktan tam 11 yıl sonra 5 Temmuz 1973 tarihinde Ruanda’da bir askeri darbe gerçekleşmesine ve yönetime el konulmasına sebep olmuştur. Bu durum siyasi bir istikrarsızlık getirmekle beraber kurumların demokratik işleyişinin önüne

geçerek siyasi temsilin tek parti ve çevresindekilerle sınırlandırılmasına sebep olmuştur. Darbeyi gerçekleştiren Habyarimana ve ekibi, kurdukları Ulusal Devrimci Kalkınma Hareketi (MRND) çerçevesinde ülkedeki düzeni yeniden sağlama vaatlerinde bulunmuştur (Orth, 2017, s. 231).⁹ Ancak düzeni sağlarken cumhuriyetçi gidişattan oldukça uzaklaşmış ve her Ruandalı vatandaşı MRND'ye bağlı kalmakla yükümlü bırakarak ülkede başka hiçbir siyasi partiye izin vermemiştir. Farklı siyasi partileri kısıtlama faaliyetleri, siyasi temsilin tek parti altında devam etmesine sebep olmuştur. Bağımsızlık sonrasında kadınların temsili tartışabileceğimiz bir ortam yaratılmışken Habyarimana'nın bu tutumu ile kadın temsili de sekteye uğramaktadır. Farklı siyasi partilerin yönetim yapılanmasında bulunması, kadınlar gibi dezavantajlı grupların seslerinin duyulmasına ortam hazırlarken; tek parti yönetiminde ise parti elitleri gerekli duyduğu halde kadınları siyasete dahil edecektir.

Ruanda'nın gelişim süreci ekonomik anlamda iyileşmeye başlasa da temel sebebi ülkeye gelen yabancı yardımlarla ilgiliydi ve hükümet bu yardımları kullanarak altyapıları geliştirdi. İlk on yılda Ruanda ekonomisinde, nüfusa göre gayri safi milli hasılda net bir artış görüldü ve eş zamanlı olarak nüfus artışı da devam ettiğinden dolayı GSMH'deki başarı daha dikkate değer oldu (Forges, 1999, s. 46). Sonuçta tüm çabalara rağmen Habyarimana tam bir düzen sağlamayı başaramadı. Cumhuriyet umutlarının kısa sürede tükenmesi, siyasal istikrarsızlıkla gelen yönetimin tek parti rejimine dönmesiyle sonuçlanmış ve temsile yönelik kaygıların devam etmesine sebep olmuştur.

2.2. SOYKIRIMLA GELEN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ

Ruanda'da demokratikleştirme süreçlerini ilerletebilme amacı altında 1990'da ulusal bir komisyon kurulmuş ancak bu bile tırmanan iç savaşa karşı bir yanıt olarak Habyarimana'nın siyasi ortamda kalabilmesini güvence altına almak için tasarlanmıştı (Niesen, 2010, s. 711). Ruanda'da tek parti rejimi o kadar yoğun ilerlemekteydi ki demokratik eğilimlerin arkasındaki sebepler dahi otoriter amaçlardan kaynaklanıyordu.

⁹ Habyarimana'nın temel politikaları ekonomi ve tarım üzerindiydi. Bu politikaların çoğu köylülerin hayatını iyileştirmeye yardımcı olacak şekilde sunulurken "köylü dostu" olarak nitelendirildi ancak Verwimp'in (2017, s.31) de çalışmasında belirttiği üzere bu politikalar daha yakından incelendiğinde tam tersine "köylü karşıtı" olduğu görülmektedir. Köylülere sıkı çalışarak üretkenliklerini arttırmaları, belediye başkanlarının dinlemeleri ve yenilikçi olarak sorumluluk almaları gerektiği söylenirken; diğer yandan istedikleri tarzda toprak koruma tekniklerini kullanmalarına veya MRND dışında örgütlenmelerine de izin verilmemiştir (Verwimp, 2017, s. 10). Ayrıca şehre taşınmalarına da izin verilmeyerek kent karşıtı bir söylem yaratılıyor ve Ruanda'daki nüfusun büyük kısmı kırsal kesimde kaldığından, Habyarimana'nın nüfusu kontrol etmesi de daha kolay bir hal alıyordu.

Devam eden huzursuzluk, Ekim 1990 tarihinde sürgün edilen Tutsilerden oluşan RPF güçlerinin Ruanda'ya bir saldırı başlatmasına; Habyarimana rejiminin ise kendilerine karşı çıkan herkesi bir RPF destekçisi olarak sınıflandırmasına yol açmıştır (Orth, 2017, s. 229). Belçika, Fransa ve Zaire'nin de desteğiyle askeri saldırı püskürtülmüş olsa da tırmanan gerginlikle beraber siyasi sistemin reforme edilmesi gerekmiştir. Bu noktadaki ilk uygulamalar, 1991'de dış baskıların etkisiyle Habyarimana'nın tek partili devlet tutumunu sonlandırması ve Demokratik Cumhuriyetçi Hareket, Sosyal Demokrat Parti, Hristiyan Demokrat Parti ve Liberal Parti gibi çeşitli muhalefet partilerinin önünü açması olmuştur (Makinda, 1996, s. 566).¹⁰ Çok partili hayata geçiş, siyasi temsilin çoğulcu bir yapıya bürünmesine olanak sağlayacak olsa da istemli bir şekilde yapılmamıştır. Karşılık olarak ise siyasi rejim, sivilleri öldürmeye devam etmiş ve 1990'dan 1993'e kadar yaklaşık 2.000 sivil Tutsi öldürülmüştür (Verwimp, 2017, s. 32). Verwimp (2017)'e göre bu dönemde yaşatılan siyasi şiddet ve katliamlar birkaç amaca hizmet etmektedir. Bunlar arasında: (1) Yaşanılan katliam özelinde, siyasi rejimin RPF'yi suçlama ve halkı kutuplaştırma ihtimali, (2) Şiddet ve baskının, rejimin iktidarda kalmasını ve azalan sadakate rağmen gücünü arttırmış olması ve (3) Öldürülen Tutsilerin kalan mal ve topraklarını, rejimin destekçilerine yeniden dağıtabilme ihtimalidir (Verwimp, 2017, s. 34). Tüm bu yaşananlar, rejim tutumunu katılaştırmanın yanında soykırımın yaşanması sürecini de yakınlaştırmış ve Ruanda'nın demokrasiden daha da uzaklaşmasına sebep olmuştur.

Siyasi gerginliğin farkında olan taraflar, Ağustos 1993'te imzalanan Arusha Anlaşmaları ile imzaların atılmasından 37 güne kadar bir geçiş hükümeti kurulmasını gerektirmiş ve siyasi şiddeti sonlandırmak istemişlerdir. Arusha'nın temel amacı, muhalefet partilerinin özgürce faaliyet gösterebileceği ve hükümetin de halk oylamasıyla iktidardan düşürülebileceği katılımcı ve çok partili bir demokrasi yaratmaktır (Makinda, 1996, s. 562). Böylece iç savaş sonlandırılarak bir barış sürecine girilecek ve yeni kurulan düzende anayasal reformlar gerçekleşecekti. Siyasette farklı partilerin ve beraberinde kadınların da siyasi temsiline önünü açabilecek bir yapılanma söz konusuydu. Daha demokratik bir ortamda kadın grupları ve sivil toplum güçlenebilirse, siyasi partilere ve devlet yönetimine katılımları da gelişme gösterebilirdi. Bu süreçte Hutu aşırılıkçı partisi olan

¹⁰ 1992'de Habyarimana liderliğinde kurulan koalisyon hükümeti, RPF tarafından siyasi alanın genişletilmesi adına baskı yapılması sebebiyle lağvedilen MDR partisini bile içermekteydi (Meierhenrich, 2006, s. 628).

CDR haricinde¹¹ tüm kayıtlı siyasi partiler, geçiş hükümetine katılmaya hak kazandı ve çeşitli bakanlık görevlerine tahsis edildi (Orth, 2017, s. 232).

Çok geçmeden 1994 Nisan ayında uçağının düşürülmesiyle beraber Habyarimana'nın hayatını kaybetmesi, Hutuların bu olaydan Tutsileri (RPF) sorumlu tutmasına ve hükümetin kontrolünü devralmaya çalışmalarına yol açmıştır (Samset ve Dalby, 2003, s. 7). 1994'te yaşanan soykırım neticesinde binlerce kişi yaşamını yitirmiş; kadın, erkek, çocuk demeden binlerce kişi zulüm ve işkence görmüştür. Kadınlar ve erkekler hem soykırım yapanlar hem de soykırıma uğrayanlar olarak iki tarafta da yer almış olsa bile; soykırım bittiğinde hayatını yitirenlerin çoğunun erkek olduğu görülmektedir. Örneğin, World Bank verilerine baktığımızda 1993 yılında 7.904.740 milyon kişilik Ruanda nüfusunun (World Bank, 2023a), %50,3'ü kadın (World Bank, 2023b), 1994 yılında 6.732.665 kişinin %50,9'u kadın ve 1995 yılında ise 5.686.897 kişinin %51,6'sının kadın olduğu görülmektedir. Normal nüfus hareketleriyle beraber soykırımda öldürülen yaklaşık 800.000 kişi hesaba katıldığında, kadınların sayısının yıldan yıla arttığı anlaşılmaktadır.

Ruanda'da tekrardan yeni bir düzenin sağlanması gerekli olmuş ve taraflar arasında uzlaşma istişareleri başlamıştır. Sonuç olarak RPF ile Hutuları temsil edecek biri (Pasteur Bizimungu) arasında Ulusal Birlik Hükümeti'nin kurulması (19 Temmuz 1994), Ruanda'da yaklaşık 800 bin kişinin ölümü sonrasında yeni bir düzenin geçiş aşamasını oluşturmuştur (Powley, 2005, s. 154). 70 üyeden oluşan Ruanda Geçiş Ulusal Meclisi (TNA) de tek meclisli bir yasama organı olacak şekilde kurulmuştur. 24 Kasım 1994 tarihli Anlaşma Protokolü ile ülkenin geçiş sürecinde siyasi yeniden yapılanma sağlanmış, 2003 yılında düzenlenecek yasal çerçevenin temellerini oluşturmuş ve RPF ile ülkedeki diğer 7 siyasi parti arasında imzalanmıştır (Meierhenrich, 2006, s. 628).¹² Ancak çatışmaların gittikçe artması, anlaşmanın uygulanmasını da engellemiş ve Büyük soykırımın devamında RPF, geçiş hükümetinin kurulduğunu kendi kendisine belirtmiştir. RPF'nin gittikçe artan otoriter uygulamaları ve baskıcı tutumları, eski rejim altında görev yapan birçok kişinin görevlerini terk etmesine, kıdemli yargıçların, yüksek rütbeli memurların, sivil toplum liderlerinin, ordu subaylarının ve diplomatların, gazetecilerin ve

¹¹ CDR partisi, müzakereler karşı çıktığı ve hükümete RPF'nin katılmasını istemediği için süreçten dışlanmıştır.

¹² Protokolü imzalayan siyasi partiler arasında: RPF, Cumhuriyetçi Demokratik Hareket (MDR), Hristiyan Demokrat Parti (PDC), İslam Demokrat Partisi (PDI), Liberal Parti (PL), Sosyal Demokrat Parti (PSD), Ruanda Sosyalist Partisi (PSR) ve Ruanda Halk Demokratik Birliği (UDPR) bulunmaktadır.

hatta milli futbol takımındaki oyuncuların bile görevlerini bırakarak ülkelerinden ayrılmasına sebep olmuştur (Reyntjens, 2004, s. 180). Devam eden süreçte Başbakanla birlikte Devlet Başkanı ve Meclisin Başkanı da görevinden ayrılmıştır. Anlaşılacağı üzere siyasi istikrarsızlık yıllar geçmesine rağmen devam etmekte ve bağımsızlıktan neredeyse 40 yıl geçmesine karşın tam bir rejim kurulamamaktadır.

Geçiş hükümetinin sürecinin uzamasıyla 2001’de bir “demokratikleşme süreci” başlatılmak istenmiş ve mart ayında düzenlenen yerel seçimler ile demokrasi adına önemli bir adım atıldığı iddia edilmiştir (Reyntjens, 2004, s. 182). Ancak seçimler ve oylama sisteminde bulunan karmaşıklık bu iddiaları doğrulayamamıştır. Örneğin siyasi parti kampanyaları yasak olmasına rağmen RPF tarafından alınan adaylar birçok bölgede seçim kampanyası düzenlemeye devam etmişlerdir. Bu durumda kadın temsilciler açısından siyasi partilere aday olabilecek kişilerin seçmenlere tanıtılmasıyla ilgili zıtlık oluşmaktadır. Seçimler için diğer siyasi partilerden kadın adaylar bulundurulsa dahi yalnızca RPF’den aday olan kadınların kampanya yapabiliyor olması, demokratikleşme adımı olarak yorumlanamamaktadır çünkü adaletsizlik söz konusudur. Diğer yandan sadece RPF’nin kampanya yapabiliyor olması diğer siyasi partilerin geri planda kalmasına sebebiyet vereceğinden dolayı ilk aşamada kadın temsilciler bulundurmak yerine daha “güçlü” olacağını düşündükleri erkek temsilci adaylarına yer verme stratejisi izleyebilirler. Seçimlerin önemli kusurlarından birisi ise oylamada gizlilik esasının olmamasından kaynaklanmıştır. Çeşitli oy sandıklarının ve oylama kabinlerinin kullanımı söz konusu olsa da örneğin, seçmenlerin seçtikleri temsilcinin karşısına başparmak izlerini koyarak oy vermeleri açık bir oylama izlenimini yansıtmaktadır (Reyntjens, 2004, s. 183). Sonuçta İnsan Hakları İzleme Örgütü dahil olmak üzere farklı yapılanmalar¹³ tarafından bu seçimler kusurlu bulunmuştur (Human Rights Watch, 2001 akt: Reyntjens, 2004, s. 183). Bu koşullarda yapılan seçimler, “rıza dayalı demokrasinin”, bir parti ideolojisinin dayatılması halinde uygulanmasına sebep olmuştur (International Crisis Group, 2001, s. 35 akt: Reyntjens, 2004, s. 183). Dayatılmak istenen ideoloji içerisinde kadın temsilcilere ve kadın haklarına ne kadar yer verileceği de rejimin çıkarlarına yönelik olarak belirlenecektir. Bu noktada RPF’nin tutumu çoğunlukla kadınlara siyasette

¹³ Uluslararası Kriz Grubu da seçimlerle ilgili olarak temel hedefin kırsal kesimde bir RPF kadrosu geliştirmeye başlamak olduğunu ve 2003’te yapılacak Cumhurbaşkanlığı ve Parlamento seçimleri öncesinde RPF’nin siyasi tabanını oluşturmak amacı taşıdığını belirtmiştir (Reyntjens, 2004, s. 183).

yer vermek olarak gerçekleşse de bu adımı “demokratikleşme” ya da “kadın hakları” adına uygulayıp uygulamadıkları konusunda soru işaretleri mevcuttur. İlerleyen süreçte daha detaylı tartışılacak olan bu husus, RPF’nin kadın hakları konusuna stratejik olarak verdiği önemi göstermektedir.

2.3. 2003’TE KURULAN YÖNETİM YAPISI VE PARLAMENTODA SİYASİ TEMSİL

Ruanda’da hükümetin yapısı, 2003 anayasasından itibaren günümüzdeki halini almaya başlamıştır. 204 maddelik yeni bir anayasa hazırlanmış ve kabul edilebilmesi adına bir referandum yapılmasına karar verilmiştir. Referandumdaki temel soru, 1995’teki Temel Yasa’nın yerini alacak anayasa taslağının onaylanmasına ilişkin ve Parlamento açısından 80 sandalyeli bir Temsilciler Meclisi ve 26 sandalyeli Senato’dan oluşan iki meclisli bir yapının olması kararlaştırıldı (IFES, 2024).¹⁴ Sonuçta %90 oranında bir seçmen katılımının olduğu referandum, %93,42 oranında “evet” oyu almıştır (IFES, 2024). Ruanda, anayasasındaki dördüncü maddeye göre bağımsız, egemen, demokratik, sosyal ve laik bir cumhuriyettir (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 4) ve sistemde çok partili koşullar (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 54) mevcuttur.¹⁵

Yeni anayasa uyarınca, Temsilciler Meclisi ve Senato’dan oluşan iki meclisli bir parlamenter yapıya geçilmiş ve Ulusal Seçim Komisyonu, seçimlerin yönetimini denetlemek için kurulmuştur (Meierhenrich, 2006, s. 628). Parlamento üyelerinin, kendisini seçenleri/aday gösterenleri veya adaylığını destekleyen siyasi örgütü değil; bütün olarak ulusu temsil ettikleri anayasada vurgulanmaktadır (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 65). Ayrıca Parlamento üyelerinin hakları da anayasayla korunmaktadır. Hiçbir üye, görevdeyken ifade ettiği bir görüş ya da kullandığı oy sebebiyle suçlanamamaktadır (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 68). Ancak Ruanda’daki otoriter rejimin tutumu, anayasada yer alan hükümlerle tam anlamıyla uyuşmamaktadır. Örneğin Parlamentodaki kadın adayların anayasada bahsedildiği gibi ulusu temsil etmeleri

¹⁴ İlerleyen yıllarda otoriter rejimin kendisini kanıtlamak adına bir referandum yapılacak olan madde de onaylanmıştır. Bu madde, Cumhurbaşkanı’nın 7 yıllık süre için doğrudan genel oyla seçileceğini ve görev süresinin bir kez yenilenebileceğini ifade ediyordu. 2003’teki anayasada Devlet Başkanı’nın yedi yıl süreyle bir kez olacak şekilde seçilmesi hususunun kararlaştırılmasına rağmen Başkan olan Kagame’nin üçüncü kez aday olması adına, 2015’te anayasada tekrardan değişiklik yapılacaktır.

¹⁵ Ruanda’da güçlerin paylaşımı, anayasanın 10.maddesinde yer alan temel ilkelere göre belirlenmektedir. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulundadır (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 97). Cumhurbaşkanı, hükümetin başkanı olarak görev yapacak bir Başbakan seçmektedir.

beklenirken; özellikle RPF kadın temsilcilerinin bulundukları siyasi partiye bağlılıklarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum erkek milletvekilleri için de geçerlidir. Diğer yandan üyelerin görüşleri sebebiyle suçlanamayacağı belirtilmesine karşın ülkede devam eden tek parti hakimiyeti, muhalefetin ciddi şekilde sınırlandırıldığına işaret etmekte ve görüşlerini dile getirme konusunda da halihazırda bazı kısıtlamalarla karşılaşabileceklerini düşündürmektedir. Örneğin anayasada yer aldığı haliyle 68. madde, cinsiyeti fark etmeksizin bir milletvekilinin kadın haklarına yönelik yorumda bulunmasını olanaklı kılmaktadır (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 68). Ancak RPF rejiminin baskıcı tutumu sebebiyle, hükümet istemediği sürece kadın haklarına yönelik bir eleştiride bulunulması rejime karşı çıkmak olarak algılanabileceğinden, ihtimali düşük bir senaryodur.

Temsilciler Meclisi toplam 80 milletvekilinden oluşmakta ve beş yıl süre için farklı şekillerde seçilmektedir. Öncelikle siyasi örgütlerin önerdiği adayların olduğu sabit bir liste bulunmaktadır. 53 milletvekili, bu listelerden seçilebileceği gibi orantılı temsile dayalı olarak doğrudan genel oy hakkıyla seçilen bağımsız adayları da barındırmaktadır. Ayrıca Temsilciler Meclisinde kadın adayların yer alması adına %30'luk bir cinsiyet kotası bulunmaktadır. Buna göre meclisin 24 sandalyesi, ulusal idari birimlere uygun biçimde seçim kurulları tarafından seçilen kadınlara aittir (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 75). Bunun haricinde Ulusal Gençlik Konseyi tarafından seçilen iki milletvekili ve Ulusal Engelliler Konseyi tarafından seçilen bir diğer milletvekili bulunmaktadır. Kadınların mecliste sahip olduğu sayısal kota sınırı, nicel temsilin koşullarını sağlamak açısından Ruanda'ya artı puan kazandıran etmenlerden birisidir ve uygulanmaya başladığı zamandan itibaren kadınların meclisteki oranını ciddi bir sayıya ulaştırmıştır. Senatoyu ifade eden üst meclis ise 5 yıllık görev süresine sahip, çeşitli şekillerde seçilen veya ataması yapılan 26 senatörden oluşmaktadır (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 80).¹⁶ Siyasi örgütlerle ilgili temel ilke ve hükümlerin uygulanmasını takip eden kurum Senato'dur. Ayrıca Anayasa'nın revizyonu veya değişikliği hakkında oy kullanma yetkisine de sahiptir (Ruanda Cumhuriyeti Anayasası, m. 85). Meclisteki %30'luk kadın kotası, Ruanda Senatosu için de geçerlidir. Yeni anayasa sayesinde

¹⁶ Bu senatörlerin 12 kişisi belirli seçim kurumları tarafından seçilirken; 8 tanesi ulusal birlik ve temsiliyet göz önünde bulundurularak Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Geriye kalan 4 senatör ise Siyasi Örgütler Ulusal Danışma Forumu tarafından belirlenir. Ayrıca biri devlet üniversitesinden diğeri ise özel üniversiteden seçilmek üzere iki araştırmacı da yer almaktadır.

kadınlar parlamentonun iki meclisinde de sayısal olarak güçlü şekilde temsil edilmeye başlamışlardır.

Ruanda'da Başkanlık seçimleri doğrudan halk oylamasıyla yapılmaktadır. Temsilciler Meclisi'ne seçilen üyelerin bir kısmı da doğrudan halk oylamasıyla belirlenmektedir ve bu noktada da nispi temsil sistemi uygulanmaktadır. Parlamento seçimlerinde ise 53 sandalye için orantılı temsil kapalı liste sistemi kullanılması kararlaştırılmıştır (Meierhenrich, 2006, s. 628). Diğer yandan Temsilciler Meclisi'nde çok küçük partilerin temsil edilmesini önlemek adına %5 barajı konulmuştur (17 Sayılı Organik Kanun, md. 90 akt: Meierhenrich, 2006, s. 628). Bu barajın uygulanması, halihazırda tek parti yönetimine yatkın olan Ruanda hükümetinde dezavantajlı grupların temsil edilmesini sınırlandırmaktadır.

Ruanda'da çoğunlukla RPF etkin olsa da resmiyette kayıtlı bulunan farklı siyasi partiler de mevcuttur. Bunlar arasında Merkezci Demokratik Parti (PDC), İlerleme ve Uyum Partisi (PPC) ve Demokratik Halk (UPDR) yer almaktadır. Yönetimde üstün güç olan RPF, yukarıda sayılan diğer partilerle beraber bir koalisyon oluşturmaktadır.¹⁷ Ruanda'da siyasi partilerin uygulaması için zorunlu olan yasal bir cinsiyet kotası bulunmamaktadır. Yani RPF'de ya da olası diğer siyasi partilerde bulunan kadın temsilcilerin, partilerin tercihi doğrultusunda yer aldıklarını belirtmek mümkündür. Siyasi partilerde kadın vekillerin bulunması bir zorunluluk değil, tercih olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan Senatlarda da uygulanması öngörülen %30 cinsiyet kotasına ulaşamadığı takdirde nasıl bir yöntem izleneceğine dair de bir kural bulunmamaktadır (Bauer ve Burnet, 2013, s. 105). Ancak kotanın getirildiği 2003 yılından itibaren herhangi bir ek mevzuat uygulanmasına gerek kalmamış ve kadın parlamenterlerin ve senatörlerin sayısı beklenen yüzdenin üzerinde gerçekleşmiştir.

2.4. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN KIRILMA NOKTALARI

2.4.1. İlk Kırılma: Soykırımın Kadınlara Katkısı mı Zararı mı?

¹⁷ Bunlar haricinde Ruanda hükümetinde sandalyeye sahip olan Sosyal Demokrat Parti, Liberal Parti, İdeal Demokratik Parti, Sosyal Parti Imberakuri ve Demokratik Yeşil Parti yer almaktadır. Ayrıca ülkede “yasal olmayan” şeklinde tanımlanan partiler mevcuttur. Bu siyasi yapılanmalar çoğunlukla RPF'nin ve Kagame'nin görüşleriyle uyuşmaması sebebiyle yasaklanmıştır. Ruanda'nın Kurtuluşu İçin Demokratik Güçler (DFLR), Ruanda Birleşik Demokratik Güçleri (UDF-INKIGI), Cumhuriyetçi Demokratik Hareket (RDM) ve Ruanda Ulusal Kongresi (RNC), yasaklanan siyasi partiler arasında yer almaktadır.

Ruanda’da cinsiyet eşitliğine yönelik ilk önemli gelişme, kadınlara oy hakkının verilmesiyle gerçekleşmiştir. Ruanda’nın bağımsızlığını kazanmasının devamında kadınlar da oy kullanma hakkı (1962) kazanmışlardır. Ancak kadınlara verilen bu hak ilk başta “başkanlık hariç tüm makamlar için oy kullanabilir” şartıyla getirilmiş ve bu kural 1978 yılına kadar uygulanmıştır (Martin, 2000, s. 323 akt: Burnet, 2019, s. 2). Ancak kadınlara oy hakkının verilmesi diğer sosyal haklarına da erişebilmelerine olanak sağlamamıştır. Villia Jefremovas’ın (2002, s. 98–99) belirttiği gibi Ruandalı evli kadınlar oy kullanabilirlerdi ancak ticaret yapmak, bir işletme açmak, arazi satın almak veya mahkeme işleriyle ilgilenebilmek için eşlerinin rızasına ihtiyaçları vardı (Longman, 2006, s. 135). Aslında önemli bir siyasi hak elde etmelerine karşın toplumsal cinsiyet rolleri devamlılığını sürdürmüş ve farklı sosyal katılım türlerine erişimleri aynı alışkanlıklar çerçevesinde devam etmiştir. Diğer yandan aynı yıl kadınlar seçimlere katılma hakkı da kazanmış ancak ilk kadın milletvekili 1965 yılında göreve başlayabilmiştir (Powley, 2005, s. 154). 1982’ye kadar parlamentodaki 70 kişi içerisinde sadece dört kadın milletvekili görev yapmış ve temsil oranı soykırım öncesine kadar ancak 1988’de %16 oranına ulaşabilmiştir (Burnet, 2008, s. 370; Mubenziza, 2003 akt: Burnet, 2019, s. 4). Bu dönemde kadınlar kendi çıkarlarına odaklanabilecek çeşitli toplumsal örgüt arayışlarına girmeye başlamışlardır.¹⁸ Örneğin, günümüzde de kadın hareketini temsil etmekte olan Pro-Femmes (1992), farklı örgütleri de çatısı altında toplamış ve hem cinsel şiddet hem de kadınları ilgilendiren birçok konu hakkında bakanlıkların faaliyetlerini etkileyici eylemlerde bulunmuştur.

Genel anlamda 1994 Soykırımı, tecavüz ve cinsel işkencelerle dolu bir çatışma olmasına rağmen ironik biçimde kadınların durumunu daha iyiye doğru değiştirmeye yardımcı olan bir gelişmedir (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 113). Erkek nüfusun azalması ile özellikle güvensiz bölgelerdeki kadınların yüzde 60’ının “hane reisi” haline gelmesi (Strickland, 2004, s. 15), büyük değişimin ana olgularından birisini oluşturmuştur. Nüfusun büyük bir çoğunluğunun kadın olması¹⁹, şimdiye dek kadınlar ve erkekler arasında eşitsiz devam eden düzenin değişmesine sebep olmuştur. Erkekler çalışma hayatında; kadınlar ise evdeki işlerde daha aktif çalışmaktayken, erkeklerin üstlendiği

¹⁸ Duterembere, Haguruka, and Reseau des Femmes isimli halihazırda var olan grupların yanında kadınların tekrardan destek bulabilecekleri alanlar yaratmak adına yeni örgütler de kurulmuştur (Longman, 2006, s. 138).

¹⁹ Örneğin Hogg, 2009, s. 6’da: “Kadınlar ve kız çocuklarının nüfusun %70’ini oluşturduğu” belirtilmektedir.

birçok işi de kadınlar yapmak durumunda kalmıştır. Ayrıca evsiz çocuklara bakmak, dul kadınlara destek olarak farklı haneleri yönetmek ve yıkımı yeniden inşa etmek gibi yeni görevleri de sahiplenmişlerdir (Hunt, 2014, s. 154).

Sosyal, ekonomik ve toplumsal olarak yeniden inşa edilmesi gereken Ruanda'nın tercihleri, kadınların rollerinin değiştiği bir düzen içerisinde farklılaşacak ve dolayısıyla cinsiyet eşitliği talepleri de daha fazla gündeme gelebilecekti. Yeni kurulan yönetimin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama taahhüdünün bulunduğu görülmektedir. RPF, kadınların siyasi temsilini arttırma taahhüdü aracılığıyla, kadın kimliklerini tüm Ruandalı kadınları temsil eden kadınlara indirgemıştır (Hogg, 2009, s. 6). Ruanda'da RPF yönetimi, soykırım sonrası için yenilikçi ve uyum içinde yaşamaya yönelik söylemleri ile ön plana çıkmaktadır. Yönetim yapısında toplumsal cinsiyete duyarlı olacak değişiklikler meydana gelmiştir.

Kadınların siyasi temsilini arttırmanın yanında cinsiyet eşitliğini destekleyecek kurumlar da oluşturulmuştur. Örneğin 1994'te soykırımla ilgili sorunları aşabilmek adına Aile ve Kadınların Desteklenmesi Bakanlığı (MIFAPROFE) (Günümüzdeki ismi ile MIGEPROF) kurulmuştur (MIGEPROF, 2025).²⁰ Böylece kadınları aile içerisinde tanımlayan anlayış devam etse de kadın sorunlarının aşılması konusu bakanlık düzeyinde devlet işlerine dahil edilmiştir. Ayrıca parlamentodaki kadınlar, erkek meslektaşlarının yaptığı tüm işlevleri yerine getirmenin yanı sıra, uluslararası fon ve desteklerle birlikte ilk kez parti sınırlarını aşan konular için beraber çalışacakları bir alan yaratmış ve 1996'da Kadın Parlamento Üyeleri Forumu (Forum des Femmes Rwandaises Parlementaires) (FFRP)'nu kurmuşlardır (Powley, 2005, s. 160). Böylece kadınların siyasi temsilini arttırmak ve cinsiyet odaklı politikalar yaratabilmek adına parlamentodaki kadın milletvekilleri tek ses hareket etmeye çalışmıştır diyebiliriz. Bu noktada akla gelen önemli bir soru, bu kadınların hangi düşüncüyü ve tutumu yansıttığına ilişkindir. Kadın temsiliinin oldukça az olduğu bir toplumda kadınlar ilk kez parlamentoya girdiğinde ya da ilk kez anlamlı bir örgütlü mücadeleye dahil olduklarında, diğer kadınlarla birlik

²⁰ Bu bakanlığın ismi 1997 yılında Toplumsal Cinsiyet, Aile ve Sosyal İşler Bakanlığı (MIGEFASO) ve 1999'da ise Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Desteklenmesi (MIGEPROF) olarak değiştirilmiştir. Buradaki isim değişimi basit bir uygulama gibi görünse de devlete ait kurumlardan birisinin artık kadını tek başına ele almadığını ve toplumsal cinsiyet olgusunun devlet tarafında da göz önünde bulundurulduğunu göstermektedir. Bunun yanında "Aile İşleri" kısmının da eklenmiş olması, bize bu durumun bir geçiş süreci olabileceğini ve kadın hakları geliştirilirken aile içerisindeki konumunun ya da aile-iş hayatı arasındaki uyumlaştırmanın da göz ardı edilmeyeceğinin mesajını vermektedir.

içerisinde hareket etmeleri daha faydalı gözüktür. Bunun sebebi, ilk kez dahil olabildikleri alanda kalabilmeleri adına bulundukları grup içerisindeki uyumu sağlayarak bir süreklilik yaratma isteğidir. Böylece siyasi süreçlere katılım açısından kadınlar arasındaki çıkarların ve gündem belirlemelerine yönelik politik düşüncelerinin ortaklaşması söz konusu olabilmektedir (Mackay, 2008, s.127). Bu koşullarda temsil etmek istedikleri düşünce, ilk aşamada arka planda kalabileceği gibi tam tersine sınırlı bir ortamda temsil ettikleri duruş sayesinde daha fazla ön plana da çıkabilirler. İlk aşamada nitel temsili yaratabilmek, sayısal yeterlilikleri az olması sebebiyle daha zor görülebilir. Ancak Ruanda'daki hükümet desteği, özellikle ilk dönemde kadınların nicel temsillerinin az olmasına karşın etkili olabilmelerine olanak tanımıştır. RPF yönetimi, hem MIGEPROF hem de FFRP ile çalışarak kadınları siyasete dahil etmenin yollarını aramış ve bu süreçte sivil toplum liderlerinden de destek almışlardır (Berry, 2018, s. 97).

Soykırımın kadınlar açısından önemli sonuçlarından birisi, tecavüze uğrama ve cinsel şiddet gibi konular sebebiyle olmuştur. Tecavüz ve cinsel ilişki suçlarıyla ilgili olarak, soykırımı sürdüren ideolojide Tutsi kadınlarının Hutu erkeklerini “tuzağa düşüren” kişiler olarak tanımlanması veya Tutsi kadınlarıyla evlenenlerin “hain” olarak adlandırılması, soykırım sürecinde kadınlara karşı olan cinsel şiddeti teşvik etmiş ve bir silah olarak kullanmalarına sebebiyet vermiştir (Nowrojee, 1996 akt: Longman, 2006, s. 137). Bu soykırımında en azından 250.000 kadının tecavüze uğradığı belirtilmektedir (Lyman, 2005 akt: Drumbl, 2013, s. 101). Cinsiyete dayalı şiddet (GBV)’in en önemli sonuçlarından birisi HIV/AIDS gibi sağlık sorunlarının yaygınlaşması olmuştur (Powley ve Pearson, 2007, s. 17). Kadınların birçok sorumluluğu birlikte alan bir pozisyona gelmiş olmalarına rağmen, yeni düzene geçilirken hazırlanan yasal tüzükte soykırımda yaşadıkları taciz ve şiddet vakalarına dair bir madde eklenmemesi dikkat çekicidir. Bunun sonucunda sesini duyurmak isteyen gruplar arasında bazı kadınlar örgütlenmiş ve soykırım suçlarının düzenlenmesine dair tepki göstermeye başlamışlardır. Sonuçta bu tepkiler karşılık bulmuş ve kişilere yönelik uygulanan cinsel şiddet de yer almakla beraber aile içi şiddet, evlilik içi tecavüz ve toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddet suç sayılmıştır (Burnet, 2019, s. 1). 1998 yılında Aile İçi Şiddete Yönelik Yasa Tasarısı’nın kabul edilmesi, Ruanda toplumunun o dönemdeki devlet otoritesine bağlılığı göz önüne alındığında ciddi bir başarı olarak görülebilir. Ancak Batıda kadınlar iş hayatına çoktan

dahil olmuş ve buna yönelik yasal reformlara sahip iken, pozitif ayrımcılıktan ve hatta toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasından bahsederlerken, Ruanda'da şiddeti çözmeye yönelik konuların tartışılması, ülkenin gelişmişlik düzeyiyle yakından ilgilidir. Bu sebeple Ruandalı kadın siyasi temsilcilerin, dünyanın farklı bölgelerindeki kadın siyasi temsilcilerden çok daha farklı sorunlarla (yoksulluk ve HIV/AIDS gibi hastalıklar dahil olmak üzere) ilgilenmek zorunda kaldıkları aşıkardır.

Ruanda'da da yüksek oranda bulunan HIV/AIDS salgınları, ülkedeki yoksulluk ve güvenli olmayan ortam düşünüldüğünde soykırım sonrasında sağlık ve ekonomi daha da önemli konular haline gelmiştir. Cinsiyet eşitsizliği, cinsel ilişkilerdeki güç dinamikleri ve kadınların ekonomik güçten yoksun olması faktörleri de doğrudan yoksullukla ilişkilidir ve HIV/AIDS'in yayılmasında temel faktörlerdir (Rao Gupta 2000 ve 2002; Dünya Bankası 2003 akt: Strickland, 2004, s. 5). Bu bağlamda Strickland (2004), olası bir HIV/AIDS enfeksiyonunun sonuçlarını hafifletmeyi açıklarken taşınmaz mülklerin önemi üstünde durmaktadır. Strickland'ın tartışmasıyla bağlantılı olarak, Ruanda'daki kadınların haklarına yönelik en önemli konulardan birisi de kadınların ekonomik gücü çerçevesinde tartışılmaktadır. Soykırım öncesindeki Ruanda toplumunda eve ekmek getiren rol, çoğunlukla erkekler arasında paylaşılmıştı ve kadınlar için evin maddi geçimini sağlama gibi bir yükümlülükleri yoktu. Benzer bir zihniyet çerçevesinde, toprak ve mülkiyet haklarıyla ilgili olarak kadınlara bir hak verilmemekteydi (Abbott, Mugisha ve Sapsford, 2018, s. 3). Burnet (2019, s. 10-11) de benzer şekilde kadınların geçimlerini sağlamak için kaynaklara erişim konusunda erkeklere güvendiklerini vurgulamaktadır. Bu kadınlar soykırım öncesinde sahip oldukları mülkler konusunda yasal olarak bir hak iddia edemiyorlardı ve eşlerinin uzak erkek akrabalarına kadar bu mülkün bölünebilmesi gibi durumlar söz konusuydu. Ancak Strickland'ın (2004) de vurguladığı üzere kadınların bu mülklerden dışlanması, cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunma ihtimallerinin de azalmasına sebep olmaktadır. Kadınların mülkiyet haklarına ilişkin yapılan geliştirmeler, sadece kadın hakları çerçevesinde değil bireysel sağlığı koruma anlamında da önemlidir.

Soykırımın ardından pek çok hane artık kadınlar ve yetim çocuklar tarafından yönetilmiş ve bu kişilerin eşlerinin veya babalarının topraklarında kalma ve topraklarını yönetme haklarının acilen korunması ihtiyacı, 5500 sayılı Kanun'un geliştirilmesine yol açmıştır (Jones-Casey, Dick ve Bizoza, 2015, s. 1). Bu kanunun geliştirilmesi hükümet tarafından direkt bir istek biçiminde ortaya çıkmamış, dönemin sivil toplum kuruluşları ve kadın

haklarını savunan örgütlerce bu amaçta bir yasa hazırlanmasının talep edilmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Ruanda'nın 1999 tarihli Miras ve Evlilikte Mülkiyet Hakları Yasası, erkek ve kız çocuklarına eşit miras hakları vererek ve hayatta kalan eşlerin ve çocukların mülkiyet haklarını koruyarak cinsiyet eşitliği fırsatları sunmaktadır (CPRC, 2011, s. 3). Çoğunlukla miras ve veraset meseleleriyle ilişkilendirilen bu yasa ile sahip olunan mülklerin bölünmesinde kadınlar ve kız çocukları da eşit biçimde pay almaya başlamıştır. Miras Kanunu ile kadınlara kendi mülklerine erişim hakkı vermiş ve onlara kendi hakları ile iş yapabilmeyi ve sözleşmelere katılabilmelerini amaçlamıştır ki bu durum kadın hakları konusunda temelden bir yeniden yapılandırmayı ima etmektedir (Wallace, 2008, s. 113 akt: Burnet, 2008). 1999'da yapılan bu gelişmelere karşın, günümüzde kadınların miras ve mülk konularına yönelik olarak pratikte haklarını dile getiremediğine yönelik eleştiriler mevcuttur (Freedom House, 2025).

2000 yılında çoğunlukla ekonomik iyileştirmeler vaat eden ve içinde "toplumsal cinsiyet, çevre ve iklim değişikliği, bilim, teknoloji gibi konularında bulunduğu Vizyon 2020 isimli bir plan yayınlanmıştır (Uwizeyimana, 2019, s. 13). Aynı yıl içerisinde kadın hareketlerinin de katkısıyla beraber yeni bir anayasa taslağı hazırlanmaya başlanmış ve 3 üyesi kadın olan 12 üyeli bir Anayasa Komisyonu kurulmuştur (Powley, 2005, s. 155). Kadınların anayasal sürece dahil edilmesi açısından bu tutum, sembolik olması ihtimaline karşın yine de olumlu yorumlanabilir. Çünkü hukuki bir metin hazırlanırken kadın sorunlarına, cinsiyet eşitliğine ve temsil konulara değinilmesinin önünü açmaktadır. Diğer yandan kadın sayısının az olması, temsil edilebilecek kadın gruplarının çeşitliliğini sınırlayabilmektedir. Ayrıca komisyonun, dönemin geçici hükümeti tarafından kurulduğu da unutulmamalıdır. Bu sebeple kadınlara anayasa komisyonunda yer verilmesi aynı zamanda hükümetin de talebi olarak görülebilir. Ancak Berry (2015b, s. 8), rejimin kadınları destekleme arzusunun, ekonomik kalkınmayı sağlama ve siyasi kontrolü sürdürme hedeflerinden sonra geldiğini vurgulamıştır. Nitekim hükümet bunu bir strateji olarak kullanıyor olsa dahi gelecek yıllarda kadınların nitel temsilini önemli bir noktaya taşıdığını hatırlatmak gereklidir. Siyasi elitler de bu planın "toplumsal cinsiyetle ilgili yasalarını sürekli güncelleme ve uyarılama" taahhüdü içermesi sebebiyle, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve hakkaniyeti ulusal bir öncelik haline getirmişlerdir (Maliye ve Ekonomik Planlama Bakanlığı, 2000, s. 21 akt: Burnet, 2019, s. 10). Seçimlerde başkan seçilecek olan Paul Kagame ise Nisan 2003'te yaptığı bir konuşmasında kadınların

kendilerini aday göstermelerini desteklediğini ve kadınların siyasete katılımları arttığı takdirde ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi koşullarının da iyileşeceğini söylemiştir (Powley, 2005, s. 159). Kagame'nin 2003 vaatlerindeki geliştirmelerini temellendirmek adına soykırım sonrasında yoğun bir çalışma yaptığı görülmektedir. Diğer yandan cinsiyet eşitliğine yönelik birçok yenilik 2003 seçimlerinin öncesine dayanmaktadır ve hepsi yürütme tarafından başlatılarak parlamento tarafından onaylanmıştır (Devlin ve Elgie, 2008 s. 249).²¹ Bunun anlamı ise kadınlara ve kadın haklarına karşı duyulan ilginin, 2003 Anayasasının bir çıktısı olmaktan ziyade bu Anayasayı hazırlayan ve devamında hükümetin başından bulunan siyasetçilerin taleplerinden kaynaklanabileceğidir.

2.4.2. İkinci Kırılma: 2003 Sonrası Yasal Dönüşümler

2003 senesi Ruanda'nın siyasal hayatı için bir dönüm noktası olmuş ve yeni anayasanın kabulüyle birlikte çok partili seçimler gerçekleşmiştir. 2003 seçimlerinde 53 sandalyenin 33'ünü RPF kazanarak hükümetin başına geçerken geri kalan sandalyeleri ise Liberal Parti ve Sosyal Demokrat Parti paylaşmıştır (Hogg, 2009, s. 46). Arda kalan 24 adet sandalye ise kadınlar için uygulanacak olan yüzde 30 kotasına ayrılmıştır ve 24 kadın milletvekili için belirlenmiş konsey ve kurullardaki kadınlar oy kullanabilmektedir (Powley, 2005, s. 156). Kadınların temsili açısından bu koşullar, doğrudan halk tarafından seçilen temsilciler olmaması sebebiyle bazı sınırlılıklar içermektedir. Örneğin hükümetin belirlediği kesimlerce seçilen kadın temsilcilerin, sadece üst tabakada bulunan kadınları temsil etmekle sınırlı kalması gibi durumlarla karşılaşılabilir.

Başkanlık seçimlerine gelindiğinde ise seçmen katılımının %97 olduğu seçimlerde Kagame, oyların %95'ini almıştır (Meierhenrich, 2006, s. 630). RPF'nin kazanmasıyla sonuçlanan genel seçim, dış gözlemciler tarafından tam demokratik olarak görülmemiş, muhalefeti bastırarak ve sivil toplumu domine ederek daha fazla otoriter olan bir hükümet bağlamında gerçekleşmiştir (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 114). Seçimlerin demokratik olarak görülmemesi ise önemli oranda muhalefetin bu süreçte

²¹ Soykırım sonrası hazırlanan kovuşturma kılavuzlarındaki değişiklikler arasında; tecavüz ve cinsel ilişki suçlarının birinci kategoride yer alması (1996), hamile ve emziren annelerin işyerindeki haklarını genişleten bir yasa (1997), çocukların şiddetten korunmasına ilişkin bir yasa (2001), miras yasası (2003) ve toplumsal cinsiyete duyarlı olağanüstü Ruanda Anayasası'nın (2003) kendisi de yer almaktadır (Devlin ve Elgie, 2008 s. 249).

sınırlandırılmasıyla ilgilidir. Örneğin, Ruanda'nın bağımsızlığını ilan ettiği zamanlarda iktidarda olan MRND Partisi, RPF'nin karşısında önemli bir muhalefet gücü olarak yer almıştır (Berry, 2018, s. 37-38). Durumun farkında olan RPF yönetimi ve Kagame, “bölücülük” oluşturabilecek tehlikeler olduğunu belirterek seçimlere çeşitli sınırlamalar getirmiş ve Arusha Anlaşmalarıyla MRND'nin askeri ve siyasi gücünü paylaşmasını sağlamıştır (Samset ve Dalby, 2003, s. 9). Bunun yanında geçiş hükümetinin başbakanı olan Twagiramungu'nun (1994-1995) seçim alanından çıkarılması için ülkeyi büyük bir yıkıma götüren soykırımla bağlantılarının olduğu iddialarını ortaya koymak (Zorbas, 2004, s. 43; Longman, 2006, s. 147 akt: Hogg, 2009, s. 44) yapılabilecek en ciddi suçlamalardan bir tanesi olmuştur. Bu sırada Kagame ise RPF'nin ve geçiş hükümetinin ana aktörü olduğu için soykırımı sona erdiren bir rolü üstlenerek adeta kahraman gibi davranmıştır. Sonuç olarak seçimler hem NORDEM (Norwegian Resource Bank for Democracy and Human Rights) hem de AB gözlem heyetleri tarafından 'özgür ve adil değil' şeklindeki normal standartların gerisinde kaldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Devlin ve Elgie, 2008, s. 242). NORDEM'in yayınladığı raporda, seçmenlerin gizlilik hakkına ve seçim özgürlüğüne karşı her zaman duyarlı olunmadığı ve kararların belgelendirilmesiyle ilgili sürecin şeffaf olmadığı belirtilmiştir (Samset ve Dalby, 2003, s. 42). Öte yandan seçimlere yönelik “demokratik değildir” eleştirilerine rağmen Avrupa Birliği Gözlem Misyonu (EUOM) bu seçimleri “kalıcı demokratik kurumların kurulması için önemli” şeklinde yorumlamıştır (Meierhenrich, 2006, s. 632). Sonuçta RPF yönetimi, olası siyasi muhalifleri "bölücü" olarak nitelendirmiş ve yaklaşan seçimlerde zaferi garantilemek için onları susturacak adımlar atmıştır (Human Rights Watch Briefing Paper, 2003). Ruanda'daki seçimler sırasında doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleşen devlet müdahalesi, büyük ölçüde güç kullanarak, seçim kampanyasının sınırlarını belirlemiştir (Meierhenrich, 2006, s. 629). Yine de bu seçimler parlamentonun neredeyse yarısına kadın adayların gelmesiyle sonuçlanmıştır.

RPF'nin seçim kampanyasının önemli bir bölümü kadınlar ve eşitlik vaatleri çerçevesinde gelişmiştir. 1994 yılında kurulan geçici hükümette bulunan ulusal parlamentoda da kadınlar bulunmaktaydı ve 2003 seçimlerine kadar cinsiyet eşitliğine yönelik çeşitli geliştirmelerde bulunmuşlardır. Diğer yandan Pro-Femmes gibi örgütler, yeni anayasayla ilgili olarak hem üye sivil toplum kuruluşlarıyla hem de hükümetin yürütme ve yasama organlarıyla kurduğu koordinasyon sayesinde kadın hareketinin gelişmesine önemli

katkılar sağlamıştır (Powley, 2005, 157-158). Ayrıca okuma yazma bilmeyen nüfusa yeni yasalar ve cinsiyete dayalı şiddet hakkında bilgilendirme yapmak gibi önemli görevleri de üstlenmişlerdir (Hunt, 2014, s. 115). Ruanda anayasasının eşit haklar, cinsiyet eşitliği ve kadın temsili açısından ilerici olmasına rağmen, diğer önemli açılardan kısıtlayıcı olduğunu belirtmek de önemlidir (Etnik köken meseleleri etrafında ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar gibi) (Powley, 2005, s. 155).

2003'te getirilen yüzde 30 cinsiyet kotası uygulaması, kadınların siyasi temsili anlamında yasal olarak ortaya konulan en önemli değişiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil düzenin erkek otoriter şekilde biçimlendirdiği alanlardan biri olarak devleti yönetme görevi, artık kadınlarla paylaşılr hale gelmiş ve nicel olarak bulunması gereken kadın sayısı da yasalaştırılmıştır. Ruanda toplumunun sahip olduğu geleneksel kodlardan birisi, siyasi kültür bağlamında da değiştirilmiş ve ekonomik gücün kadınlarla paylaşılması söz konusu olmuştur. 2003 seçimlerinin otoriter bir ortamda gerçekleşmesi, kadınların siyasi olarak temsillerine yönelik de soru işaretleri oluşmaya başlamıştır. Bu husus ilerleyen başlıkta detaylıca tartışılacak olsa da Kagame'nin nitel bir kadın temsiliyi kendi çıkarları adına oluşturup oluşturmadığı ihtimali akıllara gelmektedir. Sebebi ne olursa olsun Kagame'nin bu stratejiyi başarılı bir şekilde kullandığını 2007 yılında Afrika Cinsiyet Ödülü'nü almasından (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 113) ve nitel kısmı sorgulanabilir olmakla beraber şu anda dünyada kadınların parlamentodaki siyasi temsili konusunda Ruanda'nın ilk sıralarda yer almasından anlayabiliriz. Başkan Kagame özellikle kadın haklarının savunucusu olmuştur ve "kadınların güçlendirilmesi politikasının daha genel anlamda özgürlük politikasının bir parçası olduğunu" açıklamıştır (Berry, 2018, s. 98). Geriye dönüp baktığımızda soykırımı yaratanlar büyük oranda erkekler etrafında oluşmuştu ve geriye yıpranmış bir ülkeyi toparlamak adına kadınlar kalmıştı. Kadınların hane içinde ekonomik ve yönetici konumundaki rolünün ne derece arttığının farkında olan Kagame, bunu siyasi ortamda kullanmak istemiş ve başarılı olmuştur.

Ruanda'da cinsiyet eşitliğine yönelik ilerleme sadece hükümetin -çıkarlarına yönelik olsa dahi- sadece onun başarısı olarak görülmemeli ve bu hususta çeşitli kadın gruplarının ve STK'ların desteğinden de bahsedilmelidir. STK'larda yer alan kadın liderler, daha

sonrasında karşımıza hükümet içinde yer alan siyasi liderler olarak çıkmışlardır. Örneğin Judith Kanakuze, savaştan önce bir kadın hakları savunucusu ve geçiş hükümetinde parlamento üyelerinden biri olarak Anayasa komisyonunda yer alan üç kadından birisi olarak karşımıza çıkmış ve toplumsal cinsiyete duyarlı çalışmaların gerçekleştirilmesi adına kilit bir rol oynamıştır (Berry, 2018, s. 100). Benzer şekilde kadın aktivistler arasında yer alan Uwilingiyimana, Eğitim Bakanı ve sonraki yıllarda da Başbakan olmuş ancak soykırım sırasında suikasta uğrayarak öldürülmüştür (Hunt, 2014, s. 153). Bireysel çabaların yanında ise ülkede kurulan Kadın Konseyleri, kadın sorunlarını teşvik etmek adına bir oluşum yaratmış ve örneğin yüzde 30'luk cinsiyet kotasının yasalaşması konusunda hükümete destek olmuştur (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 113). Ayrıca kadın milletvekilleri de HIV/AIDS, cinsiyete dayalı şiddet ve Ruandalı kadınlar için artan mülkiyet hakları gibi yeni 'kadın sorunlarını' politika gündemine eklemek için kadın STK'larla yakın bir şekilde çalışmışlardır (Hogg, 2009, s. 47). Hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliği ve GBV konusundaki ulusal, bölgesel ve uluslararası taahhütlerin uygulanmasını izlemekle görevli olacak bağımsız bir Toplumsal Cinsiyet İzleme Ofisi (GMO) (2007) kurulmuştur (Isimbi, Simpunga ve Domingo, 2018, s. 1). Cinsiyete dayalı şiddet mağduru olan kişinin, alanında uzmanlaşmış bir danışmandan psikolojik yardım almasını sağlayan özel bir yardım hattı (5798) bile vardır. Buna rağmen medya tarafından yayınlanan raporlarda GBV'nin yüksek seviyelerde devam ettiği, kadınların polise bir vaka bildirmek istediğinde hoş olmayan bir muameleyle karşılaştıkları ve ulusal çapta yapılan bir ankette GBV'e maruz kalan kadınların yüzde 45'inden fazlasının kimseye söyleyemediği (Kadın ve Aile Koruma Bakanlığı/ABD Yardımı 2004) görülmektedir (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, S. 122). HIV enfeksiyonunun görülme sıklığı kadınlarda erkeklerden daha yüksektir ve bunun bir kısmı erkeklerin soykırım sırasında kadınları kasıtlı olarak enfekte etmesinden kaynaklansa da aynı zamanda eşitsiz güç ilişkilerinin bir sonucudur (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 115). Yasal anlamda önemli ilerlemeler sağlanmasına rağmen yukarıda bahsedilen konuların Ruanda'daki kadınlar için hala önemli bir problem teşkil ediyor olması ise tutarlı değildir. Yasaların etkili olabilmesi adına çalışmalar yapılması ve bu noktada kadınların ihtiyaçlarını gerçekten karşılayabilecek denetim mekanizmalarına ihtiyaç vardır. İşte bu gibi pratikte yaşanan sorunların tespiti açısından kadınların parlamentodaki temsili oldukça önemlidir. Bahsedilen sorunların tespitinden sonra bunların parlamento gündemine dahil

edilebilmesi için kadınları temsil edecek temsilcilere ihtiyaç duyulmaktadır. Resmi düzenlemeler karşın bu problemler siyasi gündeme dahil edilemiyor ya da çözülmesi adına denetlemeler gerçekleşmiyorsa, bu noktada gerçek bir kadın temsilinden bahsetmemiz zorlaşacaktır.

2008’de Ruanda’da yapılan parlamento seçimleri ise kadınların dünya genelinde ilk defa parlamentonun yarısından fazlasını elde etmesi açısından oldukça önemlidir. Aynı yıl Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesi ve Cezalandırılması Yasası, FFRP’nin de baskılarıyla çıkartılabilmektedir (Ruanda Cumhuriyeti, 2009 akt: Carlson ve Randell, 2013, s. 118). Yasanın çıkartılma sürecinde erkek parlamenterlerin desteğini daha kolay kazanmak için FFRP, yasa tasarısını yalnızca kadınları ilgilendiren bir yasa olmaktan ziyade devredilemez insan haklarıyla ilgili bir yasa olarak vurgulamak için bilinçli bir çaba göstermiştir (Carlson ve Randell, 2013, s. 118). FFRP’nin bu çabası, çoğunlukla kadınları ilgilendiren bir problemin aslında toplumsal bir sorun olduğunu kanıtlayabilmenin bir yolunu içermektedir ve başarılı olmuştur. Bu süreçte erkek adaylar genel olarak yeni yasalar konusunda sessiz kalmış olsa da örneğin Liberal Parti üyesi ve Parlamentonun da İnsan Hakları Komitesi Başkanı olan Evarist Kalish, kadınların daha iyi liderlik sağlayabileceği konusunda birçok erkeğin hemfikir olduğunu belirtmektedir (McGreal, 2008).

2009’da hazırlanan Ulusal Eylem Planları (NAP) ile şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik çalışmaların yanında özellikle de kadınları korumaya yönelik bazı tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Planlar arasında alınan önceliklerde cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve kadınların katılım ve temsillerinin arttırılması da yer almaktadır (Ruanda Ulusal Eylem Planı, 2009, s. 12-17). Katılım ve temsil konusuyla ilgili olarak özellikle barış ve güvenliğin sağlanması konularında kadınların rolünün güçlendirilmesine yönelik gelişmelere öncelik verilmektedir. Bu planlar hükümet tarafında cinsiyete dayalı şiddet konusunun Ruanda’da hala bir sorun olduğunun farkında olunduğunu göstermektedir. Ayrıca parlamentoda artan kadın oranına rağmen, temsil konusu gündeme gelmeye devam etmiştir. Diğer bir deyişle, sadece parlamentoda nispeten yeterli bir temsilin yaratılmasının aslında “yeterli” olmadığı ihtimali bulunmaktadır. Kadınların katılımını farklı alanlarda da arttırmak gerekliliği bulunmaktadır. Ayrıca Ruanda’nın kadınların tüm karar alma organlarına katılımıyla ilgili Anayasa hükümlerine uymaya hazır olduğunu, kadınların çatışma çözümüne katılımını sağlayacak özel mekanizmalar kurulacağını ve

diplomatik süreçlerde temsil edilmesini sağlayacağını da taahhüt etmektedir (Ruanda Ulusal Eylem Planı, 2009, s. 17). Bu politikalara ek olarak 2010 yılında yeni bir Ulusal Cinsiyet Politikası hazırlanmış ve bu sefer ulusal bir planda direkt olarak kadınların güçlendirilmesi amacıyla oluşturulan cinsiyet politikalarının uygulanmasına yönelik farklı görüş ve stratejiler sunulmuştur. Ayrıca bu politika içerisinde toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmaya da yer verilmiş ve farkındalığı arttırmak, gerekli araçların sağlanmasına yönelik hem kamu ve özel kuruluşlara hem de STK'lara gerekli desteği sağlamak, ekonomi, sağlık, nüfus planlaması gibi birçok farklı noktaya yer verilmiştir (Ministry of Gender and Family Promotion, 2010). Bu şekilde ulusal planlarda cinsiyet eşitliğinin birçok farklı noktasını ilgilendiren politikalara yer verilmesi, Ruanda gibi bir ülke açısından olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Ayrıca öncesinde de bahsedildiği üzere hükümet açısından bu yayınlar, uluslararası alanda kabul edilen bazı normlara da uyum sağlama isteğini yansıtmaktadır. Ancak bu politikaların uygulanması adına bir denetim mekanizması oluşturuluyor mu ya da yapılanma adına ne kadar bütçe ayrılıyor kısmının da incelenmesi gereklidir. Aksi takdirde Ruanda dahil her ülke, kadın haklarına yönelik çeşitli geliştirmeler getirdiğini duyurmakta özgürdür ancak sembolik bir cinsiyet eşitliği politikası olarak kalma riski devam etmektedir. Ruanda da Maliye ve Ekonomik Planlama Bakanlığı tarafından 2009/2010 yıllarında cinsiyete duyarlı bütçelemeyi uygulamaya başladıklarını belirterek bütçe çağrılarını yapmıştır ancak tam rakamlara erişilememektedir (PEFA, 2022, s. 55 akt: Ministry of Finance and Economic Planning of Rwanda, 2022).

2015'e gelindiğinde artık Kagame'nin görev süresi dolmuştu ve tekrar aday olamaması gerekiyordu. Ancak bunu değiştirme amacıyla Cumhurbaşkanı'nın görev süresini uzatan bir anayasa değişikliği hazırlanarak referanduma sunuldu. Basit çoğunluğun verdiği oyun kabul edileceği bu referandumda halkın %98,3 (IFES, 2024) oranında "evet" dediği ve değişikliği onayladığı görülmektedir. Büyük çoğunluğun evet demesiyle Kagame, 2017 seçimlerinde tekrardan aday oldu ve yine neredeyse tüm halkın oyunu alarak seçimleri kazandı. Kadın temsili açısından seçimler sırasında listeye alınmayan adaylar arasında tek kadının Diane Shima Rwigara olduğunu belirtmek gerekir. Rwigara'nın seçimlerden dışlanması süreci, uygunsuz yollar izlenerek gerçekleştirilmiştir. Bağımsız olarak aday olduğunu açıklamasından kısa bir süre sonra basına çıplak fotoğrafları sızdırılmış ancak kendisi yine de adaylıktan geri çekilmemiştir. Kadın temsilini yüksek oranda

desteklediğini gösteren bir hükümet otoritesinin, söz konusu kendi karşısına çıkan bir aday olduğunda izlediği bu yol dikkat çekicidir. Otoriter eğilimli uygulamaların artması da kadın temsiline sembolik olma ihtimaline karşın soruları arttırmaktadır.

Kadınların artan temsiline rağmen, ancak 2016'ya gelindiğinde eşlerin hane halkı yönetiminde eşit haklara sahip olduğu resmileşmiştir (32/2016 sayılı Kanun). Soykırım sonrası Ruanda toplumunun düzenleyicisinin büyük oranda kadınlar olduğu düşünüldüğünde bu yasanın oldukça geç bir tarihte çıkması göze çarpmaktadır. Çünkü toplumun yeniden inşası henüz sonuçlanmamış olsa da büyük oranda tamamlanmış ve bu süreçte en önemli rolü de kadınlar zaten üstlenmiş ve hane halkını toparlayabilmek adına önemli sorumluluklar almışlardır. Diğer yandan bu süreçte kadınların siyasi pozisyonlarda bulunma sürekliliğini arttırabilmek ve liderlik konumlarını güçlendirebilmelerine yardımcı olmak amacıyla BM tarafından 2018 yılındaki seçimler öncesinde bazı eğitimler düzenlenmiştir. Ancak karar verme pozisyonlarındaki bu sayısal artışa rağmen eğitime katılanlar bile, eşleri tarafından bu eğitimlerin hoş karşılanmadığına ve aile içi şiddetin tetikleyici bir durum yarattığına yönelik yorumlarda bulunmaktadır (UN Women, 2018). Anlaşılabileceği üzere cinsiyet eşitliğine yönelik getirilen birçok politikaya rağmen toplumun kadına olan bakışı hala ataerkil düzende olduğu gibi sürmektedir.

Yine seçimlerden önce bu sefer kürtaja yönelik olarak bazı gelişmeler gözlemlenmiştir. Buna göre belirtilen durumlarda kürtaj yaptıran kişi için cezai sorumluluğun kalkacağı öngörülmüştür: tecavüze uğradıktan sonra gebe kalan birine; zorla evlendirilen birisine; ikinci dereceye kadar encest ilişkisi yaşayan birine veya gebe olan kişinin veya fetüsün sağlığının riskli olması durumunda (MIGEPROF, 2018). Yeni yasa kolaylaştırıcı olarak nitelendirilmektedir çünkü bu düzenleme çıkartılana kadar Ruanda'da birinin kürtaj yaptırması oldukça uzun bir süreci içermekteydi. Yalnızca zorla evlendirilme durumlarında kürtajı kabul eden eski yasada, örneğin ikinci dereceye kadar yaşanan encest bir ilişki söz konusuysa bile bu durum yetkili mahkemelerden alınacak belgelerle kanıtlanması gerekmekteydi. Ruanda'da kürtaj yaptırmak bir suç olarak sayılmaktadır ve 2016'ya kadar ciddi hapis cezaları getirilmiştir (Freedom House, 2025). Kürtaj Yasasına yönelik diğer reform ise bu sebeple hapse giren kadınların serbest bırakılmasına ilişkin gerçekleşmiştir. Seçim öncesi çıkartılan 68/2018 sayılı Kanun ile yine GBV üzerinde durulmuş ve Cinsiyete Dayalı Şiddetin her türüne ceza verileceği kararlaştırılmıştır.

Bu aşamaya kadar dikkat çeken bir durum da sürekli olarak GBV'ye yönelik kanunlar çıkartılmasına yöneliktir. Aslında Ruanda için kürtaj gibi yeni sayılabilecek bir konu haricinde – ki kürtaj konusunda da tutarsızlıklar vardır çünkü 2023'te Protestan Konseyi tarafından birçok sağlık tesisine kürtaj yaptırmayı durdurmaları emredilmiştir (Freedom House, 2025)- cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlemelerin büyük bir kısmı cinsel şiddet üzerineydi. Bir yandan yakın aralıklarla yasal düzenlemelerin getirilmesi olumlu görünmektedir çünkü hükümetin cinsel şiddeti bir sorun olarak kabul ettiği ve sorunların giderilmesi adına geliştirmeler yaptığı gösterir. Ancak diğer taraftan soykırımın üstünden 20 yıldan fazla geçmesine rağmen cinsel şiddet konusunun çözülemediği olması dikkat çekmektedir. 2018'deki seçimlere gelindiğinde kadınların parlamentodaki temsili %61,3'e gerilemiş ve 49 sandalye kadınlara ait olmuştur (IPU, 2018). Aynı yıl yeni bir Eylem Planı hazırlanarak kadınların rolleri pekiştirilmeye çalışılmıştır. Bu sefer kadınların karar alma mekanizmalarına aktif katılımı ve liderlik rolünü pekiştirmek ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesini sağlamak gibi cinsiyet eşitliğini daha fazla kapsayıcı konulara yer verilmiştir (Ruanda Ulusal Eylem Planı, 2018, s. 8-9). 2009'daki Ulusal Eylem Planı'na göre daha kapsamlı hale getirilen 2018 Planı hem geçmişe yönelik eksikliklere hem de kadınların siyasi rolüne daha detaylı bir vurgu yapmaktadır ancak çok büyük farklılıkları da bulunmamaktadır.

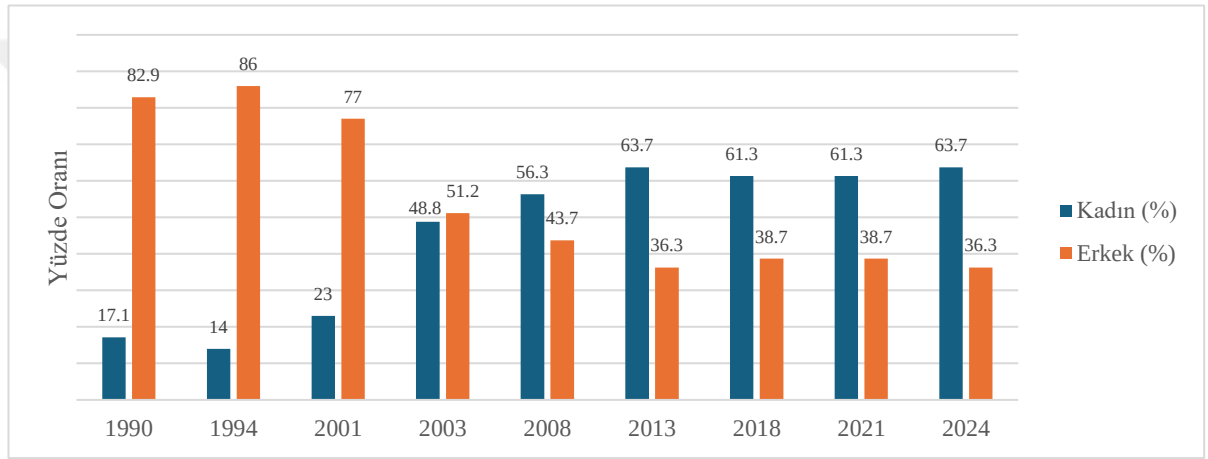
Günümüzde hala RPF ve Başkan Kagame'nin siyasi iradesi, kadınların olağanüstü siyasi başarılarının birincil nedeni olarak sıklıkla gösterilmekte (Berry, 2015b, s. 8) ve Ruanda'daki kadınlar Parlamento'nun %63,7'sini ve Senato'nun %53,8'ini oluşturmaktadır (Republic of Rwanda, 2025). Ruanda 1995 ve 2025 yılları arasındaki dönemde hem farklı alanlarda²² hem de parlamentodaki kadın temsiliinde %59,5 artış ile dünya sıralamasındaki en büyük gelişmeyi kaydetmiştir (IPU, 2025). Ayrıca Ruanda'nın bölgesel anlamdaki ilerlemesi, Afrika Birliği Dönem Başkanlığına seçilerek konumunu güçlendirmesine de yardımcı olmuştur. Ancak kadınların temsiliindeki bu artışın arka planı çeşitli sorunlar barındırmaktadır ve bir sonraki bölümde detaylı olarak tartışılacaktır.

²² 2023 yılında özel sektördeki yöneticilerin %40'ının, kamu sektöründekilerin %30'unun, STK'ların %16'sının ve kooperatiflerin %28'inin kadınlar tarafından yönetildiği görülmektedir (NISR, 2024, s. 43). 2024 Ulusal Cinsiyet İstatistikleri Raporu'na göre kabine düzeyindeki kadın temsili 2018'de %50 iken 2024'te %31'e gerilemiştir (NISR, 2024, s. 62). Ayrıca daimi sekreterlerdeki kadın temsili %36 iken büyükelçiliklerde bu oran %18'dir. Anlaşılabileceği üzere dünya rekoru kıran Ruanda'da kadınların yüksek temsili her alana yansıyamamıştır.

2.5. KADINLARIN MADDİ TEMSİLİ AÇISINDAN OTORİTER REJİMİN ANALİZİ

Aşağıdaki Şekil 1.de görüldüğü üzere Ruanda’da kadınların parlamentodaki oranı, özellikle 2003 yılında yeni hükümetin kurulması ve cinsiyet kotalarının getirilmesiyle ciddi bir ivme kazanmıştır. 2008 sonrasında Ruanda’da kadınlar, tam anlamıyla parlamentonun yarısından fazlasını oluşturmuşlardır. Bu sayısal çoğunluğun sağlanmasında, kadınların nitel temsili gerçekleştirilmesi perspektifinden bakıldığında farklı sebepler olduğu görülmektedir.

Şekil 1. Ruanda Parlamento'sunda Kadın ve Erkek Oranları, 1990'dan 2024'e

Kaynak: National Institute of Statistics of Rwanda, 2024.

Otoriter rejim altında gerçekleşen nicel temsili, nitel temsili etkilediği noktalarla ilgili detaylı analiz aşağıdaki başlıklarda yapılmıştır. Genel anlamda analizin çerçevesini oluşturan unsurlar RPF ve Kagame yönetimi çerçevesindedir. Kadınların nicel temsili çoğunlukla rejimin çıkarları doğrultusunda şekillenmiş olsa da kadınların nitel temsili gerçekleştirebildiği bazı gelişmeler de gözlemlenmiştir.

RPF, Kagame ve Demokratikleşme Bahanesi

Ruanda’da kadınların siyasi temsiliindeki artışın temel aktörlerinin RPF ve Kagame yönetimi olduğu görülmektedir. Kagame, çeşitli amaçlarla geçiş sürecinden başlamakla beraber özellikle 2003’ten itibaren kadın haklarına yönelik önemli girişimlere imza atmıştır. Soykırımdan günümüze kadar Ruanda siyasi yönetiminde söz sahibi olan RPF yönetimi, kadınların temsiliindeki artışın en önemli sebebi olarak görülmektedir. RPF en

başından beri kendisini Ruanda'daki diğer muhalefet partilerinden ayrı bir noktaya taşımış ve kadın haklarını ve kadın temsilini geliştirmeye yönelik önemli bir bağlılık sergilemeye çalışmıştır (Burnet, 2008, s. 367).

1990'lerden itibaren yabancı diplomatların, bazı siyaset bilimcilerinin ve Ruanda hükümetinin, Ruanda'da otoriterliğin demokrasiye, insan hakları ihlallerinin hukukun üstünlüğüne ve yolsuzluğun iyi yönetişime yol açacağından bahsettiği bir "demokratikleşme" süreci bulunmaktadır (Burnet, 2008, s. 364). Geçiş sürecinde RPF, hem siyasi süreçten muhalif partileri başarılı bir şekilde dışlamış hem de kendi rejiminin temellerini atan politikaları kadınların temsilini de güçlendirerek gerçekleştirmiştir. Kavramsal kısımda tartıştığımız gibi Kagame'nin de temel aldığı düşünce yapısı kadınların temsilinin daha demokratik görüneceği yönündedir ve bunu başarılı biçimde kendi siyasetinde kullanmıştır. Hogg (2009), bu tutumu daha iyimser yorumlayarak RPF'nin motivasyonunun altında yatan sebebin, kadınların özne olarak etnik olmayan temsilci kimliğini bulundurmasıyla ilişkilendirmektedir (Hogg, 2009, s. 42). Ona göre kadınların nicel temsilindeki yüksek oranlar, muhalefeti susturarak ulusal birliği inşa etmenin bir yolu olabilecektir (Bauer, 2012, s. 378). Diğer yandan kadınların sahip olduğu bu nispeten "tarafsız" duruş, çatışma sonrası ortamda siyasi iklimi iyileştirebilecektir. Bazı analistler tarafından ise RPF'nin kadın dostu politikaları, onun iktidardaki gücünü sürdürmesine ve uluslararası toplumdan olumlu bir karşılama elde etmesine yardımcı olma amacıyla araç olarak görülmüştür (Burnet 2008a; Longman 2006; Reyntjens 2010 akt: Burnet, 2011, s. 311). Wallace, Haerpfer ve Abbott (2009, s. 113) ise bu konudan bahsederlerken RPF yönetiminin yabancı yatırımcıları çekmeye yönelik bir hedefi olduğunun vurgusunu yapmaktadır.

Demokratikleşme adımlarıyla doğrusal biçimde desteklenen cinsiyet eşitliği politikalarının ilk dönemde daha belirgin olduğu görülmektedir. Örneğin soykırım sonrası geçiş döneminde RPF, parlamentoda kontrol ettiği koltukların yaklaşık %50'sine kadınları atamıştır. Siyasi olarak riskli görülebilecek bir dönemde bile RPF içindeki milletvekillerinin neredeyse yarısının kadın olması, bu hamlenin sonraki yıllarda da RPF tarafından kullanılacağıнын mesajını vermektedir. Ancak diğer siyasi partilerde böyle bir gelişme görülmediğinden kadınlar parlamentonun %25,7'sinden fazlasını oluşturamamıştır (Powley, 2005, s. 159). Freedom House'ın güncel raporuna göre de kadınların RPF haricinde siyasete girme pratiği pek bulunmamaktadır (Freedom House,

2025). Ayrıca kadınlar adalet, çevre ve sağlık gibi gibi çeşitli bakanlıklarda başkan olarak görev yapmışlardır (Longman, 2006, s. 142). Bu dönemde gerçekleşen hızlı atılımlar, sayısal anlamda ve resmiyet noktasında geçerlilik gösterse de bu uygulamalarının etkisi daha uzun vadede anlaşılabilecektir. Örneğin, MIGEPROF, 1990'ların sonunda artık sadece kadınlara yönelik değil toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir bakanlık haline gelmiştir. Hükümet politikalarına ve devletin çeşitli yapılarına (yerel idari yapılar, yasama ve yargı, bakanlıklar) toplumsal cinsiyete dair mevzuatı entegre etmekle ilgilenen MIGEPROF, 1998'de kadınlar arasında temsili liderlik sağlayabilmek için oluşturulacak Kadın Konseylerine yönelik ülke çapında "seçimler" düzenlenmiştir. Ancak Burnet (2008, s. 368), bu hususta seçim terimini kullanmanın tartışmalı olduğunu vurgulamaktadır. Adaylar hakkında hiçbir kampanya veya kamuoyu tartışması yapılmaması, politik-askeri kontrollerin olması ve açık havada temsilci adayının arkasında sıraya girmek yöntemiyle yapılması dolayısıyla bu seçimlerin özgürlük derecesi şüphelidir (Burnet, 2008, s. 368). Diğer yandan bu konsey içinde bulunan kadınların, yönetim için Bakanlık tarafından verilen kalkınma fonlarından bile haberi bulunmamaktadır. Bu durumda cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere ele alınan politikalar, bu amaçla işleyen bir Bakanlık ve Bakanlığın desteğini gösterdiği Kadın Konseyleri bulunmasına rağmen bu yapıların işlevselliği noktasında soru işaretleri oluşmaktadır. Bu soru işaretleri ise RPF yönetiminin "demokratikleşme" adı altında sembolik uygulamalar gerçekleştirdiği ve kadınları ön plana almak için alan açan ancak bu alanı sınırlandıran tutumlara yönelik olduğunu düşündürmektedir. Aslında Kadın Konseyleri parlamento seçimlerinde önemli bir rol üstlenerek kadın temsilcileri seçmek üzere önerilerde bulunarak çeşitli eğitimler de düzenlemişlerdir (Burnet, 2008, s. 368). Ancak bu konseyler kadınların siyaset dahil olmak üzere farklı çalışma alanlarına katılımlarını destekliyor olsa da tek başına bağımsız bir hareket oluşturamamıştır. Devlet kontrolüne sahip olan Kadın Konseylerinde dahi iktidar partisinin çizgisi doğrultusunda ilerleyen bir yapı mevcuttur. Bu haliyle kadınların siyasi katılımı sağlandığında dahi nitel bir temsilden bahsetmek mümkün olmamakta ve temsilin sembolikleşmesi riski söz konusu olmaktadır. Bu örnekten çıkarılabilecek en önemli sonuç, ilk döneminde dahi Kagame'nin cinsiyet eşitliğine yönelik "olumlu" gözükten politikalarının aslında otoriter eğilimli olmaya devam ettiğidir.

Yeni Düzendeki Kadınlar

Kagame, yeni hükümetin kurulduğu süreçteki karar alma pozisyonlarında da kadınlara yer vermiştir. Örneğin yeni anayasayı hazırlamak üzere kurulan komisyonun 12 üyesinin 3'ü kadındır ve bu 3 kadın da RPF grubu içinden gelmektedir. Özellikle Ruanda'da kadın hareketinin önemli bir temsilcisi olan Judithe Kanakuze'nin 2001'de Anayasa Komisyonuna atanması, komisyonun tek kadın üyesi olarak cinsiyet eşitliğine yönelik konuların daha fazla gündeme gelmesine ve hazırlanan yeni anayasada cinsiyet kotasına da yer verilmesinin önünü açmıştır (Bauer ve Burnet, 2013, s. 107). Geçiş sürecindeki önemli iş birliklerinden bir diğeri ise hem mülkiyet hem de miras konularıyla ilgili lobi faaliyetlerini sürdürmek amacıyla MIGEPROF'taki kadın çalışanların, Ulusal Geçiş Meclisine atanan bazı kadın milletvekilleriyle güçlerini birleştirmiş olmasıdır (Bauer ve Burnet, 2013, s. 107). Bu lobi faaliyetlerinin erkek vekillere de yansması ve olumlu dönüş alınması ile kadın STK liderlerinin çabaları hızlandırılmıştır. Bu çabaların en önemli sonucu, o dönemde kadınların Parlamento'nun neredeyse çeyreğini %25'inden azını oluşturmalarına rağmen Miras Yasası'nın gündeme gelmesi olmuş ve otoriter yönetime rağmen sınırlı da olsa demokratik katılım biçimlerinin mümkün olduğunu göstermiştir (Burnet, 2008, s. 378). Anlaşılabileceği üzere 2003 yılında hakları genişleten anayasa çıkmadan önce de kadın haklarına yönelik önemli yasa tasarıları gündeme gelmiş ve bu yasaların hepsi yürütmenin isteği ve onayıyla geçmiştir. Kadınların sayısal güç göstermelerinin zor olduğu bu koşullarda süreci yönetme becerileri, parlamentodan sınırlı da olsa aldıkları destek ve STK'ların desteğiyle beraber kadınlara yönelik politikaların yürürlüğe girmesine katkıda bulunmuşlardır. Ruanda'ya yönelik bu örnekten çıkarılabilecek sonuç, nicel temsilin sınırlı olduğu koşullarda dahi nitel temsilin gerçekleşebileceği yönündedir. Aslında kadınlar tam olarak kritik bir kitleye sahip olamamalarına karşın kritik eylemde bulunabilmişlerdir.

Yeni anayasa öncesinde parlamentonun %25,7'sine sahip olan kadınlar, Kagame'nin hükümet ve toplumda kadınların rolüne yönelik güçlü desteğini tekrardan dile getirmesi ve parlamentoya uygulanan cinsiyet kotasıyla beraber temsillerini daha çok arttırmışlardır (Burnet, 2008, s. 369). 2003 seçimlerinde 24 sandalyeye ek olarak 15 kadın aday daha 53 kişi arasından seçimi kazanmış ve toplam 39 kadın milletvekili ile parlamentodaki kadın oranı %48,8 olarak gerçekleşmiştir (IPU, 1995 akt: Powley, 2005, s. 154). Senatoda ise 9 kadın temsilci yer almıştır. Ayrıca Bakanlık görevleri arasında da 17 bakanlıktan 4'ü ve 11 devlet bakanından da 5'i kadınlara verilmiştir (Longman, 2006, s. 142). Aslında onlara

ayrılmamış olan koltuklara da kadınların seçilmesi sebebiyle kadınların siyasi temsilindeki artış sadece kotalara bağlanamamaktadır. Yine de kota uygulaması getirilmeden önce kadınların temsil oranının bu kadar yüksek olmadığını da hatırlatmak gereklidir. Seçimler sonuçlandığında kadınlar, yerel yönetim idaresinde karar alma pozisyonlarının %40,2'sini, bölge valilerinin %40'ını ve Yüksek Mahkeme Yargıçlarının %44,4'ünü oluşturmuşlardır (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 113). Ancak Devlin ve Elgie (2008, s.240)'nin de belirttiği üzere kota sisteminin kendisiyle alakalı da bazı problemler bulunmaktadır. Buna göre, parlamentodaki kota uygulaması siyasi partilerin kendisi tarafından kontrol edilmekte ve bu da partiye dahil olabilen kadınların, toplumsal cinsiyet eşitliği merkezli yasal reformları teşvik etme pahasına bile olsa, üyesi oldukları siyasi partinin çizgisine sadık kalmaları gerektiğini düşünmelerine sebep olmaktadır. Bu durum da kadınların nicel temsili gerçekleşse dahi nitel anlamda bir geçerlilik sağlamalarına engel oluşturan hususlardan birisi olarak karşımıza çıkar. 2003 cinsiyet kotalarından sonra kadın hakları konusunda yasal ilerlemenin yavaşlaması (Berry, 2018, s. 11) ise, otoriter hükümetin çıkarları bağlamında cinsiyet eşitliğini ve dolayısıyla kadının siyasi olarak temsil edilmesinin strateji olarak kullanıldığına dair kanıtlardan birisini oluşturmaktadır.

Nihayet soykırımdan çıkan bir ülkenin oldukça kısa zamanda kadınların temsili gibi bir konuda önemli ilerlemeler gerçekleştirdiği görülmektedir. Ancak sonradan anlaşılacak olan kısım, kadınların sınırlı biçimde seslerini çıkarabildikleri bir ülkede temsil edilmeye başlanmalarının değişim sürecidir. Ruanda'da kadın liderler, özellikle sivil toplum örgütleri etrafında birleştiklerinde kendi alanlarında gerçek bir nitel temsil oluşturmuşlardır. Ancak bu liderlerin hükümet yapılanmasına geçmesi, örgütler içerisinde etkin olan ve grup dayanışmasını yöneten kişilerin eksikliğiyle sonuçlanmıştır. STK içerisinde onların yerini almak için gelen kadınlar ise ya gündemde olan tartışmalı konulara yönelik savunuculuk yapmak için yeteri kadar donanımına sahip değildi ya da kişisel kazanımlarıyla daha çok ilgilenmişlerdir (Burnet, 2008, s. 379). Diğer yandan yeni gelen kadın temsilciler daha iyi eğitime sahip olmalarına rağmen büyük bir kısmının RPF kadrolarından gelmesi sebebiyle (Samset ve Dalby, 2003, s. 22), bir politikayı etkilemek yerine o politikayı uygulamakla daha çok ilgilenmişlerdir (Burnet, 2008, s. 379). Bunun sonucunda STK'ların hükümete dokunduğu noktada bir değişim yaratabilme olasılığı

azalmıştır. Hükümet politikalarının uygulanmasını sağlamak yanlış bir tutum olmamasına karşın tek başına eksikti ve “demokratikleşme” yolunda kadın haklarına yönelik ilerletilmesi gereken çok fazla konu bulunmaktaydı.

Otoriter Koşullarda Kadınların Kadınlar Tarafından Temsili

2003'te Ruanda Parlamentosundaki kadın oranının artması, bu kadın temsilcilerin kimler olduğu sorusunun yanında, kimleri temsil ettikleri sorusunun da gündeme gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca temsil edilen kişilerin görüşleri ve temsil edilenlerin politik gündemi ne derece etkilediği de önemlidir. Ancak Ruanda örneğinde demokratik bir ülke olmaması sebebiyle vatandaşların (hatta yasama organlarının) politikayı etkileme kapasiteleri çok azdır (Burnet, 2011, s. 317). Dolayısıyla kadın seçmenlerin kadın temsilcilere destek verseler dahi ne kadar etkili olacağı da şüphelidir çünkü demokratikleşme adı altında otoriter uygulamalar yaratan bir hükümet mevcuttur.

Temsil edilen grubun kimleri oluşturduğu yine de önemlidir ve temsilin boyutuna etki etmektedir. Bu noktada kadın kavramı, kadınların siyasi katılımı için lobi yapanlar adına paradoksal bir hale gelebilmektedir çünkü kadınların kadınlar tarafından temsil edilmesini savunurken onların kesişimsel ve çok eksenli kimlikleri göz ardı edilme eğilimindedir (Hogg, 2009, s. 37). Bireysel deneyimler, özellikle ırk/etnik köken, sınıf ve cinsellik olmak üzere diğer toplumsal bölünmeler ve kimliklerle kesişmektedir (Mackay, 2008, s.127). Özellikle de kimlik kavramı, Ruanda'da geçmişten günümüze soykırımın da en büyük sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple kadın kimliği ön plana çıkarken; bu kadınların Hutu, Tutsi ve çok az sayıda olmalarına karşın Twa kadınları arasında nasıl bir temsil sağlayabileceği soru işaretidir. Kadınların sadece “kadın kimliği” üzerinden temsiline vurgulanması, üçüncü feminist dalganın üzerinde durduğu noktaya dikkat çekmektedir. Hangi kadınların temsil edildiği sorusu, Ruanda gibi farklı etnik kimliklere sahip bir ülke için önem taşımaktadır. Farklı kimliklerin tanınmasıyla oluşturulacak temsil şekli, kadınların nitel temsiline gerçekleştirilmesine yardımcı olarak üçüncü feminist dalgada bahsedilen farklılıkların tanınması (Dinçer, 2023, s. 286) işlevini de yerine getirmiş olacaktır. Diğer yandan kadınların sadece “kadın kimliği” üzerinden temsiline vurgulandığı noktada, özellikle de Ruanda devletinin etnik meselelerden kaynaklanan bir soykırımdan yeni çıkmış olması sebebiyle nicel temsil açısından problemler yaratabilmektedir. Soykırımı yapanlar çoğunlukla Hutulardan

oluşsa da Hutu kadınlarının bu çatışma sırasında zarar görmediği anlamına gelmemektedir. Parlamentoda yer alan kadın bir Tutsi milletvekilinin, Hutu kadını temsil etmek isteyip istemediği veya Hutu kadınının o milletvekilini bir temsilci olarak görüp görmeyeceği oldukça öznel bir tartışma konusudur.

2003 seçimlerindeki artan kadın temsili, toplumsal cinsiyet politikaları üzerinde çok büyük bir etki sağlayamamıştır (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 114). Burnet 2011’de ele aldığı yazısında (2011, s. 329) Ruanda parlamentosunun dünyada kadın çoğunluğu oluşturan ilk parlamento olmasına rağmen kadınların artan temsilinin yasama süreçlerine çok etki etmediğini ve yasalara önemli etkisi bulunan yürütme organının hala STK’lar, medya ve seçimler üzerinde ciddi etkisi olduğuna dikkat çekmektedir. İlerleyen dönemde Ruanda’daki yasama organındaki kadın temsilcilerin çoğu, RPF’ye olan bağlılıklarından ötürü kadınları temsil etmek ve kadınlara fayda sağlayan yasalar çıkarmak için yeterli çaba göstermemeleri sebebiyle eleştirilmişlerdir (Abbott ve Malunda, 2016, s. 577). Bu durumun temel sebebi ise yürütmenin ve yürütmeye bağlı politika ağlarının politika yapma sürecine hakim olduğu hükümetlerde, milletvekillerinin politika gündemlerini etkileme kapasitelerinin sınırlı olmasıyla ilgilidir (Mackay, 2008, s.128). Oysaki bu süreçte kadınların sayısal çoğunluğunun ciddi oranda arttığı görülmektedir. Nitel temsilin gerçekleşmemesinin bir göstergesi, kadınların artık yasal olarak miras alma, ticari girişimlerde bulunma ve sözleşmelere katılma hakkına sahip olmasına rağmen pratikte bu hakları talep etmelerinin zorlaşmış olmasıdır (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 114). Kagame’nin otoriter yönetim biçiminin ve Ruanda’nın “özgür olmayan” bir ülke oluşunun, Ruanda’da hükümete karşı sınırlı eleştiri olanağı sunduğunu unutmamak gerekir (Reyntjens 2004 akt: Coffe, 2011, s. 10). Çünkü ülkede yürütmenin gücünün bu kadar merkezileşmiş olması, cinsiyetten bağımsız olarak tam bir demokratik katılımı engellemekte (Bauer ve Britton 2006: 23 akt: Coffe, 2011, s. 22) ve aslında kadın erkek fark etmeksizin hükümetin herhangi bir karar ya da tutumunu eleştirmek zor bir hale gelmektedir. Kadın temsilciler de ancak RPF yönetiminin gündemine tutarlı olduklarında politika yapımındaki etkileri artmaktadır (Longman, 2006, s. 149). Bu bağlamda birçok kadın temsilci de RPF çıkarlarına yönelik olan yasa tasarılarına oy vermişlerdir (Burnet, 2008, s. 381). Ruanda’da kadın milletvekillerinin, özellikle pratikte onları seçen seçmenlere kıyasla RPF’e olan bağlılıklarının daha yüksek olduğu hesaba katıldığında yürütme organından çıkan yasa tekliflerini desteklemeleri de

beklendik bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Burnet, 2011, s. 330). Halihazırda temsilcilerin bu tutumu sadece kadınlarla sınırlanmadığını belirtmek önemlidir. Temsilcilerin neyi temsil ettiği konusunda hükümet yapısına değinmenin gereği bu noktada ortaya çıkmaktadır çünkü erkek milletvekilleri de RPF politikalarını takip etmeye zorlanmıştır. Burnet’a göre (2003, s. 381) kanıtlanması zor olsa da hükümetteki birçok kadın ve erkek, RPF çizgisini takip etmemeleri durumunda istifa etmeye zorlanmıştır (Burnet, 2008, s. 381). Bahsedilen koşullarda parlamentodaki temsilcilerin, seçmenlerin çıkarlarını savunmaya yönelik motivasyonlarının düşük olabileceğine ve tam tersine hükümet tarafından dikte edilen politikaları takip etmek için yüksek düzeyde maaşlar gibi çeşitli avantajlara sahip olduklarını belirtmektedir (Burnet, 2011, s. 315).

Anayasal Düzenlemeler

RPF’nin kadınların hükümette daha fazla temsilini sağlamasının yanında, kendi amaçları için dahi olsa zamanla bu politikaların siyasi kimliklerde ve kurumlarda dönüşüme yol açabileceğini ve demokratik yönetime olan katılımların da artabileceğini düşünenler de vardır (Burnet, 2008, s. 386). Burnet (2008) bu noktada uzun vadede fayda sağlayacak bir dönüşümden bahsetmekte ve Ruanda’da otoriter rejim tarafından uygulansa dahi cinsiyet eşitliğine dair girişimlerin dönüşüme yol açabileceğini ve artan kadın temsilinin gerçek demokrasiye ulaşmak için katkısı olacağını savunmaktadır (Bauer, 2012, s. 378). Devlin ve Elgie (2008) ve Burnet (2008), parlamentodaki kadın sayısının politika gündemi açısından belirli bir etki gösterdiğini, kadın temsilci sayısının artmasıyla kadın sorunlarının daha kolay biçimde gündeme getirilebildiğini ancak bu sayısal artışın politika sonuçları üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir (Coffe, 2011, s. 9). Öncelikle sayısal artışın diğer kadınlar üzerinde de hem siyasete katılım hem de temsilci olma anlamında cesaretlendirici bir etkisi olabilir. Coffe’nin (2011, s. 13) çalışmasında yer alan Ruandalı kadın milletvekillerinden birinin belirttiği gibi, “Parlamento üstün bir kurumdur ve kadınlar böyle kurumlarda yer alırlarsa, diğer kadınları da farklı siyasi düzeylerde sorumluluk almak için teşvik edebilirler”. Kadınların nicel temsilindeki artış, Parlamentonun siyasi kültüründeki değişimin ve milletvekillerinin arasındaki çalışma ilişkilerinin uzun vadede değişimini getirebilmektedir. Çünkü kadınların üst düzeylerdeki siyasetten dışlanması, siyasetin bir “erkek oyunu” olduğu mesajını gönderdiği gibi (Verba, Burns ve Schlozman, 1997), siyasete dahil edilmeleri de onlara siyasetin bir “kadın oyunu” olduğu mesajını

verebilmektedir (Burns, 2001; Carroll, 1994; Reingold, 2000 akt: Barnes ve Burchard, 2012, s. 770).

Ülkenin demokratik koşullarındaki zorluğun yanı sıra Batı'daki kadın milletvekillerinden çok daha farklı konularla ilgilenmek durumunda kalan Ruandalı kadın parlamenterler bu süreçte nitel temsil çabalarına devam etmektedir. Örneğin Powley (2005, s. 160), kadınların miras almasını yasaklayan yasaların iptali konusundaki başarılarına dikkat çekerek 24 Ruandalı kadın milletvekilinin yasama faaliyetlerinde cinsiyete duyarlı bir bakış açısı getirmenin sorumluluğunu taşıyarak nicel temsili uyguladıklarını vurgulamaktadır. Powley (2006), 2003'te seçilen kadın milletvekillerinin birçok kısıtlamayla karşı karşıya kalmalarına rağmen önemli hükümet bakanlarına meydan okuduğunu ve özellikle çocuklara yönelik önemli yasalar çıkardıklarını vurgulamaktadır.

2003 sonrası dönemde kadın milletvekillerinin yasama başarılarından bir tanesi de GBV'ye yönelik yasalardır ve bu yasalar yürütme yerine parlamentoda ortaya çıkan sayılı mevzuatlardan bir tanesidir (Devlin ve Elgie, 2008, s. 250). Bunun anlamı ise yasanın çıkartılmasında Kagame hükümetinin etkisinden çok parlamentodaki siyasi temsilcilerin etkisi olduğu yönündedir. Kadın temsilciler, GBV, mülkiyet hakları ya da HIV/AIDS gibi konuları politika gündemine ekleyebilmek için STK'larla da yakın biçimde çalışmışlardır (Hogg, 2009, s. 47). Diğer yandan özellikle FFRP ile yapılan iş birliği de yasama süreçlerinde etkili olmuştur. FFRP de yasanın geliştirilmesinde erkeklerle olan ortaklık ilişkisinin önemine dikkat çekerek GBV Yasası'nın sadece bir kadın sorunu olmamakla beraber tüm toplumu ilgilendirdiğini savunan milletvekilleri de bulunmaktadır (Powley ve Pearson, 2007, s. 18). Devlin ve Elgie (2008, s. 250) de bu iş birliğine dikkat çekerek 2003'ten sonra kadın ve erkek temsilciler arasında daha fazla dayanışma olduğu fikrini savunmaktadırlar. Ayrıca kadın parlamenterlerle görüşmeler yaptıkları çalışmalarında (2008, s. 248) iki kadın milletvekillinin, parlamentonun gündeminde cinsiyete olan duyarlılığın arttığını ve erkek milletvekillerinin artık kadın konularını kendi yetki alanlarını bir parçası olarak görmeye başladıklarını belirtmektedirler.²³ Bu noktada Mackay (2008)'in bütünsel yaklaşımında vurguladığı gibi, nitel temsili gerçekleştirmek için birden fazla aktör rol üstlenebilir ve bu aktörler arasında bulunacak “feminist

²³ Coffe'nin 2011 yılında Parlamentoda yer alan 14 kadın ile yaptığı çalışmasında da benzer düşüncüyü savunanlar mevcuttur. Örneğin kadın temsilcilerden bir tanesi verdiği ifadede kadın temsilcilerden bazılarının kadın haklarını anlamadığını ve buna karşılık bazı erkek temsilcilerin ise kadınların ve erkeklerin haklarını savunmada daha iyi olduklarını belirtmiştir (Coffe, 2011, s. 15).

şampiyonlar” kadın veya erkek olabilir (Mackay, 2008, s.131). Trimble’a göre de (2006, s. 121), erkekler cinsiyete dayalı dezavantajları iyileştirmek için tasarlanmış politikaları temsil edebilirler ve temsili siyasi müzakereler de çıkarları temsil etmekle ilgiliyse, temsilcilerin temsil etmeye çalıştıkları kişilerden cinsel, sosyal ve diğer özellikleri açısından farklı olması önemli olmayacaktır. Aslında Kagame de bu duruşu sergilemektedir. Kadınların temsilinin kendi yönetim sürecinin çıkarlarına uygun düştüğü koşullarda nicel temsillerini arttırması, Kagame yönetiminin zararına değil faydasına olmaktadır. Diğer yandan karşısına kadın bir aday çıkarmaması gibi durumlarla da bu temsili sınırlayarak kontrol altına almaktadır.

2008’de yapılan Parlamento seçimlerinde kadın senatör sayısı önceki seçimle aynı kalırken, milletvekili sayısında ise artış yaşanarak 45 kişiye ulaşmıştır. 2008’de kadınların temsilindeki artış büyük ölçüde cinsiyet kotalarının uygulanmasına atfedilmektedir (Bauer & Britton, 2006a; Hughes, 2009; Tripp ve diğerleri, 2009; Tripp & Hughes, 2010 akt: Barnes ve Burchard, 2012, s. 773). Bu dönemde kadınların nicel temsilindeki artış, çeşitli stratejilerle birlikte oldukça önemli olacak bir yasanın meclisten geçmesini sağlamıştır. Bu yasa aslında önemli gelişmeler sağlanmasına karşın devam eden GBV sorunuyla ilgilidir. GBV yasa tasarısı, iki yıl boyunca komitede bekletilmesine rağmen çeşitli istişareler sonucunda 2008’de yasalaşmış ve hem kadınların hem de çocukların haklarına yönelik önemli koruma tedbirleri getirilerek evlilik içi tecavüz de dahil olmak üzere aile içi şiddet yasadışı hale getirilmiştir (Ruanda Cumhuriyeti, 2009a akt: Bauer ve Burnet, 2013, s. 108). Powley ve Pearson (2007), kadın milletvekillerinin ve FFRP’nin 2008’de başlatılan GBV yasa tasarısının geçmesindeki rolünü açıklayarak işbirlikçi bir tutum sergilediklerini ve ülkede şiddet karşıtı bir hareket yaratmayı başardıklarını açıklamaktadır (Bauer, 2012, s. 376). Ayrıca yasa tasarısının hazırlanma sürecinde kadın milletvekillerinin son derece katılımcı olduğu ve kadın seçmenleriyle aralarında bulunan güçlü ilişkiden de yararlanarak girdi elde ettiklerini ve vatandaşları da bu yasaya karşı duyarlı hale getirdiklerini belirtmektedirler (Hogg, 2009, s. 41).

İki yıl süren tartışmaların sonuçlanmasından önce Kagame’nin 2007’de aldığı Afrika Cinsiyet Ödülü ve BM Kalkınma Programı tarafından desteklenen uluslararası bir konferansa Ruanda’nın ev sahipliği yapması, RPF yönetiminin cinsiyet politikalarını ilerletmedeki adımlarına bir teşvik getirmiş olabilir. Kigali’de yer alan diplomatik birlik üyeleri, RPF’nin kadın yanlısı politikaları ve Ruanda toplumunu modernize etme

çabalarıyla birlikte aslında rejimin otoriter tutumlarını ve insan haklarına yönelik ihlallerini görmezden gelme özgürlüğünü vermektedir (Burnet, 2008, s. 371). Diğer yandan 2008 yılında Sahra Altı Afrika'daki altı yasama organında kadınların oranının %25'in üzerine çıktığı görülmektedir (Barnes ve Burchard, 2012, s. 773). Ruanda ise hem bölgesel olarak hem de dünyada ilk kez bir ülkenin alt meclisinde kadınların oranının erkeklerden fazla olmasını sağlayarak kendisini diğer ülkelerden ciddi oranda farklılaştırmıştır. Bunun bir sonucu olarak da insan hakları gözlemcileri, ihlallere dair çeşitli kanıtlar sunduklarında ise diplomatların tepkisi RPF'nin kadın haklarını destekleyici başarılarını sıralayarak "en azından bunun bir soykırım olmadığı" şeklinde bir tavır sergilemişlerdir (Burnet, 2008, s. 371). Ancak bu gözlemcilerin görmediği nokta, kadınlara altı hafta için ücretli doğum izni veren 2009 Çalışma Yasası'nı destekleyen kadın temsilcilerin işverenlerin ihtiyaçlarını karşılamadığı sebebiyle eleştirilmesi ve kadınların (ve erkeklerin) mülkiyet haklarına yönelik koruma önerilerinin reddedilmesidir (Abbott ve Malunda, 2016, s. 577).

Ruanda'nın kadın temsili anlamında dünya rekoru kırdığı 2013 yılında, temsil oranı %63,7 olarak gerçekleşmiştir. Kadınların parlamentodaki yüksek temsili, farklı karar alma pozisyonlarına katılım ve bu pozisyonları temsil etmede karşılaştıkları zorlukları gölgelemektedir. Kadınların nicel temsilineki artış, üst kademelerde kendisini göstermesine rağmen hükümetin alt kademelerinde veya yüksek öğrenim, silahlı kuvvetler veya özel sektör gibi farklı alanlara yansımamıştır (Gender Monitoring Office, 2013 akt: Abbott ve Malunda, 2016, s. 577). Farklı sektörlerin yanı sıra örneğin 2013'te Ruanda'da kadın temsili rekoru kırıldığında senatörlerin yalnızca %38,5'u, bakanların %36,8'i, kamu kurumlarındaki genel müdürlerin %15,7'si ve belediye başkanlarının %6,7'sinin kadın olduğu belirtilmektedir (Ruanda Ulusal Cinsiyet İstatistikleri Raporu, 2013 akt: Ndung, 2013). Ruanda'da kadınların siyasi temsiline yönelik yapılan bazı araştırmalarda da (örneğin Devlin ve Elgie 2008; Burnet 2008) kadın temsiline ilişkin ülkedeki politika çıktıları üzerine sınırlı bir etkisi bulunmuş ve kadınların politika yapımında gerçek bir rol üstlenmekten çok bir "rol model olmak" işlevine değer yüklemişlerdir (Coffe, 2011, s. 21). Bu hususta nitel temsiline işlevi zayıflatılarak nicel temsiline ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak nicel temsil de işlevini tam olarak yerine getirmemekte, çünkü kritik bir kitle oluştursa da kritik eylemleri de gerçekleştirememektedir. Bu tutumların bu iki temsil türünden ziyade sembolik temsile daha yakın olduğu söylenebilir.

ama her kadın temsilcinin davranış biçimi aynı olmadığından bir genelleme yapılamamaktadır. Çünkü belirtilen araştırmalar sonrasında Ruanda’da kadın temsilcilerin de desteğiyle cinsiyete duyarlı politikaların geliştiği görülmektedir.

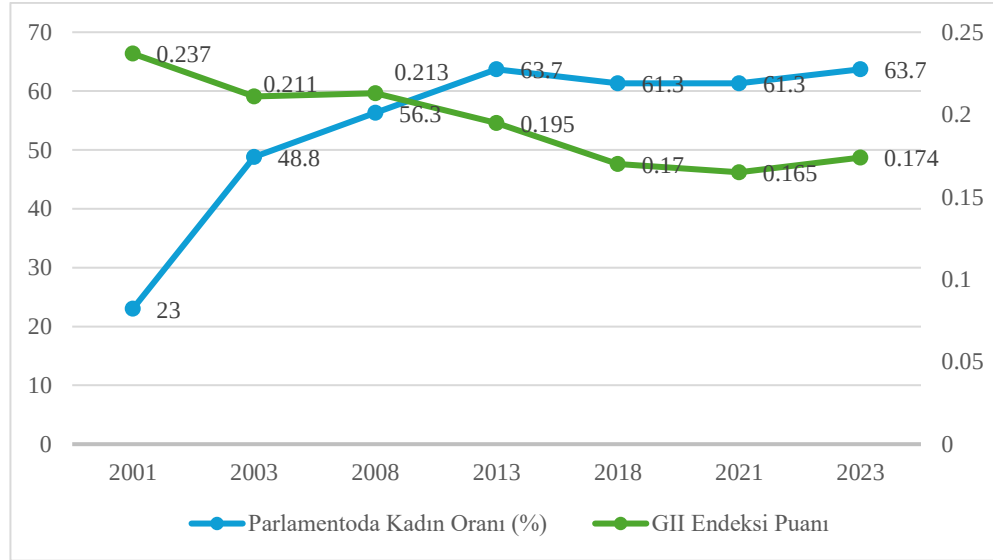
Ruanda seçimlerinin demokratik görülmemesi hususu ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Kagame’nin tekrar Cumhurbaşkanı adayı olabildiği yasa değişikliklerini yaptıktan sonra gerçekleşen 2017 seçimleri, İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından ifade ve örgütlenme özgürlüğüne hakkına karşın uygulanan ihlaller sebebiyle eleştirildi. Ayrıca bazı seçmenler görevlilerin önünde oy kullanmaya zorlandığını, oy kullanmaya gelmeyenler yerine pusulaların imzalandığını belirtmiş ve ABD Dış İşleri Bakanlığı da oylama sırasında usulsüzlükler gözlemlendiğini belirterek bu ifadeleri doğrulamıştır (Human Rights Watch, 2017). Günümüze değin olan seçimlerde de durum değişmemiş ve benzer usulsüzlükler devam etmiştir. Freedom House’ın güncel raporunda da Ruanda devleti hala “Özgür Değil” statüsünde yer almaktadır ve hem siyasi haklar hem de sivil özgürlükler alanındaki puanı oldukça düşüktür (Freedom House, 2025).

Aşağıdaki Şekil 2.de ise Ruanda’da parlamentodaki kadın oranı artışının beraberinde cinsiyet eşitsizliği endeksi (GII) puanının nasıl bir değişim gösterdiği görülmektedir (UNDP, 2025). UNDP’nin GII endeksi verilerine göre Ruanda’da parlamentodaki kadın oranı arttıkça, cinsiyet eşitsizliğinin azaldığı görülmektedir.

Şekil 2. Ruanda Parlamentosunda Kadın Oranının Artışının GII Endeks Puanına Etkisi

24

²⁴ Bu grafik, Ruanda’nın Ulusal İstatistik Enstitüsünden (National Institute of Statistics of Rwanda, 2024) “Parlamentodaki Kadın Oranı” verisi ve UNDP’nin veri merkezindeki “Ruanda’nın GII Endeksi” verileri alınarak hazırlanmıştır.

Ruanda 2003 yılındaki GII değeriyle dünya ortalamasını aşarak pozitif bir iyileşme gösterirken, Sahra Altı Afrika'da da ilk sıralarda²⁵ yer alarak cinsiyet eşitsizliğinde ön plana çıkmayı başarmıştır. Özellikle kadınların parlamentonun yarısından fazlasını elde ettiği 2008'de bir kırılma yaşandığı görülmektedir. GII değerlerinde büyük değişimler olmamakla birlikte Ruanda'daki cinsiyet eşitliği ile parlamentodaki kadın temsili arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenebilir. Farklı alanları hesaba katarak oluşturulan GII değerinin tek başına yeterli olmadığı ve pratikteki uygulamaların sadece ufak bir yansıması olduğu da unutulmamalıdır.

Öncesinde açıklandığı gibi hem kadın temsili hem de cinsiyet eşitliğine etkisinin arka planında bulunan farklı usulsüzlükler de yer alması sebebiyle nitel temsili yansıtmada problemlerle karşılaşmaktadır. Örneğin oldukça yakın bir zamanda yapılan 2024 seçimlerinde, Kagame'nin karşısına iki kadın (Victoire Ingabire Umuhiza²⁶ ve Diane Rwigara²⁷) aday olduğunda iki adayın da seçimlerden diskalifiye edildiği görülmektedir. Uwilingiyimana'nın suikaste uğraması ve Rwigara'nın adaylığını açıkladıktan sonra çeşitli suçlamalara maruz kalarak çıplak fotoğrafları olduğu iddia edilen görsellerin basına sızdırılması gibi olaylar, Kagame'nin karşısına kadın bir aday çıktığında nelerle

²⁵ Sahra Altı Afrika ülkelerinin GII verilerini detaylı incelemek için bkz. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII> (Erişim: 08.06.2025).

²⁶ Umuhiza öncesinde bölücülük ve hükümete karşı komplo kurmak gibi suçlar sebebiyle tutuklanmış ve 2018'de serbest bırakılmıştır. Ancak çoğu gözlemci ve Afrika İnsan ve Toplum Hakları Mahkemesi tarafından bu suçlamaların siyasi bir amacı olduğu belirtilmektedir (Africa Center for Strategic Studies, 2024).

²⁷ Rwigara, 2017'deki seçimlerde adaylığını açıkladıktan sonra hükümete karşı birçok suçla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca açıklamasından 72 saat sonrasında çıplak olduğu iddia edilen fotoğrafları basına sızdırılmıştır (Busari, 2017). Sonuç olarak yeterli sayıda destekçi imzasının olmadığı ve sunulan imzaların bir kısmının da ölmüş kişilere ait olduğu belirtilerek cumhurbaşkanlığı seçimlerinden diskalifiye edilmiştir (Reuters, 2017).

karşılaşabileceğini göstermektedir. Kagame'nin tutumu, farklı yöntemlerle olsa da erkek adaylara karşı da böyledir ancak seçimlerdeki usulsüzlüklere rağmen göstermelik dahi olsa erkek adayların bulunduğu görülmektedir. Her ne kadar Ruanda'da cinsiyet eşitliği konusunda ilerleme söz konusu olsa da siyasi sisteme uygun olmayan usulsüz davranışlar, medyanın hükümetin elinde bir araç olması ve kadın adayların daha yüksek siyasi pozisyonlara aday olması gibi engeller, dijitalleşen dünyada Ruanda'nın ilerlemesinin de önüne geçmektedir. Örneğin seçim kampanyalarının tek taraf için devam ettiriliyor oluşu, kadın haklarının dijital ortamda sadece Kagame'nin istediği biçimlerde ön plana çıkartılmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla dördüncü dalga feministlerin bahsettiği kadın adayların daha görünür olabilmesini sağlayabilecek "dijital ortam", Ruanda'da henüz gelişmemiştir. Dijitalleşmenin kadın temsili açısından olumlu kullanılabilmesi adına, öncelikle Ruanda'daki otoriter eğilimlerde gerileme ve temsilci adaylarının özgür biçimde kendisini seçmenlere tanıtabilme, aday olabilmek kültürünün gelişmesi gereklidir.

Kadınların parlamentodaki temsilinin erkeklere göre daha fazla olduğu göz önüne alındığında hiçbir kadının Cumhurbaşkanı adayı dahi olamaması dikkat çekmektedir. Bu noktada kadınların yüksek temsil oranının sembolik temsille sınırlandığı düşünülebilir. Kadınların RPF rejimine uygun davrandıkları takdirde konumlarını koruyabiliyor oluşları, bu koşullarda ancak sembolik temsille var olabileceklerini gösteriyor. Bu durumda kadın milletvekillerinin çabasıyla getirilen her politika, aslında RPF ve Kagame'nin isteğiyle gerçekleşmiş ancak uluslararası ortamda kadınların yüksek temsilinin sonucu olarak gösterilmiştir. Eğer Kagame'nin stratejisi böyleyse, kadınların temsilinin tam olarak sembolik olduğunu belirtmek yanlış olacaktır. Çünkü sembolik temsilciler, çoğunlukla temsil ettikleri grup ya da kişiler için bir eylemde bulunmazlar. Ancak RPF rejiminde, en azından soykırım öncesine göre cinsiyet eşitliği politikaları daha fazla olduğu için kadın parlamenterlerin nicel temsille beraber nitel temsili de getirdikleri düşünülebilir.

3. BÖLÜM

YENİ ZELANDA'DA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KADINLARIN SİYASİ TEMSİLİ

Yeni Zelanda'nın siyasal tarihinde de sömürge dönemi yaşadığı görülmektedir. Adaya İngilizler tarafından yerleştirilen Avrupalı halk ile adadaki yerel halkın birlikte yaşaması söz konusudur. Yine de kısa sürede kendilerine ait bir anayasa ve parlamentoya sahip olan Yeni Zelanda hükümeti, özellikle kadınların oy hakkı meselesinde ön plana çıkmaktadır. Hem toplu yürütülen faaliyetler hem de bireysel olarak bazı feministlerin bu davaya destek vermesi, oy hakkının kazanılması sürecini hızlandırmıştır. Bu süreçte hem kadın siyasi liderlerin başbakan olması hem de kadın hakları örgütlerinin birlikte çalışmasıyla cinsiyet eşitliğine yönelik çeşitli yasalar çıkartılmıştır. 1993'te seçim sisteminin değişmesi ve karma üye orantılı nispi temsil modeline geçilmesiyle kadınların parlamentodaki oranını da etkilenmiştir. Bazı çalışmalar hariç olmak üzere (örneğin Inglehart ve Norris, 2003), çoğu çok uluslu araştırma, kadın temsiline orantılı temsil altında çoğulcu sistemlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir (Champman, 1993; Matland ve Studler, 1996; Rule ve Zimmermann, 1994; Sawyer, 1997; Schwindt-Bayer ve Mishler, 2005 akt: Stockemer, 2008, s.66). Bu bölümde Yeni Zelanda'nın siyasi tarihi, önceki bölümde olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile açıklanarak siyasi reformlar kronolojik biçimde anlatılacaktır. Bu gelişmelerin kadınların siyasi temsili açısından önemine de değinilerek son başlıkta demokratik rejim uygulamalarının kadın temsiline nasıl bir etki ettiği ve karşılaşılan problemler tartışılacaktır.

3.1. YENİ ZELANDA'DA YÖNETİM YAPISININ DÖNÜŞÜM SÜRECİ

Siyasi temsil konusunda kadınların yüksek bir orana sahip olduğu Yeni Zelanda'nın tarihsel gelişimine bakıldığında, Maori kültürü etrafında şekillendiği görülmektedir.²⁸ Britanyalıların ticari amaçlarla adaya ziyaretlerini sıklaştırması, Maorilerle anlaşma

²⁸ Maorilerin bu adanın ilk yerleşimcilerinden olduğu ve hatta ülkenin kendisi için kullanılan "Aotearoa" ismini de Maoriler tarafından verildiği belirtilmektedir (Lamba ve Öztö, 2018, s. 525). 17.yüzyılda Avrupalılar tarafından keşfedilen bu ada, öncesinde kabile şefleri ile idare edilmekteydi.

yaparak bu adayı kendilerine bağlamak istemelerine sebep olmuştur. Belirgin bir hükümetleri olmadan kabile sistemiyle idare edilen Maori halkı, adaya yerleşimi artan Avrupalılar ile “Yeni Güney Galler Yönetimi”ne (1787) geçmiştir (Canbazoğlu, 2010, s. 322). Britanya’nın Yeni Zelanda’yı kolonileştirme çabaları, kabilelerle çeşitli sorunlar yaşamasına ve adadaki düzenin bozulmasına sebep olmuştur. 1835’te Bağımsızlık Bildirgesini imzaladıktan sonra 1840 yılında Waitangi Anlaşması imzalanmış ve böylece Maoriler, Birleşik Krallığın himayesi haline gelmişlerdir. Karşılığında da aslında yıllardır yaşamakta oldukları topraklarda kendi mal varlıklarıyla yaşamalarına izin verilmiş ve İngiltere’deki vatandaşlarla aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olmuşlardır (Avaner, 2019, s. 124). Ayrıca aynı yıl adaya yeni koloniler yerleştirmek amacıyla kurulan Yeni Zelanda Şirketi (New Zealand Company) ile Britanya’daki fazla nüfusun Yeni Zelanda’ya göç etmesi sağlanmıştır (Yanık, 2012, s. 196). Bu durum Yeni Zelanda’daki toplumsal yapıyı derinden etkileyerek adanın Avrupalılaşmasına yol açmış ve zamanla yönetsel yapıda da Maori kültüründen uzaklaşmalar başlamıştır.

Yeni Zelanda’daki anayasal hakların başlangıcı olarak 1840 tarihli Waitangi Anlaşması’nı gösterebiliriz.²⁹ Adadaki 500’den fazla Maori şefi ve İngiliz tacını temsil eden Kaptan William Hobson arasında yapılan bu anlaşmada (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 28), İngiliz hakimiyeti bir anlamda onaylanmış olsa da diğer yandan adada yaşayanların anayasal haklarının sınırları çizilmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki Waitangi’yi imzalayanlar, anlaşma içeriğini aynı açıdan okumamışlardı çünkü anlaşma İngilizce ve Maorice olacak biçimde iki farklı dilde yazılmış ve aynı olmayan maddeler içeriyordu.³⁰ Bu hususlara ek olarak yerli Maori halkı, İngiliz vatandaşlığı elde etmiş oldu (Orange, 1990, s. 265 akt: Henderson ve Bellamy, 2002, s. 29). Anlaşmadaki yanlışlar, ülkenin yönetim şeklinden seçim sistemine kadar birçok siyasi noktanın Kraliyet ailesi aracılığıyla belirlenmesine sebep olmuştur. Yeni Zelanda’da Westminster tipi bir hükümet sisteminin uygulanmış olması işte bu hikayeye dayanmaktadır.

²⁹ Yeni Zelanda Hükümeti’nin Kabine El Kitabı’nda Waitangi Anlaşması, hükümetin kurucu belgesi olarak nitelendirilmektedir (DPMC, s. 1).

³⁰ Maorice yazılan Waitangi Anlaşması’na göre adadaki yerli halka daha fazla hak tanınacak, kabilelere ait olan mülklerde tam bir hakka sahip olunacak ve aynı zamanda Maorilerin bağımsızlıkları tanınacakken; İngilizce çevirisinde ise durum tam tersiydi. İngilizce versiyonunda Maori kabile şeflerinin İngiliz Kraliyet Ailesine “kendi toprakları üzerindeki tüm egemenlik haklarını ve yetkilerini devretmesi” ifadesi yer alıyordu ve “egemenlik” kelimesi Maori diline “valilik” anlamına gelen “kawanatanga” kelimesi ile çevrilmişti (Mulgan, 2004, s. 60).

Seçilmiş bir Temsilciler Meclisinin kurulması ise 1852'deki Yeni Zelanda Anayasası ile gerçekleşmiştir. Bu sistemin en merkezi ilkelerinden birisi ise parlamentonun sınırsız yasa yapma hakkına sahip olmasıdır ve bu açıdan anayasal olarak karar alma ve temsil süreçlerinde meclis, en önemli role sahiptir (Jackson, 2003, s. 78). Yeni Zelanda kendisine ait bir anayasa (1852) ve parlamentoya (1854) sahip olsa da bu durum Birleşik Krallığın inisiyatifi ile gerçekleşmiş ve Westminster Parlamentosunun onaylamasıyla resmîyet kazanmıştır (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 13). Yine de Yeni Zelanda Şirketi'nin elinde bulundurduğu otoritenin, bir hükümet yapısı kurulduktan sonra devlet ve onun proaktif yönetim biçimine geçtiğini belirtmek gerekir (Jackson ve McRobie, 2005, s. lx). Yasal çerçevede İngilizler, Yeni Zelanda'da çok uzun bir süre bulunmamışlar gibi görünse de adadaki sömürgeci davranışlarıyla hem kültürel hem ekonomik bağlamda Yeni Zelanda halkının yaşayış biçimini büyük değişime uğratmışlardır. Çünkü Birleşik Krallığın ülkedeki hakimiyeti, yönetim sisteminden yaşayış biçime kadar birçok farklı alana etki etmiştir. Bu alanlar arasında belki de en önemlisi iki farklı kültürün bir arada yaşama zorunluluğu olmuştur. Örneğin adadaki yerleşimciler, yerel halkın onlara karşı bazı asi davranışları sebebiyle hükümetin onları korumasını talep etmişlerdir (Jackson ve McRobie, 2005, s. lxi).

Günümüzde de Yeni Zelanda'nın hükümet biçimi -Amerika Birleşik Devletleri haricinde ve çoğunlukla Britanya adalarından gelen yerleşimciler tarafından kurulan diğer ülkelerle ortak biçimde-anayasal veya sınırlı bir İngiliz monarşisidir (Cox ve Miller, 2003, s. 51). Bu bağlamda Yeni Zelanda'da anayasal bir monarşi kurumu ve parlamenter hükümet sistemi mevcuttur (DPMC, 2023, s. 1). Yeni Zelanda resmi olarak bağımsız bir ülke olsa da Kraliyet ailesine olan bağlılığın devam ettiği durumlar mevcuttur. İngiliz Kraliçesinin/Kralının Yeni Zelanda'nın resmi Devlet Başkanı (Hükümdarı) olması ya da hala kullanılmakta olan Yeni Zelanda bayrağının bağımsız olmadığı dönemde belirlenmesi ve bayrakta İngilizlere ait bazı sembollerin yer alması gibi durumlar örnek gösterilebilir.

Yeni Zelanda'nın temel anayasal belgelerinden birisi 1986 tarihli anayasadır.³¹ Buna göre Yeni Zelanda Devleti'nin başı olan kişi (the sovereign in right of New Zealand) Hükümdar, aynı zamanda egemenlik sahibi olan kişidir ve bu kişi aynı zamanda İngiliz

³¹ Yeni Zelanda'nın tek bir geçerli anayasal belgesi olmamakla beraber parlamento tüzükleri, genel hukuk kuralları, anayasal sözleşmeler, parlamento hukuku ve İngilizlerden kalan bazı anayasal miraslardan oluşmaktadır (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 19).

monarkıdır (NZ Parliament, 2022). Başbakanlar hükümetin de başıdır ve Kabineye başkanlık ederek her türlü alanda koordinasyonu sağlama sorumlulukları vardır (DPMC, 2023, s. 4).³² Yeni Zelanda’da seçim sisteminin değişmesiyle Kabine hükümetinin temelleri ve kuralları daha görünür hale gelmiştir (Joseph, 2009, s. 112-113).³³ Bir kanun olarak geçmese de Kabine Ofisi tarafından yayınlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen Kabine El Kitabı 2001 (Cabinet Manual), Yeni Zelanda’da hükümetin işleyişi ve geçerli olan anayasal sözleşmeler için kullanılan en pratik rehber olarak görülmektedir (Palmer, 2006, s. 2-3).

Ülkede önemli güce sahip rollerden birisi de Genel Valiye (Governor-General) aittir.³⁴ 1920’lerden itibaren Genel Vali atamalarının yalnızca İngiliz doğumlu ve İngiltere’de ikamet eden kişiler arasından yapılması sebebiyle adeta Kraliyeti ve onun geleneklerini temsil etmeye devam ettiğini belirtmek gerekir (Cox ve Miller, 2003, s. 52). Ancak zamanla bu gelenek de son bulmuş ve valilik görevine de Yeni Zelanda doğumlu kişiler atanmaya başlamıştır. Yine de Hükümdarı ülkede temsil eden kişi olduğundan Westminster sisteminin devam ettirdiği geleneklerden biri olduğu söylenebilmektedir. Genel Valiye karşı önemli sorumlulukları olan kişi Başbakandır. Örneğin, Başbakanın Genel Vali’ye sunması gereken ilk tavsiyelerden birisi hangi milletvekillerinin kabine bakanı olarak atanacağıyla ilgilidir.

1853 ile 1996 yılları arasında Yeni Zelanda’da kullanılan seçim sistemi, Westminster’dan alınan bir oylama tarzını yansıtmaktaydı. Öncesinde kullanılan “First-Past-the-Post (FPP)”, daha sık bilinen ismi ile belirtmek gerekirse “Çoğulcu Sistem” olarak tanımlayabileceğimiz bu sistemde, her seçmenin bir adet oyu bulunmakta ve seçimin kazananı en fazla oyu alan kişi olmakta, toplam oyların salt çoğunluğunun (%50’sinden fazlasını) kazanılmasına gerek duyulmamaktadır (Ministry for Culture and Heritage, 2016). Çoğulcu sistemden doğan problemler arasında kadınları ilgilendiren konular da

³² Başbakanlar Genel Vali tarafından atanır ve bu atama yapılırken seçim süreci ile siyasi partilerin durumunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü ülkeyi yönetecek parti veya parti grubunun Temsilciler Meclisi’nin güvenini kazanmış olması beklenir. Ayrıca gücünün kaynağı olarak nitelendirilebileceğinden dolayı, Başbakanın Kabine’deki rolünü belirtmek önemlidir (Palmer, 2006, s. 12). Kabinenin tüm gidişatı, toplantıları ve bakanlarla ilgili sorumluluklar da Başbakana aittir çünkü o yürütmenin lideridir. Politikayı belirleyen en önemli siyasi figür de Başbakandır.

³³ Anayasal sözleşmeler, alışlagelmiş bazı normlar, uygulamalar ve gelenekler Kabine hükümetinin temel yapısını oluşturmaktadır (Palmer, 2006, s. 2). Kabine El Kitabında da Yeni Zelanda Anayasasının resmi yasal belgelerde, mahkeme kararlarında ve uygulamalarda bulunabileceği belirtilmektedir (DPMC, s. 1).

³⁴ 1917’den sonra Genel Valinin rolü giderek daha resmi ve törensel hale gelmiş olsa da siyasi olarak bağımsızlığının artması süreci özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra İngiltere’nin ilgisinin farklı amaçlara yönelmesiyle hızlanmıştır (Mulgan, 2004, s. 63).

mevcuttu. Siyasi yürütme faaliyetlerinde kısıtlamaların olması, daha küçük partilerin parlamentoda temsil edilememesi ve hem kadınların hem de Maorilerin yetersiz temsil edilmesi bu problemler arasındadır (Boston, 1996; Jackson ve McRobie, 1998 akt: McLeay, 2006, s. 73). Yeni Zelanda'daki Westminster mirası, her ne kadar bir halk oylamasını içeriyor olsa da dezavantajlı grupların hükümet meclisine dahil olmasına imkan yaratmayan bir seçim sistemini yansıtıyordu. En fazla oyu alanın kazandığı bu düzen içinde öncelikli olarak bulunan adaylar zaten erkekler olduğu için; kadınların aday olma durumları gerçekleşebilse dahi en fazla oyu alacak kadar ön plana çıkmaları, toplumsal cinsiyet rolleri açısından düşük bir ihtimaldir. Diğer bir deyişle, kadınlar zaten dezavantajlı konumdayken seçim sisteminde de bu şekilde yapısal engeller bulunması, temsil edilme ihtimallerini daha da zorlaştırmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki FPP seçim sistemindeki bu düzen, sadece kadınlara özgü bir durum değildir ve tüm azınlık gruplarının benzer engellerle karşılaşmasına yol açmıştır.

3.1.1. MMP Seçim Sistemi ile Parlamentoda Temsilin Çeşitlenmesi

FPP sistemi sorgulanmaya başlandığında daha orantılı bir seçim sistemine geçmenin yararları hakkında on yıldan fazla süren bir kamuoyu tartışması başlamıştır (Levine ve Roberts 1997, s. 26 akt: Maddison, 2006, s. 428). 1985'te kurulan Seçim Sistemi Kraliyet Komisyonu farklı seçim türlerini inceleyerek yeni bir sisteme geçilmesi adına bir referandum önerisinde bulundu. İlki 1993'te ikincisi ise 1994'te yapılan referandumların sonucunda çoğunluğun (%53,9) Almanya tabanlı olan Karma Üyeli Nispi Temsil Sistemine (MMP) oy vermesi ile Yeni Zelanda'da seçim sistemi değişikliği kararlaştırılmış oldu (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 55). Yeni bir sisteme geçilmesinin birkaç sebebi vardı. Bu sebepler arasında FPP'nin halkın iradesini olması gerektiği gibi yansıtamadığı algısı ve yürütmenin bazı yetkilerini yasama organına ve parlamento üyelerine vererek azaltma arzusu yer almaktaydı (Tremblay, 2005, s. 59). Diğer bir deyişle, temsil etme eylemi toplumu tam olarak kapsayamıyor ve FPP ile kadınlar dahil olmak üzere farklı grupların temsil edilmesinde problemler yaşanıyordu. Kraliyet Komisyonu da bu sistem değişikliğiyle siyasi partilerin daha orantılı temsil edilmesini ve parti listeleri aracılığıyla toplumu gerçekten yansıtabilecek temsili listeler oluşturulmasını arzulamıştır (McLeay ve Vowles, 2007, s. 72). Ayrıca FPP sisteminin değişmesi, Westminster anlayışından kalma bir seçim sistemi olması sebebiyle Britanya ile kalan anayasal bağların kopuşuna da ivme kazandırmıştır (Mulgan, 2004, s. 65). Ancak

resmiyette bu kopuş gerçekleşse dahi sistemsel anlamda kazanılan bazı alışkanlıkların ve Maorilerin özellikle yönetim anlamında arka planda kaldığının unutulmaması gereklidir.

Anayasanın 14. maddesine göre Parlamento, ülkenin hükümdarı (günümüzde Kral III. Charles) ve Temsilciler Meclisinden oluşmaktadır (Constitution Act 1986, madde 14). Yeni Zelanda hükümetinin, Westminster sistemini uygulayan diğer ülkelerden farklı olarak kısıtlayıcı bir üst meclise (senato) sahip olmayışı konumlarını daha da güçlendirmiştir (Mulgan, 2004, s. 63). 1986 Anayasasında hükümetin üç kolu daha da ayrılmış ve parlamentonun ülkedeki en yüksek yasama gücü olduğundan bahsedilmiştir (Sharp, 2003, s. 41). Meclisten geçen bir yasa tasarısı, Hükümdar veya Genel Valinin onayıyla yasalaşır ve parlamento yasa yapma konusunda tam yetkiye sahiptir (DPMC, 2023, s. 1). Böylece anayasal olarak karar alma ve temsil süreçleri açısından parlamentonun en önemli role sahip olmasına katkı sağlamıştır (Jackson, 2003, s. 78). Günümüzde Temsilciler Meclisi üyeleri 1993 Seçim Yasası'na uygun olarak seçilmektedir ve parlamento seçimleri de üç yılda bir yapılmaktadır (DPMC, 2023, s. 1). Yeni Zelanda Parlamentosunda toplam 120 sandalye bulunmaktadır.³⁵

MMP seçim sisteminde her seçmenin vereceği iki oy hakkı bulunmaktadır. Bu oylardan bir tanesi siyasi parti için bir tanesi ise seçim bölgelerindeki milletvekilleri içindir. Parlamentodaki koltuklarda orantılı bir paya sahip olabilmek için bir siyasi partinin, tüm oyların en az %5'ini veya en az bir seçim bölgesini kazanması gerekmektedir (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 54).³⁶ Milletvekili adaylarıyla ilgili farklı bir husus yayınlanan parti listeleriyle ilgilidir. Seçim yasasına göre partilerin, aday olacak parti üyelerini veya temsilcilerini seçerken “demokratik” yöntemleri izlemeleri gerekmekte (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 57) ve seçmenlerin bu listelerin belirlenmesinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak seçim sırasında listeleri görerek bir partiye ya da milletvekiline oy verebilirler.

³⁵ Bunların 71 tanesi seçmen koltuğu, 49 tanesi ise liste koltuğu olarak ayrılmıştır. Örneğin x partisi 35 adet seçim bölgesi kazandığında ve partisi de oyların %40'ını aldığında, liste koltuklarından da 13 kişiyi parlamentoya dahil etme şansı bulmaktadır. Y partisi hiç seçim bölgesi kazanamadığında ama toplam oyun %15'ini aldığında ise 18 kişiyi parti listelerinden parlamentoya dahil etme şansı bulmaktadır.

³⁶ Örneğin bir siyasi parti %4 oranında oy alıp herhangi bir seçim bölgesi için hiçbir temsilci çıkartamazsa, o partinin parlamentoda da temsili olmayacaktır. Yani oy oranı %5'in altındayken parlamentoda temsil sağlayabilmek adına en azından bir milletvekilinin seçim bölgesi kazanması gerekmektedir. Seçim bölgesi kazanmadığı takdirde ise oyların %5'inden fazlasını alması gerekmektedir. Örneğin 1999 seçimlerinde Yeni Zelanda Birinci Partisi %4,3 oy ve Birleşik Yeni Zelanda Partisi %0,5 oy almalarına rağmen 1 milletvekili adayıyla seçim bölgesi kazandıkları için mecliste temsil edilebilmişlerdir (NZ Parliament, 1999).

MMP sisteminin özelliklerinden birisi de Temsilciler Meclisi'ne nasıl seçildiklerine bağlı olarak iki farklı milletvekili belirlemesidir. Öncelikle direkt olarak halk tarafından seçilen seçim bölgesi milletvekilleri bulunmaktadır. İkinci olarak ise doğrudan halk tarafından seçilmeyen liste milletvekilleri vardır. Liste milletvekilleri, siyasi partilere verilen oy oranıyla orantılı biçimde parlamentoya girmektedirler. Buradaki amaç, partinin kazandığı toplam sandalye sayısının doldurabilmektir. Bu sebeple liste milletvekilleri esas olarak bağlı oldukları partiye karşı sorumludur ve seçim bölgesi milletvekillerinin temsil yetkisi yerel düzeydeyken; liste milletvekillerinin ise dolaylı olarak ulusal düzeyde bir temsil yetkileri vardır (Tremblay, 2005, s. 60). Politik gündemde ağırlık verdikleri konular da bu bağlamda değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak Yeni Zelanda'da milletvekillerinin hak ve sorumluluklarını belirleyen bir yasa bulunmamakta yani onların davranışlarını düzenleyecek belli davranış kuralları bulunmamaktadır (McLeay ve Vowles, 2007, s. 74).

Yeni Zelanda'da temsilci çeşitliliğinin artması, kadınların temsili açısından da önemlidir. Deneysel anlamda çok sayıda çalışma, diğer tüm koşulların eşit olduğu durumlarda nispi temsil sistemine sahip ülkelerde bulunan kadınların daha fazla görevde bulunabildiğini göstermiştir (Duverger 1955; Rule 1981, 1987, 1994; Norris 1985; Darcy, Welch ve Clark 1994; Matland ve Studlar 1996; Paxton 1997; Caul 1999; Kenworthy ve Malami 1999; Reynolds 1999; Yoon 2004; Tremblay 2008b akt: Krook ve Schwindt-Bayer, 2012, s.7). Hatta 1980'lerde kadın temsili henüz fazla gelişmemişken bile yirmiden fazla sanayi ülkesinde yapılan çalışmalarda seçim sistemi türünün kadınların temsiline farklı düzeylerinin en önemli belirleyici olduğu bulunmuş ve çok sayıda araştırma da bu eğilimi doğrulamıştır (Matland ve Studlar 1996; Yoon 2004; Tremblay 2008b; Tripp ve Kang 2008; Paxton, Hughes ve Painter 2010 akt: Krook ve Schwindt-Bayer, 2012, s.7). Yeni Zelanda gibi bir ülke açısından ise bu sistem içinde öncelikle seçim bölgesi milletvekilliliğinin kazanılması, doğrudan bir halk oyunu içermesi sebebiyle kadın temsilcinin nicel temsiline işaret etmektedir. Parti oyları yeni sistemde daha önemli bir hale geldiğinden seçim bölgesi adaylarının, bulundukları partinin profilini yansıttığı ve oy oranında önemli etkileri bulunduğu görülmektedir (McLeay ve Vowles, 2007, s. 76). Diğer yandan halkın tercihini direkt olarak yansıtması sebebiyle kadın temsilcinin siyasi gücünü daha da meşrulaştırmış olacaktır. Liste milletvekillerinin ise sadece seçmenler açısından değil siyasi partiler açısından da stratejik önemleri mevcuttur. Bir anlamda meclise yedek aday olarak giren bu kişiler, partilerin yayınladığı listelerce

belirlenmektedir. Kadın temsiliğini arttırmak isteyen bir siyasi parti, yayınladığı listelerde kadın adaylara öncelik verebileceği gibi; çıkarları doğrultusunda hangi aday parti için faydalı oluyorsa o kişiyi de seçebilmektedir. Bu durum da kadın ya da erkek olması fark etmeksizin seçilen temsilcinin siyasi partiye olan bağlılık seviyesi artabilir.

MMP sistemine geçişle Başbakanın kabine bakanlarını seçeceği milletvekili havuzu daha da genişlemiş ve 99 kişiden 120 kişiye yükselmiştir (Henderson, 2003, s. 110). Bu noktada Başbakanın koordinasyonu sağlamak gibi kritik bir rolü de bulunmaktadır. MMP, koalisyon hükümetleri üretme ihtimalini arttıran bir sistemdir. En azından Yeni Zelanda'daki uygulamalarında tek bir partinin kabine hakimiyeti sağlama potansiyelini önemli ölçüde azalttığı ve eğilimin azınlık koalisyonu hükümetlerine doğru gittiği görülmüştür (Jackson, 2003, s. 78). Koalisyon kurulurken ortadaki gücün paylaşılması gerekmektedir ve bunun hangi koşullar altında bölüneceğini Başbakan belirlemektedir (Palmer, 2006, s. 35). MMP sistemi ulusal politikada temsil edilen bölgesel çıkarların kapsamını genişleterek azınlık hükümetini de bir norm haline getirirse de anayasal anlamda fazla bir değişiklik olmamış ve hükümetlerin halk tarafından seçilen parlamentonun güvenini sürdürme ihtiyacı da devam etmiştir (Joseph, 2009, s. 112-113). Azınlık hükümetlerinin artışı, kabine içindeki kolektif dayanışma duygusunu da güçlendirmiş ve farklı bakış açılarının işin içine dahil olmasıyla güç kavramının daha fazla paylaşılması gerekmiştir (Palmer, 2006, s. 16). Bu noktada siyasi liderlerin de koalisyon görüşmelerine başlayarak hükümeti kurmak için gerekli olan tavizleri vermeleri ve bunu yaparken de kamu yararını gözetmeleri gerekmektedir (Joseph, 2009, s. 114). Ancak diğer yandan yeni gelen küçük partiler, parlamentonun gündemini de etkilemiştir. Bunun sonucunda ise uzun süredir ülke gündemini belirleyen büyük partilerin, politika tasarılarını parlamentodan geçirebilmek adına yönetim ve yasama kısmında da bir çoğunluk yaratmaları gerekmiştir. Bu durum ise hükümet çoğunluğundan yoksun olan iddialı komitelerin oluşmasına yol açmıştır (McLeay ve Uhr, 2006, s. 263). 1999'dan sonra özellikle dış politikayla ilgili konular özel komitelerin incelemesine sunuldu ve böylece parlamentodan geçecek yasa tasarıları daha kapsamlı hale getirildi. MMP sonrasında politika gündeminin ve hükümet politikalarının daha şeffaf bir hale gelmesine rağmen, ele alınan konu bir komite soruşturması yoluyla incelenmediği takdirde meclisin kendi başına önemli bir konuyu tartışabildiği çok az durum olmuştur (Wood 2005 akt: McLeay ve Uhr, 2006, s. 264). Ayrıca milletvekilleri adaylarının belirlenmesi sürecinde rol

oyunayan ve MMP ile daha da güçlenen bir de Seçim Komitesi vardır. 13 daimi seçim komitesi vardır ve genelde sekiz kişiden oluşan üyeleri siyasi partiler arasındaki dengeyi yansıtmak amacıyla hiçbir bakanı içermemektedir. Meclisteki tüm tasarıları inceleyerek araştırma ve soruşturmaları yürütme gibi önemli görevlere sahiplerdir ve yasama sürecinin demokratikleşmesi açısından komitelerin sahip olduğu bu gizli güç, MMP'nin önemli katkılarından bir tanesidir (Day, 2005, s. 9).

Hükümet veya Başbakan, sahip olduğu desteği kaybetme riskini de taşımaktadır. Böylece farklı partilerin Mecliste ön plana çıkabilmesi ve iç siyasi dengenin değişebilmesi ihtimali mevcuttur. Bu şekilde belirsizlikler önceki seçim sisteminde daha nadir biçimde görülmekteydi çünkü hali hazırda tek partinin yönetimi söz konusuydu. Yönetimi elinde bulunduran tek partiye karşı güven sarsılsa dahi bu partinin yönetimden indirilmesi gibi durumlar gerçekleşmiyordu. MMP'ye geçiş, orantılı temsilin uygulanması sebebiyle güven kaybetme ihtimalinin de artmasına ortam yaratmıştır (DPMC, 2023, s. 3).

Yeni Zelanda Parlamentosunda geçmişten beri en etkili olan iki siyasi parti mevcuttur. Bunlardan ilki 1916'da sosyalist ilkeler ışığında ortaya çıkarak işçi hareketinin siyasi kanadı olarak kurulan (Mulgan, 2004, s. 238) İşçi Partisidir.³⁷ Bu parti ilk kurulduğu yıllarda dahi iki kadın siyasi temsilciyi içeriyordu. Dolayısıyla İşçi Partisinin en başından beri kadınların örgütlenme fırsatı bulabileceği bir yapılanmaya sahip olduğu söylenebilir (Nolan, 2002 akt: Curtin, 2008b, s.268). Diğer yandan İşçi Partisinin listeleri oluşturulurken eşit bir yaklaşım sergileyerek dengeyi sağlamaya yönelik bir tutumu bulunmaktadır. Day (2005), 2005 yılında milletvekilleriyle yaptığı çalışmasında partideki kadınların mevcut cinsiyet oranını koruyabileceklerini düşünerek özel bir önlem almaya gerek duymadıklarını belirtmiştir (Day, 2005, s. 6). Yine de aday seçme süreçleriyle ilgili cinsiyet kotası kullanımını tartışan da İşçi Partisi olmuş hatta bu durum partinin sağcı gazeteciler tarafından “erkek yasağı” (man ban) düzenlemekle suçlanmasına sebep olmuştur (Vowles, Coffé ve Curtin, 2014, s. 132). Bu sebeple, bu tarz konularla fazla ilgilenmektense halkın önemseydiği daha önemli konuların üzerinde durulmasına yönelik parti içinden eleştiriler de gelmiştir (Vowles, Coffé ve Curtin, 2014, s. 132). Diğer yandan

³⁷ İşçi Partisinin önceliklerine bakıldığında güçlü bir ekonomi yaratarak enflasyonun arttırdığı yaşam maliyetlerinin ve konut fiyatlarının düşürülmesi; iklim değişikliğiyle mücadele için enerji, ulaşım, inşaat gibi sektörlerin planlarını düzenlemek; eğitim ve sağlık sistemine toplumun her kesiminin erişiminin sağlanması; toplumsal düzeni daha güvenli hale getirmek ve Maorilerle yakın ilişkiler kurarak kuşaklar arası refahı arttırmak maddelerinin olduğu görülmektedir (Labour Party, 2025).

Parlamentoda etkili olan diğer parti ise 1936'da kurulan Ulusal Parti'dir.³⁸ 1949'dan beri ülkenin en başarılı siyasi partilerinden biri olan Ulusal, hiçbir zaman üst üste üç parlamento döneminden daha az görev yapmamıştır (Vowles, Coffé ve Curtin, 2014, s. 3). İşçi Partisi ile karşılaştırıldığında Ulusal Parti'nin daha erkek egemen bir parti olduğu ve kadın milletvekillerinin seçmen bölgesi veya liste adayı olarak seçilmeyi daha zor buldukları görülmüştür (Day, 2005, s. 7).³⁹

Yeni sistemin “iktidar” ve “muhalafet” kavramlarını yeniden tanımlamasıyla (Joseph, 2009, s. 121), 1935'teki seçimlerden beri Yeni Zelanda siyasetine egemen olan İşçi Partisi ve Ulusal Partinin konumları da değişmeye başlamıştır. Sistemin değiştirilmesinde etkili olan unsurlardan biri olarak iki ana siyasi partiden de tam olarak memnuniyet duyulmaması gösterilmektedir (Day, 2005, s. 4). İşçi Partisi ve Ulusal Parti, Yeni Zelanda'daki en eski siyasi partilerden olmakla birlikte günümüzde de hala en güçlü partiler arasındadırlar. Bu iki parti liderlik ve muhalafet olma pozisyonlarını paylaşmaya 1996'daki seçimlerden sonra devam etmiş olsa da hem hükümete hem de parlamentoya farklı azınlık partileri de dahil olmaya başlamıştır. Şu anda 54. Parlamentoda yer alan partiler şu şekildedir: İşçi Partisi, Ulusal Parti, Yeşil Parti⁴⁰, ACT Partisi, Yeni Zelanda Birinci Partisi (NZF)⁴¹ ve Maori Partisidir (NZ Parliament, 2025). Sonuç olarak MMP sistemi, seçmenlere daha geniş bir tercih yelpazesi ve sonuçta da bu çeşitliliği yansıtan bir parlamento yapısı sağlamıştır (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 62). Ayrıca bakanların davranışlarının da daha fazla dikkat çekmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum artık tek partili ve çoğunlukla sorgulanamayan bir yönetim tarzından çıkılmasını sağlamıştır.

³⁸ Ulusal Parti'nin belirttiği önceliklere bakıldığında ise güvenlik, eşit hak ve fırsatlara sahip olmak, bireysel özgürlükler, aile kavramının güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma gibi kavramlara yer verildiği görülmektedir (National Party, 2025).

³⁹ Tarihsel olarak bakıldığında 1975-1984 Ulusal Parti yönetiminde hiçbir kadının bakan olarak görev yapmadığı belirtilse de 1996'da Jenny Shipley'in kabineye girmesi ve sonrasında Başbakanlık yapması partinin görünümünü değiştirmeye başlamıştır (McLeay, 2003, s. 97). Shipley'in ilk kadın Başbakan olması, o sırada görevde bulunan Bolger'ın yerini alması ve NZF ile kurulan koalisyonu da sona erdirmesiyle gerçekleşti (Henderson, 2003, s. 107). Ancak 1999'daki seçimleri kazanamadı ve 2008'deki John Key zaferine kadar da iktidarı İşçi Partisi'ne bıraktı.

⁴⁰ Yeşiller, ülkedeki en demokratik karar alıcı partilerden biri olduğunu ve aynı zamanda liderlik kavramının kurumsal ve kültürel olarak üyeleriyle uyum içinde olmak zorunda olduğunu iddia eden partilerden birisidir (Bale, 2003, s. 285). Yeşiller, adaylarını seçerken eşitlikçi yaklaşımlarıyla dört küçük parti arasında öne çıkmakta ve her iki cinsiyet için de 4:10 gerekliliğini kullanmaktadır (Day, 2005, s. 6). Cinsiyet eşitliği anayasaya yazılmıştır ve bu anayasaya göre konferans tarafından seçilen iki toplantı düzenleyicisinin, iki politika toplantı düzenleyicisinin ve parti eş liderlerinin kilit görevlerinin bir erkek ve bir kadın olması gerekmektedir (Mulgan, 2004, s. 254).

⁴¹ Maorilerin, kadınların ve gençlerin ilgisini çekmek adına faaliyetleri olmuştur. Örneğin kadınların partinin kuruluş konferansına katılmasına ve yeni üyeleri için kampanya yürütme, fon toplama, sosyal aktiviteler düzenleme gibi önemli roller edinmesini sağlamışlardır (James, 2012).

Hesap verilebilirlik ilkesinin öneminin artması, bakanları denetleme rolüne sahip olması sebebiyle başbakana da bir sorumluluk yüklemiştir.⁴²

Alınan oyla orantılı biçimde parlamentoda temsilin olması, parti listelerinin önemini de arttırmaktadır. Bu listeler küçük siyasi partiler için nispeten daha önemlidir çünkü bu sayede parlamentoya girme ihtimalleri artmaktadır. Bu durum kadın milletvekillerinin temsili açısından da önemlidir (McLeay ve Vowles, 2007). Çünkü liste milletvekilleri daha rahat bir şekilde belli bir grup ya da çıkara yönelik davranabilmektedir ve bu şekilde teorik olarak kadın liste milletvekilleri, kadın seçmen milletvekillerinden daha özgür biçimde kadınları temsil edebilirler (Tremblay, 2005, s. 64). Temsil etme, mevzuatı ve politikaları oluşturma adına yasama görevini üstlenme gibi görevler parlamento için önceliklidir ancak neyin temsil ettiğini sorduğumuzda tarihin büyük bir bölümünde iyi eğitilmiş, beyaz, orta sınıf erkeklerin baskın olduğu görülmektedir (Jackson, 2003, s. 79-82).

3.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN KIRILMA NOKTALARI

3.2.1. Kadın Haklarında Erken Değişim: Oy Hakkı Mücadelesi ve Parlamento

Yeni Zelanda'da henüz 1852 yılında 21 yaş ve üzerindeki erkeklere, bir mülke sahip veya bu mülkü kiralayan biri olma şartı ile parlamentoda seçme hakkı verilmiştir (McLeay, 2006, s. 69). Kadınlara ise –sadece vergi mükellefi olanlara- 1876 yılında bu hak verilmiş ve yalnızca yerel seçimler için geçerli kılınmıştır (McLeay, 2006, s. 69). Tüm kadınların oy hakkını kullanabilmesi ise Yeni Zelanda için oldukça köklü bir davaydı ve kadınlara oy hakkı verilmesi için 1878, 1879, 1882 ve 1887'de yasa teklifleri sunulmuştu (Brooking, 2004, s. 85). Buradan çıkarılacak en önemli sonuç, dünya genelinde erken denilebilecek bir dönemde kadınların bir hak talebinde bulunabilmelerine yönelik ortama sahip olmalarıdır. Diğer yandan kadınlar arasında feminist bilinçlenme nispeten erken bir

⁴² Örneğin Helen Clark'ın Başbakanlığı döneminde bu durum açıkça fark edilmektedir ve birçok bakanın görevden alınması söz konusu olmuştur. Helen Clark döneminde görevden alınan Bakanlar ve işledikleri iddia edilen suçlar şu şekildedir: Dover Samuels'in bakan olmadan önceki döneme ilişkin kişisel suistimal iddiaları, Ruth Dyson'ın alkolü araç kullanması, Phillida Bunkle ve Marian Hobbs'ın harcama beyanlarındaki usulsüzlük iddiaları, Lianne Dalziel'in medyaya yanlış beyanda bulunması, Tariana Turia'nın hükümet tasarısına karşı oy kullanacağını belirtmesi ve Parlamento'dan istifa etmesi, David Benson-Pope'un Parlamento'ya seçilmeden önce öğretmenlik yaptığı döneme ilişkin suistimal iddiaları, John Tamihere'in dolandırıcılık iddiaları ve Taito Philip Field'in seçmenlerle ilgili usulsüz davranışlar ve Göçmenlik Bakanı'na yapılan temsili başvurularıyla ilgili iddialar. (Palmer, 2006, s. 21-22). Bu Bakanların bazıları istifa etmiş, bazıları görevden alınmış ve bu süreç sonrasında görevine ve siyasal hayatına geri dönenler de olmuştur.

dönemde başlamış ve böylece haklarını erken bir zamanda elde edebilmişlerdir. Bu gelişmeler, kadınların hem siyasi hem de toplumsal yapılanmaya dahil olarak farklı çalışma alanlarına da katılabilmelerine olanak sağlayacaktır. Oy hakkına yönelik üç yasa teklifi reddedildikten sonraki süreçte oy hakkı kampanyalarına destek verebilecek bir örgütün kurulması söz konusu olmuştur. ABD'nin Kadınların Hristiyan Denge Birliği (WCTU) temsilcisi Mary Leavitt, Yeni Zelanda'ya gelmiş ve 1885'te ülkede WCTU şubelerini açmaya başlamıştır (Schuster, 2022, s. 62). Böylece kadınların oy hakkını elde edebilmesi adına yürütülen faaliyetler, WCTU'nun aktif olması ile daha belirgin bir tanım ve daha tutarlı bir örgütsel yapı kazanmış oldu (Grimshaw, 2001, s. 34). Toplumsal örgütlenmenin sağlanabilmesi, kadınların sesinin daha kurumsal bir çerçevede duyurulabilmesine olanak sağlayarak oy hakkı mücadelesinin de daha sağlam bir zemine oturmasına katkıda bulunmuştur.

Toplu faaliyetlerin yanı sıra, Kate Sheppard isimli kadın aktivist oy hakkı kampanyalarının öncü isimlerinden biri olmuştur. İngiliz doğumlu olan ve kadınların siyasete katılımını savunan Sheppard, 1885'te WCTU'a katılarak oy hakkı kampanyasının liderlerinden biri haline gelmiştir (Orange, 1993 akt: Schuster, 2022). Sheppard gibi destekçilerin yanında, parlamento içerisinde bazı milletvekilleri de kadınların siyasal olarak temsil edilmesi ve oy hakkı kullanmaları gibi siyasi sorumlulukları almaları gerektiğini düşünmüşler ve bu hakların faaliyete geçebilmesi adına yasa tasarıları hazırlamışlardır. Kadınların siyasi alandaki konumlarının dönüşümüne yol açan bu düşünceler, Yeni Zelanda'daki cinsiyet rollerindeki kırılmayı ifade etmektedir. Bu kırılmanın oluşması ise tek taraflı gerçekleşmemekle beraber hem bireysel hem de toplumsal aktörlerin yer almasıyla güç kazanmıştır. Ayrıca 1888 yılında WCTU tarafından yayınlanan ve Temsilciler Meclisine sunulan bir broşürde, kadınların neden oy hakkına sahip olması gerektiği 10 farklı sebep ile açıklanmıştır (Ministry for Culture and Heritage, 2017).⁴³ İlerleyen süreçte ise oy hakkına destek veren kişilerden

⁴³ Bu sebepler arasında ilk olarak Yeni Zelanda'nın demokratik bir hükümet olduğu ve bu sebeple her yetişkinin doğal olarak oy verme hakkına sahip olması gerektiği yer almaktadır. Ülkenin her türlü refahını ya da olumsuzluklarını erkeklerin çektiği oranda kadınların da çektiği, kadınların adayların dürüstlüğüne önem verdiği ve kadın oylarının etkili olacağı gibi sebepler açıklanmaktadır. Son iki maddede ise kadınların zayıf görüldükleri alana vurgu yapılmaktadır. Örneğin dokuzuncu sıradaki sebep, kadınların fiziksel zayıflıklarından ötürü daha ihtiyatlı davrandıklarına ve böylece barışın, yasaların ve düzenin korunmasına karşı daha ilgili olduklarına dikkat çekmektedir. Bir anlamda bu madde, kadınların toplumsal alanda daha incinebilir görülmeleri hususuna sebep olan zayıflıkların, olaylara bakış açılarını daha dikkate değer bir hale getirdiğini savunmaktadır. Son olarak, kadınların erkeklerden farklı bir bakış açısına sahip olduğu, bu yüzden de erkeklerin göremediği eksiklikleri görüp kapatabileceklerine değinilmiştir. Aslında kadınların

alınan imzaların parlamentoya dilekçe şeklinde sunulması gündeme gelmiştir. İlk dilekçede 10.000 imza varken, 1892’de daha iyi organize olunarak 20.000 imzalı bir dilekçe oluşturulmuştur (Schuster, 2022, s. 62) ve bu dilekçeler Kadınların Oy Hakkı Birliği’nin (WFL) kurulmasının önünü açmıştır (Brooking, 2004, s. 86). Oy hakkını elde etme sürecinde adeta bir dilekçe savaşı yaşanmış ve 26.000 imza toplanarak Maori halkından olan ve olmayan tüm kadınlar bu mücadele çerçevesinde birleşmiştir (McLeay, 2006, s. 69). Nihayet 1893 yılının Eylül ayında yeni Seçim Yasası imzalanmış ve Yeni Zelanda’daki kadınlar artık oy kullanma hakkına sahip olmuşlardır (Ministry for Culture and Heritage, 2024). Henüz İngiltere’ye olan siyasi bağımlılıklarının devam etmekte olduğu 1893 yılında, dünyanın bazı bölgelerinde kadınlar sınırlı biçimde oy kullanabilme lüksüne sahip iken, Yeni Zelanda’daki kadınlar oy hakkına sahip olan sınırlı topluluklar içerisinde yer almıştır.

McLeay’e (2006) göre Yeni Zelanda’daki kadınların diğer ülkelere göre oy hakkını daha erken bir tarihte elde edebilmelerinin birkaç sebebi bulunmaktadır. Öncelikle kolonilerde yaşayan kadınların, geldikleri ülkeden daha eşit ve daha özgür bir toplumda yaşamak istemeleri bu sebeplerden birisidir. Diğer bir deyişle bu sürece Westminster sisteminin etkisi, Yeni Zelanda’ya mirasın benzerini getirmek yerine bu sistemden gelen kadınların “daha iyisini” talep etme arzuları etrafında gelişmiştir. Dolayısıyla Yeni Zelanda’da kadınların dünyada oy hakkını bu kadar erken elde edebilmelerine olanak sağlayan değişimin, Avrupalı kadınların desteği ile ivme kazandığı iddia edilebilir. Ancak bu durum yerel halk olan Maori kadınlarının bir eşitlik mücadelesi içerisinde olmadığı anlamına gelmemektedir. Onların mücadelesinde cinsiyet eşitliğinin yanında sömürgeciliğe uğrama durumunu da kapsamaktadır.

Oy hakkının elde edilmesinde etkili olan durumlardan birisi de bu süreçte Başbakan olan John Ballance dahil olmak üzere kadınların oy hakkını destekleyen erkek milletvekillerinin bulunmasıdır (King, 2003, s. 264 akt: McLeay, 2006, s. 70). Grimshaw’ın konuyla ilintili belirttiği sebeplerden birisi ise Yeni Zelanda’nın yeni bir ülke olması sebebiyle toplumda muhafazakar geleneklere bağlılığın az olmasıdır. Parti siyasetinin az gelişmiş olması ve WCTU ve WFL gibi örgütlerin yüksek düzeyde etkisi de bulunmaktadır (Brooking, 2004, s. 87). Genel olarak liberal hükümet içerisindeki

toplumdaki yerini açıklamaya çalışan bu broşürde bile kadının daha aşağıda görülmesinden kaynaklı elde ettiği avantajlara değinildiği görülmektedir.

kişiler çoğunlukla bu hakkı destekliyor olsa da desteklemeyenler de mevcuttu. Örneğin Ballance'dan sonra hükümetin başına geçen Richard Seddon, daha muhafazakar bir liderdi ve kadınların oy hakkını desteklemiyordu. Yasa henüz geçmeden önce Seddon başbakan olmuştu ancak kadınların ve erkeklerin eşit şekilde oy kullanmaması gerektiğini savunmasına rağmen hem dilekçelerin hem de milletvekillerinin desteği sonucunda yasayı kabul etmek zorunda kalmıştır (Hayward, 2014, s. 255).⁴⁴

Seçme hakkını elde ettikten sonra kadın haklarını geliştirmek adına hem farklı yapılanmaların ortaya çıktığı hem de bu hakları destekleyecek yeni yasaların meclise sunulduğu görülmektedir. 1890'larda kurulan Wanganui Kadın Siyasi Birliği (Wanganui Women's Political League) ve Auckland Kadın Siyasi Birliği (Auckland Women's Political League) de kadınların parlamentoda yer almasına yönelik önemli faaliyetlerde bulunarak ilk dönem feministlerinin örgütlenmelerini yansıtmıştır. En etkili olacak kurumlardan birisi ise 1896 yılında Yeni Zelanda'da kurulan Ulusal Kadın Konseyi⁴⁵ (National Council of Women of New Zealand)'dir ve Sheppard bu konseyin ilk başkanı olmuştur (Jackson ve McRobie, 2005, s. 262). Farklı kadın gruplarının bir araya gelerek tek bir ses oluşturması amacıyla birleşmiştir. Bu şekilde yapılanmaların oluşmasıyla artık kadınların taleplerinin daha resmi bir seviyede ilerlediği görülmektedir. Kadınların temsili, gerçekten kadın haklarına odaklanacak ortak çatılar etrafında gerçekleşerek politika yapım süreçlerini de etkilemeye başlamıştır. Örneğin bu gelişmelerle aynı yıl olacak şekilde bir "Kadın Hukuk Uygulayıcıları Yasası 1896" çıkartılmış ve 21 yaşını doldurmuş kadınların avukat veya savcı olmasına olanak tanınmıştır. Böylece kadınların iş yaşamına ve emek gücüne katılımı, hukuki alanda da desteklenmiştir. Yine 1896'da çıkartılan Boşanma Yasası ile erkekler gibi kadınların da belirli sebepler çerçevesinde boşanma davası açabileceği kararlaştırılmıştır. Boşanmak kadınlar için daha adil hale getirilmiş ve 1900 tarihli Mirasçıların Aile Nafakası Kanunu ile onları terk eden

⁴⁴ Bazı milletvekillerinin ve politikacılarından da desteklemeyen ifadeleri mevcuttu. Örneğin dönemin devlet adamlarından William Pember Reeves, kadınların oy hakkının onlara bir armağan (gift) olduğunu ve bu ayrıcalığın kadınlara "özgürce, spontane en kolay ve en beklenmedik şekilde, erkek politikacılar tarafından verildiğini" iddia etmekteydi (Reeves, 1923, s. 112 akt: Moore, 2004, s. 31). Bu ifadelerden Reeves'in oy hakkı kazanımını kadınların bir mücadelesi olarak görmediği ve erkekler istediği için bu hakkı elde edebildiklerini düşündüğü sonucu çıkartılabilir. Farklı bir örnek ise hem gazeteci hem de Liberal Parti milletvekili olan A.D. Willis'in seçim yasası tasarısının yasama konseyinden geçeceğine bile inanmaması ve bu sebeple de yasayı desteklemenin faydasız olduğunu belirtmesidir (Herald, 1893 akt: Grimshaw, 1987, s. 100).

⁴⁵ Bu konsey, önemli kadın hareketlerine ve eylemlerine öncülük ederek kadın haklarının yaygınlaştırılmasına yönelik çabalarıyla öne çıkmaktadır. Konseyin ilk kuruluş amacı da oy hakkının elde edilmesiyle ilgilidir ve Kate Sheppard, Jessie Mackay, Christine Henderson gibi kadın aktivistler sayesinde, Ulusal Kadın Konseyi oldukça aktif hale gelmiştir (Kaymaz Mert ve Ünsal, 2022, s. 40).

kocalarından nafaka alabilmeleri sağlanmıştır (Brooking, 2004, s. 88). Görüleceği üzere kadınlar seçim haklarını kazandıktan sonrasında birkaç hukuki hakkı daha kısa sürede elde edebilmişlerdir.

Ancak bazı yasal kararların alınmış ve resmileştirilmiş olması o kararın hemen uygulanabildiği anlamına da gelmemektedir. Yıllardır süregelen düzen ve toplumun alışkanlıkları göz önüne alındığında bazı yeniliklerin kabul edilmesinin zorluğu anlaşılabilmektedir. Diğer yandan bazı hakların bu kadar ardarda ve hızlı bir şekilde kadınlara verilmiş olması, yükselen kadın hareketlerini az da olsa yatıştırma stratejisi olarak da kullanılmış olabilir. Çünkü Yeni Zelanda’da kadınların siyasi temsiline dair ilk adımlar 20.yüzyılın başlarında atılsa da uygulanması ya da koşulların iyileştirilmesi için daha uzun bir süre beklemek gerekmiştir. Örneğin Yeni Zelanda hükümeti, Ulusal Kadın Konseyi’nin yürüttüğü kampanyalara rağmen 1919 yılına kadar kadınların parlamentoya katılmalarına onay vermemiştir. Yeni Zelanda’da kadın temsiline gerçekten bir ivme kazanılması ise daha ilerleyen bir tarihte görülecektir. Gelişmelerdeki bu durağanlıkların ise farklı sebepleri olabilmektedir. Hukuki süreçlerde ilerleme görülmesine rağmen bu durum yıllardır süregelen ataerkil alışkanlıkların hemen değişmesine olanak tanımamıştır. Hatta kadınlar karar alma organlarına katılıyor olsa dahi karar alma süreçlerinde ne kadar etkin olacakları esas önemli noktadır. Aksi takdirde tüm yasal ilerlemeler kağıt üzerinde kalacak ve kadın temsiline de bir katkı sunamayacaktır.

Bu dönemdeki ilk feminist dalgalar, Avrupa’da eşitlik hususunun tartışılmasına yol açarken; henüz Birleşik Krallık yönetimindeki Yeni Zelanda’yı da bu şekilde etkilemiştir. Nitekim, Avrupa’da cinsiyet eşitliği gibi konuların konuşulması da aslında oldukça geç bir tarihte başlayarak devamında dünyaya yayılmıştır. Aslında Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Yeni Zelanda’daki kadınlar da ev içerisindeki işlerle uğraşıyor ve kamusal alandaki sorumluluklar erkeklere yükleniyordu (New Zealand Government History, 2022 akt: Kaymaz Mert ve Ünsal, 2022, s. 39). Feminist hareketlerle birlikte daha çok ses getirmeye başlayan kadın hakları, 1.Dünya Savaşı sonrasında güçlenen kampanyalar ve 1919’da kabul edilen Kadınların Parlamento Hakları Yasası (Women’s Parliamentary Rights Act) ile kadınların siyasi temsilleri sınırlı da olsa onaylanmış oldu (McLeay, 2006, s. 70). Yeni Zelanda parlamentosuna seçilen ilk kadın olan Elizabeth McCombs ise 1933 yılında kocasının seçim bölgesi olan Lyttelton için yapılan ara seçimi kazanmış ve bu durum eşinin vefatından sonra gerçekleşebilmiştir (Hayward, 2014, s. 256). Bahsedilen örnekte

bile McCombs'un seçilme sebebinin eşinin etkisinden dolayı olduğu görülmektedir ve sembolik bir temsil yarattığı söylenebilir. Bu süreçte Yeni Zelanda'daki toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik gelişmeler⁴⁶ görülmeye devam edilse de direkt olarak kadın temsilcilerin etkisi bulunmamaktadır.

Kadınların üst meclise girebilmesi ise 1941 yılında mümkün hale gelmiş ve temsil alanları daha da genişlemiştir (McLeay, 2006, s. 70). Kadınlara üst mecliste temsil etme hakkının daha geç verilmiş olması ise sistemin istekleriyle yakından ilgilidir. Üst mecliste seçmenler tarafından seçilmeyen ve atama yoluyla gelen temsilciler mevcuttu (Parliament NZ, 2021). Diğer bir deyişle, Yeni Zelanda'daki siyasi iradenin ilk aşamada kadınları sadece alt meclise kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bu süreçte yargısal anlamda yeni bir düzenleme getirilerek 1942 yılında Kadın Jüriliği Kanunu (The Women Jurors Act) ile 25 ila 65 yaş arası kadınların mahkeme ve parlamentolarda jüri olabilmelerine olanak sağlanmıştır (Jones, 2013:26 akt: Kaymaz Mert ve Ünsal, 2022, s. 40). Ancak yasal anlamdaki geleneksel yapıya bağlılık da fazla sürmemiş ve 1947 yılında kabul edilen Westminster Yasası ile Yeni Zelanda Parlamentosu artık yasal olarak Birleşik Krallık Parlamentosundan ayrılmış, kendi anayasal değişikliklerini özgürce yapabilir hale gelmiştir (Henderson ve Bellamy, 2002, s. 14).

1945 ile 1971 yılları arasında kadınların çalışma hayatlarına dair önemli gelişmeler gözlemlenmiştir. Bu süreçte kadın çalışanların sayısı iki katından fazla artarak 382.000'e ulaşmış (Cook, 2022) ve bu durum da kurulan örgütlerin amacının farklılaşmasına yol açmıştır. İlk başlarda kadınların istihdama katılmasına yönelik endişeler mevcutken artık kadınlar aldıkları ücretlerin eşit olmasına daha fazla yönelmişlerdir. Örnek vermek gerekirse 1949'da kadınların aldığı asgari ücret, erkeklerin aldığı asgari ücretin %65'ine denk gelmekteydi (Cook, 2022). Kadınların işgücüne katılımları özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle beraber ivme kazandı. Bazı kadınlar üniforma giyerken bazıları ise 100.000'den fazla erkeğin yokluğu ve 90.000'inin sözde temel endüstrilere gönderilmesiyle beraber öncesinde kadınlara yasak olan mesleklerde çalışabilir hale geldi (Brooking, 2004, s. 131). Öte yandan Deborah Montgomery gibi revizyonist tarihçiler,

⁴⁶ 1932'de kadınların istihdamına yönelik farklı gruplar çoğalmaya başlamış ve bu gruplar sadece siyasi anlamda değil, kadınların sanat, sağlık, hizmet, yazarlık gibi farklı mesleklerde gelişmesine yönelik olmuştur (Else, 1993). Aynı yıl Ulusal İşsiz Çalışanlar Hareketi (NUWM)'nde kadınlara ait bölümler ortaya çıkarken 1934'te ise Working Woman adlı gazetenin yayımlanmaya başlamasının ardından ülke genelinde çalışan kadın komiteleri kurulmuştur. Bu komitelerden bazıları Maori kadınlarına aitti ve farklı konseyler yine birleşerek tek bir ses olmaya çaba göstermişlerdir.

asker eşleri eve döndükten sonra bebek yapma oranlarının hızla arttığını ve kadınların ev işlerine geri döndüğünü belirterek savaşın kadınlar üzerindeki özgürleştirici etkisinin abartılmaması gerektiğini savunmaktadır (Brooking, 2004, s. 132). Ancak kadınların bir kere dahi olsa para kazanabilmeleri ve istihdama katılabilmeleri, tekrardan katılma isteklerini körükleyecektir ve bu durumun etkileri özellikle 1960'lı yıllardan itibaren daha fazla görülecektir. Yeni Zelandalı kadınların 1893'te kadın öğretmenlerin eşit ücret talep etmesinden itibaren yürüttüğü kampanyaların sonuçlanması, nihayet 1960'daki Devlet Hizmetinde Eşit Ücret Yasası (Government Service Equal Pay Act) ile bir adım öteye taşınmıştır (Briar, 2004, s. 215). Bu yasa sadece kamu sektöründeki ücret farklılıklarına vurgu yaparken, Eşit Ücret ve Fırsat Konseyi (CEPO)'nin kurulmasıyla yasanın hem kamu sektöründe hem de özel sektörde uygulanmasına ilişkin kampanyalar başlatılmıştır. Aslında Yeni Zelanda'da toplumsal yapılanmaların hükümet politikalarına etki etmeye yönelik çabasının yüksek seviyede olduğu yorumunu yapabiliriz. Politika iyileştirilmelerine yer verilirken kadınların farklı alanlarda çeşitli haklar elde etmelerine yönelik olarak örgütlenmelerin kurulma süreci sıklıkla devam etmiştir. Örneğin bu alanlar istihdamda ücretlendirme, doğum kontrolü, çocuk bakımı gibi daha farklı konularla özelleşmeye ve talepleri artmaya başladığında daha detaylı incelemeler yapabilmek adına Kadın Araştırmaları Derneği (1966) kurulmuştur (Ministry for Women, 2023). Bu kadar kurumun kurulmasının faydası, toplum içerisinde cinsiyet eşitliğine yönelik bilincin geliştirilmesine olanak sağlayacak olmasıdır. Toplumdaki feminist bilincin gelişmesinin bir adım ötesi ise bu örgütlenmelerin hükümetin karar alma süreçlerinde fikir belirtebilmesine olanak sağlanmasıdır. Örneğin 1967'de Çalışma Bakanlığı'nın desteklediği Kadınların İstihdamı Ulusal Danışma Konseyi (NACEW), hükümetle bağlantı içerisinde çalışarak istihdama yönelik konularda Kadın Bakanına önerilerde bulunmuş, gerekirse çeşitli iş birliklerine, girişimlere ve uygulanacak stratejilere ön ayak olmuştur (Ministry for Women, 2023). Bu şekilde hükümet politikalarının oluşma sürecine kadın grupları da resmen dahil olmuştur. İşgücüne dahil olmaya başlayan kadınların sayısının artması örgütlenmenin çeşitlenmesine yol açarken (Mulgan, 2004, s. 42); 1972 yılında çıkartılan Eşit Ücret Yasası (Equal Pay Act) ile aynı işi yapan kadın ve erkekler arasındaki ücret farklılıklarının yok edilmesi kuralı hem kamu sektörü hem de

özel sektörde çalışan kadınlar için yürürlüğe girmiştir (Hill, 2004, s. 7).⁴⁷ Aslında bu gelişmeler genel anlamda toplumsal cinsiyet düşüncesinin yayılmasını sağlarken; kadınların temsiline yönelik çabaların da artmasını desteklemiştir. Örneğin Yeni Zelanda’da siyasi partiler içerisinde kadınlarla erkekleri eşit gören parti liderleri olmasına rağmen bu tutumları çoğunlukla eş ve annelik rolleri çerçevesinde iken; 1970’lerde birçok kadın ülkeyi yönetmede daha fazla rol talep etmeye başlamıştır (Hayward, 2014, s. 266). Kadınların temsiline yönelik gelişmelerin 1970’lerde daha resmi bir hal alması, Yeni Zelanda Toplumunda Kadınların Rolünü Gözden Geçirmek için özel bir Seçme Komitesi⁴⁸ veya Kadın Seçim Lobisi (WEL) gibi kadın temsilcilerin seçilmesine yönelik girişimleri arttıracak yapıların⁴⁹ da oluşmasına yol açmıştır.

Bu sırada çalışan annelere yönelik de yeni uygulamaların hayata geçirilmesi bir tartışma konusu olmaya başladı. Christchurch Kadın Kurtuluşu, şehrin çocuk bakım merkezlerini inceleyerek bekleme listelerinin uzunluğuna ve düşük ücretlere dikkat çekerken; Auckland merkezli Eşitlik İçin Kadınlar grubu, sektördeki sorunları tartışmak üzere bir çocuk bakımı konferansı düzenledi; Palmerston North Kadın Kurtuluşu ise daha fazla lobi yapabilmek için çocuk bakımı üzerine bir eylem grubu kurdu (Cook, 2022). 1973 yılında kadınları aile içerisinde finansal anlamda korumaya yardımcı olacak Aile İçi Fayda Yasası (Domestic Purpose Benefit) ile çocuğuna tek başına bakmak zorunda olan, eşi tarafından çocuk bakımı desteğini kaybetmiş ya da yeterince destek alamayan kadınlara yardım etmek amaçlanmıştır (Ministry for Culture and Heritage, 2018).

Ortak çıkarları etrafında birleşen kadınların siyasi eylemleri yoğunlaşırken 1975 yılı Birleşmiş Milletler tarafından 'Uluslararası Kadınlar Yılı' olarak ilan edildi. Siyasi temsil anlamında Yeni Zelanda’da bu yıl 10 kadın İşçi Partisi milletvekili olarak, 4 kadın ise Ulusal Parti milletvekili olarak seçildi (Hayward, 2014, s. 266). Devamında Birleşmiş Milletler Kadın On Yılı ‘nın başlaması hem CEDAW’ın ortaya çıkması hem de dönemin

⁴⁷ Yeni Zelanda’da kadınların aldığı ücretlere dair gelişmelere rağmen sorunlar tam olarak çözülemedi ve 1986’da yeni bir oluşuma gidilerek Eşit Değer, Eşit Ücret Koalisyonu (CEVEP) kuruldu. Özellikle bu koalisyon içerisinde eskiden kurulan gruplardan bazı destekçilerin olması, örgütlenmelerin tam olarak hedefine ulaşamadığını ve farklı çatılar altında da birleşme isteklerini yansıtıyordu. Farklı seslere rağmen 1990’da hükümetin henüz yakın zamanda kabul etmiş olduğu ücret eşitliği yarasını yürürlükten kaldırması ise yıllardır gösterilen çabanın büyük bir hayal kırıklığını yansıtıyordu. Buna karşılık olarak Eşit İstihdam Fırsatları Vakfı kuruldu ve bu fırsatların artırılmasının nasıl faydalar sağlayacağı konusunda işverenlere tanıtımlar yapmaya başladılar.

⁴⁸ 1973’te İşçi partisindeki kadınların baskısıyla hükümet tarafından kurulmuştur.

⁴⁹ Bu lobi, Zonta, Kadın Araştırmaları Derneği, Ulusal Kadın Örgütü, Emekçi Kadınlar ve Değerler Partisinden bazı kadın gruplarını içeriyordu ve ilk büyük eylemleri 1975 seçimlerindeki adayların politikalarını araştırmak oldu (McLeay, 2006, s. 71). Aynı yıl kurulan Çalışan Kadınlar Konseyi, Çalışan Kadınlar İttifakı ve Tecavüz Kriz merkezleri (Hayward, 2014, s. 266) gibi yapılanmalar, kadın haklarını farklı kollardan destekleyici unsurlar oldular.

Yeni Zelanda Hükümeti'nin Kadın İşleri Danışma Komitesi'ni (Advisory Committee on Women's Affairs) (ACWA) kurması adına baskı yaratmıştır. Sonuç olarak hükümet CEDAW'ı 17 Temmuz 1980'de imzaladı ve kadınlara yönelik yapılan ayrımcılığa karşı durarak kadın haklarını savunacağını garantisini resmîyette vermiş oldu (Kaymaz Mert ve Ünsal, 2022, s. 40). Böylece hem uluslararası alana hem de kendi vatandaşlarına, ülkesindeki kadınların ve erkeklerin eşit statüye sahip olduğu imajını verdi. 1980'de ikincisi düzenlenen Kadın Dünya Konferansı'nda (World Conference on Women) hem Uluslararası Kadın Yılı'nın hedeflerinin ne kadarının gerçekleştiği hem de CEDAW'ın öneminin üzerinde duruldu ve kadınların elde ettikleri hakları kullanamadıkları fark edildi (Jones, 2013, s. 52). Durumun sebepleri arasında ise erkeklerin bu harekete yeterince katılmaması, siyasi iradenin yetersiz olması, planlama yapılırken kadınların özel ihtiyaçlarına dikkat edilmemesi ve karar alma pozisyonlarında kadınların eksikliği gibi koşullar belirtildi (Jones, 2013, s. 53). Beraberinde kadınlar için Kabine düzeyinde resmi bir sese ihtiyaç duyulduğu düşünüldü ve Danışma Komitesi (ACWA)⁵⁰, "kadınların sözcüsü" olarak kurulan Adalet Bakanı'na rapor vermeye başladı (Ministry for Women, 2023).

3.2.2. Kadın Temsilindeki Artışın Sebebi: Seçim Sistemi mi Siyasi Partiler mi?

Yeni Zelanda'da temel hakları ve kuralları belirleyen metin, 1986 Anayasasıdır. Öncelikle cinsiyetler arasındaki eşitliğe ithafen, bu anayasanın kendisinde de kimsenin din, dil, ırk, cinsiyet ve siyasi görüşü yüzünden ayrımcılığa uğramadan yaşam hakkı olduğu belirtilmektedir (Constitution Act 1986, md.8-9). Diğer yandan Yeni Zelanda'nın da imzacısı olduğu CEDAW, cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi adına ülkeye uluslararası anlamda bir bağlayıcılık sağlamaktadır. Bu süreçte 1987'de Ebeveyn İzni ve İstihdam Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu yasa ile annelere ücretsiz olacak şekilde doğum izni verilerek işten çıkartılmaları da yasaklanmıştır. Bu sayede kadınların anne rolleriyle birlikte çalışma hayatlarını da sürdürebilmelerine olanak sağlanmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında 20. yüzyılın sonlarında az sayıda ülkede kadınlar bu hakka sahip olduğu için

⁵⁰ ACWA'nın kurulması 1981'de Kadın Komitesinin (Committee on Women) yetkilerinin birçoğunun kaldırılması ve ünvanının "Kadın İşleri Danışma Komitesi" şeklinde değişmesiyle sonuçlandı. Danışma Komitesi (ACWA), kaynaklara daha fazla erişim sağlama, kadınlar için farklı alanlarda seçenekler yaratma ve bununla ilintili politikalar geliştirmek gibi hedeflerle 1985'te Kadın İşleri Bakanlığı (Ministry of Women's Affairs) ismini almış ve günümüzde "Manatū Wāhine Ministry for Women" ismiyle faaliyetlerine devam etmektedir (Ministry for Women, 2023).

toplumsal cinsiyet eşitliği açısından oldukça önemli bir adım olarak görülmektedir. Diğer yandan 1990'da hükümetin başında olan İşçi Partisi, cinsiyetler arası ücret eşitsizliğinin önlenmesi amacıyla İstihdam Eşitliği (Employment Equity Act) yasasını yürürlüğe koyarak başka önemli bir adım atmış olsa da ardından gelen Ulusal Parti hükümetinin yasayı yürürlükten kaldırması (1991) çabaların sonuçsuz kalmasına sebebiyet vermiştir (Grey, 2006, s. 145). O dönemde Yeni Zelanda'da daha çoğunlukçu bir hükümet yapısı bulunması nedeniyle olası hükümet değişimlerinin bu şekilde hızlı eylemlerde bulunması da olası bir durumdur. Partiler arasındaki ideolojik farklılık ve yine dönem hükümetlerinde kadın temsilcilerinin oldukça az sayıda yer alması, kadın haklarının önceliklendirilememesine sebep olmuştur. Ücret eşitsizliğinin önlenmesi amacı, işverenlerin ücret politikalarına müdahale etme eyleminin önüne geçemediğinde ve hükümet içinde bu amacı önceliklendirecek temsilciler bulunmadığında stratejilerin değişimi de bu şekilde hızlı gerçekleşebilmektedir.

Yeni Zelanda'daki yasal mevzuatın, cinsiyet eşitliğine yönelik en temel belirleyicilerinden birisi de 1993'teki İnsan Hakları Yasası'dır. Bu yasa öncelikle çeşitli ayrımcılık biçimleri tanımlanmış ve yasaklanmıştır. Bu ayrımcılık, SOGIESC yani cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği ve ifadesi ve cinsiyet özelliklerini de içermektedir (Human Rights Commission, 2025).⁵¹ Bu yasa vasıtasıyla İnsan Hakları İnceleme Mahkemesi bir kişinin ayrımcılığa uğrayıp uğramadığına karar verebilmektedir. 1995'teki Aile İçi Şiddet Yasası'nda ise öncelikle şiddetin tanımlamaları yapılmış ve psikolojik istismar konusuna da değinilmiştir. Buna göre fiziksel taciz, cinsel istismar, psikolojik taciz, psikolojik istismar detaylı olarak tanımlanarak şiddetin bir türü olduğu belirtilmiştir (Domestic Violence Act 1995, md. 3). Aile içi şiddet kavramı hem kadınlar hem de erkekler için kullanılmış ve bu yasa herhangi bir cinsiyet ayrımı olmaksızın yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmeler, toplumsal cinsiyet düşüncesinin ana akımlaşması açısından yorumlandığında oldukça önemlidir. Öncelikle cinsiyet ayrımcılığının çeşitlerinin yasaklanmış olması, toplumdaki feminist bilinçlenmeyi de bir üst düzeye taşıyacaktır. Diğer yandan aile içi şiddet konusuna erkeklerin de dahil edilmesi, toplumsal

⁵¹ Yasa hem özel kişilere hem de hükümete uygulanmakla beraber istihdam, mal ve hizmetlerin sağlanması, konaklama, eğitim ve kamusal alana erişim gibi konuları içermektedir (Rishworth, 2016). Bu konulara dair görüşlerin alınması ve araştırmaların yapılması adına kurulan İnsan Hakları Komisyonu, gelen şikayetleri inceleyerek ayrımcılığa uğradığını iddia eden kişilere aracılık etmeyi amaçlamaktadır. Ancak yine de Parlamento'nun bu yasayla tutarsız olan farklı bir yasa çıkarmasını engellememektedir (Rishworth, 2016).

normlara farklı bir açıdan bakmayı sağlamaktadır. Dönemsel olarak dünyadaki farklı ülkelerle karşılaştırıldığında Yeni Zelanda, toplumsal cinsiyet anlamında nispeten ileri seviyede konularla ilgilenmektedir. Bunların sadece resmi düzenlemeler olduğu unutulmaksızın kadınların siyasi yaşamlarıyla ilgili pek bir gelişmenin olmaması ise dikkat çekicidir. Ancak halihazırda parlamentoda kadın temsilciler zaten yer almakta ve cinsiyet eşitliğine dair anayasal düzenlemelere etki etmektedirler. Bu durumu farklı açıdan yorumlamak gerekirse Yeni Zelanda’da kadınların nicel temsili parlamentoda sayısal olarak fazla bulunmasa da nitel temsili gerçekleştirebilecek temsilciler ve kadın haklarını ileri bir seviyeye taşımak isteyen bir hükümet bulunmaktadır. Bu noktada seçim sisteminin değişmiş olması, nicel temsil anlamında da bir değişime yol açacaktır.

Yeni sistemin etkileri Yeni Zelanda için yönetsel açıdan da önemli sonuçlar getirmiştir. Maddison (2006, s. 428) ve Grey (2006, s. 140), MMP’ye geçiş ile Yeni Zelanda hükümetlerinin büyük parti ile küçük partilerin birleşeceği şekilde koalisyona evrildiğini vurgulamaktadır. Gerçekten de 1996’daki seçimle beraber uzun yıllar sonra yeni bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1996’daki MMP seçimlerinde Ulusal Parti ve YZ Birinci Partisi arasındaki anlaşmazlıklar sebebiyle koalisyonlarının kısa sürmesi, seçim sistemine yönelik kamu güvenini oldukça zedelemiş olsa da (Ministry for Culture and Heritage, 2021), Rule (1994) ve Norris (2004) gibi çalışmaların bulgularıyla tutarlı olacak şekilde kadınların yasama temsili bir artışa yol açmıştır (Curtin ve Sawyer, 2011 akt: Tyner, 2024, s. 10). Bu sayede Yeni Zelanda hükümeti, imajını ülke dışında da olumlu gösterebilecek etkiler bırakabilecekti. Çünkü bu yıllarda kadın hakları ve kadınların temsili konusu, tüm dünya için önemli bir konu haline gelmişti. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan Dördüncü Kadın Konferansında, 189 ülke tarafından kabul edilen Pekin Eylem Platformu da kadının temsili konusunu bir öncelik olarak ele almış ve bu konu BM, AB, Parlamentolar Arası Birlik ve Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü (IDEA) dahil olmak üzere bir dizi çok taraflı kuruluş tarafından desteklenmiştir (Sawyer, Tremblay ve Triemle, 2006, s. 1). Pekin Eylem Platformunda (1995) ele alınan bazı konular, Yeni Zelanda tarafından kalkınmanın temelleri arasında kullanılacak ve kadınların statüsünün iyileştirilmesi için kullanılacaktı. Bu konular arasında; (a) Tüm politika ve programların geliştirilmesinde cinsiyet perspektifini yaygınlaştırmak; (b) Kadınların ücretsiz işleriyle uğraşmak; (c) Cinsiyetler arası ücret farkı; (d) Kadınların yaşamlarının tüm yönlerine ilişkin daha fazla ve daha iyi veri toplama ihtiyacı; (e)

Platformun Maori kadınları ve kızlarıyla ilgili tavsiyeleri ve (f) Karar almada kadınların rollerinin artırılması gibi unsurlar yer almaktaydı (Jones, 2013, s. 108). Hükümet, eylem planına katılarak kadın haklarına yönelik taahhütlerini yerine getireceğini belirtmiş oldu.

1999 yılındaki Yeni Zelanda seçimlerinde Helen Clark, İşçi Partisi lideri olarak başbakan seçilmiştir. Kurulan hükümette yedi kadına bakanlık görevi verilmiş ve Clark'ın ilk kabinesinin üyelerinin %35'ini kadınlar oluşturmuştur (Curtin, 2008, s. 269). İşçi Partisinin sol kesiminden ve yine sol kanattaki koalisyon ortağı olan İttifak Partisi'nden çok sayıda kadının kabinde olması, kadın sorunlarının görünürlüğünün ve öneminin artacağına dair umutları arttırmıştır (Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 560). İşçi Partisi ile İttifak Partisi arasında, örneğin ücretli ebeveyn izni gibi cinsiyet eşitliğine destek verici konularda bir koalisyonun olması da (Callister ve Galtry, 2006, s. 41) bu düşünceye destek verici nitelikteydi. Bu koalisyonun en önemli kişilerinden biri olan Laila Harre, Clark Hükümetinin Kadın İşleri Bakanı olduğunda bu durumdan memnun olmayanlar vardı. Bunun en büyük sebebi ise Harre'in bulunduğu İttifak Partisinin küçük bir parti olması sebebiyle bakanlığın potansiyel etkisini düşürüyor olmasıydı (Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 562). Ancak 1999-2002 yılları arasında kısa bir süre görev yapmış olan Harre, 1993 yılında kilit bir rol oynadığı 12 haftalık ücretli ebeveyn izni kampanyasını (Callister ve Galtry, 2006, s. 41) tekrardan gündeme getirerek yasalaşması adına önemli bir rol oynamıştır. Sonuç olarak Kadın İşleri Bakanlığı'nın da önerileriyle beraber mevzuatın şekillendirilmesi sağlanmış ve 12 hafta ücretli ebeveyn izni sağlayan yasa tasarısı kabul edilmiştir (Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 562). Ayrıca 2000'de Bakanlar Kurulu'na yapılan tüm bakanlık önerilerine Toplumsal Cinsiyet Etkisi Beyanı'nın (Gender Implication Statement, GIS) eklenmesi resmi bir gereklilik haline getirilse de bu gereklilik çoğunluk tarafından uygulanmamıştır (MWA 2002a, 2002b akt: Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 562). 2001 yılında ise İnsan Hakları Değişiklik Yasası⁵², Mülkiyet İlişkilerine Dair Değişiklik Yasası⁵³ ve Aile Koruma Değişikliği Yasası⁵⁴ gibi cinsiyet eşitliğine yönelik yeni yasalar yürürlüğe girmiştir. Üç yasada da temel olarak

⁵² İnsan Hakları Değişiklik Yasası ile İnsan Hakları Komisyonunun yetkileri genişletilerek cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi adına önemli adımlar atılmıştır.

⁵³ Evli çiftlerin ve fiili birliktelik yaşayan çiftlerin ayrılmalari ya da eşlerden birinin ölmesi üzerine malların ne şekilde paylaşılacağı sorununa yol göstererek eşlerin ilişkilerine olan eşit katkısını ön plana çıkartır ve malların da bu sebeple eşit paylaşılması gerektiğini vurgular.

⁵⁴ Eşcinsel çiftlere de ölen eşin mirasına karşı hak iddia etmelerine yasal dayanak sağlanmıştır.

cinsiyet ayrımcılığını önlemeye yönelik düzenlemeler yapılmış ve kadın erkek eşitliği adına mal paylaşımı, mülkiyet ilişkileri ve miras konularında yasal dayanak sağlanmıştır.

Clark'ın ilk hükümeti tamamen pragmatik şekilde merkezci olduğunu kanıtlamış ve pek bir faaliyette bulunmasa da seçmenleri tatmin ettiği için 2002'de rahat bir şekilde seçimi kazanmışlardır (Brooking, 2004, s. 174). Hükümetin başına geçtikten sonra genel anlamda ekonomik sürdürülebilirlik, iş-yaşam dengesi ve refah çerçevesinde yapılandırılan Yeni Zelanda Kadınları için Eylem Planını da devreye sokmuştur (Kahu ve Morgan, 2007, s. 135). Ülke genelinde bulunan topluluklardaki kadınlarla yapılan istişareler sonucunda yapılandırılan bu planda kadınların iş gücüne katılımını arttırmaya yönelik olarak çocuk bakımı ve ücretli ebeveyn iznine yönelik argümanlar da bulunmaktaydı (Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 563-564). Ancak istihdam eşitliği Clark Hükümetinin ilk döneminde de çok önemli bir konu olmasına rağmen çok bir faaliyete geçilmemiş, sonrasında ise ancak bir Ücret ve İstihdam Eşitliği Birimi kurulabilmiştir (Curtin, 2008, 270). Curtin (2008, s. 270), İşçi Partisinin Clark dönemindeki kadın politikasının odak noktasının genellikle kadınların iş gücüne katılımları olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu noktada “kadınlar adına konuşması beklenen” ve “kadınların çıkarına politik süreçleri yürütmesi beklenen” Clark'ın İşçi Partisi hükümeti, cinsiyet eşitliğine yönelik bir politika çıkardıysa da bunun “ulusal çıkarlara” hizmet ettiğini belirtmiş ve ekonomik büyüme adına yaptığını vurgulamıştır.

Yine de Ebeveyn İzni ve İstihdamı Korumaya Yönelik Yasa (Ücretli Ebeveyn İzni), önemli bir dönüm noktası olmuştur. Öncelikle iş yerlerinden 12 haftaya kadar ebeveyn izni alan kişilere ücret verilmesi kararlaştırılmıştır. Doğum yapan anneler haricinde evlat edinen kişiler de bu yasaya doğrudan dahil edilmiştir (Parental Leave and Employment Protection Amendment Act 2002, 71D). Babalar ise bu haktan sadece eşlerinin devretmesi ile faydalanabilmiş ve doğrudan bir ebeveyn izni alamamışlardır. İlerleyen yıllarda da eşcinsel bireylere yönelik yasa tasarıları arttırılarak toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırmaya destek olunmuştur. 2003'te Yeni Zelanda'yı dünyada bu kararı alan ilk ülke yapan (Abel, Fitzgerald, Healy ve Taylor, 2010 akt: NZ Parliament, 2012) ve seks işçiliğini suç olmaktan çıkartan Prostitution Reform Act 2003 Yasası⁵⁵ ve 2004'te eşcinsel

⁵⁵ Seks işçilerine çeşitli haklar tanıyarak çalışma koşullarını iyileştiren yasa ile bu işçilere yapılabilecek kötü muamele ya da zorla çalıştırma gibi durumlar da yasaklanmıştır.

çiftlere yasal ebeveyn statüsü veren Çocukların Durumuna Dair Değişiklik Yasası⁵⁶ kararlaştırılmıştır.

Bu sırada Ulusal Parti ise özellikle de fuhuşun suç olmaktan çıkarılması, eşcinsel çiftler için medeni birlikteliklerin getirilmesi, Maori halkına yapılan özel muameleden duyduğu rahatsızlık gibi konularla hükümeti eleştirmiştir (Geddis, 2006, s. 810). Çıkardığı yasalara ek olarak aile destek önlemlerine yönelik harcamalarını arttıracaklarını belirtmesine rağmen, yukarıda sıralanan maddeler kamuoyunun da hükümetten rahatsızlık duymasına yol açmıştır. Muhafazakar muhalefet partilerinden birinin 2003'te Kadın İşleri Bakanlığı'na ihtiyaç duymaması sebebiyle portföy için bir sözcüğü atamayacağını belirtmesi ve 2005 seçim kampanyalarında Clark kabinesinin "feminist bir mafyanın parçası" olduğu söylemleri (Devere ve Graham, 2005), kadın siyasi liderlerin kadınlar adına daha az konuşmasına sebep olmuş ve politikaların yönünü de değiştirmiştir (Curtin, 2008, s. 271).

Ancak 2005'teki seçimler, çok az farkla da olsa İşçi Partisi'nin oyların %41'ini alması ve bazı partilerle destek anlaşmaları yapmasıyla sonuçlanmıştır (IPU, 2005).⁵⁷ İşçi Partisi'nin 2005-2008 hükümeti süresince toplumsal cinsiyete dair faaliyetleri, çoğunlukla eski yasaların geliştirilmesi üzerine olmuştur. Öncelikle sendikal kadın hareketlerinden de destek alarak Aralık 2004'te 13 haftaya çıkartılan ebeveyn izni süresi, 2005 yılında 14 haftaya uzatılmıştır (Curtin ve Teghtsoonian, 2010, s. 562). Eşcinsel çiftlerin yasal birliktelik haklarına dair uygulamalar yürürlüğe girerken (Civil Union Act) cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine dair insan hakları da güçlendirilmiştir (Relationships (Statutory References) Act 2005) (Human Rights Commission, 2025). Bu süreçte dünya çapında ilerleyen küresel mali kriz, yavaş yavaş Yeni Zelanda'yı da etkilemeye başlamış ve siyasi gündemin de çoğunlukla ekonomiye doğru yoğunlaşmasına yol açmıştır.

2008 yılındaki seçimlerde hükümet değişmiş ve başbakanlık görevi yıllar sonra erkek bir adaya geçmiştir. Ayrıca seçim sonuçlarından sonra İşçi Partisi'nin kadın başkanı Clark, liderlikten istifa ederek yerini Phil Goff'a bırakmıştır. Ulusal Parti hükümetinde göreve gelen yeni Başbakan John Key'in, İşçi Partisinin getirdiği politikaları çoğunlukla kabul

⁵⁶ Ayrıca babalığın tanımı geliştirilerek evlilik dışı dahi olsa çocukları üzerindeki hakları artırılmıştır. Bu şekilde anne ve babalar arasındaki eşit sorumluluk anlayışı da geliştirilmiştir. Ayrıca farklı cinsiyet türlerinin ve bu kişilerin aile kurması da yasal anlamda kolaylaştırılmıştır.

⁵⁷ Partilerin anlaşma sürecinde mevcut politikaların yapımıyla ilgili Helen Clark, diğer siyasi partilere bazı vaatlerde bulunmuştur. NZF asgari ücret ile emeklilik maaşını arttırma taahhüdünü alırken; Birleşik Gelecek ise esrarın suç olmaktan çıkarılması ve eşcinsellere yönelik nefret söylemlerinin sınırlandırılmasına yönelik hiçbir adım atılmayacağına dair taahhüt almıştır (Geddis, 2006, s. 813).

ettiğini belirtmek mümkündür ancak Key'in çoğunlukla ilgilendiği konular ekonomi çerçevesinde olmuştur (Coffe, 2013, s. 29-30). Bu durum 2011 seçimlerini ve seçim kampanyalarını da etkilemiştir. “Daha Parlak Bir Gelecek İnşa Etmek” sloganıyla yola çıkan Ulusal, MMP sistemi içerisinde şimdiye dek bir partinin tek başına aldığı en yüksek oy oranı olan %47,3 oranında oyu almıştır (Coffe, 2013, s. 30). Buradan anlaşılan en önemli sonuç, vatandaşların yaşanan mali kriz içerisinde dahi hükümetten memnun olmasıdır.

Ulusal Parti Hükümeti'nin cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarının genel anlamda İşçi Partisi'ne göre daha geride kaldığı görülmektedir. Örneğin Clark döneminde kadın ve erkeklerin aldıkları ücretlere dair yeni düzenlemeler yapılmışken; Key'in 2008'de iktidara geldikten sonra Ücret ve İstihdam Eşitliği Ofisini kapattığı görülmektedir. Ücret eşitliğine dair özel bir ilgi ve çaba gösterilmesi gerekliliğiyle kurulan bu ofisin kapanmasına etki eden durumlar arasında dönemin mali krizi olsa da sonuçta aktif bir eşitlik politikası yürütmeyi zorlaştıran koşullara yol açmıştır. Ayrıca ofisin görevlerini devrettiği Kadın İşleri Bakanlığı'nın da bütçesi ilerleyen yıllarda azaltılmış ve kadınların temsilinde ufak da olsa bir gerileme görülmüştür. Key döneminin son yılında, 2016'da ücretli ebeveyn iznine yönelik yasada bir düzenleme yapılmış ve “birincil bakıcı” olan ebeveynlerin 18 haftaya kadar ücretli izin alabilmelerine kararlaştırılmıştır (Parental Leave and Employment Protection Regulations, 2016).

3.2.3. Ardern Sonrası Kadın Liderliğinin Dönüşüm Süreci: 2017'den Günümüze

2017 seçimlerine giden süreçte yorumcular tarafından beklenen, Ulusal Parti'nin tekrardan oyların çoğunluğunu alarak dördüncü kez iktidara gelmesi yönündeydi (Robinson, 2016). Ancak seçim kampanya sürecine girildiğinde ana muhalefet partisi olan İşçi Partisi tarafında kadın temsili açısından da önemli olacak değişiklikler gerçekleşti. Bu dönemde yapılan seçim anketlerinde İşçi Partisinin oy oranı düşük seyrediyordu ve seçime çok az bir süre kala partinin lideri Andrew Little istifa ederek koltuğunu bıraktı (Curtin ve Greaves, 2020, s. 179). Kendisini politik anlamda ilerici bir

sosyal demokrat olarak tanımlayan Jacinda Ardern (Barker ve Vowles, 2020, s. 3) partinin başına geçmiş ve tekrardan kadın bir adayın lider olmasının önü açılmıştır.⁵⁸

Seçim sonuçlarında İşçi Partisi, önceki seçimlere göre oy oranını %10'dan fazla arttırması dikkat çekicidir çünkü genel anlamda daha düşük gelirliilere, kiralık konutlarda yaşayan insanlara ve genç kesime hitap ettiği için oy oranını arttırmanın zor olduğu bir parti olarak yorumlanabilir (Vowles, 2018, s. 152). Seçim öncesinde İşçi Partisi'ni kamuoyu yoklamalarındaki oran yüzde 24 civarındayken, oylama günü partinin aldığı oy oranı yüzde 37 olarak gerçekleşmiştir (Curtin ve Greaves, 2020, s. 179). Ayrıca İşçi Partisi lideri olarak Ardern'nin düzenlediği ilk basın toplantısından sonra bir Newshub-Reid Araştırma Anketi yapılmış ve bu ankette İşçi Partisi'nin desteğinin yüzde 25'ten yüzde 33'e yükselmesinin yanında bu oyların neredeyse üçte ikisinin (%63) kadınlardan geldiği görülmüştür (Gower, 2017b akt: Curtin ve Greaves, 2020, s. 197). Ayrıca 2017 seçimlerinde kadınların oy kullanmama oranı da 7,5 puan azalmış ve kadınlar bu seçimde daha fazla oy kullanmışlardır (Curtin ve Greaves, 2020, s. 200). Tüm bunlardan çıkarılacak sonuç, öncelikle direkt olarak İşçi Partisine değil Ardern'e olan desteğin yüksek olmasıdır. Ayrıca kadın seçmenlerin oy verme davranışları, kadın bir temsilci söz konusu olduğunda artış göstermiş ve belki de kendilerini daha temsil edilebilir hissettikleri için sandığa daha fazla gitmişlerdir.

Ancak Ardern'in kendinden emin liderlik duruşu, kadın olması ve yaşı gibi etmenler özellikle medya tarafında ilgiyi üstüne çekmesine sebep olmuştur. Örneğin henüz kampanyanın başlarında Ardern'e yöneltilen çocuk sahibi olmaya yönelik sorular, liderlik döneminde de devam etmiştir. Başbakanlık döneminde katıldığı bir televizyon programında, Mark Richardson *“Eğer bir şirketin işvereniyseniz, işe aldığınız kadının bu tarz şeylerini bilmeniz gerekir çünkü yasal olarak ona ebeveyn izni vermeniz gerekecektir. Soru şu ki, bir başbakanın görevdeyken doğum izni alması uygun mudur?”* şeklinde bir soru yöneltti. Ardern ise *“2017 yılında kadınların iş yerinde bu soruyu cevaplamak zorunda olduğunu söylemek de tamamen kabul edilemez bir durumdur”* diyerek tekrarladı ve *“Çocuk sahibi olmayı ne zaman seçeceği, bir kadının kararıdır ve kadınlara sunulacak*

⁵⁸ Aslında partilerin aldıkları oylara bakıldığında Ulusal Parti'nin %44,4 oy oranı ile en yüksek oyu aldığı görülmektedir (Electoral Commission, 2017). Ancak Yeşil Parti'nin haricinde NZF'nin de İşçi Partisine destek vereceğini açıklaması, beklenmedik bir koalisyon hükümetinin kurulmasına yol açmıştır (Vowles, 2020, s. 35-36). Ardern liderliğindeki İşçi Partisi'nin aldığı oy oranı, Clark'ın parti lideriyken aldığı oy oranlarını geçememiştir. Clark hükümeti 2008'deki seçimleri kaybettikten sonra İşçi Partisi'nin aldığı destek çoğunlukla geleneksel işçi sınıfı tabanına bağımlı hale gelmiştir (Curtin ve Greaves, 2020, s. 198).

bir iş ya da fırsat için belirleyici bir durum yaratmamalıdır” şeklinde tepki verdi (Ainge Roy, 2017). Aslında bu gibi diyaloglar Ardern’le ilgili bazı fikirlerin belirginleşmesinin önünü açtı. Çünkü o, kadın seçmenler tarafından onları temsil edebilecek güçlü bir temsilci olarak görülüyorken; aynı zamanda kadın haklarına yönelik problemlerle de yakından ilgileniyor ve çok net bir tutum sergiliyordu. Bu durum Ardern’in tek başına Yeni Zelanda Başbakanı olarak kadınların nitel temsilini sağlamada çaba verdiğini göstermektedir. Ayrıca hükümetin böyle bir kadın lidere sahip olması hem parlamentoda hem de yerel siyasetin her türlü siyasi organında yer alan kadın temsilcilerin, kadınlar adına konuşma eylemini daha rahat biçimde gerçekleştirmesine olanak sağlayacaktır.

Diğer yandan Ardern’in seçimler sırasında henüz 37 yaşında olması da dikkat çekiyordu. Seçim kampanyaları sırasında Ardern, her bölgeye ve her insana ulaşabileceği, kişilerin kendisini güvende hissedebileceği, sevgi ve umuda odaklanacağı bir ulus inşa etmekten bahsediyordu. Her çocuğun yoksulluktan uzak büyüdüğü, umut ve fırsatlarla dolu bir ülkeden bahsederken aynı zamanda Yeni Zelanda İşçi Partisi’nde şimdiye dek görülen en güçlü Maori temsili ve kadın temsilini gerçekleştireceğini de vurguladı (New Zealand Labour Party, 2017). Aslında Ardern, dezavantajlı gruplar arasında sadece kadınları değil; mensubu olmadığı bir kökeni de temsil etmekten bahsediyordu. Ardern kadın haklarını güçlendirmekle ilgili olarak kürtağın bir suç olmaktan çıkarılmasına dair görüşlerini de açıkça sergilemiştir. Ayrıca 2018’de çıkartılan Aile Şiddeti Yasası ile aile içi şiddetin tanımı genişletilmiştir. Öncelikle “aile içi şiddet” yerine “aile şiddeti” tanımının kullanılıyor olması şiddet unsurunun sadece çekirdek ailede değil daha geniş aile üyeleri kapsamında da olabileceği mesajını vermektedir.⁵⁹

2020 seçimlerinde İşçi Partisi Ardern’in liderliğini sürdürürken Ulusal Parti’nin başkanı ise parlamento grubu tarafından Judith Collins olacak şekilde seçilmiştir. Ulusal partinin ikinci kadın lideri olan Collins, parti içinde nispeten uzun bir süre görev yapmış ve çeşitli bakanlık görevlerine de atanmış olan bir isimdi. Ayrıca öncesinde de parti liderliği için yarışmış ve Ardern’nin nezaket konusundaki ününe tezat oluşturacak biçimde daha sert bir profil sergileyen, “Crusher Collins” lakabını benimseyen biriydi (Duncan, 2020 akt: Ross, Fountaine ve Comrie, 2023, s. 389). 2020’deki seçimler sırasında en önemli

⁵⁹ Bir kişinin diğerine karşı zorlayıcı veya kontrol edici davranışları, bilinçli olarak zarar vermesi, herhangi bir mal paylaşımının nasıl olacağına dair taşınan endişe, istismar ve psikolojik taciz gibi örnekler, şiddet tanımı içerisinde çoğaltılmıştır (Family Violence Act 2018, md.9-11). Ayrıca şiddetin tespiti için kurumlar arası iş birliğine yönelik önlemler arttırılmış ve yaptırımlar da güçlendirilmiştir.

değişiklikler seçim kampanyalarında yaşandı. Dönemin COVID-19 pandemisinin sebebi ile siyasi partilerin yapabileceği etkinlikler sınırlıydı. "Yeni Zelanda'nın en sevilen gerçeklik TV şovu" olarak tanımlanan medya konferansları hem Facebook hem de TVNZ tarafından işletilen TV1'de yayınlanmaktaydı (Walls, 2020 akt: Craig, 2021, s. 289). Ardern bu yayınlar sayesinde pandemi sürecinde hem sürekli olarak halkını bilgilendiriyor hem de Sağlık Bakanı Ashley Bloomfield ile sunumlar yaparak güncel bilgiler sağlıyordu.

Cinsiyet eşitliğine dair önemli düzenlemelerin bir kısmı da pandemi sürecindeyken gerçekleşmiştir. Eşit Ücret Yasası ile eşit işe eşit ücret ilkesi güçlendirilmeye çalışılmıştır. Aslında eşit değerde işi yapan kadın ve erkeklere farklı ücretler verilmemesi gerektiğine dair yasa 1972 yılında çıkartılmıştı ve kadınlar bu konuya dair taleplerini mahkemeye bildirebiliyordu. 2020 yılında ise farklı olarak çalışanların ve sendikaların doğrudan işverenlerine ücret eşitliği talebinde bulunmalarına olanak tanındı ve mahkemeye başvurma durumu son çare haline getirilmeye çalışıldı (ILO, 2020). Diğer yandan Kürtaj Mevzuatı Yasası 2020 ile kadınların kürtaj hakkı bir suç olmaktan çıkartılmış ve bir sağlık hizmeti olarak tanımlanmıştır. Buna göre kadınlar, hamileliklerinden 20 hafta öncesine kadar kürtaj yaptırmak için bir yasal gerekliliğe ihtiyaç duymamaktadır ve bu alanda nitelikli bir sağlıkçı tarafından kürtaj hizmeti sağlanabilmektedir (Abortion Legislation Act 2020, md.10). 20 haftadan uzun olan hamileliklerde ise koşulların uygun olup olmadığı kontrol edilerek uygulanabilmektedir. 2021 yılında İşçi Partisi'nden ebeveyn izinlerine yönelik önemli bir karar daha gelmiş ve Düşük Nedeniyle Yas İznine Yönelik Yasa (Bereavement Leave for Miscarriage Bill 2021) sayesinde bir çalışanın hamileliğinin düşük veya ölü doğum yoluyla sona ermesi veya bu durumdaki kişinin eşi/partneri/çocuğun biyolojik ebeveyni/birincil bakıcısı olan kişilerin izin alabilmesi kararlaştırılmıştır (Bereavement Leave for Miscarriage Amendment Act 2021, md.4). Ancak bu yasa, kürtaj yoluyla hamileliğini sonlandıran kadınlar için geçerli sayılmamıştır (McClure, 2021). Pandemiye zorlu sürece rağmen Ardern'in başkanlık dönemi halkın çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmış ve bu durum 2020'deki seçim sonuçlarına da yansımıştır. MMP'ye geçildiğinden beri ilk defa bir parti, İşçi Partisi, oyların yarısını almış ve parlamentoda çoğunluğu tek başına elde etmiştir. Ulusal Parti'nin oyları ise ciddi bir düşüş yaşayarak %25 seviyesine gerilemiştir. 2020 seçimleri

gerçekten de Ardern'in "ezici zafer"ine işaret etmiş ve onun sözleriyle "*İşçi Partisi'nin neredeyse son 50 yıldır aldığı en büyük desteği*" almıştır (BBC News, 2020).

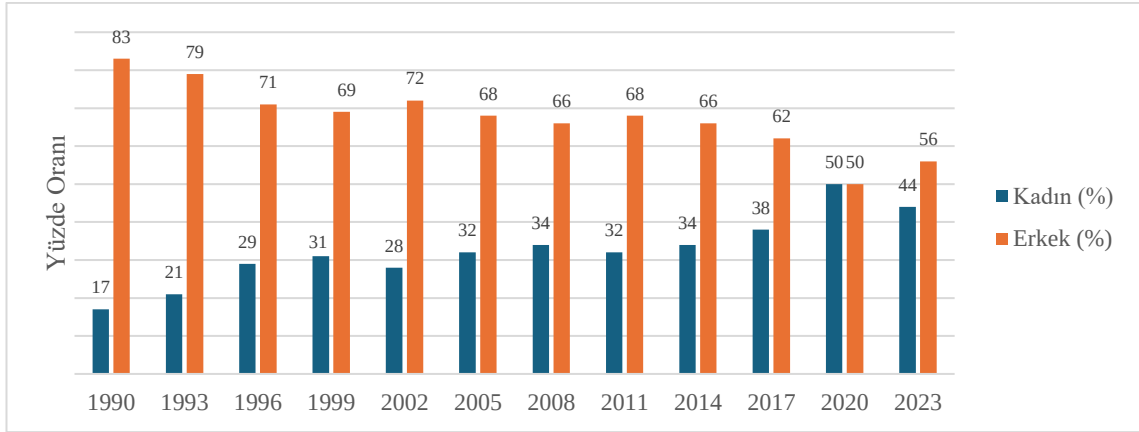
Son yapılan 2023 seçimleri sonucunda günümüzde Yeni Zelanda'yı Ulusal Parti hükümeti yönetmektedir. Eski bir iş adamı olan Christopher Luxon partinin sandalye sayısını 33'ten 49'a çıkartırken (IPU, 2023), Ardern'in istifası sonrasında İşçi Partisi lideri olan Chris Hipkins ise 34 sandalye elde edebilmiştir. Bu istifa ve beraberinde pandemi sonrası yaşanan ekonomik zorluklar, Yeni Zelanda vatandaşlarının seçim tercihlerinin değişmesinde etkili olmuştur. Bunun farkında olan Ulusal Parti de 2023'teki seçim kampanyalarını daha düşük enflasyon ve ekonomiyi büyütme üzerine kurgulamıştır (Gibbons, 2023).

3.3. KADINLARIN MADDİ TEMSİLİ AÇISINDAN DEMOKRATİK REJİM ANALİZİ

Yeni Zelanda'nın kadınlara oy hakkını ilk veren ülke olması, diğer ülkelere göre kadınların siyasi hayata daha erken bir tarihte katılmasına zemin hazırlamıştır. Bu durumu cinsiyet eşitliğine yönelik feminist bilinçlenmenin sağlanabilmesi açısından yorumlarsak, Yeni Zelanda'da kadın sorunlarını çözmede kolaylaştırıcı bir etki bırakacağını düşünebiliriz. Diğer yandan kadınların siyasi temsili açısından bu çalışmada parlamento kurumunu odak noktası alsak da Yeni Zelanda'da kadın başbakanların bulunması da cinsiyet eşitliği politikaları açısından önemli etkiler bırakmıştır. Aşağıda detaylı inceleneceği gibi seçim sistemi ve siyasi partilerin de demokratik rejim altında farklı yansımaları olmuştur.

Seçim Sisteminin Etkisi

Şekil 3. Yeni Zelanda Parlamento'sunda Kadın ve Erkek Oranları, 1990'dan 2023'e

Kaynak: Electoral Commission of New Zealand, 2023.

Yeni Zelanda parlamentosunda kadınların nicel temsili öncelikle MMP sistemine geçişle beraber arttığı görülmektedir. Kadınların parlamentodaki oranı 1993'te %21,2 iken MMP sistemine geçildikten sonra bu oran 1996'da %29,2'ye ve 1999'da %30,8'e yükselmiştir (New Zealand Electoral Commission, 2000, s. 157-161 akt: Hendorson ve Bellamy, s. 32). Seçim Sistemi Kraliyet Komisyonu da kadınların MMP sisteminde temsil etme olasılıklarının daha yüksek olduğunu savunmuştur (Royal Commission on the Electoral System, 1986 akt: McLeay, 2006, s. 73). Bu durum genel anlamda yeni seçim sisteminin dezavantajlı grupların temsili mümkün kılınan imkanlar sunmasıyla alakalıdır ve geçiş döneminde kadınlar da bu fırsattan faydalanmışlardır. Ayrıca daha küçük partilerin yayınladığı listeler aracılığıyla kadın temsilcileri parlamentoya dahil etme olasılıkları artmış ve ilk üç seçimde küçük partilerden toplamda 21 kadın parlamentoda görev yapmıştır (McLeay, 2006, s. 76). Listelerden gelen milletvekilleri, parlamentonun yarısından daha azını kaplıyor olsa da MMP sistemi sayesinde azınlıkta olan adayların yayınlanan parti listeleri aracılığıyla seçilmeleri kolaylaşmıştır (McLeay ve Vowles, 2014, s. 88-89).

MMP sonrası parlamento içerisine küçük grupların dahil olması, farklı ve birbirinden uzak düşüncelerin daha sık gündeme gelmesine ve tartışmaların da artmasına yol açmıştır. Örneğin Ücretli Ebeveyn İznine yönelik düzenlemeler 2002'de gündeme geldiğinde milletvekilleri arasında muhafazakar olarak nitelendirilebilecek gruplar (kadınlar da dahil), eşcinsel ebeveyn ya da bekar ebeveynlere karşı hoşnutsuzluklarından ötürü yasaya yönelik tepkilerini ortaya koymuşlardır (Grey, 2006, s. 147). İlk dönemde MMP

kadınların temsili açısından etkili gibi görünse de az önceki örnekte olduğu gibi nitel temsili zorlaştırıcı unsurlara da alan açmıştır.

Siyasi Partiler

Tablo 1. İşçi Partisi ve Ulusal Partinin Kazandıkları⁶⁰ Koltuk Oranına Göre Kadın Milletvekili Bulundurma Oranları⁶¹

	İşçi Partisi		Ulusal Parti	
Yıllar	Kadın Milletvekili Oranı	Toplam Koltuk Oranı	Kadın Milletvekili Oranı	Toplam Koltuk Oranı
1990	21%	30%	12%	69%
1993	27%	45%	10%	51%
1996	32%	31%	18%	37%
1999	35%	41%	23%	32%
2002	33%	43%	26%	22%
2005	38%	41%	25%	40%
2008	37%	35%	29%	48%
2011	35%	28%	25%	49%
2014	41%	26%	27%	50%
2017	46%	38%	30%	47%
2020	55%	54%	33%	28%
2023	59%	28%	33%	39%

Yukardaki Tablo 1.in ikinci ve dördüncü sütununda yıllara göre İşçi Partisi ve Ulusal Partinin parlamentoda kazandıkları toplam koltuk sayısına oranla yüzde kaç kadın milletvekili bulundurduğu görülmektedir. Buna göre İşçi Partisi'nin, ana hükümet partisi olmaksızın her döneminde Ulusal Partiye göre daha fazla kadın temsilci bulundurduğu

⁶⁰ Yeni Zelanda'da belirtilen tarihlerdeki ana hükümet partisi şu şekildedir: 1990,1993,1996 & 2008, 2011, 2014 & 2023 yıllarındaki dönemlerde Ulusal Parti; 1999, 2002, 2005 & 2017, 2020 İşçi Partisi.

⁶¹ Yeni Zelanda Parlamentosunun websitesinde bulunan (Parliament NZ, 2024) 1933'ten günümüze parlamentodaki kadın üyelerin yer aldığı listeden hareketle, İşçi Partisi'nin ve Ulusal Parti'nin kadın milletvekili oranları verileştirilmiştir.

gözlemlenmektedir.⁶² Kadınların nicel temsilinin 1996'da orantılı temsil sistemine geçmeden önce bile %20'nin üzerinde seyretmiş olması, büyük oranda İşçi Partisi'ndeki kadınların seçilmesinin bir sonucu olarak görülmektedir (Curtin, 2008c, s.493). Kadın temsilci bulundurma eğilimi, MMP'e geçişten sonra İşçi Partisi için her zaman %30'un üzerinde seyretse de Ulusal Parti bu orana ancak 2017 seçimlerinde çıkabilmiştir. Tablo 1.de en fazla göze çarpan hususlardan birisi ise İşçi Partisi'nin parlamentonun yarısından fazlasını kazandığı 2020 seçimlerinde, kazandığı koltukların da yarısından fazlasında kadınlara yer vermesidir. Bu hususta Ardern liderliğinin etkisi olduğu unutulmamalıdır. Genel anlamda 1990'dan günümüze, İşçi Partisinde kadınların nicel temsilinin daha yüksek oranlarda gerçekleştiğini belirtmek mümkündür. Ayrıca İşçi Partisi hükümeti dönemlerinde kadın sorunlarının ve kadınların özerkliğini savunan politikaların (ücretsiz ebeveyn izni gibi) benimsenmesinde bir artış olduğuna dair kanıtlar da vardır (Grey, 2006, s. 498).

Yeni Zelanda'da bulunan iki ana siyasi partinin hükümet dönemlerinde kadınların parlamento temsili açısından farklı oranlara sahip olduğu gözlemlense de parlamentodaki toplam kadın oranı göz önüne alındığında hükümet dönemleri arasında büyük bir fark olmadığı görülmektedir (Tablo 1.e bkz). İlk olarak 2002'deki seçimlerde de İşçi Partisi, özellikle seçim bölgelerindeki kadın aday sayısını istikrarlı bir şekilde arttırarak çok fazla seçim bölgesi kazanmış ve 45 seçim bölgesi koltuğundan %36'sı kadınlara ait olmuştur (McLeay, 2006, s. 75). 2005'teki seçimlerde ise ilk kez kadın milletvekillerinin oranı %30'u geçerek %33,1'e ulaşmış ve parlamento içerisinde İşçi Partisinden 19 kadın, Ulusal Partiden 12 kadın ve küçük partilerden de 8 kadın yer almıştır (Curtin, 2008, s. 195). 2002 Parlamentosuna göre kadın temsilci oranında sadece %4'lük bir artış söz konusu olmuş ve Clark'ın son döneminde ebeveyn izninde yapılan bir haftalık uzatma haricinde bir gelişme yaşanmamıştır. Clark'ın başkanlığı dönemindeki kadın politikalarını, kadınların güçlendirilmesi olarak değil de ekonomik sebepler çerçevesinde gerçekleştiriyor oluşu ise kadınlar sadece sembolik olarak parlamentoda bulunduğunu düşündürebilmektedir. Diğer bir deyişle kadın bir liderin başbakan olması ve

⁶² Hem Ulusal Parti hem de İşçi Partisi'ndeki kadın temsilcilerin, gerçekten kadınları temsil edip etmediklerine dair kesin bir veriye ulaşamamakla birlikte "hangi kadınları temsil ettikleri" ise farklı bir araştırmanın konusudur. Bu çalışma için önemli olan husus, İşçi Partisi'nin diğer siyasi partilere göre cinsiyet eşitliği politikalarını daha fazla önemsemesiyle birlikte daha fazla kadın temsilci bulundurmasına yöneliktir.

parlamentodaki kadın temsilci sayısındaki artış, cinsiyet eşitliği politikalarında önemli bir değişiklik getirmemiştir.

Ulusal Parti Hükümeti'ndeki kadın temsilcilerin oranında ise şu şekilde değişiklikler olmuştur: 2008'de %34, 2011'de %32, 2014'te ise %31'e gerilemiştir (Parliamentary Library Research Paper, 2015, s. 8). Kadın temsilci oranlarında pek bir değişiklik olmamasından hareketle, dönemsel olarak uygulamaya alınan cinsiyet eşitliği politikalarının üzerinde Yeni Zelanda'da hangi siyasi partinin çoğunluk oluşturduğu durumu fazla etkili olamamıştır. Bunun en büyük sebebi, parlamentoda MMP ile farklı parti ve temsilcilere yer verilmiş olmasıdır. Dolayısıyla tek parti yönetimi olmadığı için cinsiyet eşitliğine yönelik alınan kararlar, çoğunlukla ortak kararlar olarak yorumlanabilmektedir. Ayrıca MMP sistemi ilk yıllarında kadınların temsilde bir sıçrama yaratsa da sonraki yıllarda etkisinin azaldığı görülmektedir. Yine de siyasi partilerin yer verdiği kadın adayların sayısı özellikle 2000'lerden itibaren arttığı için partilerin kadın aday bulundurma stratejisini de önceliklendirdikleri belirtilebilir. Uygulama aşamasında ise özellikle parti liderleri etrafında farklılıklar görülmektedir.

Hem Clark (İşçi Partisi / 1999-2008) hem de Key döneminde (Ulusal Parti / 2008-2017) reformlar çoğunlukla ekonomi üzerine gerçekleşse de iki başbakanın cinsiyet eşitliğine olan bakışlarının farklı olduğunu belirtmek gerekir. Key, önceki dönem kabul edilen politikaların büyük kısmını sürdürmeye devam etse de ekonomik düzenlemeler sırasında kadın konularıyla ilgilenen birimlerdeki bütçeyi azaltması gibi davranışları, kadın sorunlarının onun için bir öncelik olmadığı mesajını vermektedir. 2017 seçimlerine kadar Yeni Zelanda'daki kadın temsili yorumlamak gerekirse, seçim sistemi değişimiyle oransal olarak bir sıçrama görülmesine rağmen hem İşçi Partisi hem de Ulusal Parti hükümetinde kadınların nicel temsilde ciddi bir artış yaşanmamıştır. Yine MMP'nin ilk döneminde politika değişiklikleri daha anlamlı gözükerek nitel temsili yansıtırken, ilerleyen süreçte daha durağan bir politika gündemi olduğu görülmektedir. Aslında Yeni Zelanda'daki kadınlar, parlamentoya girebildikten sonra onlara karşı olan kesimlerden aldıkları keskin yorumlara rağmen, kadınları ve kadın sorunlarını temsil etmekten kaçınmamış ve nitel bir temsil ortaya koymaya çalışmışlardır. Her kadın politikacı için bu durum geçerli olmasa da parlamentodaki kadınlar ilk dönemlerinde isteyerek ya da istemeyerek kadınlar lehine olacak politika süreçlerine destek olmuşlardır.

Kadınların Kadınlar Tarafından Temsili

Kadınların siyasetteki nitel temsiline ilişkin araştırmalar, yasama organının kültüründeki değişikliklere⁶³ ve siyasi sonuçlarına⁶⁴ odaklanmıştır ve politikacıların yasalarla ilgili oy kullanma tercihleri de genellikle kadınları temsil etmenin nihai eylemi olarak sunulmaktadır (Grey, 2006, s. 136). Kendisini kadınların nitel temsiliyi gerçekleştirmeye adanmış kadın politikacıların, kadınların özerkliğini ilerleten politikalar lehine oy verecekleri düşünülmektedir (Grey, 2006, s. 136). Bu noktada kadınlar adına fark yaratabilmek, diğer bir deyişle “kritik eylemlerde bulunabilmek”, temsilcinin tercihlerine bağlıdır. Kadınların nitel temsili adına kritik bir eylemde bulunmadığı sürece ise sadece nicel ya da sembolik temsilden bahsetmemiz mümkün olabilmektedir. Diğer bir deyişle eğer bir kadın politikacı kadınlar adına konuşuyor ve kadınları temsil ettiğini belirtiyorsa, davranışlarıyla da bunu kanıtlaması gerekmektedir. Curtin (2008, s. 492) de bu noktada kadın dostu politika sonuçlarına ulaşmak için nicel temsilin gerekli ancak yeterli olmadığını savunmakta ve Yeni Zelanda’daki İşçi Kadınları Konseyi’ni (LWC) örnek göstermektedir. LWC kurulduğundan beri kadınların nicel temsiliyi destekleyerek kadın politikalarının geliştirilmesi yoluyla nitel temsillerinin sağlanması ve bunların partiler tarafından benimsenmesi adına faaliyet göstermektedir (Curtin, 2008, s. 492).⁶⁵ Diğer yandan, Yeni Zelanda’daki ücretli ebeveyn izni ve eşitliğe yönelik yasa tasarılarına dair tartışmaların, kadınların henüz koltukların %17’sine sahip olduğu 1990’larda zirveye ulaştığını ve kadın milletvekillerinin bu dönemde yaptıkları konuşmaların %80’inde

⁶³ Childs, ‘A Feminised Style of Politics?’; Henig and Henig, Women and Political Power; Thomas, ‘The Impact of Women in State Legislative Policies’; Grey ‘Does Size Matter?’; Lovenduski ‘Women and Politics: Minority Representation or Critical Mass?’; Dahlerup, ‘From a Small to a Large Minority’.

⁶⁴ Lovenduski and Norris, ‘Westminster Women’; Thomas and Welch, ‘The Impact of Gender on Activities and Priorities of State Legislators’; Grey ‘Does Size Matter?’; Norris, ‘Women Politicians’; Arscott and Trimble, In the Presence of Women; Kathlene, ‘Power and Influence in State Legislative Policymaking’.

⁶⁵ Kadınları partilerin yönetici pozisyonlarına yükseltebilme faaliyetlerinde bulunan LWC, şimdiye kadar Parti Başkanı olarak üç kadın seçmiş ve üçü de LWC üyesi olan bu kadınların hepsi politikacı olmuştur (Curtin, 2008, s. 494).

cinsiyet temelli iddiaları vurguladığı görülmektedir (Grey, 2006, s. 142). Bu dönem içerisinde kadınlar sayısal yeterliliğe sahip olmamasına karşın, kadınlar adına konuşma sorumluluğunu benimseyerek nitel temsili gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Kadın politikacıların yalnızca bir kadın olarak sembolik anlamda parlamentoda bulunmadıkları ve seçildikten sonra bir grup olarak kadınlar adına hareket ettikleri ileri sürülmüştür (Phillips, 1998 akt: Grey, 2006, s. 135). Kadınların kadınlar tarafından temsil edilmesi beklentisi, nitel temsilde büyük bir artış yaratmamasına karşın MMP'ye geçildikten sonra yükselmiştir. Örneğin 2001 Ücretli Ebeveyn İzni Yasası'nın kabulüne yönelik olarak parlamentodaki milletvekillerinden Liz Gordon MMP sistemini kutlamış ve seçim sisteminin olumlu katkısını vurgulamıştır (Grey, 2006, s. 146). Ancak unutulmamalıdır ki, kadınlar dahil olmak üzere farklı azınlık gruplarının parlamentoya girebiliyor olması, bu temsilcilerin farklı görüşleri savunmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu noktada bir kadın temsilci, temsiliğin ana odak noktası olarak kadın kimliğini tercih etmeyebilmektedir. Örneğin 1996'da parlamentoya giren Pansy Wong, Asyalı azınlıkları temsil ettiğini belirtirken – ki kendisi ileride Kadın İşleri Bakanı olacaktır – Winnie Laban ise Pasifik kadınlarını temsil etmekte ve söylemlerini de Pasifik kimliğine yönelik oluşturmaktadır (Grey, 2006, s. 147). Bu noktada üçüncü dalga feministlerin vurguladığı farklı kadın kimliklerinin varolduğu vurgusundan hareketle, kadın temsilcilerin temsil alanında da farklılıklar oluşmaktadır. Az önceki örnekte görüldüğü gibi Wong ve Laban, temsil görevlerini direkt olarak kolektif kadın kimliği üzerinden gerçekleştirmemekte ve birbirlerinden farklı kadın kimliklerinin varlığını hatırlatarak belirli kadın kimliklerini temsil ettiklerini belirtmektedirler. Kadınların homojen bir grup olmaması sebebiyle bazı kadın temsilciler, farklı çıkarlara sahip kimlikler üzerinden bir temsil gerçekleştirebilirler. Hatta direkt olarak kadınları temsil etme sorumluluğu hissetmeyen politikacılar da olabilmektedir. Örneğin Clark, parlamentoya seçildikten sonra özellikle de toplumdaki kadınlardan kendi sorunlarına dair önemli geri bildirimler almasıyla bu konulara daha fazla önem vermeye başlamış ve kadınlar adına hareket etmeye yönelik söylemlerini arttırmıştır (Curtin, 2008, s. 496). Ancak bu örnekte Clark'ın göreve gelmesinin, parlamentodaki kadınların sayısının artmasıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. Ayrıca onun mensup olduğu İşçi Partisine katılımı da kadın hareketlerinden doğmamış ve kendisi feminizme karşı olmasa da daha sosyalist analizlerde bulunmuştur (Curtin, 2008, s. 495). Diğer bir deyişle Yeni Zelanda'nın ikinci

kadın Başbakanının, kadınları temsil etme ya da feminizmi savunma gibi söylemleri bulunmamış ve siyasi partisinde bu amaçlarla öne çıkmamıştır. Clark'ın yükselişinde MMP sistemine geçilmesinin de etkisi olmamıştır çünkü kendisi bu değişiklik yapılmadan önce (1993) partinin lideri haline gelmiştir (Hayward, 2014, s. 267). Benzer şekilde Yeni Zelanda'nın ilk kadın başbakanı olan Shipley (1997-1999) de bulunduğu partideki başkan değişikliğiyle lider olmuş ve dolayısıyla seçim sisteminden etkilenmemiştir.

Demokrasi Etkisi

Yeni Zelanda'daki yönetim sisteminin demokratik parti modeline dayanması, milletvekillerinin öncelikle iktidardaki partiyi destekleyecek şekilde seçilmelerine sebep olmakta ve bu noktada kadın temsilcilerin kadın sorunlarına olan desteklerini oylamalarda ifade etmelerini engellemektedir (Grey, 2006, s. 136). Ayrıca kadın adaylar kadın politikalarını temsil edeceğini belirttiklerinde bulundukları konumu kaybetme riskiyle de karşılaşabilmektedirler. Örneğin Clark ilk siyasi kampanyalarını yaptığı süreçte siyasi rakiplerinin “Eğer onu seçerseniz kürtajdan yana olur ve tüm toplum bir gecede değişir” gibi söylemlerle karşılaştığını belirtmiştir (Grey, 2006, s. 136). Kadın temsilciler bu tarz durumlarla karşılaştıklarında savunma isteğinde oldukları kimliklerden uzaklaşabilirler. Demokrasiyle yönetilmesine karşın Yeni Zelanda'daki kadın milletvekillerinin bu şekilde bir kaygı taşıyor olması alışlagelmedik bir durum değildir.

Yeni Zelanda'da direkt olarak tek bir partinin yönetiminden bahsetmediğimiz için, diğer bir deyişle bu kaygıyı yaratacak kişi ya da grupları eleştirip müdahale edebilecek kurumlar bulunduğundan dolayı, kadınların sayısal olarak çoğunluk göstermesi bu şekilde tutumlarla karşılaşma ihtimallerini azaltabilir. Clark ve Ardern'in ilk dönemlerindeki tecrübeleri bu noktaya örnek gösterilebilir. Ardern de seçimleri kazandığında yaşıyla ya da çocuk sahibi olma isteğiyle ilgili çeşitli muamelelere maruz kalmıştır. 2017 döneminde Yeni Zelanda'daki kadın politikalarının ve kadınlarının nicel temsilinin daha ileri bir noktada olduğu düşünüldüğünde, kadın politikalarına yönelik duruşunu Clark'a göre daha keskin bir şekilde ortaya koyabildiğini düşünülebilir. Nitekim Clark örneğindeki kürtaj konusuyla ilgili en “radikal” düzenlemeler de 2020 seçimlerinden önce Ardern hükümeti ile gerçekleşmiştir ve nitel temsile etkili bir destek

sağlamıştır. Ayrıca kadınların parlamentodaki temsili de 2020’de ilk kez %50 oranına ulaşmıştır.

Parlamentoya seçilen kadın sayısındaki artış, kadınların nitel temsili getirmeyebilmektedir. Bu durum Kabineler için de geçerlidir ve Kabinelerde kadınlar adına konuşmak, Parlamentoda konuşmaktan nispeten daha zordur. Bu noktada kadınlar, bağlı oldukları partiyi ve siyasi liderlik pozisyonlarını kamu yararı adına kullanmak veya özel çıkarlar hakkında konuşmak arasında kalabilirler. Baer (2003)’e göre kadın liderlerin ‘liderlik görevlerini daha büyük bir siyasi etki adına basamak olarak değerlendirebilmeleri’ önemlidir ve kadınların nitel temsili geliştirmek için hangi konuları takip ettiklerini incelemek gerekir (Curtin, 2008c, s. 491). Kamu yararını tam olarak neyin oluşturduğu tartışmaları olsa da genellikle liderlerin vatandaşları bir araya getirme, eğitme ve ikna etme, ahlaki bir seçmen kitlesini temsil etme gibi tanımlarından bahsedilmiştir (Ruscio 2004 akt: Curtin, 2008, s. 269).

Benzer bir durum Parlamento Komiteleri için de geçerlidir ve komiteler çeşitli konuları soruşturmaya yönelik olsa da bu konuların arasına cinsiyet eşitliğinin pek dahil edilmediği görülmektedir. Parlamentodaki kadın temsili %32- %34 olduğu 2011-2016 yılları arasında bu komitelerde araştırılan 40 konunun yalnızca bir tanesinin kadınların refahına yönelik olduğu görülmektedir. Komitelerde bulunan (feminist) kadınların varlığı arttığında tartışılacak konuların ve önerilerin kadınlar lehine artacağı düşünülse de bu önerilerin ele alınıp alınmaması çoğunlukla hükümet desteğine ve/veya değişim amacıyla yapılan dış baskıya bağlı olacaktır (Palmer, 2004, s. 170–172 akt: Celis, Childs ve Curtin, 2016, s. 10).

Ardern Etkisi

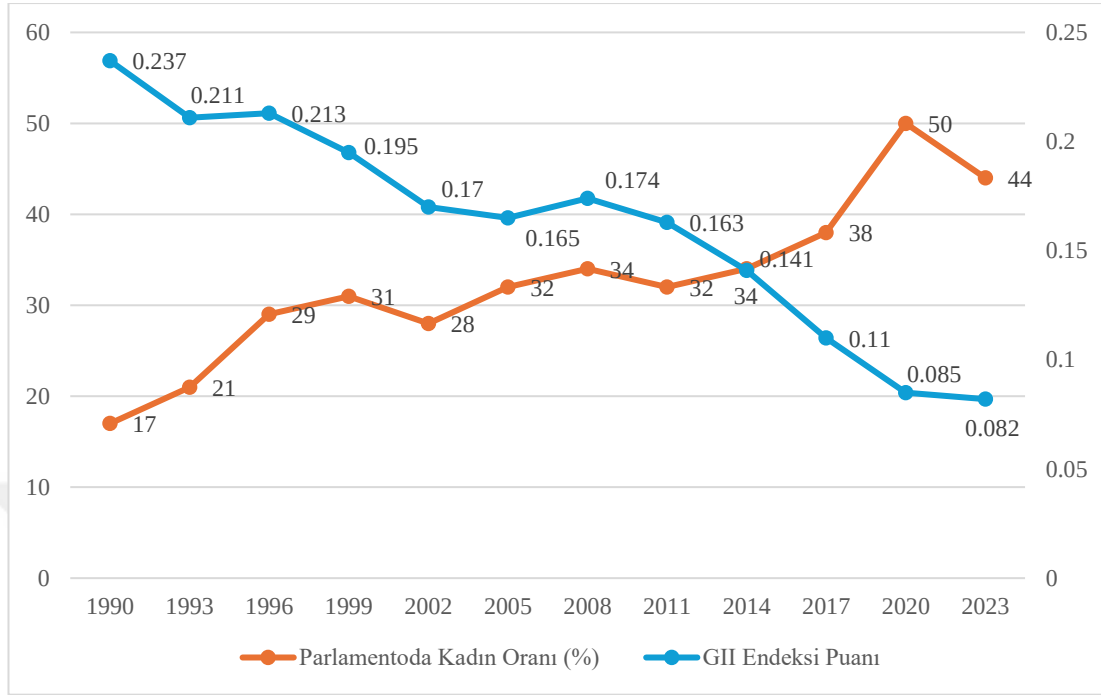
1997’de kadınların Parlamentoda sahip olduğu koltuk oranı %29 iken özellikle 2017 seçimlerinde iyi bir ivme göstererek %38’e çıkmış ve 2022’de en yüksek oranı olan %50’ye ulaşmıştır (WorldBank, 2023). Yeni Zelanda’da kadın politikalarına dair önemli bir sıçrama ise 2017’de Ardern dönemiyle gerçekleşecektir. 2017 seçimlerinde İşçi Partisi’nin adayı sonradan değişmiş ve Ardern olmuş; oyların yarısından fazlasının kadınlardan geldiği yeni ankette partinin desteği %8 artmıştır. Kadın seçmenlerin, 2017 seçimlerine olan yoğun ilgisi söz konusu olsa da bu ilginin tamamen Ardern’e yönelik olduğu belirtilememektedir. Ancak önceki seçimlere göre seçmen katılımında yaşanan

artış, oy çoğunluğunu tek başına kazanamamış olsa da Ardern kaynaklı olduğu düşünülebilir. Örneğin seçimlerden önce vurguladığı en önemli konulardan birisinin ücret eşitliğiyle ilgili olduğu görülmektedir. Öncesinde Ulusal Hükümet ücret eşitliğine dair bir anlaşma imzalamış ancak bu anlaşma bütçesine örneğin ruh sağlığı çalışanları dahil edilmemişti. Ardern ise bu yasayı iptal edeceğini belirterek Yeni Zelanda’da ücret eşitliği sağlanana kadar rahatlamayacağını belirtti (McCann, 2017). Ücret eşitliğine dair yeni düzenleme ise 2020 yılında gerçekleşebilmiştir.

Ardern’in kadınları temsile yönelik seçim kampanyaları sırasındaki söylemleri, İşçi Partisi hükümeti kurulduğunda sayısal anlamda büyük bir değişimle sonuçlanmamıştır ve diğer siyasi partilerin desteğiyle hükümet kurulabilmiştir. Kadın temsilcilerin oranında büyük bir değişim yaşanmamasına ve önceki yıllara benzer bir nicel temsile rağmen, Ardern’nin kadın politikalarına yönelik net tutumuyla beraber cinsiyet politikalarında önemli ilerlemeler görülmüştür. Örnek olarak Ardern’nin görevi sırasında doğum yaparak altı hafta doğum izni kullanması ve ebeveyn izninin gerekliliğini vurgulaması, ücretli ebeveyn izni süresini 22 haftadan 26 haftaya çıkartması ve kürtajın suç olmaktan çıkartılması gibi ciddi gelişmeler gösterilebilir. Bu noktada kadınların nicel temsilinden ziyade, kadın sorunlarını ön plana alan bir kadın liderin, parlamentosunu da arkasına alarak kadın sesini daha etkili biçimde duyurması ve ciddi bir nitel temsil gerçekleştirmesi durumu söz konusudur. Ayrıca Ardern’in kadın haklarına yönelik mücadelesi, parlamentodaki diğer kadın vekilleri de cesaretlendirmiş ve daha korkusuzca hareket etmelerine olanak sağlamış olabilir. Diğer yandan İşçi Partisi’nin Clark hükümetinden sonra daha güçlü bir kadın lider ve daha nicel bir temsile sahip parlamento ile kadınların sesi olmaya yönelik duruşunun katlandığı görülmektedir.

Tüm bu politik değişim süreçlerinin, kadınların temsilineki gelişme de göz önünde bulundurularak Yeni Zelanda’nın cinsiyet eşitliğinde gelişimine yol açtığını belirtmek mümkündür. Farklı etmenler de olduğu unutulmamakla birlikte, genel anlamda parlamentodaki kadınların nicel temsilineki artışının, Yeni Zelanda’da politika çıktılarına etkili olacak biçimde nitel temsili desteklediği söylenebilir.

Şekil 4. Yeni Zelanda'da Parlamentodaki Kadın Oranına Göre GII Endeksinin Yıllara Göre Değişimi (1990-2023)⁶⁶

Ek olarak yukarıdaki Şekil 4.e göre, Yeni Zelanda'nın GII endeksi puanının 1990'dan itibaren genel anlamda düşüş gösterdiği görülmektedir. 2008 Ulusal Parti hükümetine geçiş haricinde düşüş eğiliminin devam ettiği ve özellikle 2014-2017 geçişinden itibaren eşitsizlik puanının daha da azaldığı gözlemlenmektedir. Aslında Yeni Zelanda'nın GII puanı, halihazırda dünya ortalamasının oldukça altında gerçekleşmiştir. Bu açıdan GII puanında iyileşmeler yer alsa da zaten iyi olan koşullar bulunması sebebiyle büyük bir değişim gözlenememektedir.

Yeni Zelanda'da kadın temsili konusunda en önemli ilerleme ise 2020'de yaşanmış ve ilk defa parlamentonun yarısı kadınlara ait olmuştur. 2020'de oluşturulan Yeni Zelanda Parlamentosunda kadınları, Maorileri ve LGBTQ+ üye sayılarının önemli ölçüde artırılmasıyla çeşitliliğinde de bir artış yaşanmıştır. Öncelikle 2020 başkanlık seçimlerinde Ulusal Parti'nin, Ardern'in karşısına rakip olarak kadın bir lider (J. Collins) getirmesi dikkat çekicidir. Her halükârda ülkenin iki büyük partisinden kadın bir aday çıkarması, Yeni Zelanda'da tekrardan kadın bir başbakan olacağının mesajını önceden vermektedir. Belki de iki kadın temsilci arasındaki en büyük fark birisi kadın duruşunu

⁶⁶ Bu grafik, Yeni Zelanda'nın Seçim Komisyonunun websitesinden (Electoral Commission of New Zealand, 2023) "Parlamentodaki Kadın Oranı" verisi ve UNDP'nin veri merkezindeki "Yeni Zelanda'nın GII Endeksi" verileri alınarak hazırlanmıştır.

sergileyip daha nazik ve kimilerine göre siyasete uygun olmayan duygusal bir tavır sergilerken (Ardern), diğerinin ise daha maskülen ve sert bir siyaset yöntemi izliyor oluşuydu (Collins). Ardern'in güven verici ilerleyişi, seçmen kitlesinin ilgisini arttırarak daha büyük bir farkla kazanmasına ve tek başına hükümeti kurmasına yol açmıştır. Ayrıca 2020'de yapılan seçim kampanyaları, Yeni Zelanda'da hem COVID-19 pandemisinin hem de dijitalleşmenin ortak bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu kampanyalar sırasında Ardern, dördüncü feminist dalga'nın vurguladığı yeni alanları anlamlı şekilde kullanarak, seçim vaatlerini daha görünür bir şekilde hem televizyon hem de sosyal medya üzerinden yürütmüştür. Hatta bazı televizyon programlarında Ardern'in kadın olması sebebiyle aldığı çocuk sahibi olmaya dair sorulara karşı cevaplarının, kadın haklarına yönelik Yeni Zelanda hakkında farklı bir bilinçlemeye sebep olduğu dahi belirtilebilir. Günümüzde Yeni Zelanda Parlamentosunda 123 kişi arasında 56 tane kadın milletvekili vardır ve bu sayı toplamın %45,5'ine denk gelmektedir (IPU, 2025). Yeni Zelanda kabinesinde ise ilk defa cinsiyet oranları eşitlenmiş ve kadın erkek eşitliğine ulaşılmıştır.

4. BÖLÜM

RUANDA VE YENİ ZELANDA'DA KADINLARIN MADDİ TEMSİLİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Feminizmin kadın haklarını savunan doğası, kadınların siyasi temsili konusunda da kendisini göstermiş ve desteklemiştir. Ancak bir ülkede feminist bilinçlenmeye ulaşabilmek adına bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Literatürde feminist dalgaların başlangıç ve bitiş tarihlerine yönelik referanslara yer verilse de her ülkenin toplumsal, siyasi ve kültürel tarihi kendisine özgüdür. Bu sebeple bahsedilen feminist dalgaların her ülkede benzer zamanlarda gerçekleşmeyebileceğini öngörmek gereklidir. Çalışmanın konusu olan Ruanda ve Yeni Zelanda için de bu durum geçerlidir. Örneğin genellikle birinci feminist dalga'nın başlangıcı olarak görülen kadınların oy hakkı kazanımı Yeni Zelanda'da 1893 yılında gerçekleşirken Ruanda'da ise 1961'de oy hakkının kadınlara verildiği görülmektedir. Ruanda'da üçüncü dalgayı yansıtan “hangi kadının temsili” konusu, rejimin otoriter uygulamaları sebebiyle tam olarak gündeme yansıyamamıştır. Diğer yandan dördüncü dalga'nın dijital perspektifi de muhalefet tarafından kullanılamamakta ve kadın haklarını savunabilecek yeni alanlar tespit edilse dahi Kagame yönetiminin istediği biçimde uygulanmaktadır. Yeni Zelanda ise üçüncü dalgaya referansla özellikle de seçim sisteminin değişimiyle daha farklı kadın kimliklerini parlamentoda temsil edebilir bir hale gelmiştir. Ardern ve pandemi dönemiyle birlikte ise dördüncü dalgadan kadın temsili'nin faydasına olacak bir şekilde yararlanmayı başarmışlardır.

Diğer yandan feminist düşüncelerin daha rahatlıkla temsil edilebileceği öngörülen sistemler çoğunlukla demokrasilerdir. Ancak birinci bölümde Phillips'in (1995) çalışması üzerinden tartışıldığı gibi demokrasi ve feminizm her zaman iyi anlaşmamışlardır ve kadınların nitel temsili her zaman demokratik yönetimlerde gerçekleşmemiştir. Örneğin kadınların parlamentoda yüksek oranda bulunduğu Ruanda, Küba, Nikaragua ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde çoğunlukla tek bir kişi ya da grubun hakimiyetine bağlı ve otoriter eğilimli olan rejim sistemi mevcuttur. Diğer yandan bu değerlendirmenin sadece parlamentoya ait olduğu (lower house) ve kabine tarafındaki kadın temsil oranlarının çok daha farklı olduğu unutulmamalıdır.

Çalışmanın konusu olan Ruanda örneğinden devam edecek olursak, otoriter uygulamalara sahip olmasına rağmen kadınların parlamento temsilinde birinci sırada olması, Ruanda’da kadınların bu alanda kritik kitle oluşturabildiğini göstermektedir. Ancak uygulamadaki problemler göz önüne alındığında Dahlerup (1988)’ın kritik eylemler teorisi çerçevesinde Ruanda’daki kadınların nicel temsilinin tek başına yeterli olmayacağı yorumu yapılabilir. Ruanda’daki otoriter rejimde nicel temsilin gerçekleşmiş olması ise Phillips’in (1995) kadınların temsiliyle demokrasinin tutarsızlıkları teorisini dolaylı olarak doğrulamaktadır. Yukarıda belirtilen ve demokratik rejime sahip olmayan ülkeler, Ruanda dahil olmak üzere, kadınların parlamentodaki temsilini kritik bir kitle olarak sağlamıştır.

Diğer yandan Yeni Zelanda daha demokratik bir anlayışla yönetilmekte, farklı partiler seçim sisteminde yer almakta ve MMP sisteminin doğasından ötürü daha dezavantajlı grup ya da bir partiyi temsilen kişiler parlamentoda temsilci olabilmektedirler. Ancak Yeni Zelanda parlamentosunda kadınların oluşturduğu kritik kitle, Ruanda’ya göre nicel temsil anlamında daha az bir orandadır. Ancak Ruanda ile karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyete yönelik uygulamaların Yeni Zelanda’da daha etkin biçimde gerçekleştiği ve cinsiyet eşitsizliğinin de daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Ruanda ve Yeni Zelanda’da kadınların parlamentodaki temsilinin cinsiyet eşitliğine etkisi incelenirken üzerinde durulması gereken temel noktalar vardır. Öncelikle toplumsal yapılanma çerçevesinde oluşan kimlik problemlerinin iki ülkede de farklı seviyelerde varolduğunu belirtmek mümkündür. Ayrıca siyasi yapılanmanın oluşma biçimi, iki ülkenin rejimlerinde ve seçim sistemlerinde ayrıştırıcı noktalara yol açmaktadır. Aslında aşağıda detaylıca analiz edilecek olan tüm sebeplerin odak noktasında rejim farklılığı yer almaktadır. Seçim sisteminin uygulanış biçimi, siyasi partilerin ve toplumsal örgütlenmelerin desteği / sınırlılıkları, politika yapım süreçlerinin gelişimi ve cinsiyet kotaları gibi kadın temsilini destekleyici unsurların uygulanış biçimi, incelenen ülkelerin rejiminden etkilenerek farklılaşmaktadır.

Toplumsal Yapılanma ve Kimlik Problemleri

Kavramsal kısımda değinildiği üzere kadınların siyasi temsilini gerçekleştirmenin önünde çeşitli problemler yer almaktadır. İki ülkede de cinsiyet rolleri ataerkil düzende geliştiği için kadınların dezavantajlı bir grup olarak yer alması hem Ruanda hem de Yeni Zelanda örneği için geçerlidir. İki ülkeyi toplumsal yapılanma açısından

karşılaştırdığımızda ikisinde de etnik kimliklere bağlı olarak bazı problemlerin yaşandığı görülmektedir. Etnik kimlikler, nicel temsil tartışması açısından önem taşımaktadır. Çünkü nicel temsili sağlayan bir temsilcinin, temsil ettiği grup ile benzer özellikler taşıması beklenmektedir. Ancak bir ülkede farklı etnik kimliklerin olması kesişimselliğin (intersectionality) göz ardı edilmesi ihtimalini getirdiğinden dolayı nicel temsilin kısıtlanmasına yol açabilir. Örneğin Crenshaw (1989) bu terimi ortaya attığında siyah kadınların maruz kaldığı deneyimlerden bahsederek analizlerin siyah kadın grubunu da ele alarak yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Crenshaw, 1989, s. 140). Ruanda ve Yeni Zelanda açısından kesişimselliğin odak noktası öncelikle etnik kimlikleri barındırsa da farklı konuları da içermektedir.

Ruanda'daki kimlik ayrışması öncelikle yerel halkın içerisinde Tutsi, Hutu ve Twa grupları arasındayken; Yeni Zelanda'da ise Maoriler ve adaya sonradan yerleşen Avrupalılar toplumu oluşturmaktadır. Kadınların temsili açısından bu durum hem temsilcinin sahip olacağı özellikler hem de temsil edilen grup noktasında farklılıklar ortaya çıkaracaktır. Farklı etnik kimliklerin bir arada yaşadığı koşullarda çıkarların birbirine uyumlaştırılması daha zor bir hal alabilir. Özellikle Ruanda gibi gelişmekte olan ülkelerde demokratik yönetim açısından sıkıntılar da olabildiği göz önüne alındığında, temsilcilerin hangi etnik grubu temsil edeceğinin yanında çıkarları adına konuşma özgürlüğüne sahip olup olmaması dahi farklı bir problem unsurudur. 2003 Anayasası ile Ruanda'daki tüm kadınlara ayrımcılık yapılmaksızın eşit haklar tanındığı görülmektedir, bu sebeple hangi etnik grubun ne kadar temsili olduğuna dair bir ayrım da yapılmamaktadır. Eşit haklar tanınması bir yandan olumlu bir özellik olarak görülürken, diğer yandan farklı etnik kimlikler yokmuş gibi bir tavırda bulunmak da hatalıdır. Çünkü "özgür olmayan" bir kategoride yer alan Ruanda'da vatandaşların haklarını pratikte ne kadar elde edebildiği zaten problemlili bir durumdur. Nitel temsilin anlaşılabilmesi adına kadınların katılımlarını engelleyen kültürel norm kalıplarının bilinmesi ve tam tersine katılım eşitliğini teşvik eden normlarla değiştirilmesi gerektiği gibi (Fraser, 2003, s.30), kesişen kimliklerin tanınması da eşitsizliklerin ortadan kaldırılması adına önem taşımaktadır (Mackay, 2008, s.133). Çünkü kadınların ve çıkarlarının yanlış tanınması, nitel temsilin oluşmasının önüne geçen etmenler arasındadır. Bu bağlamda yanlış tanınmanın önüne geçebilmek adına kadınların heterojen bir grup olması, toplumsal bölünmeler ve kimliklerin kesişimselliğinin anlaşılması önemlidir (Mackay, 2008, s.133).

Diğer yandan bir kimlik ayrıştırması yapmadan tüm kadınlara eşit haklar verilse de Hogg'un (2009, s.6) da vurguladığı üzere soykırım sonrasında daha kolektif bir kadın kimliğinden bahsedildiği görülmektedir. Farklı bir deyişle, soykırıma sebep olacak bir etnik kimlik tartışması bulunmasına rağmen, soykırım sonrası kurulan hükümet bu durumu daha barışçıl bir şekilde tasvir ederek seçim kampanyalarında kadın kimliğini ayrıştırmadan kullanmıştır. Ancak Crenshaw'ın (1989) kesişimsellik vurgusu üzerinden bir analiz yapılırsa, kadın kimliklerinin farklılaştığı noktaların göz ardı edildiği görülmektedir. Baines (2005), bu durumu kadınların etnik kimliğinin, Ruanda toplumunu oluşturan yoğun güç ilişkileri bağlamında ve “karanlık bir sessizlik perdesi” altında örtüldüğünü vurgulamaktadır (Baines, 2005, s.232 akt: Hogg, 2009, s.37). Çünkü birçok araştırmacının (Newbury ve Baldwin, 2000) savunduğu gibi kadınlar dahil olmak üzere Ruanda toplumundaki kişilerin nereden geldiği ve soykırıma hangi açıdan baktığı önemlidir. Hogg (2009), RPF yönetiminin söylemlerinde kadınların artan parlamento katılımını vurgularken etnik sınıflandırmaya değinmemelerinin şaşırtıcı olmadığını belirtmektedir (Hogg, 2009, s.37). Aslında bu kadınlar soykırım sürecinde sahip oldukları etnik kimliklerin sorumluluklarını yerine getirmiş olsun ya da olmasınlar; sonuç olarak hepsi soykırımdan etkilenen tarafta yer almaktadır. Ancak yine de soykırımdan kalan bazı söylemler, kadınların ihtiyaçlarının farklılaşmasına sebep olmakla birlikte parlamentodaki kadın temsilcilerin de hangi kadınları temsil edeceği sorusunun önüne geçmemelidir. Çünkü etnik kimlik problemleri gerçekten aşıldığı noktada, kadın temsilcilerin kadın gruplarının çıkarlarına yönelik hareket etmesi beklentisi artacaktır. Çünkü kadın seçmenler açısından da kimlik olgusu önemlidir. Bu durumda örneğin Hutu olan bir kadın seçmen, Tutsi olduğu için bir kadın milletvekilini seçmeyi tercih etmeyebilir. Dolayısıyla hem seçmen hem de temsilci açısından hangi kimliğin ön planda olduğu kritik bir konudur.

Yeni Zelanda'da ise baskı unsuru daha az olmasına rağmen Maori kadınları ile Avrupalı kadınlar arasındaki ayrımın daha net görüldüğü açıktır. Bunun sebeplerinden birisi farklı etnik iki grubun olduğuna yönelik bilincin kabul ediliyor olması olabilir. Diğer yandan Yeni Zelanda'daki kadınların örneğin oy hakkı mücadelesinde görülebileceği gibi birleşerek tek ses olduğu durumlarda mevcuttur. Aslında toplumsal yapıdaki kadınların durumunu karşılaştırdığımızda, seçmen kitlesi olarak Ruanda'daki kadınların -etnik grup fark etmeksizin- taleplerini dile getirebilmeleri daha zordur ve bu da çoğunlukla ülkenin

yönetim biçiminden kaynaklanmaktadır. Ancak Yeni Zelanda'daki kadınlar, hakları için gerektiğinde birlik olabilirken; farklı durumlarda ise Maori kadınlarının bazı komitelerde çoğunluk oluşturması gibi ayrışabilmektedirler. Diğer yandan Yeni Zelanda'da sadece Maori haklarını savunan bir siyasi parti de mevcuttur ancak oy oranı düşük seyretmektedir. Ancak en son yapılan 2023 seçimlerinde bu partiye seçilen altı milletvekilinden dördünün kadın olması (Cook, 2023), hem Maori hem de kadın kimliğini taşıyan milletvekillerinin Maori Partisi altında çoğunluk oluşturduğunu göstermektedir. Bu durumda üçüncü feminist dalganın temel problemini oluşturan kadın kimliklerini, Yeni Zelanda'da temsil üzerinden tartıştığımızda etnik kimliğin parlamentoda dahi ayrılmış şekilde bulunduğu kabulüyle karşılaşırız. Ruanda'da ise etnik kimliklerde bir ayrışmanın parlamento içerisinde yer almadığı görülse de pratikte tek bir grup ve kişi etrafında yönetimin söz konusu olduğu unutulmamalıdır.

Diğer yandan yukarıdaki paragrafta kadınların homojen bir grup olmamasının etnik kimlik boyutundan bahsedilirken; bunun haricinde birçok ayrışma noktası olduğu da unutulmamalıdır. Örneğin Yeni Zelanda'da ücretli ebeveyn izni tartışmaları başladığında, kadınlar dahil olmak üzere muhafazakar milletvekillerinin artmış olması bu yasa tasarısına dair tartışmalarda anlaşmazlıklara yol açmıştır (Grey, 2006, s.147). Bu durumda yine Crenshaw'ın (1989) kesişimselliği göz önünde bulundurularak, parlamentodaki kadın temsili her kadının çıkarını savunacak hale gelmesi önem taşımaktadır. Bunun için de kadınların parlamentodaki çeşitliliğini sağlayacak ve farklı kadın çıkarlarını temsil edebilecek şekilde nicel temsili artırılması gereklidir. Ruanda ve Yeni Zelanda örneklerinde de kadınların nicel temsili, tüm kadın gruplarının hakları çerçevesinde geliştiğinde bir anlam kazanacak ve böylece nitel temsili daha mümkün hale getirebilecektir.

Rejim Karşılaştırması ve Seçim Sisteminin Temsilci Bağlılığına Etkisi

Ruanda'daki rejim, "demokratikleşme süreci" adı altında yıllardır otoriter uygulamalarını sürdürüyorken; Yeni Zelanda ise demokratik sisteme sahip bir ülkedir. Ruanda başkanlık sistemiyle yönetilirken; Yeni Zelanda'nın parlamenter monarşi ile yönetildiği görülmektedir. Günümüzde Ruanda'da yürütme gücü büyük oranda Cumhurbaşkanı olan Kagame'ye aittir; Yeni Zelanda'da ise Başbakan olan Luxon'a aittir. Kadınların temsili açısından en belirleyici noktalardan birisi ise seçim sistemindeki farklılıklardır. Aslında

iki ülkede de orantılı temsile yönelik bir sistem mevcuttur ancak Ruanda’da direkt olarak parlamentoya doğrudan veya dolaylı olarak seçilebilen adaylar mevcutken; Yeni Zelanda’da iki farklı temsilci türü için oy kullanılmaktadır. Rejimlerle ilgili ayrıştırıcı noktalardan birisi, temsilcilerin hesap verilebilirlik sorumluluğuna ilişkindir. Mackay’e göre (2008) hesap verilebilirlik, nitel temsili oluşturma’nın önemli bir ayağıdır ve etkili hesap verilebilirlik mekanizmalarının oluşturulması, toplumsal cinsiyetin dışlanmasına karşı koymak için etkili bir adım olabilmektedir (Mackay, 2008, s.134).

Son yıllarda resmîyette demokrasiye geçiş yollarını arttırmaya çalışan Ruanda’da, politikaların uygulanabilirliği noktasında sıkıntılar mevcuttur ve kadınlar bazı hakları elde edebilmesine rağmen talepte bulunmakla ilgili bile zorluk yaşamaktadırlar. Bu noktada kadınların çıkarlarını “daha fazla temsil edebileceği öngörülen kadın temsilciler”, bulundukları siyasi partiye (yani hükümette çoğunluğa sahip olan RPF’ye) olan bağılıklarından dolayı sınırlamalarla karşılaşabilirler. Kadın temsilcilerin, kadınları temsil etme ve onlar adına hareket etme kapasitelerinin parti faktörleri tarafından kısıtlandığı görülmektedir (Mackay, 2008, s.127). Kadın temsilcilerin hesap verilebilirliğinin iki farklı boyutu vardır: temsil ettikleri seçmen kitlesi ve bulundukları siyasi parti. Ruanda’da kadın milletvekilleri devletin müdahalesiyle (seçim kurulları tarafından) seçilmektedir. Dolayısıyla Ruanda’daki kadın temsilcilerin devlete karşı hissettiği sadakat duygusu daha yoğun olabilir ve daha fazla sorumluluk hissedebilirler. Aynı zamanda devlet inisiyatifiyle göreve geldikleri için fikirlere bağılılık ve toplumu temsil etme noktasında eksiklikler yaşayabilirler. Diğer bir deyişle kadınlar karar verme süreçlerinde bulundukları konumu koruma hissiyatında olacakları için temsil etme görevlerini yaparken hükümete muhalif bir görüş sunma noktasında sınırlamalarla karşılaşabilirler. Bu sebeple sayısal çoğunluğu sağlasalar bile nitel temsili gerçekleştirme kısmında eksik kalmaktadırlar. Diğer bir deyişle kadın temsilcilerin hesap verme hissiyatı, seçmenlerinden ziyade bulundukları partiye karşı daha yüksek bir seviyede olabilir. Örneğin Bauer ve Burnet’in (2013, s.10) çalışmasında Ruanda’daki kadın milletvekillerinin, ayrılmış koltuklarda olsunlar ya da olmasınlar fark etmeksizin, kendilerini seçenlerden çok RPF’ye bağılı olduklarını ve yürütmeden çıkan yasa tekliflerini destekleme eğilimli davrandıklarını vurgulamışlardır. Ayrıca Ruanda’da parlamentoda bulunan bazı kadın temsilcilerin, Ruanda’nın kırsal kesimiyle çok az bağının olduğu, daha çok kentlerde yaşadıkları ve dolayısıyla farklı çıkarlara sahip

oldukları görülmektedir. Bu durum, 2000'lerin başında yeni bir arazi yasası tartışması başladığında bazı kadın temsilcilerin yasaya yönelik isteksizliğine yol açmış ve hükümet dışındaki birçok kadını hayal kırıklığına uğratmıştır (Burnet, 2011; Pottier, 2006 akt: Bauer ve Burnet, 2013, s.108). Görüldüğü üzere kadın temsilcilerin, kırsal kesimdeki kadın seçmeni destekleyici bir noktada etki göstermeleri ile temsil ettikleri alanın çizgileri daha net ortaya çıkmıştır. Bu konunun kesişimsellik teorisi ile bağı varmış gibi gözüktü de -ki tamamen olmadığını savunamayız- çoğunlukla kadın temsilcilerin bulundukları siyasi partiye bağlılıklarıyla ilgilidir ve bu bağlılık farklı bir kadın grubunu çıkarlarını desteklemenin ötesine geçmektedir. Diğer yandan Coffe (2011)'nin çalışmasında ankete katılan kadınların, Ruanda'daki siyasi süreçte ve siyasi kültürde değişikliklere yol açtıklarına ve çeşitli mevzuat konularında etki yarattıklarına inandıkları görülmektedir (Coffe, 2011, s.2). Örneğin Longman (2006, s. 149) da Ruanda parlamentosundaki çok sayıda kadın temsilcinin, kadınlara fayda sağlayacak mevzuatın kabul edilmesini kolaylaştırdığını savunmaktadır.

Yeni Zelanda'daki kadın temsilciler ise siyasi partilerin desteği veya doğrudan halk oyu ile seçilmişlerdir. Siyasi partilerine olan sorumluluk duyguları devam ediyor olsa da doğrudan halk tarafından seçilmiş olmaları Yeni Zelanda'daki kadın temsilcilerin hesap verme hissiyatının seçmenlerine karşı da yoğun bir seviyede olacağının göstergesidir. Ancak parti listelerinden gelen kadın adaylarda bu hissiyatın daha düşük olması beklenebilir çünkü partiye karşı sorumluluk duyguları daha fazla olacaktır. Ayrıca milletvekillerini doğrudan halkın seçiyor olması, seçmenin gerçekten onu temsil edeceğini düşündüğü adaya oy verdiği anlamına gelmektedir. Yani Yeni Zelanda'daki kadınların temsil oranının yanıltıcılığı, Ruanda'ya göre oldukça düşüktür. Kadın temsili nitel anlamını daha fazla taşır ve seçmen çıkarları daha etkili savunulabilir. Buradan çıkarılacak sonuç, Pitkin'in (1967) de savunduğu gibi sayısal çoğunluğun tek başına gerçek bir temsili sağlayamadığı yönündedir. Ayrıca seçmen oyunun tamamının kadın seçmenlerden gelmeyeceği göz önünde bulundurulursa, kadın temsilcilerin sadece kadın oldukları için orda olmamaları ihtimali de artmış olur.

Ruanda'da otoriter rejim, çok partili gibi görünse de yıllardır tek parti yönetimi ve Kagame – RPF bütünlüğünün istediği uygulamalar çerçevesinde sürmektedir. Ya da seçimler yapılmasına rağmen muhalif parti ve adayların çeşitli biçimlerde ve bazen iftiralarla susturularak rekabet ortamında dışlanması gibi durumlar da yaşanmaktadır.

Demokrasiye aykırı uygulamaların görüldüğü Ruanda'da merkezileşmiş bir politik güç söz konusu olduğu için kadınların temsilinde de çoğunlukla sistemi destekleyen bir yapı mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında Kagame'nin kadınların nicel temsilindeki artışına ve zaman almasına rağmen kadın sorunlarını çözebilecek bazı politikalara izin vermesini bir kontrol noktası olarak da yorumlayabiliriz.

Rejim biçiminin getirdiği farklılıklardan bir tanesi ise muhalefetin rolüyle ilgilidir. Ruanda örneğinde parlamenter bir yapı bulunmasına rağmen seçimler sebebiyle iktidar partisi haricinde bir muhalefet gücü yer almamaktadır. Dolayısıyla kadın milletvekilleri dahil olmak üzere tüm parlamentoda verilen kararlar, aslında hükümet partisinin kararıdır. Yeni Zelanda'da ise muhalefetin de etkin olduğu bir yapılanma mevcuttur ve muhalif görüşler parlamentoda tartışılmaya açıktır. Dolayısıyla kadınların nicel temsili, siyasi partiyi temsil görevinin ötesine geçebilir ve farklı siyasi partilerdeki kadınların birlik olduğu konular da gündeme gelebilir. Yeni Zelanda'da hem sol hem de sağ partilerdeki milletvekillerinin kadınlar adına konuştuklarını iddia ettikleri söylemleri bulunsa da; sol eğilimli İşçi Partisi'ndeki kadınların, muhafazakar meslektaşlarına göre daha fazla cinsiyete dayalı iddialarda bulundukları görülmüştür (Grey, 2006, s.498).

Cinsiyet Kotalarının Etkisi

Kadınların nicel temsilini arttırma amacıyla Ruanda'da uygulanan %30'luk cinsiyet kotası, Yeni Zelanda'da uygulanmamaktadır. Birçok Afrika ülkesi cinsiyet kotalarını bir cinsiyet eşitliği stratejisi olarak kullanıyor olsa da (Wallace, Haerpfer ve Abbott, 2009, s. 113), Kagame'nin kota uygulamasını her alana yayarak ileri gittiği görülmektedir. Örneğin 2008 seçimlerinde Ruanda'nın bir ilki gerçekleştirerek dünyada parlamentosunun yarısından fazlası kadın olan tek ülke olması, büyük ölçüde cinsiyet kotasının getirilmesiyle ilişkilendirilmektedir (Bauer & Britton, 2006a; Hughes, 2009; Tripp, 2009; Tripp & Hughes, 2010 akt: Barnes ve Burchard, 2012, s. 773). Ruanda dahil olmak üzere birçok Afrika ülkesinde cinsiyet kotaları uygulanmasaydı, yasama organlarında bu kadar fazla kadının organik olarak yer alabilmesi için gereken kültürel değişimlerin onlarca yıl alacağı düşünülebilir (Bauer, 2008, s. 349 akt: Barnes ve Burchard, 2012, s. 774). Ancak sebebi ne olursa olsun kotaların uygulanması, Ruanda dahil birçok ülkede belirlenen hedeflerin önemli bir kısmına yansarak kadın temsili gelişmesine imkan vermiştir (Bauer, 2012, s.371). Kadın temsili bir strateji olarak

benimseyen RPF, aday listelerini açıklarken de ilk başlarda kadın adaylara yer vermiş ve kadınların daha fazla temsil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dahlerup (2005) da parti listelerinin başındaki adayların cinsiyetinin, parlamento seçimlerinin sonuçlarında belirleyici bir rol oynayabileceğini belirtmektedir (Dahlerup, 2005, s. 150 akt: Burnet, 2019, s. 7). Aslında Kagame'nin yaptığı, zaten arttırmış olduğu kadın temsilini daha fazla ön plana çıkararak cinsiyet eşitliğine verdiği önemi de vurgulamaktır.

Ruanda'daki kadın temsili önemli bir başarı öyküsü gibi gözüксе de devlet eliyle yapılmış olması bu temsilin hem ne derece nitel hem de ne derece nicel olduğu konusunda şüphe uyandırmaktadır. Nicel temsildeki şüpheler derken kastettiğim, evet sayısal anlamda kadınların parlamentodaki çoğunluğu ortadadır ve en önemlisi cinsiyet kotaları haricinde de parlamento seçilen kadınların sayısı bir o kadar fazladır. Ancak bu temsilcilerin seçmenlerle ne kadar benzer özellik taşıdığı ya da temsil ettiğini düşündüğü grubun çıkarlarını ne derece savunabildiği belirsizdir. Bu durum da bizlere Ruanda'daki kadın temsili için sembolik bir temsilden ibaret olduğunu düşündürebilir. Ancak bu soruya da kesin bir yanıt vermek mümkün değildir çünkü cinsiyete dayalı şiddet gibi ciddi konularda politik başarılar da mevcuttur. Kota uygulamasının başladığı 2003 yılından itibaren hem miras konularının hem de GBV'ye yönelik düzenlemelerin parlamentodan geçmesinde, kadın milletvekilleri önemli rol oynamıştır.

Yeni Zelanda'da ise cinsiyet kotaları uygulanmamış olsa da henüz 1993 gibi bir tarihte parlamentodaki kadınların saf bir çoğunlukla %21,2'ye ulaşmış olması önemlidir. Curtin'in (2008a) vurguladığı üzere bu başka hiçbir çoğunlukçu seçim sisteminde elde edilmeyen bir başarıdır (Curtin, 2008a, s. 200). Bu açıdan kadın temsili için herhangi bir dış etken bulunmadan kendiliğinden artış göstermiş olması, bu artış yüksek bir orana karşılık gelmese de nitel temsil yaratma ihtimalinin fazlalığından dolayı önemlidir. Diğer yandan Yeni Zelanda'da farklı siyasi partilerin parlamentoda yer aldığı görülmektedir. Ruanda'nın aksine Yeni Zelanda'daki kadınlar, farklı siyasi partilerden gelerek farklı görüşleri mecliste beyan edebilirler. Bu da farklı kadınların çıkarlarını savunmak anlamına gelmektedir. Ruanda'da kolektif olarak "kadın kimliğini" temsil ettiğini belirtebileceğimiz ve dünyada lider konumunda olan bir nicel temsil oranı bulunurken; Yeni Zelanda'da farklı kadın kimliklerini temsil edebileceğini düşündüğümüz ve çeşitliliği olan bir parlamento yapısı ve dünya sıralamasında ilk sıralarda olan bir oran

mevcuttur. Bu açıdan Yeni Zelanda'daki kadın temsilinin daha nitelikli olacağı ve nitel temsili yansıtacağı düşünülebilir.

Toplumsal Örgütlenmelerin Desteği

Bir ülkede uluslararası kuruluşlar ve anlaşmalar, toplumsal örgütlenmelerin desteği, medya ve çeşitli kadın grupları gibi unsurlar; bazen hükümetle iş birliği yaparak bazen de dışarıdan bir baskı uygulayarak çeşitli politikaların hayata geçmesine yardımcı olarak aynı zamanda kadın temsilini geliştirmeye destek verebilirler. Bu araçların ülkede ne kadar ses getirebildiği ve hükümet tarafından kontrol edilip edilmediği de etkili unsurlardan bazılarıdır. Örneğin Ruanda'da RPF yönetiminin başından beri kadınların güçlendirilmesi hususunu politikalarında sıkça kullanması onu uluslararası alanda öne çıkararak Afrika bölgesinde ödül almasını sağlamıştır. Dolayısıyla kadınların siyasi temsili, dış arenaya kendisini gösterebilecek bir avantaj olarak görülebilir. Ruanda'daki sivil toplum kuruluşu üyelerinin ise kadınların temsili açısından faydalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu kadın aktivistler cinsiyet kotası yasasında olduğu gibi kadın sorunlarına değinilmesinde öncü olarak nitel temsili desteklemişlerdir. Bu aşamada bile Ruanda'da devlet kontrolünün olduğunu belirtmek gerekir çünkü ülkede örgütlenme özgürlüğünde sınırlamalar olduğu gibi medya gruplarının da çeşitli baskılarla karşılaşması söz konusudur (Freedom House, 2025). Bu koşullarda farklı kadınların deneyimlerinin duyurulması ve parlamentodaki temsile etkisi zorlaşmaktadır. Çünkü hem toplumsal seviyede hem de yönetsel kısımda feminist bilincin gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Diğer yandan Yeni Zelanda ise uluslararası alanda kadınlara verdiği desteği CEDAW Sözleşmesine katılarak ortaya koymaktadır. Tarihsel olarak da kadın sorunlarını çözebilmek adına 1966 yılında Kadın Araştırmaları Derneği, 1967 Kadınların İstihdamı Ulusal Danışma Konseyi (NACEW), 1972 Kadın Kurtuluş Konferansı, 1973 Yeni Zelanda Toplumunda Kadınların Rolünü Gözden Geçirmek için özel bir Seçme Komitesi, kurulan Çalışan Kadınlar Konseyi, Çalışan Kadınlar İttifakı ve Tecavüz Kriz merkezleri, 1975 Çalışan Kadınlar Konseyi, 1981'de Kadın Komitesi, 1985'te Kadın İşleri Bakanlığı ve 1986 Eşit Değer, Eşit Ücret Koalisyonu gibi devam edebilecek bir kurumlar listesi mevcuttur. Yeni Zelanda hükümetinin kadın sorunlarını giderme amacıyla geçmişten beri ulusal düzeyde verdiği destek açıktır. Çünkü bu kurumlar hükümetle iş birliğinin yanı sıra

cinsiyet politikalarını denetleme ve önerilerde bulunma gibi görevler de üstlenebilirler. Bu sayede kadınların parlamentodaki temsilini nitel anlamda destekleyebilirler.

Anayasal Geçmiş ve Temsilin Politik İçeriği

İki ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politika geçmişine bakmak önemlidir ancak pratikte ne kadar uygulandığı farklı bir sorudur. Yine de Yeni Zelanda'nın cinsiyet eşitliğine yönelik anayasal mevzuatının Ruanda'nın oldukça ilerisinde olduğu görülmektedir. Yeni Zelanda'daki kadınların oy hakkına sahip olması dünya çapında oldukça erken bir zamanda başlayarak 1893 yılında gerçekleşmiştir ancak bu hakkın elde edilmesinde kadın hareketlerinin ciddi bir katkısı vardır. Buradan anlaşılan ise o yıllarda bile Yeni Zelanda'daki kadınların daha zor koşullarda bile olsa birlikte hareket ederek hak mücadelesine katılabiliyor olmalarıdır. Oy hakkının elde edilmesiyle kadın sorunları daha fazla gündeme gelmiş ve sonraki yıllarda da kadınların eşlerinden boşanmalarına ve miras haklarına yönelik haklar elde edilebilmiştir. 1919'da kadınların siyasi temsili resmîyet kazanmış ancak sayısal olarak büyük bir gelişme görülmemiştir.

Ruanda'da ise kadınların oy hakkını elde etmesi 1961'de gerçekleşmiştir. Kadınların siyasi haklarının başlangıç noktasını yorumlarken ülkelerin tarihsel gelişimini göz önünde bulundurmak gerekir. Yeni Zelanda'da kadınlar oy hakkını elde ettiğinde Birleşik Krallık'ın himayesi altındaydı ancak kendisine ait bir parlamentosu vardı ve bu karar da o parlamentodan çıktı. Diğer bir deyişle Yeni Zelanda iç meselelerine karar verebilecek bir özerklik altındaydı ve toplumsal örgütlenmelerin de desteğiyle beraber cinsiyet eşitliğine dair yeni yasaları kabul etti. Ruanda ise bu süreçte sömürge altındaydı ve 1962'de bağımsızlığını kazandığı süreçte kadınlar da oy hakkını elde edebildi. Ancak iç savaşların devam etmesi 1994'te yaşanan soykırım, kadın haklarına yönelik gelişmeleri de durdurmuştur.

İki ülkenin tarihsel gelişimi oldukça farklı olmasına rağmen, ikisinin de 20. Yüzyılın son zamanlarında yaşadığı siyasi değişim kadınların siyasi temsilde belirleyici olmuştur. Ruanda'da soykırım sonrası düzenlemelerde kadınlar ön plana çıkmaya başlamış ve 2003'teki cinsiyet kotası ile parlamentodaki sayılarında ciddi bir artış olmuştur. Yeni Zelanda'da ise bu artış seçim sisteminin 1996'da değişmesiyle gerçekleşmiştir.

İki ülkenin anayasası incelendiğinde Yeni Zelanda’da cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çok daha geniş bir perspektif olduğu görülmektedir. Ancak öncesinde de bahsedildiği gibi Ruanda’daki kadınların gelişmiş olan ülkelere karşın çok daha farklı sorunlarla ilgilendiği unutulmamalıdır. Aslında iki ülkenin politika yapım süreçlerinde en belirgin farklılığın ilgilendikleri konular üzerinedir. Yeni Zelanda’nın bu süreç içerisinde daha uzun süredir bulunması ve ilerleme gösteriyor olması; Ruanda gibi gelişmekte olan bir ülke karşısında oldukça öne geçmesini sağlamıştır. Ancak eğer bunu bir “yarış” olarak nitelendirseydik, Ruanda’nın bu yarışa oldukça geriden başladığı halde önemli bir yol katetmiş olması zaten bu karşılaştırmayı yapıyor olma sebebidir. Çünkü otoriter yapılanmanın haricinde Ruandalı kadın milletvekillerinin, kadın temsili anayasal çerçevede gösterme çabası da göz ardı edilmemelidir. Ruandalı kadın temsilcilerin ilgilendikleri konular da çoğunlukla soykırım sebebi ve GBV’ye yönelik yasa tasarıları üzerinedir. Yeni Zelanda’da olduğu kadar kürtaj, eşit ücret ve ebeveyn izni gibi konulara yönelik önemli bir düzenleme yapılmamıştır. Oysa Yeni Zelanda, anayasasında da bu konulara değinerek özellikle ebeveyn izninde önemli bir gelişme göstermiştir. Bu karşılaştırmayı yaparken birbirinden ekonomik olarak çok farklı olduklarını göz önünde bulundurmak gereklidir çünkü bu tarz reformlar hem ülkenin ekonomik gelişmişliğine hem de bütçesinin ne kadarını kadınların çalışma hayatına harcamak istediğine de bağlıdır. Örneğin 2023’te Ruanda’da kişi başına düşen GSYİH 1000 ABD Doları civarındayken Yeni Zelanda’da 48.000 ABD Doları seviyesindedir (WorldBank, 2023). Ruanda’nın gelir seviyesi düşük seyrederken; Yeni Zelanda ise gelişmiş diğer ülkelerle karşılaştırıldığında geride kalmaktadır. Bu durumda ebeveyn iznine yönelik geliştirmeler yapılmak istense bile Ruanda’nın bu yasa için izin süresi daha kısa olabilir ya da ücretli bir izin türü olmayabilir. Diğer yandan kadınların iş gücüne katılımının 2024 verilerine göre iki ülke için eşit oranda (%47,5) olduğu görülmektedir (WorldBank, 2024). Ancak Ruanda’da kadınlar ekonomik alanda hem işçi hem de işveren olarak erkekler gibi yasal eşitliğe sahip olsalar da özellikle kırsal alanlarda cinsiyete dayalı ayrımcılık devam etmekte ve eşitliğe yönelik önlemler daha çok kentsel alanları kapsamaktadır (Freedom House, 2025). Yeni Zelanda’da ise ekonomik fırsatlar erişilebilir olsa da Maoriler ve Pasifik Adalı olan nüfuslar için işsizlik oranları daha yüksektir ve kadınlar hala eşit iş için düşük ücret alma olasılığı en yüksek olan gruplar arasında yer almaktadır (Freedom House, 2025).

SONUÇ

Siyasi temsil kavramının gelişimi, demokratik sistemlerin yaygınlaşmasıyla birlikte günümüzdeki anlamına yaklaşmıştır. Antik Yunan döneminde başlayan demokrasi uygulamaları, ataerkil düzenin sebep olduğu haliyle yönetim unsurlarında erkeklerin baskın olmasıyla sonuçlanmış ve kadınlar çok uzun bir süre boyunca bu sistemin içine dahil edilmemişlerdir. Tarih yazımında olduğu gibi, siyasi temilde de kadınların varlığından geç bir zamanda bahsedilmeye başlanılmıştır. Cinsiyet rollerinin eşitsiz biçimde gelişiminden hareketle kadınların birçok alana geç katılımı söz konusu olmuş ve zannedilenin aksine demokrasiyle feminizm birbirine uyum sağlayacak şekilde gelişmemişlerdir.

Siyasi temsilin en doğru anlamına ulaşabilmek adına toplumsal cinsiyet rollerinin bir kenara bırakılarak kadınlar gibi dezavantajlı grupların da temsil kavramının doğasına dahil edilmesi gerekmektedir. Temsil edilen kişi ya da grupların çıkarları tam olarak kavranabildiğinde ve bu amaçla eylemler üretildiğinde, diğer bir deyişle temsilci olan kişi temsil edilenlerin faydasına olacak biçimde onlar adına hareket ettiğinde temsil eylemi de anlamlı biçimde gerçekleşmiş olacaktır.

Bahsedilen koşullar her zaman sağlanmadığı için siyasi temsilin farklı türleri bulunmaktadır. Literatürde Pitkin (1972) tarafından kavramlaştırılan bu türler, temsilin odak aldığı noktaya göre farklılaşmaktadır. Meşru sınırlara bağlı olan ve temsilcinin hesapverilebilirlik ilkesinin bulunduğu biçimsel temsil ve temsil edilenlerin inançlarına bağlı şekilde gerçekleşen sembolik temsil, bu türler arasında yer almaktadır. Çalışmanın odak noktası olan türler ise nicel temsil ile nitel temsildir. Nicel temsil, temsil ettiği gruba benzer özellikleri bulunması sebebiyle o grubu yansıtarak sayısal bir temsili ön plana çıkarırken; nitel temilde ise sayısal çoğunluğun ötesinde temsilcinin gerçekten temsil ettiği grup adına hareket edip etmediğine odaklanılmaktadır. Literatürden referans vermek gerekirse kadınlar açısından bu temsil türleri kritik bir kitle oluşturmaları ve kritik eylemlerde bulunabilmeleri çerçevesinde yorumlanmaktadır. Farklı bir deyişle, kadınlar nicel temsillerini sağladıklarında kritik bir kitle oluşturmaktadırlar. Ancak bunun nitel bir temsile dönüşebilmesi için, kadın temsilcilerin temsil ettikleri grup adına kritik eylemlerde bulunmaları gerekmektedir.

Siyasi temsilin kavramsal doğası, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelendiğinde eşitlik tartışmaları çerçevesinde kadın haklarına yönelik farklı problemler ve çözüm önerileriyle karşılaşmıştır. Bu tartışmalar, feminist kuramlar çerçevesinde gündeme getirilerek kadın haklarının gelişimi için bir alan sağlanmıştır. Ancak feminizmin farklı boyutlarını oluşturan dalgalar, her ülkede aynı süreçte gelişmemiş; farklı bir deyişle her ülkede feminist dalgalar farklı zamanlar ve koşullarda gerçekleşmiştir. Çalışmanın iki farklı noktasını oluşturan Ruanda ve Yeni Zelanda örnekleri için de bahsedilen durum geçerlidir ve feminist dalgaların gelişim süreçleri farklı zamanlarda yaşanmıştır.

Çalışmanın ana odağını oluşturan kadınların parlamentodaki oranının artmasının, cinsiyet eşitliğini sağlamada tek başına yeterli olmadığı tezi, literatür taraması yapılarak elde edilen bulgulardan çıkarılan analiz ile ispatlanmaya çalışılmıştır. Tezin ispatlanması sırasında Ruanda ve Yeni Zelanda'nın siyasi tarihi, yönetim yapısı ve anayasal düzenlemeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların nitel temsili perspektifinde karşılaştırılmıştır.

Ruanda, kendi tarihinde uzun yıllar boyunca sömürge dönemi yaşayarak iç savaşlar geçirmiş bir ülkedir. Çoğunlukla etnik kimliklerin anlaşmazlıklarından kaynaklanan iç savaş süreci, ülkedeki siyasi istikrarsızlığı arttırarak 1994'te yaşanan soykırıma sebep olmuştur. Soykırım sonrasında kadınların ön plana çıkması ile kadın hakları ve kadınların siyasi sistemi daha çok gündeme gelmiştir. Özellikle miras, tecavüz, cinsel işkence ve GBV konularının Ruanda'daki kadın temsilcilerin ana odak noktası olduğu görülmektedir. Yeni kurulan hükümet, demokratikleşme adı altında kadınlara da siyasi alanda daha fazla yer vermeye başlamıştır. 2003'te getirilen yeni anayasa, kadınların parlamentodaki temsiline cinsiyet kotalarının da kullanımıyla birlikte ciddi bir yükseliş gerçekleşmesini sağlamıştır. Ancak RPF ve Kagame yönetiminin, 22 yıl sonra hala çeşitli usulsüzlüklerle yönetimde olmasından anlaşılacağı üzere ülkedeki uygulamalar o kadar da demokratik değildir ve Ruanda hala özgür olmayan ülke statüsündedir. Çalışma sonucunda Ruanda'da kadınların parlamentodaki temsillerinin çoğunlukla nicel temsil statüsünde olduğu görülmüştür. Ancak kadın temsilcilerin tamamen etkisiz olduğu söylenememektedir ve cinsiyet eşitliğine yönelik yasalaştırılan konulardaki destekleri de göz ardı edilmemektedir. Ruanda'daki kadınların nitel temsili gerçekleştirmesinin önündeki temel engeller, demokratik olmayan uygulamalarla beraber rejimin

otoriterliğidir. Cinsiyet kotalarıyla parlamentoya dahil olan kadın temsilcilerin RPF tarafından seçilmesi ve dolayısıyla temsilcilerin hareket alanının sınırlanması bunun en belirgin açıklamasıdır. Demokratikleşme adı altında ön plana çıkartılan kadın temsili söz konusudur. Ruanda'daki yönetimin kendi istek ve çıkarları doğrultusunda kadınların parlamento kurumunda kritik bir kitle oluşturmaya müsaade ederken kritik eylemlere geçmek istediklerinde ise sınırlamalarla karşı karşıya bıraktığı görülmüştür. Bu çalışma sonucunda Ruanda örneğinden çıkarılan temel sonuç, nicel temsilin otoriter uygulamalar sebebiyle gerçekleşmediği; dolayısıyla da parlamentodaki temsilin sayısal olarak arttığı oranda cinsiyet eşitliği politikalarına tam bir etki gösteremediği yönündedir. Diğer yandan demokratik olmayan ülkelerde de kadınların nicel temsilin sağlanabildiği görülmüştür. Ancak nitel temsilin oluşması adına demokratik uygulamaların pratikte yaygınlaşması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Bunun en önemli sebebi, demokratik uygulamaların cinsiyet eşitliği politikalarını uygulayabilmek adına daha elverişli bir ortam sağlamasıyla ilgilidir.

Yeni Zelanda ise Avrupalıların adaya yerleşimi sonucunda toplumsal yapılanması değişmiş bir ülkedir. Yeni Zelanda'da teknik anlamda anayasal bir monarşi kurumu bulunmasına karşın yönetim çizgisinin çoğunlukla parlamenter organlarca devam ettirildiği görülmektedir. Temsilciler Meclisinin bulunduğu bir yönetim yapısının oluşması oldukça erken bir tarihte gerçekleşmiş ve cinsiyet eşitliğine dair konular da bu bağlamda daha erken gündeme gelmiştir. Kadınlara oy hakkını veren ilk ülke olmasıyla kadın haklarının gelişim sürecinin oldukça uzun bir süreci kapsadığı görülmektedir. Ülkede 1996 yılında gerçekleşen seçim sistemi değişikliğiyle (MMP sistemine geçiş), kadınların siyasi temsili için önemli değişiklikler söz konusu olmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden birinin daha küçük grupların ve bölgesel milletvekillerinin parlamentoya dahil olabilmesi olduğu görülmektedir. Ancak bu geçiş ilk başta kadınların parlamento temsiline etkili gibi gözükse de ilerleyen yıllarda o kadar etkili olmamıştır. Ülkede bulunan iki ana siyasi partiden İşçi Partisi, kadın temsili konusunda ön plana çıkarak kadın başbakanlara yer vermiştir. Ancak kadın bir başbakanın göreve geldiğinde kadınlar adına hareket etme eylemini gerçekleştirmesi motivasyonuna her zaman sahip olmadığı görülmüştür. Ardern'in kadınların nitel temsiliyi gerçekleştirmek suretiyle kadın bir başbakan olarak sorumluluk hissettiği sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet eşitliğine dair söylemleri karşısında Ardern'in çeşitli eleştirilere maruz kalması, bu sorumluluğun

göstergesidir. 1996 yılı kadın temsili açısından bir kırılmayı yansıtsa da Yeni Zelanda'da kadın haklarına dair yasalar uzun vadede gelişim göstermiştir. Demokratik uygulamaların yer alması, cinsiyet eşitliğinin gündeme gelebilmesi ve yasalaştırılması adına gerekli zemini oluşturmuştur. Özellikle toplumsal örgütlenmelerin sayıca fazlalığı ve kadınlar adına farklı alanları kapsamaları, politika yapım süreçlerine destek veren unsurlardan birisidir. Yeni Zelanda parlamentosundaki kadınlar, nicel temsili sağlayarak kritik bir kitle oluştururken; karar alma süreçlerine (çoğunlukla) etkin bir katılım sağlayarak cinsiyet eşitliği mevzuatının gelişmesine destek olmuşlardır. Ancak mevzuatın ilerletilmesinde parlamento desteğinin yanında, kadın bir liderin de tek başına etkisinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ardern etkisi, parlamentodaki temsilin hem nicel hem de nitel yönünün kuvvetiyle birleşince anlam kazanmıştır. Yeni Zelanda örneğinden çıkarılan temel sonuç, Yeni Zelanda'daki kadın temsilcilerin nicel temsiline, cinsiyet eşitliğinin gelişmesine katkı sağladığı yönündedir. Diğer yandan Yeni Zelanda'daki demokratik uygulamaların kadın haklarına uygulayabilmeye yönelik daha uygun bir zemin hazırladığı ve kritik eylemlerde bulunabilmek adına nitel temsili desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Demokratik rejim sayesinde kadınların siyasi karar alma süreçlerine daha aktif biçimde katılımları söz konusu olabilmiş ve böylece cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar daha etkili bir şekilde gelişebilmiştir.

Çalışma sonucunda kadınların parlamentodaki temsiline yaşanan sayısal artışın, cinsiyet eşitliği politikalarının ilerleme sürecine katkısı olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışmadan çıkarılacak sonuç, kadınların nicel temsiline artış yaşanmasının tek başına yeterli olmadığı ve farklı faktörlere bağlı olarak temsilin etki düzeyinin değişeceği yönündedir. Ruanda ve Yeni Zelanda karşılaştırmasından siyasi temsil literatürüne katkı yapan en önemli noktalardan birisi, parlamentoda sayısal çoğunluğun benzer olduğu koşullarının nitel temsile olan etkisinde belirleyici olan faktörleri tespit etmesidir. Bu faktörlerden en önemlisi, Ruanda ve Yeni Zelanda karşılaştırmasında görüldüğü üzere rejim farklılığı olmuştur. Tez çalışması, teknik olarak demokrasi adı altında yapılan uygulamaların pratikte geçerli olmadığı durumlarda, diğer bir deyişle otoriter bir rejim yönetimi olduğunda da kadınların nicel temsiline var olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Ruanda örneğinden, kadınların nicel temsiline sağlanması için demokratik koşulların gerekli olduğu tezi kabul edilmemektedir. Ancak kadınların karar alma pozisyonlarında etki gücünün sınırlanmasından hareketle, nitel temsillerin gerçekleşmesi için demokratik

koşulların daha elverişli olduğu tezi, Yeni Zelanda örneği üzerinden savunulmaktadır. Aslında çalışmanın literatürde etkilediği en önemli nokta da bununla ilgilidir. Nicel temsilin nitel temsili her zaman desteklenmediği tezi tekrar görülmekle beraber, pratikteki uygulamalara yönelik en ayırt edici hususun demokrasinin varlığı ya da yokluğuyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Demokratik koşullar cinsiyet eşitliği ve kadın temsili için tamamen mükemmel koşulları yaratmasa da politikaların uygulanabilirliği noktasındaki imkan alanını genişleterek sınırlamaların önüne geçmektedir. Diğer bir deyişle demokrasinin varlığı, kadın haklarının gelişimi açısından daha elverişli bir zemin yaratmaktadır. Diğer yandan demokratik koşullar sağlanmadığında, cinsiyet kotalarının kadın temsili için tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. Ayrıca seçim sistemlerinin kadınların nicel temsili artırarak açısından önemli bir faktör olduğu ancak nitel temsilin sağlanması yönünde tek başına yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

Sonraki çalışmalarda parlamentodaki kadın milletvekillerinin etki düzeyinin faktörlerini daha detaylı anlamlandırabilmek açısından dönemsel bir analiz kullanılarak milletvekilleri ile görüşmeler yapılması önerilmektedir. Hangi kadın temsilcilerin kendilerini kadın seçmenlere karşı sorumlu hissettiği, cinsiyet eşitliğine yönelik karar alma süreçlerinde bu sorumlulukları yerine getirdikleri ve toplumsal örgütlenmelerle politika gündemlerine dair yaptıkları çalışmalar daha detaylı incelenip analiz edilebilir. Bu sayede demokratik ya da otoriter süreçlerin, kadın milletvekillerinin davranış şekillerine ne derece etki ettiği daha kanıtlanmış şekilde gösterilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Abbott, P., & Malunda, D. (2016). The promise and the reality: Women's rights in Rwanda. *African Journal of International and Comparative Law*, 24(4), 561-581.
- Abbott, P., Mugisha, R., & Sapsford, R. (2018). Women, land and empowerment in Rwanda. *Journal of International Development*, 30(6), 1006-1022.
- Africa Center for Strategic Studies. (2024). Rwanda: July 15. URL: <https://africacenter.org/spotlight/2024-elections/rwanda/> . (Erişim:10.04.2025).
- Ağaoğulları, M. A. (2015). *Batı'da Siyasal Düşünceler: Sokrates' ten Jakobenlere: Sokrates' ten Jakobenlere* (Vol. 270). İletişim Yayınları.
- Ainge Roy, E. (2017). 'Unacceptable': New Zealand's Labour leader asked about baby plans seven hours into the job. *The Guardian*. URL: www.theguardian.com/world/2017/aug/02/unacceptable-new-zealands-labourleader-asked-about-baby-plans-six-hours-into-job (Erişim:03.03.2025)
- Andersen, TB. (2023). Does democracy cause gender equality? *Journal of Institutional Economics*. 19(2). 210-228. doi:10.1017/S1744137422000236
- Ardern, J. (2017). Jacinda's speech to Labour's Campaign Launch. New Zealand Labour Party. *Youtube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BLW0YDIuri0> . Erişim: 03.03.2025
- Avaner, T. (2019). Yeni Zelanda Kamu Yönetimi ve Planlama Kurumu. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (1), 121-139. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuibfd/issue/44935/544009>
- Bale, T. (2003). Parties: The Greens. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 283- 292.
- Barker, F., & Vowles, J. (2020). Populism and electoral politics in New Zealand. A Populist Exception? The 2017 New Zealand General Election, 9-34.
- Barnes, T. D., & Burchard, S. M. (2012). "Engendering" politics: The impact of descriptive representation on women's political engagement in sub-Saharan Africa. *Comparative Political Studies*, 46(7), 767-790.
- Bauer, G. (2012). 'Let there be a balance': Women in African Parliaments. *Political Studies Review*, 10(3), 370-384.
- Bayes, J. (2006). "The Gendered Impact of Globalization on the United States." İçinde: *Women, Democracy, and Globalization in North America: A Comparative Study*, edited by Jane Bayes et al., 145–172. New York: Palgrave.

- BBC News. (2020). New Zealand election: Jacinda Ardern's Labour Party scores landslide win. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-54519628> . (Erişim: 04.03.2025)
- Beckwith, K. (2007). Numbers and Newness: The Descriptive and Substantive Representation of Women. *Canadian Journal of Political Science* 40 (1). S.27-49.
- Bergqvist, C. (1999). *Equal democracies? Gender and power in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Berry, M. E. (2015). From Violence to Mobilization: Women, War, and Threat in Rwanda. *An International Quarterly* 20(2). 135-156.
- Berry, M. E. (2015). When “Bright Futures” Fade: Paradoxes of Women’s Empowerment in Rwanda. *Journal of Women in Culture and Society*. vol. 41, no. 1. 1-27
- Berry, M. E. (2018). *War, women, and power: From violence to mobilization in Rwanda and Bosnia-Herzegovina*. Cambridge University Press.
- Borchorst, A., & Siim, B. (2008). Women-friendly policies and state feminism: Theorizing Scandinavian gender equality. *Feminist Theory*, 9(2), 207–224.
- Bozkurt, E. (2021). “Mor Bir Halkla İlişkiler” Örneği Olarak ABD Bağlamında Oy Hakkı Hareketi. *Fe Dergi*, 13(1), 127-143.
- Briar, C. (2004). ‘New Zealand Conference on Pay and Employment Equity for Women’, *Social Policy Journal of New Zealand*, 23, 215 –8.
- Brooking, T. (2004). *The History of New Zealand*. Bloomsbury Publishing USA.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Burnet, J. E. (2008). Gender balance and the meanings of women in governance in post-genocide Rwanda. *African Affairs*, 107(428), 361-386.
- Burnet, J. E. (2011). Women have found respect: Gender quotas, symbolic representation, and female empowerment in Rwanda. *Politics & Gender*, 7(3), 303-334.
- Burnet, J. E. (2019). *Women’s Political Representation in Rwanda*. Anthropology Faculty Publications. 15.
- Busari, S. (2017). “Fake nude photos were used to ‘silence me’, disqualified Rwandan candidate says”. CNN World. (Erişim: 10.04.2025).
- Callister, P., & Caltry, J. (2006). Paid parental leave in New Zealand: A short history and future policy options. *Policy Quarterly*, 2(1).
- Campbell, R., Childs, S., & Lovenduski, J. (2010). Do women need women representatives?. *British Journal of Political Science*, 40(1), 171-194.

- Canbazoglu, A. K. (2010). "Tarihi Gelişimi, Kurumları ve İşleyişi Bakımından Yeni Zelanda Devleti'nin Hükümet Sistemi". *Ankara Barosu Dergisi*. 321-334
- Carlson, K. & Randell, S. (2013). Gender and development: Working with men for gender equality in Rwanda, *Agenda: Empowering women for gender equity*. 27:1, 114-125
- Caul, M. (1999). Women's representation in parliament: The role of political parties. *Party politics*, 5(1), 79-98.
- Celis, K., & Childs, S. (2008). Introduction: The descriptive and substantive representation of women: New directions. *Parliamentary Affairs*, 61(3), 419-425.
- Celis, K., & Childs, S. (2012). The substantive representation of women: What to do with conservative claims?. *Political Studies*, 60(1), 213-225.
- Celis, K., & Erzeel, S. (2015). Beyond the usual suspects: Non-left, male and non-feminist MPs and the substantive representation of women. *Government and Opposition*, 50(1), 45-64.
- Celis, K., & Lovenduski, J. (2018). Power struggles: gender equality in political representation. *European Journal of Politics and Gender*, 1(1-2), 149-166.
- Celis, K., Childs, S., Kantola, J., & Krook, M. L. (2008). Rethinking women's substantive representation. *Representation*, 44(2), 99-110.
- Celis, Karen & Childs, Sarah (2012). The Substantive Representation of Women: What to Do with Conservative Claims?. *Political Studies* 60(1): 213–25.
- Childs, S. (2001). In their own words: New Labour women and the substantive representation of women. *The British Journal of Politics & International Relations*, 3(2), 173-190.
- Childs, S. (2004). *New Labour's women MPs: women representing women*. Routledge.
- Childs, S. & Lovenduski, J. (2012). Political Representation. in *The Oxford Handbook of Gender and Politics*, 489-513. eds. G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, and L. Weldon. Oxford: Oxford University Press.
- Childs, S., & Krook, M. L. (2006). Should feminists give up on critical mass? A contingent yes. *Politics & Gender*, 2(4), 522-530.
- Coffé, H. (2011). Conceptions of female political representation: Perspectives of Rwandan female representatives.
- Coffe, H. (2013). Gender and party choice at the 2011 New Zealand general election. *Political Science* 65(1) 25–45.

- Cook, M. (2022). Women's labour organisations - Women and unemployment'. *Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand*. URL: <http://www.TeAra.govt.nz/en/womens-labour-organisations> . (Erişim: 08.03.2025)
- Cook, M. (2023). URL: Election Outcomes for Women 2023. URL: https://www.ncwnz.org.nz/election_outcomes_for_women_2023. (Erişim: 16.04.2025).
- Cooper, B. (2016). Intersectionality. İçinde: *The Oxford handbook of feminist theory*. Disch, L. J., & Hawkesworth, M. E. (Eds.). 385-406
- Cornwall, A., & Goetz, A. M. (2005). Democratizing democracy: Feminist perspectives. *Democratisation*, 12(5), 783-800.
- Cox, N. Ve Miller, R. (2003). The political system: Monarchy. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 50-62.
- CPRC. (2011). Challenges and opportunities in inheritance rights in Rwanda. Policy Notes. URL: <https://www.gov.uk/research-for-development-outputs/challenges-and-opportunities-in-inheritance-rights-in-rwanda-cprc-policy-note> .
- Craig, G. (2021). Kindness and Control: The Political Leadership of Jacinda Ardern in the Aotearoa New Zealand COVID-19 Media Conferences. *Journalism and Media* 2: 288–304. <https://doi.org/10.3390/journalmedia2020017>
- Crenshaw, K. (1989) "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics," *University of Chicago Legal Forum*: Vol. 1989: Iss. 1, Article 8. Available at: <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- Curtin, J. (2008a). New Zealand: Gendering Parliamentary Representation: A Mixed System Producing Mixed Results. İçinde: *Women and Legislative Representation Electoral Systems, Political Parties, and Sex Quotas*. 191-204.
- Curtin, J. & Teghtsoonian, K. (2010). Analyzing Institutional Persistence: The Case of the Ministry of Women's Affairs in Aotearoa/New Zealand. *Politics & Gender*, 6 (2010), 545 –572
- Curtin, J. (2008b). Comparing Pathways to Power: Women and Political Leadership in New Zealand. İçinde: *Public Leadership: Perspectives and practices*. 265-274.
- Curtin, J. (2008c). Women, political leadership and substantive representation: The case of New Zealand. *Parliamentary Affairs*, 61(3), 490-504.
- Curtin, J., & Greaves, L. (2020). Gender, populism and Jacinda Ardern. İçinde: *A populist exception: The 2017 New Zealand general election*. 179-212.

- Dahlerup, D. (1988). "From a small to a large minority: Women in Scandinavian politics." *Scandinavian Political Studies*, 11(4), 275–298.
- Dahlerup, D. (2007) Electoral Gender Quotas: Between Equality Of Opportunity And Equality Of Result, Representation, 43:2, 73-92.
- Daly, M. (2005). Gender mainstreaming in theory and practice. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 12(3), 433-450.
- Devlin, C., & Elgie, R. (2008). The effect of increased women's representation in parliament: The case of Rwanda. *Parliamentary Affairs*, 61(2), 237-254.
- Dinçer, P. (2023). Digital Feminist Activism in Turkey: Has Long-Awaited Fourth Wave Feminism Arrived?. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(1), s. 282-303.
- Disch, L. J. (2016). Representation. İçinde: *The Oxford handbook of feminist theory*. Disch, L. J., & Hawkesworth, M. E. (Eds.). 781-802.
- Dovi, S. (2002). Preferable descriptive representatives: Will just any woman, black, or Latino do?. *American Political Science Review*, 96(4), 729-743.
- DPMC (Department of the Prime Minister and Cabinet). (2023). *Cabinet Manual 2023*. URL: <https://www.dPMC.govt.nz/sites/default/files/2023-06/cabinet-manual-2023-v2.pdf> . (Erişim: 27.02.2025).
- DPMC (Department of the Prime Minister and Cabinet). (2023). *Prime Minister*. URL: <https://www.dPMC.govt.nz/our-business-units/cabinet-office/supporting-work-cabinet/cabinet-manual/2-ministers-crown-appointment-role-and-conduct/prime-minister> . (Erişim: 21.02.2025)
- Drumbl, M.A. (2013). 'She makes me ashamed to be a woman' : The Genocide Conviction of Pauline Nyiramasuhuko, 2011. *Michigan Journal of International Law*.
- Dündar-Sezer, T. (2022). Parlamento Seçimlerinde Cinsiyet Kotaları. *TBB Dergisi*, 159, 51-122.
- Electoral Commission of New Zealand. (2023). New Zealand Election Results. URL: <https://archive.electionresults.govt.nz/> . (Erişim: 08.04.2025).
- Electoral Commission of New Zealand. (2023). Past Elections. URL: https://elections.nz/democracy-in-nz/historical-events/?EventType=General+Election&Year=&action_filter=Apply . (Erişim: 10.04.2025).
- Electoral Commission. (2017). 2017 General Election - Official Result. URL: https://www.electionresults.govt.nz/electionresults_2017/ Erişim: 03.03.2025

- Elman, A. (1996). *Sexual subordination and state intervention: Comparing Sweden and the United States*. Berghahn Books.
- Else, A. (1993). *Women together: a history of women's organisations in New Zealand / Ngā rōpū wāhine o te motu*. New Zealand History. URL: https://nzhistory.govt.nz/women-together?order=field_nzhistory_date_beginning&sort=asc
- Fernandes, L. (2013). *Transnational feminism in the United States*. New York University Press.
- Ferree, M. M. (2003). Resonance and radicalism: Feminist framing in the abortion debates of the United States and Germany. *American Journal of Sociology*, 109(2), 304–344.
- Ferree, M. M., Gamson, W. A., Gerhards, J., & Rucht, D. (2002). *Shaping abortion discourse: Democracy and the public sphere in Germany and the United States*. Cambridge University Press.
- Freedom House. (2025). Freedom in the World: New Zealand. URL: <https://freedomhouse.org/country/new-zealand/freedom-world/2024>. (Erişim:10.04.2025).
- Freedom House. (2025). Freedom in the World: Rwanda. URL: <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2025>. (Erişim:10.04.2025).
- Freeman, J. (1973). The origins of the women's liberation movement. *American Journal of Sociology*, 78(4), 792-811.
- Gamkhar, S., & Vickers, J. (2010). Comparing federations: Lessons from comparing Canada and the United States. *Publius: The Journal of Federalism*, 40(3), 351–356.
- Geddis, A. (2006). The general election in New Zealand, September 2005. *Electoral Studies*, 25(4), 809-814.
- Gibbons, M. (2023). The Return of the Right: The 2023 New Zealand General Election. *Australian Institute of International Affairs*. <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/the-return-of-the-right-the-2023-new-zealand-general-election/> Erişim: 06.03.2025
- Gordon, L. (1999). Voluntary motherhood: The beginnings of feminist birth control ideas in the United States. In J. W. Leavitt (Ed.), *Women and health in America* (2nd rev. ed., pp. 104–116). University of Wisconsin Press.
- Grant, W. (2003). *Mainstreaming Gender, Democratizing The State?: Institutional mechanisms for the advancement of women* (S. M. RAI, Ed.). Manchester University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt155j9vp>

- Grey, S. (2006). The 'new world'? The substantive representation of women in New Zealand. İçinde: *Representing Women in Parliament* (pp. 156-173). Routledge.
- Grey, S. (2006). Do Women Represent Women? Rethinking the "Critical Mass" Debate.
- Grimshaw, P. (1987). Women's Suffrage in New Zealand. 2nd edn, Auckland: Auckland University Press.
- Grimshaw, P. (2001). Reading the Silences: Suffrage Activists and Race in Nineteenth-Century Settler Societies. Ed: Grimshaw, P. & Holmes, K. & Lake, M. İçinde: *Women's Rights and Human Rights: International Historical Perspectives*. 31-48.
- Gül, H., Yalçinoğlu, N., Atlı, C. Z. (2014). Türkiye'de Çalışma Yaşamında Kadının Konumu ve Sorunları, TAF Prev Med Bull 2014;13(2). 169-176
- Haavio-Mannila, E. (1979). How women became political actors: Female candidates in Finnish elections. *Scandinavian Political Studies*, 2(4), 351-371.
- Hayward, M. (2014) The influence of party leaders on women's representation in parliament, 1935-1975: the case of New Zealand, *Commonwealth & Comparative Politics*, 52:2, 254-270, DOI: 10.1080/14662043.2014.894279.
- Henderson, J. (2003). The political system: The Prime Minister: Powers and Personality. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 106-116.
- Henderson, J.T. ve Bellamy, P. (2002). Democracy in New Zealand. Macmillan Brown Centre for Pacific Studies, University of Canterbury.
- Henry, A. (2004). *Not my mother's sister: Generational conflict and third-wave feminism*. Indiana University Press.
- Hill, L. (2004). Equal Pay for Work of Equal Value: Making Human Rights And Employment Rights Laws Work Together. *Social Policy Journal of New Zealand*. 21.
- Hogg, C. L. (2009). Women's Political Representation in Post-Conflict Rwanda: A Politics of Inclusion or Exclusion?. *Journal of International Women's Studies*, 11(3), 34-55.
- Hughes, M. M. (2009). Armed conflict, international linkages, and women's parliamentary representation in developing nations. *Social Problems*, 56(1), 174-204.
- Human Rights Commission. 2025. *Rights of Sexual and Gender Minorities*. URL: <https://tikatangata.org.nz/human-rights-in-aotearoa/rights-of-sexual-and-gender-minorities> . (Erişim: 27.02.2025)

- Human Rights Watch Briefing Paper (May 2003). Preparing for Elections: Tightening Control in the Name of Unity.
- Human Rights Watch. (2017). "Rwanda: Politically Closed Elections". URL: <https://www.hrw.org/news/2017/08/18/rwanda-politically-closed-elections> (Erişim:10.04.2025).
- Hunt, S. (2014). The Rise of Rwanda's Women: Rebuilding and Reuniting a Nation. Foreign Affairs. Vol. 93, No. 3. 150-156.
- IDEA (2021). Women's Political Participation Africa Barometer: Women's Political Participation.
- IFES (2024). Rwanda Referendum 2003. URL: <https://www.electionguide.org/elections/id/48/> (Erişim: 27.11.2024).
- International Labour Organization (ILO). (2020). Equal Pay Amendment Act 2020 (2020 No 45). URL: https://natlex.ilo.org/dyn/natlex2/r/natlex/fe/details?p3_isn=110160 . Erişim: 13.03.2025
- Inter-Parliamentary Union & UN Women. (2025). *Women in politics: 2025*.
- Inter-Parliamentary Union (IPU). (2005). *New Zealand: Parliamentary elections results, 2005*. URL: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2233_05.htm . (Erişim: 02.03.2025)
- Inter-Parliamentary Union (IPU). (2013). Women in parliament in 2013: The year in review.
- Inter-Parliamentary Union (IPU). (2018). Women in parliament in 2018: The year in review.
- Inter-Parliamentary Union (IPU). (2023). New Zealand House of Representatives – Election Results. URL: <https://data.ipu.org/parliament/NZ/NZ-LC01/election/NZ-LC01-E20231014/> Erişim: 06.03.2025
- Inter-Parliamentary Union (IPU). (2025) New Zealand: About parliament. URL: <https://data.ipu.org/parliament/NZ/NZ-LC01/datagh-on-wokjhmen/> (Erişim: 03.02.2025)
- Inter-Parliamentary Union (IPU). New Zealand: Data on women. URL: <https://data.ipu.org/parliament/NZ/NZ-LC01/data-on-women/> (Erişim: 03.02.2025)
- Isimbi, R. & Simpunga, D.M. ve Domingo, P. (2018). Policy and legal analysis notes: Rwanda A review of the National Policy against Gender-Based Violence. Gender and Adolescence: Global Evidence (GAGE).

- Jackson, K. (2003). The political system: Parliament. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 77-88.
- Jackson, K. ve McRobie, A. (2005). *Historical Dictionary of New Zealand: Second Edition*. The Scarecrow Press.
- James, C. (2012). 'Ulusal Parti - Parti ilkeleri', Te Ara - Yeni Zelanda Ansiklopedisi, URL: <http://www.TeAra.govt.nz/en/national-party/> (Erişim: 16.03.2025).
- Jones, H. (2013). A Historical Analysis of the Status of Women in New Zealand: Has CEDAW had an Impact? (Thesis, Master of Laws (LLM)). University of Waikato, Hamilton, New Zealand. Retrieved from <https://hdl.handle.net/10289/7920>
- Jones-Casey, K., Dick, L., & Bizoza, A. (2015). The gendered nature of land and property rights in post-reform Rwanda. In *World Bank Conference on Land and Poverty, The World Bank, Washington DC, March* (pp. 23-27).
- Joseph, P. A. (2009). MMP and the Constitution. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 7(1), 111-134.
- Kahu, E. ve Morgan, M. (2007). A critical discourse analysis of New Zealand government policy: Women as mothers and workers. *Women's Studies International Forum* 30 (2007) 134–146.
- Karam, A., & Lovenduski, J. (2005). Women in parliament: Making a difference. İçimde: *Women in Parliament: beyond numbers*.
- Katzenstein, Mary F., and Carol Mueller (Eds.). 1987. *The women's movements of the United States and Western Europe: Consciousness, political opportunity, and public policy*. Philadelphia: Temple University Press
- Kaymaz Mert, M. & Ünsal, Z. E. (2022). Siyasi Temsil ve Kadınlar: Yeni Zelanda Örneği . *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 35-45. DOI: 10.25272/icps.1058666
- Kaymaz Mert, M. (2020), Geleneksel ve Post-Modern Siyasi Temsil Yöntemleri: Bir Karşılaştırma, *ARHUSS*, 3 (1): 59-71.
- Kaymaz Mert, M. (2021). *Demokrasi, Siyasi Temsil ve Kadınlar: Türkiye, Hindistan ve Yeni Zelanda Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma* Doktora Tezi.
- Koyuncu, B., & Sumbas, A. (2016). Discussing women's representation in local politics in Turkey: The case of female mayorship. In *Women's Studies International Forum* (Vol. 58, pp. 41-50). Pergamon.
- Kretschmer, K., & Meyer, D. S. (2013). Organizing around gender identities. içinde: *The Oxford Handbook of Gender and Politics*, eds. G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, and L. Weldon. Oxford: Oxford University Press.

- Krook, M. L., & Schwindt-Bayer, L. (2013). Electoral institutions. İçinde: *The Oxford Handbook of Gender and Politics*, eds. G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, and L. Weldon. Oxford: Oxford University Press.
- Labour Party. (2025). Our Priorities. URL: <https://www.labour.org.nz/our-priorities> (Erişim: 28.02.2025)
- Longman, T. (2006). Rwanda: Achieving Equality or Serving an Authoritarian State?. İçinde: *Women in African Parliaments*. ed: Bauer, G. & Britton, H.E. Lynne Rienner Publishers. 133-150.
- Mackay, F. (2008). ‘Thick’ conceptions of substantive representation: Women, gender and political institutions. *Representations*, 44(2), 125–139.
- Maddison, S. (2006). Ideas from ‘across the ditch’? Wedge politics in the 2005 New Zealand election. *Australian Journal of Political Science*, 41:3, 427-435, DOI: 10.1080/10361140600849018
- Makinda, S. M. (1996). Democracy and Multi-Party Politics in Africa. *The Journal of Modern African Studies*, 34(4). 555–573. <http://www.jstor.org/stable/161588>
- Manatū Taonga | Ministry for Culture & Heritage Web Site. New Zealand flag / Te kara o Aotearoa. URL: <https://www.mch.govt.nz/our-work/flags-anthems-and-emblems/new-zealand-flag#:~:text=The%20New%20Zealand%20flag%20has,in%20the%20South%20Pacific%20Ocean> . (Erişim: 20.02.2025).
- Manhire, T. (2014). New Zealand election: John Key claims overwhelming victory. *The Guardian*. (Erişim: 02.03.2025)
- Mansbridge, J. (1999). ‘Should blacks represent blacks and women represent women? A contingent “yes”’, *The Journal of politics*, 61(3): 628-657.
- Mansbridge, J. (2003). Rethinking Representation. *American Political Science Review*. 97 (4). 515-528.
- Matland, R. E. (2006). Electoral quotas: frequency and effectiveness. İçinde: Drude Dahlerup (ed.) *Women, Quotas and Politics* Routledge Press, s. 275-292.
- Mazur, A.G. & McBride, D.E.. (2008). State feminism. içinde: *Politics, Gender, and Concepts*, 244-269.
- McCann, M. (2017). “Labour ‘will not rest’ until women have pay equity - Jacinda Ardern”. URL: <https://www.stuff.co.nz/politics/350613281/labour-will-not-rest-until-women-have-pay-equity-jacinda-ardern> . (Erişim: 15.04.2025).
- McClure, T. (2021). New Zealand brings in bereavement leave for miscarriages and stillbirths. *The Guardian*. URL:

<https://www.theguardian.com/world/2021/mar/25/new-zealand-miscarriages-stillbirths-bereavement-leave> . (Erişim: 13.03.2025)

- McGreal, C. (2008). 'We are the future'. URL: <https://www.theguardian.com/world/2008/dec/17/rwanda-women-politics-human-rights> . (Erişim: 25.03.2025).
- McLeay, E. & Uhr, J. (2006) The Australian and New Zealand parliaments: Context, response and capacity, *Australian Journal of Political Science*, 41:2, 257-272, DOI: 10.1080/10361140600672469
- McLeay, E. (2003). The political system: Cabinet. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 89-105.
- McLeay, E. (2006). Climbing on: rules, values and women's representation in the New Zealand parliament. İçinde: *Representing Women in Parliament. A Comparative Study*, Abingdon: Routledge. 67-82.
- McLeay, E. ve Vowles, J. (2007) Redefining Constituency Representation: the Roles of New Zealand MPs Under MMP, *Regional & Federal Studies*, 17:1, 71-95, DOI: 10.1080/13597560701189628
- Meehan, E. (1985). *Women's rights at work: Campaigns and policy in Britain and the United States*. Macmillan.
- Meierhenrich, J. (2006). Presidential and parliamentary elections in Rwanda, 2003. *Electoral Studies*, 25(3), 627-634.
- Metin, O. & Ünal, ř. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, AÜSBD Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Özel sayısı , 273-294.
- Meyerowitz, J. (2002). *How sex changed: A history of transsexuality in the United States*. Harvard University Press.
- MIGEPROF. (2018). Rwanda reviewed Sanctions for Child defilement Cases and abortion procedures. URL: <https://www.migeprof.gov.rw/news-detail/rwanda-reviewed-sanctions-for-child-defilement-cases-and-abortion-procedures#:~:text=The%20law%20which%20was%20gazetted,pregnancy%20puts%20at%20risk%20the> (Erişim: 25.03.2025).
- MIGEPROF. (2025). About the Ministry. URL: <https://www.migeprof.gov.rw/about> (Erişim:03.02.2025)
- Miller, R. (2003). People, Politics and Movements: Parties: Labour. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 235-250.

- Mills, M.B. (2016). Gendered Division of Labour. içinde *The Oxford handbook of feminist theory*. Disch, L. J., & Hawkesworth, M. E. (Eds.). 283-303
- Ministry for Culture and Heritage. (2018). Domestic Purposes Benefit demonstration, URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/domestic-purposes-benefit-demonstration>
- Ministry for Culture and Heritage. (2021). *New Zealanders go to the polls in first MMP election*. URL: <https://nzhistory.govt.nz/page/new-zealanders-go-polls-first-mmp-election> (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage), updated 9-Jun-2021
- Ministry for Culture and Heritage. (2024). New Zealand women and the vote, URL: <https://nzhistory.govt.nz/politics/womens-suffrage>
- Ministry for Women (2024). Gender pay gaps. URL: <https://www.women.govt.nz/gender-pay-gaps#:~:text=Expressed%20as%20a%20percentage%2C%20the,as%20at%2030%20June%202024> . (Erişim: 16.03.2025).
- Ministry for Women. (2023). National Advisory Council on the Employment of Women. URL: <https://www.women.govt.nz/about-us/national-advisory-council-employment-women#:~:text=Since%20it%20was%20established%20in,employment%20issues%2C%20and%20conduct%20research>. Erişim: 03.03.2025
- Ministry for Women. (2023). Our History. URL: <https://www.women.govt.nz/about-us/our-history> (Erişim: 08.05.2025).
- Ministry of Finance and Economic Planning of Rwanda (2022). Rwanda 2022 GRPFM /Gender Annex.
- Ministry of Gender and Family Promotion. (2010). National Gender Policy Final Version. URL: https://www.migeprof.gov.rw/fileadmin/user_upload/Migeprof/Publications/Guidelines/National_Gender_Policy-July_2010.pdf . (Erişim: 11.02.2025).
- Moghadam, V. (1999). Gender and Globalization: Female Labor and Women's Mobilization. *Journal of World-Systems Research*, 5(2), 366–389. <https://doi.org/10.5195/jwsr.1999.139>
- Mohajan, H. (2022). Four waves of feminism: A blessing for global humanity.
- Moore, L.M.G. (2004). *Gender Counts: Men, Women and Electoral Politics, 1893-1919*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). University of Canterbury, New Zealand.
- Mulgan, R. (2004). *Politics in New Zealand*. AUCKLAND UNIVERSITY PRESS. Third Edition.

- Nalbant, F., & Korkmaz, T. (2019). Feminist Teori Temelinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Türkiye Bağlamında Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 165-186. <https://doi.org/10.22466/acusbd.633806>
- National Party. (2025). Our Values. URL: <https://www.national.org.nz/values> . Erişim: 28.02.2025
- Ndungu, I. (2013). Does the dominance of women in Rwanda's parliament signify real change?. Institute for Security Studies. URL: <https://issafrica.org/iss-today/does-the-dominance-of-women-in-rwandas-parliament-signify-real-change> . (Erişim: 10.04.2025).
- NEC Rwanda. (2024). Rwandan Chamber of Deputies 2024 General. URL: https://www.electionguide.org/elections/id/4316/?%27report_type=past (Erişim:04.02.2025)
- New Zealand Labour Party. (2017). Jacinda's speech to Labour's Campaign Launch. Youtube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=BLW0YDIuri0> . Erişim: 03.03.2025
- New Zealand Parliament. (1986). Constitution Act 1986. URL: <https://www.legislation.govt.nz>
- New Zealand. (1986). Constitution Act 1986. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1986/0114/latest/DLM94204.html> . (Erişim: 16.03.2025).
- New Zealand. (1995). *Domestic Violence Act 1995*. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1995/0086/latest/whole.html#DLM372117>
- New Zealand. (2001). *Property (Relationships) Amendment Act 2001*. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2001/0005/latest/whole.html> .
- New Zealand. (2002). Parental Leave and Employment Protection (Paid Parental Leave) Amendment Act 2002. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2002/0007/latest/whole.html> . (Erişim: 16.03.2025)
- New Zealand. (2002). Parental Leave and Employment Protection Amendment Act 2002. URL: https://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0129/latest/DLM3891702.html?search=qs_act%40bill%40regulation%40deemedreg_Parental+Leave+and+Employment+Protection+Amendment+Act+2002_resel_25_h&p=1 (Erişim: 16.03.2025)

- New Zealand. (2004). Status of Children Amendment Act 2004. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0091/latest/whole.html> . (Erişim: 13.03.2025)
- New Zealand. (2013). Family Courts Amendment Act 2013. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2013/0078/latest/whole.html> . (Erişim: 13.03.2025)
- New Zealand. (2016). Parental Leave and Employment Protection Regulations, 2016. URL: <https://www.legislation.govt.nz/regulation/public/2016/0068/latest/DLM6781044.html> (Erişim: 16.03.2025)
- New Zealand. (2018). Family Violence Act 2018. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2018/0046/latest/whole.html> . (Erişim: 15.03.2025).
- New Zealand. (2020). Abortion Legislation Act 2020. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2020/0006/latest/LMS237600.html> . (Erişim: 13.03.2025)
- New Zealand. (2020). Equal Pay Amendment Act 2020. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2020/0045/latest/LMS86440.html> . (Erişim: 13.03.2025)
- New Zealand. (2021). Holidays (Bereavement Leave for Miscarriage) Amendment Act 2021. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/2021/0010/latest/whole.html> . (Erişim: 13.03.2025)
- NISR (National Institute of Statistics of Rwanda). (2024). National Gender Statistics Report 2024.
- Nicholson, L. (2008). Women's identity/women's politics. İçinde: *Identity Before Identity Politics*. Cambridge University Press. S. 139-175.
- Niesen, P. (2010). Political Party Bans in Rwanda 1994-2003: Three. Narratives of Justification, in: *Democratization*. 17(4). 709-729.
- NZ History. (2016). First past the post, URL: <https://nzhistory.govt.nz/politics/fpp-to-mmp/first-past-the-post> , (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage). (Eriřim: 31.01.2025)
- NZ History. (2017). Ten reasons why the women of New Zealand should vote, URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/ten-reasons-why-women-new-zealand-should-vote> , (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage). (Eriřim: 19.01.2025)

- NZ History. (2018). Domestic Purposes Benefit demonstration. URL: <https://nzhistory.govt.nz/media/photo/domestic-purposes-benefit-demonstration>. (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage). (Erişim: 10.12.2023)
- NZ History. (2023). Are we there yet? Women in Parliament. URL: <https://nzhistory.govt.nz/te-akomanga/conversations/suffrage125/are-we-there-yet-women-parliament> , (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage), (Erişim: 03.02.2025)
- NZ History. (2024). New Zealand women and the vote, URL: <https://nzhistory.govt.nz/politics/womens-suffrage> , (Manatū Taonga — Ministry for Culture and Heritage). (Erişim: 22.12.2023).
- NZ Parliament. (2012). Prostitution law reform in New Zealand. URL: https://www.parliament.nz/en/pb/research-papers/document/00PLSocRP12051/prostitution-law-reform-in-new-zealand#footnote_1 . (Erişim: 13.03.2025)
- NZ Parliament. (2025). Parliamentary parties. URL: <https://www.parliament.nz/en/mps-and-electorates/political-parties/> . (Erişim: 28.02.2025)
- O'Connor, J. S., Orloff, A. S., & Shaver, A. (1999). *States, markets, families: Gender, liberalism, and social policy in Australia, Canada, Great Britain, and the United States*. Cambridge University Press.
- Orth, R. (2017). Rwanda's Hutu extremist insurgency: an eyewitness perspective. In *Genocide in Cambodia and Rwanda*. Routledge. 215-256.
- Örs, B. (2006). Siyasal temsil. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (35), 1-22.
- Özgün, Y. (2015). Feminizm, Siyaset Bilimi: Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler, (ed. Gökhan Atılğan / E. Attila Aytekin), İstanbul, 2015, s. 379-393.
- Özkan, M. (2020). Temsilî Demokrasiden Demokratik. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 16(58), 55-83.
- Palmer, G. (2006). The Cabinet, the Prime Minister and the Constitution: The Constitutional Background to Cabinet. İçinde: *New Zealand Journal of Public and International Law*, 4(1), 1-36.
- Parental Leave and Employment Protection Act (1987). URL: https://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0129/latest/DLM120104.html?search=qs_act%40bill%40regulation%40deemedreg_The+Parental+Leave+and+Employment+Protection+Act_resel_25_h&p=1&sr=1
- Parliament NZ. (1999). Final results update for the 1999 general election. url: <https://www.parliament.nz/en/pb/research->

[papers/document/00PLLawRP99111/final-results-update-for-the-1999-new-zealand-general-election](#) . 23.12.1999. (22.02.2025)

Parliament NZ. (2021). <https://www.parliament.nz/mi/visit-and-learn/mps-and-parliaments-1854-onwards/members-of-the-new-zealand-legislative-council-1853-to-1950/> . (Erişim: 21.05.2025)

Parliament NZ. (2022). The Sovereign's role in New Zealand. url: <https://www.parliament.nz/mi/visit-and-learn/history-and-buildings/special-topics/the-demise-of-the-crown/the-sovereign-s-role-in-new-zealand/> . (Erişim: 20.02.2025).

Parliament NZ. (2024). Women members of the New Zealand Parliament, 1933 onwards". URL: <https://www.parliament.nz/en/visit-and-learn/mps-and-parliaments-1854-onwards/women-members-of-the-new-zealand-parliament-1933-onwards/> (Erişim: 05.06.2025)

Parliamentary Counsel Office. Government Service Equal Pay Act 1960. URL: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1960/0117/latest/whole.html> . (Erişim: 29.01.2025)

Parliamentary Counsel Office. Parental Leave and Employment Protection Act 1987. URL: https://www.legislation.govt.nz/act/public/1987/0129/latest/DLM120104.html?search=qs_act%40bill%40regulation%40deemedreg_The+Parental+Leave+and+Employment+Protection+Act_resel_25_h&p=1&sr=1 . (Erişim: 04.02.2025)

Parliamentary Library Research Paper. (2015). The 2014 New Zealand General Election: Final Results and Voting Statistics. URL: <https://www.parliament.nz/resource/en-NZ/00PLLawRP2015011/3be9dd9008e20a198611d62e83f67e92e45a1110>. (Erişim: 03.02.205)

Paxton, P. (2008). Gendering democracy. içinde: *Politics, Gender, and Concepts*, 47-70.

PEFA Public Expenditure and Financial Accountability (2022). GRPFM-3 Gender Responsive Budget Circular Report.

Phillips, A. (1994). Democracy and representation. Or, why should it matter who our representatives are?.

Phillips, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis.

Pitkin, H. F. (1972). *The concept of representation*. Univ of California Press.

Pitkin, H. F. (2023). *The concept of representation*. Univ of California Press.

Powley, E. & Pearson, E. (2007). "Gender Is Society": Inclusive Lawmaking in Rwanda's Parliament. *Critical Half*. 17-21.

- Powley, E. (2005). Case Study: Rwanda: Women Hold Up Half the Parliament. İçinde: *Women in Parliament: Beyond Numbers A Revised Edition*. 154-163.
- Prügl, E., & Lustgarten, A., (2006). "Mainstreaming gender in international organizations. ", içinde: *Women and gender equity in development theory and practice: Institutions, resources, and mobilization*. eds: Jane Jacquette and Gale Summerfield, eds Durham, NC: Duke University Press, 53–53.
- Rayside, D. (2001). The structuring of sexual minority activist opportunities in the political mainstream: Britain, Canada, and the United States. In M. Blasius (Ed.), *Sexual identities, queer politics* (pp. 23–23). Princeton University Press.
- Reid, N. (2003). Parties: ACT. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 274-282.
- Renwick, A. (2010). New Zealand: MMP in a Westminster setting. In *The Politics of Electoral Reform: Changing the Rules of Democracy* (pp. 194–209). chapter, Cambridge: Cambridge University Press.
- Republic of Rwanda. (2025). Women representation. URL: <https://www.parliament.gov.rw/women-representation> . (Erişim: 11.06.2025).
- Reuters. (2017). Rwanda disqualifies only female presidential candidate. URL: <https://www.reuters.com/article/us-rwanda-election-idUSKBN19S2L6/> . (Erişim: 27.03.2025).
- Reyntjens, F. (2004). Rwanda, ten years on: From genocide to dictatorship. *African affairs*, 103(411), 177-210.
- Rishworth, P. (2016). *Human rights*. Te Ara - The Encyclopedia of New Zealand. URL: <http://www.TeAra.govt.nz/en/human-rights/print> . (Erişim: 27.02.2025)
- Ross, K., Fountaine, S., & Comrie, M. (2023). Gender, party and performance in the 2020 New Zealand general election: politicking on Facebook with Jacinda and Judith. *Media, Culture & Society*, 45(2), 388-405.
- Ruanda Cumhuriyeti. (2003). Ruanda Cumhuriyeti Anayasası.
- Ruanda Ulusal Eylem Planı. (2009). Ruanda.
- Ruanda Ulusal Eylem Planı. (2018). Ruanda.
- Rwanda: Law No. 32/2016 of 28/08/2016 Governing Persons and Family, 12 September 2016, URL: <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2016/en/123716> (Erişim: 01.02.2025).
- Sainsbury, D. (2013). Gender, care, and welfare. In G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, & S. L. Weldon (Eds.), *The Oxford handbook of gender and politics*. Oxford University Press. 94-113. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199751457.013.0003>

- Samset, I. ve Dalby, O. (2003). NORDEM Report 12/2003: Rwanda: Presidential and Parliamentary Elections 2003. Norwegian Centre for Human Rights.
- Sarah, C., & Mona, L. K. (2008). Critical mass theory and women's political representation. *Political studies*, 56(3), 725-736.
- Sawer, M. & Tremblay, M. ve Trimble, L. (2006). Representing Women in Parliament. A Comparative Study, Abingdon: Routledge
- Sawer, M. (2006). When women support women. . . EMILY's List and the substantive representation of women in Australia. İçinde: Representing Women in Parliament. A Comparative Study, Abingdon: Routledge. 103-119.
- Sawer, M. (2019). Gender mainstreaming and the substantive representation of women: where do parliamentary bodies fit?. *Politics, Groups, and Identities* 8(3):648-660.
- Sawer, M., Tremblay, M., & Trimble, L. (Eds.). (2006). *Representing women in parliament: a comparative study* (Vol. 14). Routledge.
- Schuster, J. (2022). *Neoliberalism and its impact on the women's movement in Aotearoa/New Zealand: Where have all the feminists gone?* Palgrave Macmillan.
- Sharlach, L. (1999). Gender and genocide in Rwanda: women as agents and objects of genocide. *Journal of Genocide Research*. 1 (3). 387-399.
- Sharp, A. (2003). The political system: Constitution. İçinde: R. Miller (Ed.), *New Zealand government and politics*. Oxford University Press. Üçüncü Baskı. 39-49.
- Shvedova, N. (2005). Obstacles to Women's Participation in Parliament. İçinde: Women in Parliament: beyond numbers. 33-92.
- Springer, K. (2002). Third wave black feminism?. *Signs: Journal of women in culture and society*, 27(4), 1059-1082.
- Stats NZ. Estimated resident population of New Zealand by ethnic group, as at June 1996–2018, thousands of people. URL: <https://figure.nz/chart/xioVR3RCKTUBj5mx-8yfOIdVLUlr56Cjo> . (Erişim: 10.12.2023)
- Stienstra, D.1994). Women's Movements and International Organizations. The Macmillan Press.
- Stockemer, D. (2008). Women's representation: A comparison between Europe and the Americas. *Politics*, 28(2), 65-73.
- Stockemer, D. (2008). Women's representation: A comparison between Europe and the Americas. *Politics*, 28(2), 65-73.

- Strickland, R.S. (2004). Women's Property and Inheritance Rights in the Context of HIV/AIDS in SubSaharan Africa. International Center for Research on Women
- Strolovitch, D. Z., & Townsend-Bell, E. (2013). Sex, gender, and civil society. In G. Waylen, K. Celis, J. Kantola, & S. L. Weldon (Eds.), *The Oxford handbook of gender and politics*. Oxford University Press.
- Sumbas, A. & Dinçer, P. (2022) The substantive representation of women parliamentarians of the AKP: the case of maternity leave and part-time work, *Politics, Groups, and Identities*, 10:1, 146-151, doi: 10.1080/21565503.2021.1992288
- Sumbas, A. (2019). "A Policy Response to the Gendered Childcare in Turkey: Transformative Role of Egalitarian Parental Leave". içinde: *Public Policy Analysis in Turkey: Past, Present and Future*, edited by Onur Kulaç, Elvettin Akman & Cenay Babaoğlu, 201-214. New York: Peter Lang.
- Sumbas, A. (2020). Gendered local politics: the barriers to women's representation in Turkey. *Democratization*, 27(4), 570-587.
- Sundberg, J. (1995). Women in Scandinavian party organizations. In L. Karvonen & P. Selle (Eds.), *Women in Nordic politics* (pp. 83–83). Dartmouth.
- Şener, M., & Zengin, O. (2020). Feminist kuram: Tarihsel gelişim, ana akımlar ve sosyal hizmet. Ed.), *Serdar Öztürk Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 138-156.
- Şener, M., & Zengin, O. (2020). Feminist kuram: Tarihsel gelişim, ana akımlar ve sosyal hizmet. Ed.), *Serdar Öztürk Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 138-156.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5).
- Tremblay, M. (2005), Women's Political Representation: Does the Electoral System Matter?, *Political Science*, Vol. 57, No. 1, pp.55–75
- Trimble, L. (2006). When do women count? Substantive representation of women in Canadian legislatures. İçinde: *Representing Women in Parliament. A Comparative Study*, Abingdon: Routledge. 120-133.
- Tyner, K. (2024). The Succession Effect: Change Over Time in Women's Political Leadership Styles in New Zealand. *Comparative Political Studies* 2024, Vol. 0(0) 1–35
- UN Women & Inter-Parliamentary Union. (2025). Women in politics: 2025. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2025-03/women-in-politics-2025-en.pdf>

- UN Women. (2018). Revisiting Rwanda five years after record-breaking parliamentary elections. URL: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2018/8/feature-rwanda-women-in-parliament> . (Erişim: 25.03.2025).
- UNDP. (2025). Data Center GII Index. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index#/indicies/GII>
- Uwizeyimana, D.E. (2019). Progress made towards achieving Rwanda's Vision 2020 key indicators' targets. *International Journal of Management Practice*. Vol. 12, No. 1.
- Uwizeyimana, D.E. (2020). Diversity and Inequality Challenges to Contemporary Public Leadership in Rwanda. *Journal of Gender Information and Development in Africa*. Vol 9. No 1. 47-66.
- Ünal Erzen, M. (2019). Siyasette Cinsiyet Eşitsizliği. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:8, Summer, p. 21-32.
- Verwimp, P. (2017). Peasant ideology and genocide in Rwanda under Habyarimana. In *Genocide in Cambodia and Rwanda*. Routledge. s. 1-40.
- Vetten, L. (2016). Political representation makes women's voices heard? Lessons from South Africa. *Feminist Dialogue Series*, 4, 1-5.
- Vowles, J. (2018) Surprise, surprise: the New Zealand general election of 2017, *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 13:2, 147-160, DOI: 10.1080/1177083X.2018.1443472
- Vowles, J. (2020). Populism and the 2017 Election – The Background. İçinde: *A populist exception: The 2017 New Zealand general election*. 35-70.
- Vowles, J., & Curtin, J. (2020). *A populist exception?: The 2017 New Zealand general election*. ANU Press.
- Vowles, J., Coffé, H., & Curtin, J. (2017). *A bark but no bite: Inequality and the 2014 New Zealand general election* (p. 382). ANU Press.
- Wallace, C., Haerpfer, C., & Abbott, P. (2009). Women in Rwandan politics and society. *International journal of sociology*, 111-125.
- Waltman, M. (2010). Rethinking democracy: Legal challenges to pornography and sex inequality in Canada and the United States. *Political Research Quarterly*, 63(1), 218–237.
- Wängnerud, L. (2000). "Testing the politics of presence: Women's representation in the Swedish Riksdag." *Scandinavian Political Studies*, 23(1), 67–91.
- Wängnerud, L. (2009). Women in parliaments: Descriptive and substantive representation. *Annual Review of Political Science*, 12(1), 51-69.

- Waylen, G. (1994). Women and democratization conceptualizing gender relations in transition politics. *World politics*, 46(3), 327-354.
- Waylen, G. (2015). Engendering the 'crisis of democracy': Institutions, representation and participation. *Government and Opposition*, 50(3), 495-520.
- Wellman, J. (1991). The Seneca Falls Women's Rights Convention: A Study of Social Networks. *Journal of Women's History* 3(1), 9-37.
- Williams, J.A. (2016). Feminist Jurisprudence. İçinde: *The Oxford handbook of feminist theory*. Disch, L. J., & Hawkesworth, M. E. (Eds.). 247-260.
- Wolchik, S. (1995). *Democratization in Central and Eastern Europe: Progress or regression for women?* Atlantic Council of the United States.
- World Bank. Population of Rwanda, female (% of total population). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS?locations=RW> (Erişim: 05.12.2023)
- World Bank. Population of Rwanda. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=RW> (Erişim: 05.12.2023b)
- WorldBank (2023). Proportion of seats held by women in national parliaments (%) - New Zealand. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS?locations=NZ> . Erişim: 14.03.2025
- WorldBank. (2023). URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2023&locations=RW-NZ&most_recent_value_desc=false&start=1960&view=chart
- WorldBank. (2024). URL: https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.TOTL.FE.ZS?locations=RW-NZ&most_recent_value_desc=false
- Yanık, C. (2012). Avustralya ve Yeni Zelanda'da Çokkültürlülüğün Değişen Yüzü . Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (19). 193-206. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kaygi/issue/27462/288843>
- Yetiş, M. (1999). Antik Atina'da Demokrasinin Gelişimi: Soloncu Pasif Devrimden Peisistratos' un Tiranlığına. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 54(2).
- Yıldız, A. (2022). Bir araştırma metodolojisi olarak sistematik literatür taramasına genel bakış. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 367-386.
- Zerilli, L.M.G. (2016). Politics. İçinde: *The Oxford handbook of feminist theory*. Disch, L. J., & Hawkesworth, M. E. (Eds.). 632-650.

Zippel, K. S. (2006). *The politics of sexual harassment: A comparative study of the United States, the European Union, and Germany*. Cambridge University Press.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 08/07/2025

Tez Başlığı: Kadının Siyasi Temsilinin Artmasının Cinsiyet Eşitliğine Etkisi: Ruanda ve Yeni Zelanda Örnekleri
Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 140 sayfalık kısmına ilişkin, 08/07/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 3 'tür.

Uygulanan filtrelemeler*:

- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- ☒ Kaynakça hariç
- ☐ Alıntılar hariç
- ☒ Alıntılar dâhil
- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Başak Akal

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Başak Akal
	Öğrenci No	N22134675
	Enstitü Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
	Programı	Siyaset Bilimi

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Pelin Dinçer Boone

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

Date: 08/07/2025

Thesis Title (In English): The Effect of Increasing Women's Political Representation on Gender Equality: The Cases of Rwanda and New Zealand

According to the originality report obtained by my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 08/07/2025 for the total of 140 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 3 %.

Filtering options applied**:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ References cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Başak Akal

Student Information	Name-Surname	Başak Akal
	Student Number	N22134675
	Department	Political Science and Public Administration
	Programme	Political Science

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assistant Professor Pelin Dinçer Boone

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 08/07/2025

Tez Başlığı (Türkçe): Kadının Siyasi Temsilinin Artmasının Cinsiyet Eşitliğine Etkisi: Ruanda ve Yeni Zelanda Örnekleri

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Başak Akal

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Başak Akal
	Öğrenci No	N22134675
	Enstitü Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
	Programı	Siyaset Bilimi

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Dr. Öğr. Üyesi Pelin Dinçer Boone

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

Date: 08/07/2025

ThesisTitle (In English): The Effect of Increasing Women's Political Representation on Gender Equality: The Cases of Rwanda and New Zealand

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Başak Akal

Student Information	Name-Surname	Başak Akal
	Student Number	N22134675
	Department	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
	Programme	Siyaset Bilimi

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assistant Professor Pelin Dinçer Boone